

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN
ÇOCUK EDEBİYATINA DAİR GÖRÜŞLERİ
VE ESERLERİ

Mehlika Karagözoğlu
2501060789

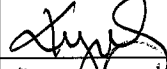
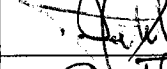
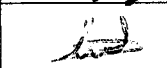
Tez Danışmanı
Prof. Dr. Fatih Andı

İstanbul 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM** Dalında **2501060789** numaralı **MEHLİKA KARAGÖZOĞLU'NUN** hazırladığı "**MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ÇOCUK EDEBİYATINA DAİR GÖRÜŞLERİ VE ESERLERİ**" konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **09.06.2010 ÇARŞAMBA** günü **Saat:13.00**'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabul** ne* **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF. DR. KAZIM YETİŞ	Kabul	
PROF. DR. M. FATİH ANDI	Kabul	
PROF. DR. MUSTAFA ÇİÇEKLER	Kabul	
DOÇ. DR. ALİ ŞÜKRÜ ÇORUK	Kabul	
YRD. DOÇ. DR. İSMAİL KARACA	Kabul	

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN
ÇOCUK EDEBİYATINA DAİR GÖRÜŞLERİ VE ESERLERİ
Mehlika Karagözoğlu

ÖZ

Bu tezde, Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatına dair görüşleri ve çocuklar için yazdığı eserleri incelenmiştir.

Mustafa Ruhi Şirin, otuz yılı aşkın zamandır çocuk meseleleri ve çocuk edebiyatı hakkında çalışmış, bu konudaki birikim ve deneyimlerini kaleme almıştır. O, hem çocuk edebiyatına dair görüşlerini dile getirdiği fıkırî eserler, hem de çocuklar için şiir, masal, hikâye ve mektup türlerinde edebî eserler vermiş bir yazardır. İşin teorik kısmı üzerine fikirlerini belirtip yöntemler ortaya koyan Şirin, öne sürdüğü teori ve yöntemleri edebî eserlerinde uygulamasıyla dikkate değer bir kişiliktir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde, Batı'da ve Türkiye'de çocuk edebiyatının ortaya çıkışı ve gelişimi ele alınmış, Mustafa Ruhi Şirin'in eserleri ve Türk çocuk edebiyatına katkıları anlatılmıştır. İkinci bölümde, Şirin'in eserlerinden derlediğimiz görüşleri, çocuğa dair görüşler ve çocuk edebiyatına dair görüşler olarak iki başlık altında incelenmiştir. Üçüncü bölümde, yazarın çocuklar için kaleme aldığı edebî eserler, türlerine ve temalarına göre değerlendirilmiştir.

Tezin amacı, Mustafa Ruhi Şirin'in Türk edebiyatının giderek zenginleşen ve fonksiyon kazanan bir damarı olan çocuk edebiyatı içerisindeki yerinin saptanmasıdır.

MUSTAFA RUHI ŞİRİN'S
VIEWS AND WORKS ON CHILDREN'S LITERATURE

Mehlika Karagözoğlu

ABSTRACT

In this thesis, Mustafa Ruhi Şirin's views on children's literature and works that he wrote for children are studied.

Mustafa Ruhi Şirin has studied on children's issues and children's literature over thirty years and has written his knowledge and experience in these subjects. He is an author who wrote intellectual works in which he brought forward his views on children's literature, and literary works such as poems, tales, stories, and letters. Şirin, who stated his ideas on the theoretical aspects of subject and created new methods, is a very important literary figure for applying genuine theories and methods in his literary works.

This study consists of three parts: In the first part, the start and development of children's literature in West and in Turkey is studied, and also Mustafa Ruhi Şirin's works and his contributions in children's literature are rendered. In second part, views derived from Şirin's works are studied under two titles which are "views on children" and "views on children's literature." In third part, literary works written by the author for the children are studied in line with their types and themes.

In this study, Mustafa Ruhi Şirin's importance and place in children's literature, which is ever getting richer and being more functional, have been tried to be determined.

ÖNSÖZ

Yıllar önce, çocuk aklımla, daha güzel bir ülke ve daha güzel yarınlar için ne yapılabilir ve bana düşen nedir diye düşündüğümde, her şeyin zihinlerde olup bittiğini fark etmiş ve zihinlerin ancak okumayla gelişebileceğini düşünmüştüm. Okumayı devamlı kılacak olan alışkanlıktı ve bu alışkanlık da ancak edebiyatla kazanılabilirdi. Çevremdeki insanlara kitap okutmanın ne kadar zor olduğunu gördüğümde, Bilgi ve Belge Yönetimi lisans programımdaki Çocuk Edebiyatı dersinin anlamını da çözmüş oldum. Çocuk edebiyatı, edebiyat ve okuma kültürünün yaygınlaşması için aracımız ve amacımız olacaktı. Daha sonraki okumalarımda, yaptığımı zannettiğim keşiflerin bana ait olmadığını görmem zor olmadı. Benden önce aynı soruları sormuş ve cevaplamış birçok yazar ve akademisyen, hayal ve düşünce dünyama yol göstermeye devam ettiler.

Türk Dili ve Edebiyatı bölümündeki yüksek lisansıma başladığımda önümde Yeni Türk Edebiyatı'nın birbirinden zengin kapıları açıldı. Değerli hocalarımla da desteğiyle ufku mu mümkün olduğunca genişletmeye çalıştım. Çocuk edebiyatı çalışmak gibi bir planım yoktu fakat şartlar bu noktaya gelmemi ve eski düşüncelerimi tazelememi sağladı. Çocuk edebiyatı denildiğinde akla gelen ilk isimlerden biri olan Mustafa Ruhi Şirin de görüşleri ve eserleriyle önümde yeni ufuklar açılmasına aracılık etti.

Bu çalışmayı hazırlarken karşılaştığım en büyük zorluk, deneme ve söyleşi tarzında yazılmış eserlerinde görüşleri birbiriyle iç içe olan yazarın bütün eserlerini tamamen okumadan tezimin planını belirleyememiş olmamdır. Bir diğer zorluksa, yaşayan bir kişi hakkında söz söylemenin tedirginliği idi ki yazarın kendisiyle görüştüğümde bu tedirginlikten eser kalmadı.

Çalışmam sırasında maddi manevi destekleriyle yanımda olan kişileri burada anmak isterim: İlim yolundaki samimiyeti, azmi ve başarısı ile kendime örnek aldığım Doç. Dr. İsmail Güleç'e bilgi ve moral desteği için şükran duyuyorum.

Akademik yolda ilerlemek isteyen bir kişinin daima sabırlı ve vakur olması gerektiğini kendisinden öğrendim. Öğrencisi İsmail Güleç ile tanışmamızı sağlayan Değerli Hocam Doç. Dr. Tuba Çavdar Karatepe, heyecanlı bir lisans öğrencisi olduğum günlerden bu yana beni hep destekledi. Her sorunumda yanımda oldu. Bu bölümde yüksek lisans yapmam için beni yüreklendirdiği ve tez konum hakkında karşısına çıkan her kaynağı benimle paylaştığı için kendisine minnettarım. İlgi ve desteklerini esirgemeyen Kıymetli Hocalarım Doç. Dr. Oğuz İçimsoy, Doç. Dr. Bilgin Aydın ve Doç. Dr. Ali Şükrü Çoruk’a da teşekkürlerimi sunarım.

Öğrencilik hayatım boyunca teşvikleriyle hep yanımda olan sevgili aileme; tez metnimi okuyup fikirlerini belirtme inceliğinde bulunan arkadaşlarım Yard. Doç. Dr. Şeyma Arslan’a, Arş. Gör. Dr. Burçak Şentürk’e ve Arş. Gör. Hümeysra Karagözoğlu’na da teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimi tamamlamak üzereyken görüştüğüm Sayın Mustafa Ruhi Şirin, eksik kalan parçaları tamamlamam için bütün sorularımı cevapladı. Kendisiyle ilgili birçok kaynağı benimle paylaştı. Çocuk kalbimdeki kuşu sevindirdiği için teşekkür ederim.

Beni tez öğrenciliğine seçerek onurlandıran Değerli Danışman Hocam Prof. Dr. Fatih Andı, bütün yoğunluğuna rağmen zaman ayırıp tezimin şekillenmesine katkıda bulundu. Sıkıntılarla kuşatıldığımı hissettiğim zamanlarda önümdeki sis perdesini açıp hangi yolu takip etmem gerektiğini gösterdi. Kendisine minnet borçluyum.

Mehlika Karagözoğlu

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BATI'DA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATI	6
1.1. Batı'da Çocuk Edebiyatı	8
1.2. Türkiye'de Çocuk Edebiyatı	11
1.2.1. Türk Çocuk Edebiyatında Mustafa Ruhi Şirin	28

İKİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ÇOCUK VE ÇOCUK EDEBİYATI ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ	39
--	----

2.1. MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ÇOCUK ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ	39
2.1.1. ÇOCUK KAVRAMI VE ÇOCUKLUK ANLAYIŞLARI	40
2.1.1.1. Üç Farklı Çocukluk Anlayışı	40
2.1.1.1.1. Geleneksel Çocukluk	40
2.1.1.1.2. Modern Çocukluk	41
2.1.1.1.3. Postmodern Çocukluk	43
2.1.1.2. Yeni Çocukluğun Üç Evresi	44
2.1.1.2.1. Tipografik Çocuk (Yorumlama Çağı)	44
2.1.1.2.2. Elektronik Çocuk (Gösteri Çağı)	45
2.1.1.2.3. Enformatik Çocuk (Enformasyon Çağı)	46
2.1.1.3. Türkiye'de Çocukluğun Durumu	48
2.1.1.4. Medeniyet Merkezli Çocuk Düşüncesi	50
2.1.2. ÇOCUK HAKLARI VE POLİTİKALARI	52
2.1.2.1. Çocuk Hakları	52
2.1.2.2. Türkiye'de Çocuk Politikaları	54

2.1.4. ÇOCUK, EĞİTİM VE OKUMA KÜLTÜRÜ	55
2.1.4.1. Okuma Alışkanlığı	56
2.1.4.2. 100 Temel Eser.....	57
2.1.4.3. Okur Yetiştirme Projesi.....	59
2.1.3. ÇOCUK VE MEDYA	59
2.1.3.1. Kitle Kültürü ve İletişim Araçları	60
2.1.3.2. Televizyon.....	60
2.1.3.2.1. Çocuğun Televizyonda Yer Alması.....	61
2.1.3.2.2. Çocuğun Televizyon İzlemesi.....	62
2.1.3.2.2.1. Televizyon İçerikleri ve Şiddet	63
2.1.3.2.2.1.1. Haberler.....	63
2.1.3.2.2.1.2. Reklâmlar	65
2.1.3.2.2.1.3. Çizgi Filmler	66
2.1.3.2.2.1.4. Korku Filmleri	68
2.1.3.2.2.2. Televizyonun Çocuğa Zararları.....	69
2.1.3.2.2.3. Aileye Düşen Görevler	70
2.1.3.2.2.4. Medyaya Düşen Görevler.....	72
2.1.3.2.3. Çocuk Programları ve Çocuk Televizyonu.....	73
2.1.3.2.3.1. Çocuk Programları	73
2.1.3.2.3.2. Çocuk Televizyonu.....	75
2.1.3.2.4. Televizyon ve Çocuğun Kitap Okuması.....	76
2.1.3.2.5. Çözüm Önerileri	77
2.1.3.2.5.1. Odaklı Televizyon	79
2.1.3.2.5.2. Medya Okuryazarlığı.....	79
2.1.3.2.5.3. Televizyon Seyir Karnesi	81
2.2. MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ÇOCUK EDEBİYATI ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ ...	82
2.2.1. ÇOCUK EDEBİYATI KAVRAMI.....	82
2.2.1.1. Çocuk Edebiyatı- Edebiyat Tartışmaları	83
2.2.1.2. Çocuk Edebiyatı ile İlk-Gençlik Edebiyatı	86
2.2.1.3. Çocuk Edebiyatının Nitelikleri.....	86
2.2.1.3.1. Amaç ve İşlev	87
2.2.1.3.2. Dil ve Anlatım	87
2.2.1.3.3. Konu Seçimi	88
2.2.1.3.3.1. Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı.....	89
2.2.1.3.3.2. İdeolojik Çocuk Edebiyatı.....	90
2.2.1.3.3.3. Şiddet İçerikli Çocuk Edebiyatı.....	91

2.2.2. ÇOCUK EDEBİYATININ UNSURLARI.....	91
2.2.2.1. Çocuk Kitabı	92
2.2.2.1.1. Çocuk Kitaplarının Üç Evresi	93
2.2.2.1.2. İyi Çocuk Kitabının Nitelikleri	94
2.2.2.1.3. Ülkemizde Çocuk Kitapları	96
2.2.2.2. Çocuk Edebiyatı Yazarı	96
2.2.2.2.2. Ülkemizde Çocuk Yazarları.....	98
2.2.2.3. Çocuk Edebiyatı Çizeri	101
2.2.2.3.1. Ülkemizde Çocuk Kitabı Çizerleri.....	101
2.2.2.4. Çocuk Edebiyatı Kültürü.....	102
2.2.2.4.1. Çocuk Edebiyatı Kültürü Model Önerisi	103
2.2.3. ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRLER.....	104
2.2.3.1. Masal	104
2.2.3.1.1. Klasik Masal	105
2.2.3.1.2. Modern Masal	106
2.2.3.1.2.1. Masal Yazarı.....	107
2.2.3.1.3. Masallar ve Teknoloji	107
2.2.3.1.4. Masalların Yasaklanması ve Pozitivizm.....	108
2.2.3.2. Şiir	109
2.2.3.2.1. Çocuk Şiiri	109
2.2.3.2.2. Çocuk Şairi	110
2.2.3.3. Çeviri	111
2.2.3.3.1. Eserlerimizin Dünya Dillerine Çevrilmesi	111
2.2.3.4. Roman	112
2.2.3.5. Çizgi Roman.....	113
2.2.4. ÇOCUK YAYINCILIĞI	115
2.2.4.1. Çocuk Yayınları Editörü	115
2.2.4.2. Türkiye’de Çocuk Yayıncılığı.....	117
2.2.4.3. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Dergiciliği	118
2.2.5. ÇOCUK KLASİKLERİ.....	119
2.2.5.1. Çocuk Klasiklerinin Doğuşu	121
2.2.5.2. “Çocuk Klasiklerini Okuma Kılavuzu”	121
2.2.5.3. Türkiye’de Çocuk Klasiklerinin Yayımlanması.....	123
2.2.6. ÇOCUK EDEBİYATINDA ELEŞTİRİ, ARAŞTIRMA VE KURAM	124
2.2.6.1. Çocuk Edebiyatı Eleştirisi	124
2.2.6.1.1. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Eleştirisi.....	125
2.2.6.2. Çocuk Edebiyatı Araştırmaları.....	127
2.2.6.3. Çocuk Edebiyatı ve Edebiyat Kuramları.....	128
2.2.7. TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI	129
2.2.7.1. Türk Çocuk Edebiyatının Doğuşu.....	129
2.2.7.2. Türk Çocuk Edebiyatının Dönemleri	130

2.2.7.3. Türk Çocuk Edebiyatının Yerelliği	130
2.2.7.4. Türk Çocuk Edebiyatının Göçebeliği.....	131
2.2.7.5. Türk Çocuk Edebiyatı Öğretimi	132

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ÇOCUKLARA YÖNELİK ESERLERİ.....133

3.1. TÜRLERİNE GÖRE MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ÇOCUK KİTAPLARI	133
3.1.1. ŞİİRLER	133
3.1.1.1. GÖKYÜZÜ ÇİÇEKLERİ (1983)	134
3.1.1.2. BİR ŞEMSIYEM OLSA KUŞLARDAN (1990)	134
3.1.1.3. DÜNYAYA GÜLEN ADAM (2004).....	135
3.1.1.4. AŞK OLSUN ÇOCUĞUM AŞK OLSUN (2004).....	137
3.1.1.5. DÜNYA KARDEŞ SOBE (2006).....	138
3.1.2. MASALLAR.....	138
3.1.2.1. KAR ALTINDA BİR KELEBEK (1986).....	139
3.1.2.1.1. Geceleri Öten Saka Kuşu	140
3.1.2.1.2. Kuyuya Düşen Kim?	140
3.1.2.1.3. Kargayı Kandıran Tilki	141
3.1.2.1.4. Uçan Kurbağa.....	141
3.1.2.1.5. Deve ile Arkadaşlığa Özenen Fare	141
3.1.2.1.6. Kral Seçilen Eşek	142
3.1.2.1.7. Yarışı Kazanan Kaplumbağa.....	142
3.1.2.1.8. Leyleğin Akli.....	143
3.1.2.1.9. Uyuyan Küçük Dev	143
3.1.2.1.10. Kar Altında Bir Kelebek.....	144
3.1.2.1.11. Bülbül ile Leylek.....	144
3.1.2.1.12. Tatlı Dil Güler Yüz.....	145
3.1.2.1.13. Şakacı Papağan.....	145
3.1.2.1.14. Kuyruklu Yalan	146
3.1.2.2. GUGUKLU SAATİN KUMRUSU (1986).....	146
3.1.2.2.1. Guguklu Saatin Kumrusu	147
3.1.2.2.2. Aslankuş.....	148
3.1.2.2.3. Kuş Ağacı.....	149
3.1.2.2.4. Kuş Oyunu	150
3.1.2.2.5. Martıcık	151

3.1.2.2.6. Akıllı Tavşan Kurnaz Tilki	151
3.1.2.2.7. Üç Kartal	152
3.1.2.2.8. Masal Sarayı.....	153
3.1.2.3. MAVİ RÜYALAR GÖREN ÇOCUK (2003).....	153
3.1.2.3.1. Kırk Birinci Gün.....	158
3.1.2.3.2. Elleri Üzerinde Yürüyen Padişah	160
3.1.2.3.3. Üç Sihirli Kutu	161
3.1.2.3.4. Mavi Rüyalara Gören Çocuk	161
3.1.2.3.5. Kırkinci Kardeş	163
3.1.2.3.6. Sihirli Gümlek	164
3.1.2.3.7. Hiç Yüzünden.....	165
3.1.2.3.8. Kuyruksuz Kalan Tilki	166
3.1.2.3.9. Horozlu Çocuk	167
3.1.2.3.10. Dev Anasının Son Günü.....	168
3.1.3. HİKÂYELER	169
3.1.3.1. HER ÇOCUĞUN BİR YILDIZI VAR (1993).....	169
3.1.3.1.1. Suna'nın Bebeği	170
3.1.3.1.2. Ayla'nın Bulut Oyunu	170
3.1.3.1.3. Kardan Adamın Kedisi	171
3.1.3.1.4. Güneş Resimli Kayık.....	172
3.1.3.1.5. Çocukluk Arkadaşım Sincap	172
3.1.3.1.6. Yağmurun Elleri	173
3.1.3.1.7. Maviş Kedim Miyav Dedi.....	173
3.1.3.1.8. Balıkların Sunduğu Gülücük	174
3.1.3.1.9. Köpeğimin Kurdelesini Kırmızı	174
3.1.3.1.10. Evinize Hoş Geldiniz.....	174
3.1.3.1.11. Her Çocuğun Bir Yıldızı Var	175
3.1.3.2. GECELERİ MİZİKA ÇALAN KEDİ (2004)	175
3.1.3.2.1. Horoz Ali	176
3.1.3.2.2. Beyaz Oyun Ağacı	176
3.1.3.2.3. Şakacı İki Dev	177
3.1.3.2.4. Hayal Kardeş	178
3.1.3.2.5. Mavi Kumbara.....	178
3.1.3.2.6. Büyük İyiilik Meleşi	179
3.1.3.2.7. İlk Rüya	180
3.1.3.2.8. Uçan Kaplumbağa	180
3.1.3.2.9. Rüya Gibi Adam.....	181

3.1.3.2.10. Babam Deniz ve Ben.....	182
3.1.3.2.11. En Çocuk Baba.....	182
3.1.3.2.12. Son Rüya	183
3.1.3.2.13. Yağmurdan Islanmayan Kız.....	184
3.1.3.2.14. Geceleri Mızıka Çalan Kedi	184
3.1.3.2.15. Ağlayan Çınar	185
3.1.3.2.16. Mavi Bahçenin Çocukları.....	186
3.1.3.2.17. Babam Ne Zaman Gelecek?	187
3.1.4. MEKTUPLAR	187
3.1.4.1. MASAL MEKTUPLAR (1983)	187
 3.2. TEMALARINA GÖRE MUSTAFA RUHİ ŞİRİN’İN ÇOCUK KİTAPLARI....	189
 3.2.1. ÇOCUKLUĞA AİT UNSURLARA İLİŞKİN TEMALAR	189
3.2.1.1. Çocuk Oyunları ve Tekerlemeleri	189
3.2.1.2. Çocuk Soruları.....	190
3.2.1.3. Çocukların Resim Yapması.....	191
3.2.1.4. Çocuk Sevinci ve Heyecanları	192
3.2.1.5. Çocuk Yaramazlıkları ve İddiaları	192
3.2.1.6. Hayaller ve Hayal Arkadaşlar	193
3.2.1.7. Uyku ve Ninniler	195
3.2.1.8. Rüya Hali.....	196
3.2.1.9. Masallar	197
3.2.1.10. Oyuncaklar	198
3.2.2. AİLE VE SOSYAL ÇEVREYE İLİŞKİN TEMALAR	199
3.2.2.1. Anne Sevgisi	199
3.2.2.2. Baba Sevgisi.....	200
3.2.2.3. Evlat Sevgisi.....	201
3.2.2.4. Kardeş Sevgisi.....	202
3.2.2.5. Çocukluk Özlemi.....	203
3.2.2.6. Babanne- Nine Sevgisi	204
3.2.2.7. Dede Sevgisi.....	204
3.2.2.8. Öğretmen ve Okul	205
3.2.2.9. Ölüm Acısı	205
3.2.2.10. Kitap ve Okuma Sevgisi.....	206
3.2.2.11. Aile Sıcaklığına Özlem	207
3.2.2.12. Arkadaş Seçimi	207

3.2.3. HAYVANLAR VE DOĞAYA İLİŞKİN TEMALAR.....	207
3.2.3.1. Hayvan Sevgisi.....	207
3.2.3.2. Kuş Sevgisi.....	209
3.2.3.3. Doğa ve Ağaç Sevgisi	211
3.2.3.4. Doğanın Dengesi ve Canlıların Farklılıkları	211
3.2.3.5. Deniz Sevgisi.....	212
3.2.3.6. Yağmur.....	212
3.2.3.7. Mevsimler.....	213
3.2.4. ERDEMLER VE GÜZEL DUYGULARA İLİŞKİN TEMALAR	213
3.2.4.1. İyilik ve Yardımlaşma	214
3.2.4.2. Dostluk ve Arkadaşlık.....	215
3.2.4.3. Dünya Çocukları ve Çocukların Kardeşliği	216
3.2.4.4. Merhamet Duygusu	216
3.2.4.5. Umutlu Olmak.....	217
3.2.4.6. Kibarlık ve Nezaket.....	218
3.2.4.7. Teşekkür Etmek.....	218
3.2.4.8. Özür Dilemek	218
3.2.4.9. Vicdan ve Adalet Duygusu	219
3.2.4.10. Aşk ve Sevgi.....	219
3.2.4.11. Çalışkanlık.....	219
3.2.4.12. Güler Yüzlü Olmak	220
3.2.4.13. Kibirli Olmanın Zararları	220
3.2.4.14. Bencilliğin Zararları	220
3.2.4.15. Büyük Sözü Dinlemek	221
3.2.5. DİĞER TEMALAR.....	221
3.2.5.1. Çocuk Hakları	221
3.2.5.2. Özgürlük.....	222
3.2.5.3. İlahî Adalet.....	222
3.2.5.4. Büyü ve Sihir.....	223
3.2.5.5. Hastane	223
3.2.5.6. Ölüm Sonrası Hayat	223
3.2.5.7. Aklını Kullanmak- Uyanıklık Etmek	224
3.2.5.8. Bayram Sevinci	224
3.2.5.9. Bayrak	224
3.2.5.10. Çok Bilen Çok Yanılır.....	224
SONUÇ	225
KAYNAKÇA.....	229

GİRİŞ

Yaşadığımız çağ, sınırsız bilgi akışı ve teknolojinin durmak bilmeyen hızlı gelişimi ile insanı sürekli kendini geliştirmek ve yenilemek durumunda bırakmaktadır. Bilgiye duyulan ihtiyacın artması, bilgiye ulaşmanın hem çok kolaylaştığı hem de doğru ve güvenilir bilgiyi seçmenin zorlaştığı bir süreci beraberinde getirmektedir. Bu süreçte, kişi kendini donanımları bakımından geliştirmekte ancak fikir zenginliğini sağlayacak düşünme eylemine fırsat bulamamaktadır. Çünkü bilgi çağının iki yüzü vardır: Biri, yüzyılların bilgi birikimini önümüze sererek bizi en büyük zenginliklere ulaştıran yüzü, diğeri, enformasyon sarmalı içine hapsedip başımızı döndürerek modern bir köleliğe mahkûm eden yüzü...

Teknolojik gelişmelerin ve yoğun bilgi akışının içinde, insanı var edecek olan duygu ve düşüncedir. Duygu ve düşünce gelişimi de ancak sanatla sağlanabilir. Sanatlar içinde edebiyat, bu gelişimi en iyi destekleyecek olanıdır çünkü biricik araç olarak 'söz'ü kullanır. Kendini hayatın koşturmacasına ve meslekî zorunluluklara kaptırmış olan 21. yüzyıl insanı, ancak edebiyat okumaları ile fikişsel bir devinim sağlayabilir.

Günümüzün eğitimli insanı, işlerinin yoğunluğu gerekçesiyle kitap okumaya vakit ayıramadığını söylemekte, edebî eserleri sanat ve fikirden soyutlayıp salt bir kurgu dizisi gibi görerek küçümsemektedir. Görünürde bilgi çağının ve gereklerinin farkında olan ancak düşünme ihtiyacını yok sayan bu insan tipi, kendini kitle kültürüne kaptırmakta, okuma ve düşünce kültüründen hızla uzaklaşmaktadır.

Kişiliği ve tercihleri yerine oturmuş bir yetişkini yeniden bir edebiyat okuru yapabilmek kolay görünmemektedir. Oysa çocuklar, geleceğin okuyan, düşünen, tartışan kültürlü bireyleri olmak için iyi bir potansiyele sahiptir. Çocuk edebiyatının gerekliliği bu noktada ortaya çıkar. Okumayı sevmek ve bunu bir alışkanlık haline

getirmek, ancak iyi kitaplar okuyarak gerçekleşebilir. İyi kitaplar da iyi çocuk yazarlarını ve iyi çocuk edebiyatını gerektirir.

Çocuk edebiyatı, bugün edebiyatı bir araç kabul ederek bizi götürmesini istediğimiz noktadan, okuryazarlıktan ortaya çıkmıştır. Matbaa ve okullaşma, çocuk kavramını, çocuk kavramı da çocuklar için ayrı bir edebiyatı gündeme getirmiştir. Çocukların edebiyat ihtiyaçlarını geleneksel anlatı türlerini dinleyerek giderdiği uzun bir süreçten sonra, 18. yüzyılda yazılmaya başlanan kahramanı çocuk olan kitaplar, yazılı çocuk edebiyatı tarihinin temellerini oluşturmuştur. 19. ve 20. yüzyıllarda eğitimde ve psikolojideki gelişmeler ile ferdiyetini kazanmış çocuğun ihtiyaçlarının göz önünde tutulması, günümüzün yenilikçi çocuk edebiyatına ulaşmak için gerekli olan birikimi beraberinde getirmiş ve ‘çocuk edebiyatı’nın bir alan olarak kabul görmesini sağlamıştır. Çocuk edebiyatının önemini yıllar önce kavrayan toplumlar, bizim içinde bulunduğumuz çocuk edebiyatına dair varlık ve kavram tartışmalarından çok uzaktadır.

Türk çocuk edebiyatı, Batı’daki çocuk yayınlarını Tanzimat çevirileriyle tanımış, II. Meşrutiyet döneminde ilk telif eserlerini vermiştir. Cumhuriyet’in ilanı ile yeni rejimin ve modern devrimlerin anlatılması için bir araç olarak değerlendirilen çocuk edebiyatı, her dönemde devrin ideolojileri ile şekillenmekten de nasibini almıştır. Bugün -Şirin’in ifadesiyle- *yenilikçi edebiyat* noktasına henüz yaklaşan Türk çocuk edebiyatı, özellikle 1980 sonrası çocuk edebiyatı yazarları ile ümit vaat etmektedir.

Türk çocuk edebiyatı tarihi, edebiyat tarihi çalışmaları içinde henüz bakir sayılabilecek bir alandır. İncelenmeyi bekleyen eserler veren birçok çocuk edebiyatı yazarı, yazılacak çocuk edebiyatı tarihinin yapı taşlarını oluşturacaktır. Mustafa Ruhi Şirin de bu yazarlardan biridir.

Mustafa Ruhi Şirin, çocuklar için yazdığı şiir, masal, hikâye ve mektup türündeki eserlerinin yanında, çocuk edebiyatı sahasında yaptığı araştırmalar ile de dikkat çeker. O, çocuk edebiyatının tarihi ve gelişimi üzerine düşünmüş, teori

oluşturmaya ve yöntem belirlemeye çalışmıştır. Araştırma ve tespitlerini kitap olarak yayımlayan Mustafa Ruhi Şirin, düşüncelerini kendi çocuk kitapları üzerinde uygulamaktadır.

Mustafa Ruhi Şirin, salt bir çocuk edebiyatçısı ve araştırmacısı değildir. O, çocukla ilgili bütün konularda kalem oynatmış, çocuğun toplumsal tarihi, hakları, eğitimi ve medyayla ilişkisini konu edinmiştir. Bilgi çağının serüvenini, kitle kültürünün hayatımızdaki yerini, edebiyata olan büyük ihtiyacı ve çocuk edebiyatının gerekliliğini çok iyi kavramış ve eserlerinde ifade etmeye çalışmıştır. O, yeni bir çocukluk ve yeni çocukluğun edebiyatı için çalışan bir çocuk gönüllüsüdür. Kendisiyle yaptığımız görüşmede, en önemli gayretinin çocuk gündemini canlı tutmak olduğunu ifade eden Şirin, bu gayreti, aynı gayretin ürünü olarak kurduğu Çocuk Vakfı ile kurumsallaştırmıştır.

Çalışmamız, Mustafa Ruhi Şirin'in bugüne kadar yayımlanmış çocuk ve çocuk edebiyatını konu alan bütün kitapları ile çocuklar için kaleme aldığı eserlerini kapsamaktadır. Yazarın süreli yayınlarda yayımlanan çok sayıdaki makalesi, kitaplarındaki görüşlerini tekrar eder durumda olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır. Bu tutumumuzda Şirin'in dikkate değer bulduğu makalelerini, konferans, bildiri ve söyleşilerini kitaplarında yayımlamış olması etkilidir.*

Tezimizde sayıca sınırlı olan kısaltmaların bir liste halinde verilmesine lüzum görülmemiştir. Kaynaklardan yapılan birebir alıntılar, gerektiğinde köşeli parantez ile tamamlanmıştır. Metin içinde verdiğimiz, yazarın eserlerine ait künyeler, bibliyografik denetim yetersizliği ve yayımcısından da bilgi alınamaması sebebiyle

*Mustafa Ruhi Şirin hakkında iki yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bunlardan birincisi Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Beyhan Kanter tarafından 2002 yılında hazırlanan "*Çocuk Şiirleri Üzerine Bir İnceleme ve Mustafa Ruhi Şirin*"; ikincisi Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Hüseyin Mertol tarafından 2009 yılında hazırlanan "*Sosyal Bilgiler Derslerinde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma (Mustafa Ruhi Şirin Örneği)*" adlı tezlerdir.

Bu çalışmalar, Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerine daha spesifik açılardan bakmaya çalışan tezlerdir. Biz burada Şirin'in hem çocuk edebiyatı hakkındaki görüşlerini, hem de eserlerinin tematik niteliğini göz önünde tutup kendisiyle de görüşmelerde bulunarak daha kapsamlı bir çalışma yürüttüğümüze inanıyoruz.

eserlerin son baskılarının tespit edilememesine bağlı olarak, yazarın bizi bu konuda yönlendirdiği Çocuk Vakfı web sitesindeki 25.01.2009 düzenleme tarihli biyografisinde* olduğu gibi verilmiştir. Basım tarihleri ile belirtilen baskı sayılarının örtüşmeyeceği ve yanlış bilgi verilebileceği ihtimaline karşı yazarın kendi yöntemi korunmuş, baskı sayıları, kurallara aykırı olarak, parantez içinde ve bibliyografik künye sonunda yer almıştır. Yazarın, eserlerinde yaptığı değişiklikler nedeniyle okuyucuyu son baskılara yöneltme talebi, bizi kitapların ilk baskılarına ait bibliyografik künyeleri vermekten alıkoymuştur.

Şirin'in görüş ve eserlerini konu alan tezimiz, üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde, çocuk edebiyatının Batı'daki ve Türkiye'deki tarihçesi ana hatlarıyla anlatılmış, Türk çocuk edebiyatının günümüze kadarki birikimi ele alınmıştır. Birçok kitap ve tezde aynı isimler zikredilerek yeterince ele alınmayan çocuk edebiyatı tarihimiz, yazarlar ve şairler bağlamında günümüze kadar derlenmeye çalışılmıştır. Bölümün sonunda Şirin'in 1980 sonrası çocuk edebiyatımıza katkıları ve Türk Çocuk Edebiyatı'ndaki yeri ve önemi ortaya konmuştur.

İkinci bölümde, Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk ve çocuk edebiyatına dair görüşleri anlatılmaktadır. Bu bölümün birinci kısmında, Şirin'in gözünden çocuk kavramı ve çocukluk anlayışları, çocuk hakları ve politikaları, çocuğun okuma alışkanlığı bağlamında eğitimi ve günümüz medyası karşısındaki durumu irdelenmektedir. İkinci bölümün ikinci kısmında ise çocuk edebiyatı kavramı, çocuk edebiyatının unsurları, çocuk edebiyatında türler, çocuk edebiyatı yayıncılığı, klasikler, çocuk edebiyatının eleştiri, araştırma ve kuramı ele alınmıştır. Bu başlıklar kapsamına girmeyen ancak önemli gördüğümüz Türk çocuk edebiyatının önemli meseleleri son bir başlık altında söz konusu edilmiştir.

* [Çevrimiçi] <http://www.cocukvakfi.org.tr/default2.htm> (23.03.2010)

Üçüncü bölümde, Mustafa Ruhi Şirin'in çocuklar için yazdığı kitaplar türlerine ve temalarına göre değerlendirilmiştir. Türlerine göre incelememizde kitaplar hakkındaki tanıtım ve değerlendirmelerden sonra masal ve hikâyeler özetlenmiştir. Temalarına göre inceleme yaptığımız kısımda ise Şirin'in çocuklara yönelik bütün eserleri elden geçirilmiş, tespit edilen temalar beş başlık altında sınıflandırılmıştır. Bunlar, çocukluğa ait unsurlara ilişkin temalar, aile ve sosyal çevreye ilişkin temalar, hayvanlar ve doğaya ilişkin temalar, erdemler ve güzel duygulara ilişkin temalar ile zikrettiğimiz başlıkların hiçbirine uymayan diğer temalardır.

Mustafa Ruhi Şirin'in Türk çocuk edebiyatı üzerine görüş ve eserlerini ele alan bu tez, çocuk edebiyatının ülkemizdeki gelişimine bir nebze katkıda bulunabilirse amacına ulaşacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BATI'DA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk edebiyatı için çeşitli akademisyen ve araştırmacılar tarafından birçok tanım yapılmıştır. Birbirine yakın bu tanımlardan kimileri, çocuk edebiyatının hedef kitlesini yaş, eğitim, cinsiyet gibi çeşitli kategorilere ayırma yoluna giderken, kimi tanımlarda da bu edebiyatın sahip olması gereken nitelikler üzerinde durulmuştur. Çocuk edebiyatının gelişim tarihini özetlemeyi amaçlayan bu bölümde, tanımlar dökümü çıkarmak gibi bir niyetimiz olmamakla birlikte, bunlardan bir kısmına kısaca değinmekte fayda buluyoruz.

Ferhan Oğuzkan, bu edebiyat için iki tanım vermektedir: “1. Usta yazarlarca, özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan yapıtlardan oluşan yazın. 2. Çocukların yararlanabileceği her türlü yayını kapsayan bir yazın alanı.”¹

Zeki Gürel'e göre çocuk edebiyatı, çocuğun hayal dünyasına hitap eden üstün niteliklere sahip, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirecek özellikte ulusal ve evrensel değerleri içeren, çocuğun psiko-sosyal gelişimine katkı sağlayan severek dinlediği/okuduğu zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsullerini içine alan bir alandır.²

Sedat Sever, çocuk edebiyatını “Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve

¹ Ferhan Oğuzkan, **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1981, s. 42.

² Zeki Gürel, Fahri Temizyürek, Namık Kemal Şahbaz, **Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Öncü Kitap, 2007, s.20.

görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yücelten ürünlerin genel adı”³ olarak ifade etmektedir.

Yalçın ve Aytaş, çocuk edebiyatı tanımını edebiyatın tanımı ile birlikte vermeyi uygun bulur:

“Edebiyat, malzemesi dile dayanan, insanların duygu, düşünce ve hayallerini dile getiren, edebi ve estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliği kabul etmeyen sözlü ve yazılı verimlerin toplamıdır.

Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin toplamıdır.”⁴

Dilidüzgün için çocuk edebiyatı, “okul öncesi zaman dilimi ile çocuğun ergenliğe ulaştığı döneme kadar olan bir zaman dilimini kapsamaktadır. Yani 4 ila 12 arası yaşlara yönelik, yazınsal ve düşünsel bir tabanı olan kitaplar çocuk kitapları ya da yazını olabilir. Bu dönem çocuğuna yönelik olarak hazırlanan kitaplarda çocuğun anlama düzeyi, dili, imgeleri ve eğitim gereksinimi de göz önünde tutulmaktadır.”⁵

Bu konudaki görüşlerine ve bu alana katkısına çalışmamızın ilerleyen sayfalarında ayrıntılı olarak yer vereceğimiz Mustafa Ruhi Şirin’e göre ise “çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan; çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.”⁶

³ Sedat Sever, **Çocuk ve Edebiyat**, 4.bs., İzmir, Tudem Yayınları, 2008, s.17.

⁴ Alemdar Yalçın, Gıyasettin Aytaş, **Çocuk Edebiyatı**, 3.bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2005, s.17.

⁵ Selahattin Dilidüzgün, **Çağdaş Çocuk Yazını**, İstanbul, Morpa Kültür Yayınları, 2007, s.18.

⁶ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, Ankara, Kök Yayıncılık, 2006, s.16.

Dünyada ve ülkemizde çocuk edebiyatının işlevleriyle tanımlanabilecek yetkin bir düzeye erişmesi kolay olmamıştır. Kimi zaman didaktik, kimi zaman buyurgan ve ürkütücü, kimi zaman çocuğu edebiyattan soğutacak kadar zevksiz ve estetikten uzak metinlerle dolu olan çocuk edebiyatı tarihi, bugünkü işlevini kazanana dek çeşitli aşamalar kat etmiştir. Bu aşamalar, ileriki satırlarda Batı ve Türkiye ekseninde ele alınacaktır.

1.1. Batı’da Çocuk Edebiyatı

1500’lü yıllara gelene kadar çocuklar için yazılı edebiyat ürünleri bulunmamakta, edebiyat ihtiyacı sözlü ürünlerle karşılanmaktaydı. Yetişkinlerin büyük çoğunluğu da o yıllarda henüz hayatî bir önem taşımayan okuma yazma yeteneğinden yoksundu. Kitap pahalı ve az bulunur bir araç olduğundan dönemin yazmalarını okumak sınırlı kesime has bir ayrıcalıktı. Çocuklar söz konusu olduğunda da aynı durum geçerliydi ve ancak bu sınırlı kesimin özel eğitimden geçmiş çocukları okuma yazma biliyor, büyüklerinin kitaplarını okuyorlardı.

1450’de matbaanın icadı, yayın sayısının ani bir artış göstermesine ve okur-yazarlığın öneminin artmasına neden oldu. Bu süreç, çocuklar için eğitimi gündeme getirdi ve okulları ortaya çıkardı. Önceleri bebeklikten çıkar çıkmaz yetişkin gibi giydirilen ve küçük adam muamelesi gören çocuklar okula gitmeye başlayınca, yetişkinlerden farklı bireyler kabul edildi. Artık çocuklar, giysileri, davranışları ve görevleriyle büyüklerden ayrılmıştı. Okuma yazma öğrenmek ve kendilerini donanımlı fertler olarak yetiştirerek topluma karışmak en önemli görevleriydi. Bununla birlikte okuyacakları metinler hala çok sınırlıydı. Çünkü dönemin Avrupa’sı, Ortaçağ’ın kolay kolay silinmeyen kanaatlerinin etkisiyle çocukların dinî metinler dışındaki yayınları okumalarını sakıncalı buluyordu. Buna rağmen çocuklar da salt didaktik metinlerden zevk almıyorlardı. Bu yüzden İngiltere’de -din adamı ve öğretmenlerin şiddetli tepkilerine rağmen- çocukların ilgisini çekecek *Robin Hood*,

*Jack the Giant-Killer, Tom Thumb*⁷ gibi halk hikâyeleri çocuklar için yayımlanmaya başladı.

Çocuk yayınlarının olmadığı bu dönemlerde *Ezop (Aisopos) Masalları* çocukların severek okuduğu yayınlar arasındaydı. Batı dillerine kazandırılan *Binbir Gece Masalları* içindeki Alaattin ve Lambası, Ali Baba ve Kırk Haramiler, Gemici Sinbad gibi hikâyeler ile çocukların okuma ihtiyaçları karşılanmıştır. Fablleri ile çocukları eğitmekten ziyade Fransız dilini kullanma sanatını göstermek isteyen⁸ La Fontaine (1621-1695) yaşlarına yönelik eserlerden yoksun Fransız çocukları için bir eğlence kaynağı olmuştur.

Kendilerine sunulan sınırlı yayınlarla yetinmek istemeyen çocuklar, zamanla yetişkin raflarına el atmaya ve Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* ve J. Swift'in *Gulliver'in Seyahatleri*, Lewis Carroll'ın *Alice Harikalar Diyarında* yapıtı gibi ilgi çekici kitapları okumaya yönelmişlerdir. Böylece yetişkinler için yazılan eserlerin çocuklar tarafından okunmasıyla çocuklar için yeni bir edebiyat gündeme gelmeye başlamıştır.

Çocuk edebiyatının ilk temelleri, çocuklarca sevilen yetişkin kitaplarıyla olduğu kadar, kaynakları halk kültürüne dayanan masal ve hikâyelerin derlemeleri ile de atılmıştır. Charles Perrault, *Kül Kedisi, Parmak Çocuk, Mavi Sakal, Kırmızı Başlıklı Kız, Çizmeli Kedi, Uyuyan Güzel* gibi halk masallarını *Geçmiş Günlerin Masalları*⁹ adıyla derleyerek çocuklar için yayımlamıştır. (1697) Bu eserler, Fransa'da çocuklara yönelik ilk kitaplar olma özelliğini taşır. Uzun yıllar bütün Almanya'yı dolaşarak halk masallarını öğrenen ve bunları kendi özgün anlatımlarıyla çocuklara aktaran Grimm Kardeşler de kaynaklardan faydalanarak çocuklara ulaşan çocuk edebiyatçıların öncülerindendir. Yine, derlediği Danimarka masalları ile Christian Andersen dünya çocuk edebiyatının sevilen yazarları arasındadır.

⁷ Ferhan Oğuzkan, "Dünyada ve Bizde Çocuk Yazınının Gelişmesine Toplu Bir Bakış" **Türk Dili**, y.28, c.39, s.331, 1979, s.261.

⁸ İnci Enginün, "Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış", **Türk Dili**, c.159, s.400, 1985, s.187.

⁹ Kemal Demiray, **Türkçe Çocuk Edebiyatı**, İstanbul, Maarif Basımevi, 1954, s.75.

Rönesans ve Aydınlanma dönemlerinin düşünsel devinimi, çocuğa ilişkin değerlendirmelere yansımakta gecikmez. Bu sürecin devamında İngiliz John Locke ve Fransız Jean Jacques Rousseau'nun çocuğun yetişkinden farklı olduğunu kabul eden görüşleri, yeni çocukluğun ortaya çıkmasında etkili olmuş ve Avrupa'da yankılar uyandırmıştır. Böylece, Ortaçağın eskimiş ve dogmatik düşüncelerinden arınmanın ve çocuğa özgü bir edebiyat yapmanın gerekliliği dönemin yazar ve yayıncılarını etkilemiş, özellikle 18.yüzyıl İngiltere'sinde kitapların içerik ve biçim bakımından çocukların tercihlerine göre hazırlanmasına başlanmıştır.¹⁰ Çocukların ilgi ve becerileri doğrultusunda kitap yayımlayan ilk kişi John Newberry (1713-1767)'dir. Newberry, çocuk şarkı ve tekerlemelerini *Mother Goose (Anne Kaz)* adıyla derlemiş, *Lilliputian Magazin*¹¹ adında da bir çocuk dergisi çıkarmıştır.

Buraya kadar değindiğimiz gelişmelerin etkisiyle 1750'lerden itibaren kahramanı çocuk olan kitaplar yayımlanmaya başlamıştır. Selma Lagerlöf'ün *Nils Helgerson'un Serüvenleri (Uçan Kaz)*, Eleanor Porter'ın *Pollyanna'sı*, Spyri'nin *Heidi'si*, Amicis'nin *Çocuk Kalbi*, Burnet'in *Küçük Lord* ve *Küçük Prenses'i*, Erich Kaestner'in *Küçük Hafiyeler'i* ve Callodi'nin *Pinokyo'su* çocukluğun edebiyata yansıtılmasında bir dönüm noktası olarak görülür. Çocuklar için yazılan bu ilk eserlerde, "çocuğa göre'lik ilkesi henüz edebiyata yansımadağı gibi çocuğa yukarıdan bakış baskındır."¹² Şirin'e göre kahramanları idealize kız ve erkek çocuk figürleri olan bu kitaplar babanın elçisi rolündedir.

Sonraki yüzyıla gelindiğinde çocuk edebiyatı alanında ürün veren yazarların sayısında bir artış görülür: Jules Verne (1825-1905), *Aya Seyahat*, *Kaptan Grant'ın Çocukları*, *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah*, *Seksen Günde Devrialem*, *İki Yıl Okul Tatili* gibi macera ve bilim-kurgu kitaplarıyla çocukların en sevdiği yazarların başında gelir. *Tom Brown'ın Okul Günleri* ile Thomas Hugles, *Küçük Lord* ile

¹⁰ İbrahim Kıbrıs, **Yeni Yüzyıl İçin Uygulamalı Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Eylül Yayınları, 2002, s.4.

¹¹ Ferhan Oğuzkan, A.e., 1979, s. 262.

¹² Mustafa Ruhi Şirin, **Dersimiz Çocuk: Çocuk Üzerine Düşünce Yazıları**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006, s.155.

Brunett-Mrs Frances Hudgson, *Küçük Kadınlar* ile M. Alcot, *Tom Sawyer* ve *Huckleberry* ile Mark Twain çocuklar için eserler vermişlerdir.

19. yüzyılda teknoloji ve eğitim psikolojisindeki gelişmeler, ailelerin eğitime ve çocuklarına gösterdikleri özenin ve önemin artmasına ve toplumların refah düzeyinin gelişmesine paralel olarak bağımsız bir *çocuk edebiyatı* kavramının ortaya çıkmasını sağlar. 20. yüzyıla ulaşıldığında ise yeni çocukluğun kendine ait edebiyatı, eserlerini vermeye başlayacaktır. Bu dönemde, “çocuk edebiyatı bütün dünyada bağımsız bir edebiyat haline gelmiş, her ülkede nüfusun 1/3’üne yakın olan çocuk kitlesine yaslanarak büyük bir sektör haline gelmiştir.”¹³

1.2. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı

Uzun müddet masal, halk hikâyesi, destan, bilmece ve tekerleme gibi sözlü ürünlerden oluşan Türk Çocuk Edebiyatı yüzyıllar boyu yazılı bir birikim oluşturmamıştır. Çocukların eğitim ve eğlencesi için, fıkralar, atasözleri, Karagöz ve Meddah oyunları kullanılmıştır.

Şair Nâbi’nin oğluna öğütlerini içeren *Hayriyye* adlı eseri ve Sümbülzâde Vehbi’nin aynı amaçla yazılmış *Lütfiyye*’si çocuklar için yazılmış ilk eserlerimiz olarak bilinirler. Ancak birçok kaynaktaki ortak görüş, manzum didaktik metinlerden oluşan bu eserlerin, çocukların anlayabileceği düzeyden uzak ve yetişkinlere yönelik olduğu yönündedir. Ali Fuat Bilkan da bu eserlerin yıllar boyunca yanlış değerlendirildiğini ileri sürmektedir:

“Birçok edebiyat tarihinde yanlış bir anlayışla Nâbi’nin Hayriyye adlı eseri, bir çocuk edebiyatı örneği olarak anlatılır. Oysa Nâbi’nin eseri, nasihat üslubuyla kaleme alınmış olmakla birlikte, daha çok döneminin siyasi, sosyal ve kültürel olaylarını eleştiren bir niteliktedir. İmam Gazali’nin Eyyühel Veled (Ey Oğul) adlı eserinde olduğu gibi, birçok

¹³ İbrahim Kıbrıs, *Yeni Yüzyıl İçin Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*, s.6.

konuda nasihatlere yer verilen bu eserde, esasen dönemin sosyal, siyasi ve ekonomik meseleleri, ima yoluyla tenkit edilmektedir.”¹⁴

Bu durumda, Batı edebiyatından yapılmış Tanzimat dönemi çevirilerinin çocuk edebiyatımızın ilk yazılı ürünleri olduğunu söylemek mümkündür. Tanzimat aydınları, toplumu dönüştürmek için edebiyatı bir araç kabul ediyor, bunun için de Batı edebiyatından yapılacak çevirileri gerekli buluyorlardı. Böylece Batı dünyasında çocuklarca okunarak klasik haline gelen eserler -çocuklara uygun bir dille olmasa da- çevrilerek yayımlanmıştır. Tanzimat döneminde eğitime verilen önem, Meşrutiyet dönemlerinde daha da artmış, çeviriler yanında yönlendirici makaleler ve telif eserler de artmıştır. Geleceğin, Batı kültürüyle donanmış Türk toplumunu oluşturacak çocuklar için eğitim kaçınılmaz bir gereklilik kabul edilmiş ve bu eğitimde edebiyatın kullanılabileceği düşünülmüştür. Çocuk edebiyatı tarihimizde yeri büyük olan çocuk dergileri de yine bu dönem içinde ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır.

Tanzimat döneminin çocuklar tarafından okunan ilk çevirileri, Şinasi'nin *Tercüme-i Manzume* adıyla La Fontaine'den dilimize aktardığı fabller (1859) ve Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan tercüme ettiği *Telemak* (1862)'tır. Esasında bunlar, doğrudan çocuklara hitap eden eserler değildir. İlerde, çocukların anlayabileceği daha iyi çevirileri yapılacak olan *Telemak* tercümesi de dil bakımından ağır ve anlaşılmazdır.

Kayserili Doktor Rüştü'nün 1859 yılında *Nuhbetü'l- Etfâl* adıyla yayımladığı alfabe kitabının arkasındaki kısa hikâyeler ve fabl tercümeleri, çocuk edebiyatımızda doğrudan çocuklara yönelik ilk tecrübelerdir. İnci Enginün'ün verdiği bilgiye göre bu eser, çocuklara okuma zevki kazandırmak maksadıyla hazırlanmıştır.¹⁵

¹⁴ Ali Fuat Bilkan, “Çocuk Edebiyatı –Kavram ve Mahiyet”, **Hece Dergisi**, y.9, s. 104–105,2005, s.11.

¹⁵ İnci Enginün, “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, **Türk Dili Dergisi**, c.159, s.400, 1985, s.188.

Sonraki yıllarda, çocuksu duyarlılıkları sayesinde çocuk klasiği haline gelmiş yetişkin kitapları ardı ardına dilimize kazandırılmaya başlanır. Vakanuvis Lûtfi, Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* (1864)'unu; Mahmut Nedim, Jonathan Swift'in *Gulliver'in Gezileri* (1872)'ni; Ahmet İhsan (Tokgöz), Jules Verne'in *Gizli Ada* ve *Seksen Günde Devri Alem* (1880)'ini; Mehmet Emin, aynı yazarın *Merkez-i Arza Seyahat* (1883) ve *Balonla Beş Hafta Seyahat* (1887) adlı romanlarını çevirmiştir.

Ziya Paşa'nın 1872'de Jean Jacques Rousseau'dan yaptığı *Emile* tercümesi, çocuğun gerçekçi ve uygulamalı bir eğitimle cinsiyetine uygun bir şekilde yetiştirilmesi gereğine temas eder. Batı'da yüz on yıl önce yazılan ve Avrupa'nın geleneksel eğitim anlayışını sarsan bu eserin tercümesi, geç kalmış fakat dikkate değer bir adımdır.¹⁶

Ahmet Mithat'ın çocukları eğlendirmek amacıyla kaleme aldığı *Hace-i Evvel* ve *Kıssadan Hisse* (1871) isimli eserleri ise ilk telif çocuk kitaplarımız arasında sayılır. Kitaplardan “birincisinde aritmetik, coğrafya, doğa bilgileri gibi konularda yararlı bilgiler veren Ahmet Mithat, ikincisinde sabırsızlık, eşek şakası, az tamah çok ziyan getirir, iki tilki vb [içeriklere sahip] fabl türü, öğütlü kısa öyküler yazmıştır.”¹⁷ Doğrudan doğruya çocuklar için yazılmış olmalarıyla dikkat çeken bu kitapları, Recaizâde Mahmut Ekrem'in *Tefekkür*, Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu* (1889) adlı özgün eserleri takip eder.

Halk edebiyatı ürünlerine ilk yöneliş de bu dönemde görülür. Çaylak Tefrik, 1883 yılında ülkemizdeki ilk Nasreddin Hoca fıkraları derlemesini hazırlayıp yayımlayarak fıkraların değişik basımlarına yönelişin öncüsü olmuştur.¹⁸

Çocuk edebiyatımızın doğuş ve gelişim tarihi bakımından önemi yadsınamayacak olan çocuk dergileri, çocuk edebiyatı kültürümüzün oluşmasında

¹⁶ Alev Sınar, “Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c.4, s.7, 2006, s.180-181.

¹⁷ Meral Alpay, “Türk Çocuk Edebiyatı” *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, s.8-9, 1980, s.168.

¹⁸ A.e., s.168.

ciddi bir role sahiptir. 1869 yılında yayın hayatına başlayan ilk çocuk dergimiz *Mümeyyiz*, kesintisiz kırk dokuz sayı olarak çıkmış ve diğer çocuk dergilerine öncülük etmiştir. Her sayısı ayrı renk kâğıt üzerine basılmış olan bu dergide çocuklar için bilmece ve dizi romanlar bulunmaktadır. *Mümeyyiz*'i, *Sadakat*, *Etfal*, *Bahçe*, *Çocuklara Kıraat*, *Arkadaş*, *Çocuklara Arkadaş*, *Çocuklara Talim*, *Çocuklara Mahsus Gazete*, *Çocuklara Rehber*, *Çocuk Bahçesi*, *Mekteblilere Arkadaş*, *Çocuk Dünyası*, *Talebe Defteri* gibi dergiler izler.

“‘Edebi ürün’ açısından bakıldığında bu türün ilk iptidai numunelerini görmek için Mehmed Şemseddin’in *Arkadaş* dergisini beklemek gerekecektir. Mehmed Şemseddin ‘çocuklar için yazma’nın farklı bir kavram ve onlara yönelik ürünler vermenin değişik bir alan olduğunun bilincindedir.”¹⁹ Çocuk edebiyatını gazete, dergi ve kitap olarak müstakil bir şekilde ele alan ve çocuklara göre, sade ve anlaşılır bir dil kullanan Mehmet Şemsettin, on üç sayı devam edebilen *Arkadaş*’tan sonra *Çocuklara Arkadaş* ve *Çocuklara Ta’lim* dergilerini çıkartarak çalışmalarını sürdürür. Şemseddin’in *Çocuklara Cuma Günü Mektebi* adlı dinî ve ilmî bilgiler kitabı yanında, *Çocukların Gece Eğlencesi* adını verdiği eğlenceli bir kısa hikâyeler kitabı da bulunmaktadır.²⁰

1910’da yayımlanan *Mekteblilere Arkadaş* Dergisi, çocuk edebiyatına katkısı bakımından ilk önemli dergidir. Cüneyt Okay, bu derginin edebiyat ağırlıklı ilk çocuk dergimiz olduğunu söylemenin yanlış olmayacağını ifade eder. Osman Fahri’nin şiirleri, Ali Nusret’in yazılarıyla katkıda bulunduğu derginin müdürü, Mithat Sadullah’tır.²¹

II. Meşrutiyet’in ilanından sonra eğitime verilen önemle birlikte, çocuklar için yazılan şiir kitapları da artış göstermiştir. Çocuk edebiyatımızın ilk bilinçli temellerinin atıldığı bu dönemde çocuklar için ilk şiir kitabı İbrahim Alâettin Gövsa

¹⁹ Cüneyt Okay, “Eski Harfli Çocuk Dergileri” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c.4, s.7, 2006, s.512.

²⁰ İnci Enginün, “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili Dergisi*, c.159, s.400, 1985, s.189.

²¹ Cüneyt Okay, A.e., s.514.

tarafından yazılır. (1911) *Çocuk Şiirleri* adlı bu eseri, Ali Ulvi Elöve'nin *Çocuklarımıza Neşideler*'i (1912) ve Tevfik Fikret'in *Şermin*'i (1914) izler.

Bu dönemde Ziya Gökalp, çocukların yetişme ve eğitimi üzerinde fazlaca durmuş, halk masallarını derleyerek çocuklara göre yeniden kaleme almıştır. Millî ve insanî değerleri sevdirek aşıldığı söylenen bu eserler, *Kızıl Elma* (1914), *Yeni Hayat* (1918) ve *Altın Işık* (1923)'tır.

Çok sayıda eseri kitaplaşamayan ancak çocuk edebiyatımıza değerli katkıları bulunan Siracettin Hasırcıoğlu'nun (1876–1938) La Fontaine'den çeviri denemeleri de burada anılmaya değerdir.

Devam eden yıllarda, Ali Ekrem Bolayır, *Çocuk Şiirleri* (1917), *Şiir Demeti* (1923) ve Fuat Köprülü, *Mektep Şiirleri* (1918), *Nasrettin Hoca* (1918) adlarındaki kitapları kaleme alırlar. “20. yüzyılda Türkiye'nin sosyal ilimler alanında yetiştirdiği en büyük ilim adamlarından biri ve ilmî Türk edebiyatı tarihinin kurucusu olan Fuat Köprülü'nün çocuklar için yazmaya zaman ayırması son derece dikkat çekicidir.”²² Aynı dönemde yazan Aka Gündüz, Çanakkale ve Milli Mücadele devrini anlattığı şiir, hikâye ve tiyatro oyunları ile çocuklara seslenir.

Meşrutiyet döneminde şiir alanındaki bu artışa rağmen, roman ve hikâye noktasında yeterli çalışmalar bulunmamaktadır. Bu nedenle, Ahmet Hikmet, Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim ve Ömer Seyfettin gibi isimler, konularını Türk tarihinden, halk masallarından ve günlük olaylardan seçtikleri -aslında yetişkinlere yönelik- eserleri ile çocukların okuma ihtiyaçlarına cevap vermişlerdir. Ömer Seyfettin, sade bir Türkçe ile yazdığı birçok hikâyesi (*Forsa*, *Perili Köşk*, *Falaka*, *Kaşığı* vb) ile çocuk edebiyatımıza hala zenginlik katmaktadır.

²² Alev Sınar, “Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c.4, s.7, 2006, s.185.

Cumhuriyetin ilanından sonra, eğitime son derece önem verilmekle birlikte çocuk edebiyatı alanında büyük bir gelişme söz konusu değildir. Dönemin çocukları, henüz çocuklara yönelik bir literatür oluşmadığından Reşat Nuri Gültekin, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi yazarların kendilerine uygun eserlerini okumuşlardır. Yalnız, Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun çocuklara tarih şuuru vermek amacıyla kaleme aldığı *Kızıl Tuğ*, *Atlı Han*, *Türk Korsanları*, *Seyit Ali Reis* ve *Gültekin* başta olmak üzere eserleri, Cumhuriyet dönemi ilk çocuk kitapları olarak düşünülebilir.

Dönemin diğer çocuk romanı yazarları Nimet Rakım Çalapala, Huriye Öniş, İskender Fahrettin Sertelli, Nihal Atsız, Cemal Erten iken; bu dönemde çocuklar için yazan şairler arasında Mehmet Faruk Güntünca, (*Çocuklara Şiir Kitabı*-1928, *Anadolu*-1939); Faruk Nafiz Çamlıbel, (*Akıncı Türküleri* -1938); Yusuf Ziya Ortaç, (*Kuş Cıvıltıları*-1938); Hasan Ali Yücel, (*Sizin İçin*- 1938); Orhan Seyfi Orhon, Necmettin Halil Onan, Ömer Bedrettin Uşaklı, Orhan Şaik Gökyay, Ziya Osman Saba, Behçet Necatigil bulunmaktadır.²³

Cumhuriyet döneminde de birçok çocuk dergisi yayın hayatına başlamış çocukların eğlence ve edebiyat ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. *Çocuk Postası*, *Talebe Mecmuası*, *Çocuk Dünyası*, *Çocuk Yıldızı*, *Çocuk Sesi*, *Mektepli*, *Arkadaş Çocuk*, *Haftalık Resimli Gazetemiz* olarak sıralanabilir. “1928’de yeni harflerin kabulüne kadar geçen yeni zaman zarfında yayımlanan [bu] çocuk dergileri -yeni rejimin kendisini kabul ettirme çabalarının da en yoğun devresi olduğu dikkate alınarak- genellikle edebiyatı ikinci plana itmişlerdir. Daha doğru bir ifade ile geçmiş döneme göre daha az rastlanan edebi ürünler ağırlıklı olarak yeni rejimi ve onun yeniliklerini benimsetmek amacını gütmüştür.”²⁴ Ancak, zengin yazar kadrosuyla dikkat çeken *Çocuk Dünyası* ve farklı ve kaliteli yayın gayretiyle *Sevimli Mecmua* bu dergiler arasından sıyrılmaktadır.²⁵

²³İnci Enginün, “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili*, c.159, s.400, 1985, s.192-193.

²⁴Cüneyt Okay, “Eski Harfli Çocuk Dergileri” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c.4, s.7,2006, s.516.

²⁵A.y.

1935 yılında yazmaya başlayan Kemalettin Tuğcu, bugünkü eğitim anlayışının kimi yorumlarına göre istismar edebiyatı yapıyor kabul edilmekle birlikte çocuklar tarafından çok sevilen hikâyeler kaleme almış, bunlarda maddi manevi zorluklar içinde yaşayan çocukların azim ve kararlılıkla güçlükleri aşmalarını anlatmıştır. Tuğcu, eserlerini yalnız çocuklar için yazmış olmasıyla dikkat çekmektedir.

1940'lı yıllara kadar çocuk edebiyatımızdaki eserler sayıca sınırlı kalacak ve dönemin baskın didaktik anlayışı, 70'lere kadar edebiyatımıza hâkim olacaktır. Bununla birlikte, çocuk edebiyatımızın gelişimine ivme kazandıracak pek çok atılım bu dönemde hayata geçirilir. Örneğin, 1943-46 yılları arasında Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çoğu çeviri olan yüzden fazla çocuk kitabını bastırması, dönem içinde az da olsa bir hareketlilik sağlamıştır. Dahası, Hasan Âli Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde birçok Batı klasiğiyle birlikte çocuk kitapları da çevrilerek dilimize kazandırılır. 1950 yılından sonra çocuğa yönelik etkinlikler, çocuk kitap fuarları, konferanslar, en güzel kitap sergileri ve kitap haftaları ile okuma kültürüne ve çocuk edebiyatına dikkat çekilmeye çalışılır. Türk Dil Kurumu ve Kültür Bakanlığı, 1960 yılında çeşitli yarışmalar düzenler. Çeşitli kurum, dergi ve yayınevleri de bu yıllardan başlayarak kitap ödülleri vermeye başlamışlardır. Bütün bu gelişmeler, verilen çocuk edebiyatı eserlerini arttırmış, yetişkinler için yazan sanatçıları bu alana yöneltmiş ve birçok yazar ve şairimizin ülke ve dünya çapında ödüller almasını sağlamıştır.

40'lı yıllarda, Ziya Gökalp'in açtığı yol izlenerek Türk masallarının yeni bir anlatım biçimiyle yazılması çalışmalarına başlanmıştır. Naki Tezel, Oğuz Tansel, Erdoğan Tokmakçioğlu, Yusuf Ziya Demircioğlu, Mehmet Tuğrul, Pertev Naili Boratav, Selma Ekrem, Ahmet Edip Uysal, Tahir Alangu, Eflatun Cem Güney bu sahada çalışma yapan isimlerdendir. Eflatun Cem Güney '*Açıl Sofram Açıl*' ve '*Dede Korkut Masalları*' ile 1956 ve 1960 yıllarında 'Christian Andersen Payesi' ve 'Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası' nı almaya hak kazanmıştır.

Dönemin uzun yıllar yazmaya devam edecek olan çocuk şairleri Mehmet Necati Öngay, *Çocuk Şiirleri* (1942), *Çocuklara Sevgi Şiirleri* (1945), *Sevgi Bahçesi* (1963); Hıfzı Tefik Gönensay, *Oğuz Destanı* (1948), Halide Nusret Zorlutuna, *Yurdumun Dört Bucağı* (1950), Mümtaz Zeki Taşkın, *Çocuklarımıza Resimli Şiirler* (1959), *Çitlembik Kız* (1975), *Çocuklara Kahramanlık Hikayeleri* (1978), *Uykucu Mahmut* (1979) adlı eserleri yayımlanmışlardır. Orhan Veli Kanık da La Fontaine çevirilerini iki kitapta toplamış (1948) ve Nasrettin Hoca fıkralarını akıcı bir dille kaleme almıştır.

Çocuk edebiyatı tarihimizde bir diğer önemli isim Cahit Uçuk, *Kırmızı Mantarlar* (1943), *Üç Masal* (1944), *Türk Çocuğuna Masallar* (1946), *Ateş Gözlü Dev* (1946) ve *Kurnaz Tilki* (1946), adlı eserleri yazmış ve *Türk İkizleri* (1958) adlı eseri ile Hans Christian Andersen Şeref Diploması'na layık görülmüştür.

1945 yılında yayın hayatına başlayan *Doğan Kardeş Dergisi*, çocuklara edebiyatı ve sanatı sevdirmiş ve en uzun ömürlü çocuk dergimiz olarak nesillerin yetişmesine katkıda bulunmuştur. 70'li yıllarda kaliteli çizgisinden saparak çizgi romana dönüşen derginin çocuk edebiyatına bir başka katkısı ise çocuklara yönelik eserlere ödüller vererek çocuk yayın hayatına hareket kazandırmasıdır. Tahir Alangu, 1965 yılındaki Doğan Kardeş Çocuk Romanı Armağanı'nın sahibini bulması sebebiyle verdiği konferansta, derginin ve verdiği ödüllerin önemini anlatmıştır.*

Çok yönlü edebiyatçımız Fazıl Hüsnü Dağlarca, *Açıl Sofram Açıl* (1967), *Kuş Ayak* (1971), *Ayaküstü* (1974), *Yeryüzü Çocukları* (1974), *Çocuk ve Allah* (1940), *Yanık Çocuklar Koçaklaması* (1976), *Balina ile Mandalina* (1977), *Okumayı Seven Ayı* (1978), *Yaramaz Sözcükler* (1979), *Göz Masalı* (1979) adlı kitapları ile çocuk edebiyatımızdaki en üretken isimlerden biridir. 1967'de Pittsburg (USA) Uluslararası Şiir Forumu'nda en iyi Türk şairi seçilen Dağlarca'nın üç şiirine 1973 Arkin Çocuk Edebiyatı Yarışması'nda yarışma üstü onur ödülü verilmiştir. Dağlarca, Mustafa

* Tahir Alangu, **Çocuk Kitapları Üstüne**, İstanbul, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş. Basımevi, 1965.

Ruhi Şirin'e göre, "çocuğa yönelişte Türkiye'de bir dönüm noktasıdır. Altmışlı yıllardan itibaren çocuk özneyle yönelen ilk Türk şairidir. Tevfik Fikret gibi çocuğu ve çocukluğu anlatmamıştır. Çocuk bakışıyla çocuğa yazma cesaretini göstermesi açısından da ilktir."²⁶

Gülmece alanında eserler veren Aziz Nesin'in *Şimdiki Çocuklar Harika*, *Üç Karagöz Oyunu*, *Pırlatan Bal* adlı kitapları çocuklara hitap eden ve bu dönemde yazılmış eserlerdir.

1966–67 yıllarında "Ayşegül ve Ayşecik" dizisinin ülkemize gelmesiyle resimli kitaplar artmıştır. Aynı yıllarda Amerikan çocuk edebiyatı çevirileri çizgi romanlar ülkemizde görülmeye başlamıştır.

1970 ve 1980 yılları arası, uzun yıllar özgün bir çıkış yakalayamayan çocuk edebiyatımızda yeni ürünler verilmiş, telif ve çeviri kitaplar artmıştır. Masal türünde yeni bir anlayış ortaya çıkmış, edebi eleştiri ve eleştirmenlik de kurumsallık kazanmıştır. "1980 sonrası dönemde de etkin olarak çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal boyutta çalışmalarını sürdüren yazarlardan kimileri şunlardır: Mustafa Ruhi Şirin, İnci Enginün, Meral Alpay, Nilüfer Tuncer, Fatih Erdoğan, Mehmet Güler, Gülten Dayıoğlu, Erdal Öz,"²⁷ Enise Kantemir, Serpil Ural, İbrahim Kıbrıs, Sedat Sever, Zeki Gürel, Selahattin Dilidüzgün, Recep Nas, Turgay Kurultay, Necdet Neydim, Alev Sınar, Meral Kaya, ...

1970'lerden sonra hareketlenen çocuk edebiyatımızda toplumculuk hareketlerinin etkisiyle güdümlü eserler çocuk edebiyatımıza girmiştir. Kimi yazarlar, sınıf çatışması, köy-kent, işçi-köylü sorunlarını çocuk edebiyatına taşımışlar, böylece bilinçli nesiller yetiştirebileceklerini düşünmüşlerdir. Erol Toy, Hasan İzzettin Dinamo, Yüksel Pazarkaya ve Talip Apaydın gibi isimler bu grupta zikredilebilir.

²⁶ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuğa Adanmış Konuşmalar*, 2.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006, s. 216.

²⁷ İbrahim Kıbrıs, *Yeni Yüzyıl İçin Uygulanmalı Çocuk Edebiyatı*, Ankara, Eylül Yayınları, 2002, s.16.

70’li yıllarda yayım hayatına başlayan ve Ülkü Tamer’in yönetimine geçmesiyle nitelikli ve çağdaş bir çizgiye ulaşan *Milliyet Çocuk Dergisi* de bu dönem çocuk edebiyatımıza katkıları açısından anılmaya değer bir yayındır. Bu dergide yayımlanan şiirleriyle tanınan ve edebiyatımıza başka dillere de çevrilecek eserler kazandıran Yalvaç Ural, Türk ve Dünya Edebiyatına yaptığı katkılardan dolayı Polonya Gülümseme Nişanı ile ödüllendirilmiştir.²⁸ Yalvaç Ural’ın yayımlanmış kitapları, *La Fonten Orman Mahkemesinde*, *Kedi-Köpek Zıyırları*, *Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer*, *Üçgen Zıyırlar*, *Tembel Tenekeler*, *Sihirli Pabuçlar*, *Stephen Hawking Herkül’ü Döver*, *Problemlı Apartman Çocuğı*, *Müzık Satan Çocuklar* olarak sıralanabilir.

1980’den sonra edebiyatımız, çocuk gerçekliğine dayalı, çocuğı göre örneklerin yazılmaya başlandığı yenilikçi çocuk edebiyatı evresine girmiştir. Bu dönemde, yayınevleri eski baskılarını yenilemiş, kitapların içerik yönünden olmasa bile estetik ve biçim yönünden kusursuz olmasına çalışmışlardır. Eğitim bilimlerindeki gelişmeler göz önüne alınmış ve çocuk edebiyatında değerlendirilmiştir. Çocuklar için yazma ve resimleme çalışmalarının başlı başına bir uzmanlık alanı olduğı kabul edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı da çocuklara yönelik diziler oluşturmuş, çocuk yazınına katkıda bulunmuşlardır.²⁹

1979 yılının dünyada ve ülkemizde “Çocuk Yılı” olarak kutlanması çocuk edebiyatı çalışmalarına hız kazandırmış, seksenli yıllarda yazar sayısında bir artış görölmesini sağlamıştır. Bu yazarların önde gelenlerine değinelim:

Hasan Latif Sarıyüce, *Anadolu Masalları* (1983), *Keloğlan Masalları* (1982), *Anadolu Efsaneleri* (1999), *Altın Öğütler* (1999), *Ders Veren Türk Masalları* (1999) gibi çeşitli derlemeleri; *Beyaz Kanatlı Kuş* (1999), *Dört İsimli Prens* (2000), *El Evinde* (2000), *Kuş Seslerinden Korkan Çocuk* (1999), *Tarla Kuşlarının Öyküsü* (1973), *Uğur Böceğinin Düğünü* (2000), *Üç Ayaklı Oğlak* (2000) adlı hikâyeleri;

²⁸ A.g.e. s. 15.

²⁹ A.e. s.19.

Beyaz Kanatlı Kuş (1999), *Güle Güle Küçük Arkadaş* (1999) adlı romanları; *Çocuklara Şiirler* (1999), *Düş Yağmuru* (2001) adlı şiir kitapları ile yüz yirmiden fazla eser vermiş bir çocuk edebiyatçımızdır. Birçok masal da kaleme alan yazar, 1972 Arkin Çocuk Edebiyatı Yarışması Birincilik Ödülü, İş Bankası 1991 yılı Edebiyat Ödülü, Çocuk Vakfı Çocuk Edebiyatına Hizmet Onur Ödülü'nü almaya hak kazanır.

Cahit Zarifoğlu, *Serçekeş*, *Ağaçkakanlar*, *Katıraslan*, *Yürekdede ile Padişah*, *Küçük Şehzade*, *Motorlu Kuş*, *Gülücük*, *Kuşların Dili* adlı özgün masalları ile dikkat çekmektedir. Mustafa Ruhi Şirin'e göre Zarifoğlu'nu çekici kılan özelliklerden biri, hâkim anlatıcıyı modern bir anlatım içinde etkin şekilde kullanarak masal atmosferi oluşturabilmesidir.

Çocuk edebiyatına yönelişin son derece yoğun olduğu bu süreçte önceki yıllarda yetişkinler için yazan kimi yazarların da çocuk kitapları yazmaya yöneldikleri görülmektedir: Ayla Kutlu (*Merhaba Sevgi*, *Yıldız Yavrusu Ramram'ın Dünya Serüvenleri*), Tarık Dursun Kakinç (*Otobüsüm Kalkıyor*, *İyilikçi Tilki*), Ayşe Kilimeci (*Benim Adım Çocuk*), Erhan Bener (*Burcu Öğretmenin Öyküsü*), Sulhi Dölek (*Yeşil Bayır*, *Arkadaşım Dede*), Hüseyin Yurttaş (*Çamlı Kuledeki Giz*, *Uzaylılar Geline*, *Cüceler Gezegeni*), Cem Akış (*Kant Klübü-Piyanisti Vurmayın*), Necati Güngör (*Sessiz Yürek*), Nazlı Eray (*Naz ve Köşkteki Vampir*)...

Uzun yıllar çocuk edebiyatı ödülleri veren Arkin Kitabevi'nde ve Can Yayınları çocuk bölümünde çalışan Süreyya Berfe, *Çocukça* (2006), *Eksik Alfabe* (2006) gibi kitaplar kaleme alır. Nezihe Meriç, *Alagün Çocukları* (1976), *Dur Dünya Çocukları Bekle* (1992), *Ahmet Adında Bir Çocuk* (1998) ve yedi kitaplık *Küçük Bir Kız Tanıyorum* dizisi (1991-1998) ile çocuklara hitap etmiştir.

Gülten Dayıoğlu, 70'li yıllarda *Fadiş*, *Dört Kardeşiler*, *Suna'nın Serçeleri* ve *Yurdumu Özledim* ile başlayan yayım hayatına çocukları hedef alarak yazdığı birçok eserle devam etmiştir: *Ben Büyüyünce* (1979), *Dünya Çocukların Olsa* (1981), *Akıllı*

Pireler (1982), *Işın Çağı İnsanları* (1987), *Parbat Dağı'nın Esrarı* (1989), *Yeşil Kiraz I* (1992), *Kangurular Ülkesi Avustralya'ya Yolculuk* (1994), *Mısır'a Yolculuk* (1994), *Meksika'ya Yolculuk* (1995), *Yeşil Kiraz II* (1995), *Sekizinci Renk* (1998), *Mo'nun Gizemi* (1999), *Hindistan'a Yolculuk ve Nepal Gezisi* (2000), *Kıyamet Çiçekleri* (2002)... Dayıoğlu, çocuk edebiyatımıza uzun yıllardır emek veren usta isimlerden biri olarak dikkat çekmektedir.

Mevlana İdris Zengin, *Çinçinli Masal Sokağı*, *Dondurmalı Matematik*, *Hayal Dükkanı*, *Kirpiler Şapka Giymez*, *Korku Dükkanı*, *Kuş Renkli Çocukluğum*, *Sinir Dükkanı*, *Sufi ve Pufi*, *Tehlikeli Bir Kipat*, *Ütülsüz Ayakkabılar*, *Bekledim Gece Oldu* gibi kitapları ile çocuk edebiyatımıza katkıda bulunmaktadır. Yazar, 1987'de Gökyüzü Yayınları'nın, 1998 yılında Türkiye Yazarlar Birliği'nin çocuk edebiyatı ödüllerini kazanmıştır.

Çocuk edebiyatı üzerine master ve doktora çalışmaları bulunan ve halen çocuk yayıncılığı yapan Fatih Erdoğan, farklı yaş gruplarına yönelik, edebi zevke hitap eden zekâ geliştirici kitapları, çevirileri ve fikrî yazılarıyla birçok ödüle layık bulunmuştur. Bu kitaplardan en önemlileri -Şirin'e göre- *Sihirli Kitap Dizisi*'ni oluşturan *Sihirli Kalem*, *Sihirli Küre*, *Sihirli Gözlük 1 ve 2*, *Sihirli Küpe* ve *Sihirli Kitap*'tır. Erdoğan, 1990–2000 yılları arasında çıkan ve çocuklara yönelik ilk edebiyat dergisi olan *Kırmızı Fare*'nin ve ilk çocuk edebiyatı araştırmaları dergisi *Binbir Kitap*'ın editörlüklerini yapmıştır.

Güldürü türündeki eserleriyle Muzaffer İzgü ve gençlere yönelik romanlar yazan İpek Ongun da çocuklarca sevilen yazarlar arasındadır. “Masal çağı çocukları için yazmayı başlı başına uğraş olarak seçen Aytül Akal da bu dönemin en yenilikçi yazarlarından. Hem biçimde, hem de içerikte özgün olmanın örneğini sergileyen Akal, özellikle *Geceyi Sevmeyen Çocuk* (1991) adlı eseriyle dikkat çekmiştir.”³⁰

³⁰ A.e. s.19.

Mavisel Yener, *Mavi Ay*, *Mavi Zamanlar*, *Kayıp Seslerin İzinde*, *Mavi Elma*, *Evinden Kaçan Ay*, *Kuş Uçtu Şiir Kaldı*, *Kar Sesi*, *Şiirimi Kedi Kaptı*, *Hayaletten Mektuplar*, *Kızlar Sünnet Olur mu*, *Vampir Öyküsü*, *Üşengeç*, *Sırsayar*, *Dinazorla Kahvaltı*, *Çorap Canavarı*, *Uzaylılar Bize Geldi*, *Güneş Hep Orada Mıydı* adlarını taşıyan kitapları, *Dolunay Dedektifleri İz Peşinde* ve *Mavi Masallar* dizileri ile üretken çocuk yazarları arasındadır. Çocuk edebiyatçılığıyla çeşitli ödüller kazanmış olan yazar, bazen mizahi bazen öğretici olan roman, hikâye ve şiirleriyle öne çıkmaktadır.

Serpil Ural ve Can Göknil, yazdıkları ve resimledikleri küçük büyük kitaplar ile farklı yaş gruplarından çocuklara seslenmektedir. Hint masallarından çeviriler yapan Ural, Türk-Yunan dostluğunu geliştirme amaçlı projeler için yazılan çok dilli kitaplara katkıda bulunmuştur. Can Göknil, son kitapları *Çatlak Hasan* ve *Gökyüzü Sirki* ile eski masalları yaşatmak için yeniden söylemiş ve resimlemiştir. *Çatlak Hasan*'ı Pertev Naili Boratav'ın tekerleme arşivinden kurgulayan Göknil, *Gökyüzü Sirki*'ni Orta Asya söylencelerinden esinlenerek yazmıştır. Yazarlar çeşitli ödüller de kazanmışlardır.

1979 Almanya 2. Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı İyi Çocuk Kitabı ikincilik ödülünü alan Veysel Çolak; *Gül Sağanağı* (1976), *Çocuk ve Şiir* (1977) adlı şiir kitaplarıyla 1978 Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü'nü almaya hak kazanan İsmail Uyaroğlu; *Gökyüzündeki Tuhaf Delik*, *Çirkin Çirkef Cinleri* ve *Gül Sokağı Sakinlerinin Savaşı* gibi kitaplarıyla Dilek Aykul Bishku; yirmi altı çocuk kitabı yayımlayan Gülçin Alpöge, çocuk edebiyatımıza değer katan diğer isimlerdendir.

Ünver Oral, *Karagözname*, *Öp Hacivat'ın Elini*, *Cin İkizler*, *Küçük Kuklacılar*, *Kuklacı Kardeşler*, *Kiracı*, *Prenses ile Çoban*, *Barış Korkusu*, *Lorel Hardi İstanbul'da*, *Çocuklara Karagöz Hikâyeleri*, *Çocuklara Karagöz Şiirleri*, *Karagöz Park Bekçisi*, *Karagöz Perde Gazelleri*, *Karayazılılar*, *Karagöz Belediye Başkanı*, *Karagöz Amca*, *Karagöz Oyunları*, *Günümüzden Karagöz-Hacivat Söyleşmeleri*,

İbişli Kukla Oyunlarımız gibi eserler ile hem geleneksel gölge oyunlarımıza dikkat çeken, hem de çocuk tiyatromuza katkıda bulunmaya çalışan bir isimdir.

Mavikuş Dergisi'ni yayımlayarak edebiyat merkezli çocuk dergiciliğine katkıda bulunan H. Salih Zengin, *Çok Mavi Hikayeler, Çok Serin Hikayeler, Gazoz Kapağı, Şişkonun Bütün Adamları, Devekuşları Plan Yapmaz, Bir Miyav İki Hav Hav* gibi kitaplar yazmıştır.

1973 yılında Arkın Çocuk Edebiyatı, Türk Ticaret Bankası Çocuk Oyunları, 1979 Dünya Çocuk Yılı'nda Kültür Bakanlığı Öykü, Milliyet Çocuk Oyunları, Sıtkı Dost Çocuk Edebiyatı Öykü ödülleri alan Abbas Cılga, *Sıpanın Dört Yıllığı, Bilenlere Elma Var, Gece Meleyen Keçi, Gönlümde Büyüyen Serçe, Pondi'yi Yok Ettiler, Kedi Kavgası, Çalınan Köprü, Arının Düşü, Filiz'in Kızı, Yere İnen Yıldız* gibi kitaplar ortaya koymuştur.

Bir başka isim, Ali Püsküllüoğlu, *Okumaya Geçiş Kitabı, Kırlangıcın Kanat Vuruşu, Nasrettin Hoca, Anadolu Söylenceleri, Bektaşî, Afacan Cem* adlı kitapları yazmış ve *Çocuklara Şakacı Şiirler* seçkisi hazırlamıştır. Püsküllüoğlu, Nasrettin Hoca ile 1981 TDK Çocuk Yazını Ödülü kazanmıştır.

Yıllar süren yayıncılık ve gazetecilik tecrübesiyle çocuklar için eserler kaleme alan Nur İçözü, 7-12 yaş arası çocuklar için yaş gruplarına göre seri kitaplar hazırlamıştır. Çocuk ve gençlere yönelik hikaye ve romanlar da kaleme alan yazarın dikkat çekici eserleri şunlardır: *Bintepe'nin Hayaleti, Yüreğimin Kıyısında, Sevginin Mirnavcası, Güneşe Tırmanan Çocuk, Dönemeç, Korku Tüneli,...*

Feyza Hepçilingirler, *Uçtu Uçtu Pelin Uçtu* ile 1985 yılı Sıtkı Dost Çocuk Romanı Yarışması Üçüncülük Ödülü'nü almıştır. *Harflerimizin Gizli Dünyası, Çirkin Prenses, Yanlışlıklar, Altı Çocuk Oyunu, Ya Armut Ağacı Olursam* gibi masal, roman ve oyunları ile çocuklara seslenmekte, ayrıca dil bilincine işaret etmektedir.

Ayla Çınaroğlu, romanları, öyküleri ve farklı yaş gruplarına yönelik hazırladığı diziler ile son derece üretken bir yazarımızdır. Resimlemeler de yapan Çınaroğlu, edebiyat ve tasarım alanında toplam sekiz ödül almıştır. Yazarın eserlerinden bazıları şöyle sıralanabilir: *Altın Kanatlı Topçin*, *Uzay Güzeli*, *Mavi Boya*, *Beyaz Benekli At*, *En Büyük Takım Bizim Takım*, *Çikolatayı Kim Yiyecek*, *Mago*, *Tülüş*, *Şiir Gemisi*, *Yedi Kapılı Kent*, *Kanaryamın Öyküsü*, *Al Takkeli Dev ile Mor Takkeli Dev*, *Keçi Masalı*, *Papağan Masalı*, *Üç Kuzucuk*, *Annemiz Pasta Yapacak*, *Büyük Şenlik Günü*, ...

Behiç Ak, *Güneşi Bile Tamir Eden Adam*, *Alaaddin'in Geveze Su Boruları*, *Kedilerin Kaybolma Mevsimi*, *Vapurları Seven Çocuk* gibi eserler kaleme almıştır. “Behiç Ak'ın ilk çocuk kitapları Japonya'da yayımlanan *Gökdelene Giren Bulut* ve *Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı*'dır. Yine birer resimli kitap olan *Kedi Adası*, *Rüzgârın Üzerindeki Şehir*, *Uyurgezer Bir Fil ile Büyükkannem* ve *Miyop Ejderha* adlı eserleri de önce Japonca, daha sonra Türkçe yayımlanan yazar, *Benim Bir Karışım*, *Ben Ne Zaman Doğdum*, *Bizim Tombiş Taştan Hiç Anlamıyor*, *Doğum Günü Hediyesi* ile *Karadeniz'deki Yunus* gibi resimli çocuk kitapları”³¹ [yayımlamıştır]. Behiç Ak, çocuklara yönelik sosyal içerikli ve sorun odaklı diyebileceğimiz eserleriyle önem taşımaktadır.

Hamdullah Köseoğlu, *Akıllı Kalem*, *Aydede*, *Aynalı Geyik*, *Az Gittim Uz Gittim*, *Başı Bulutlu Uçurtma*, *Bir Yıldız Geçiyor*, *Caner'in Kedisi*, *Canı Sıkılan Kitap*, *Çocuk ve Leylek*, *Çöl Çiçeği*, *Elimi Bırakma Anne*, *Gül Açar Yüreğim*, *Güneş Ana*, *Hoşça kal Çocukluğum*, *Kara Bir Gecede*, *Kar Çiçekleri*, *Kardelen*, *Kar Kuşları*, *Kırık Testi*, *Korkak Oğlan*, *Küçük Ressam*, *Küçük Tay*, *Mavi Irmak*, *Ne Bu Seveda Olaydı Ne Bu Ayrılıklar*, *Okuma Sevgisi*, *Saksı İle Çekirdek*, *Sevgi İle Barış*, *Trenler Nereye Gider*, *Uçan Çocuklar*, *Uzak Yaz*, *Yayla Çiçeği*, *Yazarına Direnen Öyküler*, *Yaz Çırakları*, *Yiğit'in Arkadaşları*, *Yıldız Kardeş* adlarındaki masal, öykü ve romanlarını çocuklar ve gençler için yazmıştır. Türkoloji bölümü mezunu olan yazar, Tömer, Bu Yayınevi, Mevlüt Kaplan, Vedat Dalokay ödülleriyle layık görülmüştür.

³¹ [Çevrimiçi] <http://www.gunisigikitapligi.com/site/Scripts/yazar/person523.asp> (31.10.2009)

1985 yılından beri çocuk edebiyatıyla ilgilenen Sevim Ak, *Kırmızı Fare*, *Doğan Kardeş*, *Bando*, *Milliyet Kardeş*, *Başak Çocuk*, *Vakıf Çocuk*, *Kırmızı Bilye* gibi çocuk dergilerinde yazmıştır. Eserlerinden başlıcaları *Karşı Pencere*, *Pembe Kuşa Ne Oldu*, *Penguenler Flüt Çalamaz*, *Toto ve Şemsiyesi*, *Babamın Gözleri Kedi Gözleri*, *Vanilya Kokulu Mektuplar*, *Domates Saçlı Kız*, *Dalgalar Dedikoduyu Sever*, *Gemici Dedem*, *Dörtgöz*, *Çilekli Dondurma*, *Lodos Yolcuları*, *Güneşin Çocukları*, *Azbuçuk Teo*, *Gökte Biri Var*, *Şarkını Denizlere Söyle*, *Eskiler Alırım*, *Küçük Sırlar* olarak sıralanabilir. Yazar, 1989'da *Uçurtmam Bulut Şimdi* ile Akademi Kitabevi Çocuk Yazını Öykü Ödülü'nü, 2006'da *Kırık Şemsiye* ile Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği Resimli Kitap Ödülü'nü almıştır.

Genç yazarlardan Simla Sunay, *Sevgi'nin Rüyalari*, *Küçük Adamlar*, *Şeminur'un Kuşları*, *Aziza Alarga*, *Cennetteki Çocuklar*, *Dağ Kaşındı*, *Güneşten Sarı Baldan Tatlı* adlı romanları ile çocuk edebiyatına katkıda bulunmaktadır.

Ayrıca, Ahmethan Yılmaz, Mehmet Güler, Ali Akbaş, Adnan Özyalçiner, Aydın Özkan, Mine Soysal, Süleyman Bulut, Melek Güngör, Ayfer Gürdal Ünal, Güldem Şahan, Arslan Sayman, Miyase Sertbarut, Feridun Oral, Mehmet Atilla, Şule Tankut Janbert, Refik Durbaş çocuk edebiyatımıza katkıları dolayısıyla anılmaya değer yazarlardandır.

1980 sonrası çocuklar için yazılan kitaplar arasında şiir kitapları azınlıktadır. Bu dönemde de yazmaya devam eden Fazıl Hüsnü Dağlarca, *Şeker Yiyen Resimler* (1980), *Cinoğlan* (1981), *Hin İle Hincik* (1981), *Güneş Doğduran* (1981), *Kaçan Ayılar Ülkesinde* (1982), *Bitkiler Okulu* (1996), *Dolar Biriktiren Çocuk* (1999), *Cincik* (2000) adlı eserleri verir. Abdülkadir Bulut, *Kahveci Güzeli* (1981); Abdülkadir Budak, *Gül Çocuk* (1981); Ülkü Tamer, *Masal Şiirler* (1981); Cahit Zarifoğlu, *Gülücük* (1988); Ahmet Uysal, *Kuş Gölünde Günler* (1993) adlı kitaplarını bu dönemde yazmışlardır.³²

³² A.e., s.19.

2009'da hayatını kaybeden Şair Kemal Özer, çocuklar için *Dünya Onlarla Daha Renkli, Trenler Ne Güzeldir, En İyi Arkadaşım, Şiirlerle Andersen Masalları, Şiirlerle Ezop Masalları, Şiirlerle Nasrettin Hoca* adlı kitapları ortaya koymuştur.

Gökhan Akçiçek, *Bulutlar Örtmese Güneşi, İnce Hüzünler Senfonisi, Bir Çiçeği Sevmek, Çocuklara Ölüm Yakışmaz, Bülbül Deresi Şiirleri* ve *Yaban İncirleri* gibi eserler kaleme alan başarılı bir şairdir. Çocuklar için yazdığı kitaplarla Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıklarından ödüller kazanmıştır. *Elma Dersem Çık, Ağır Tören, Kar Merdiveni, Güle Gece Yorumları* kitaplarıyla tanınan Betül Tarıman da çocuklar için şiirler kaleme alan dikkat çekici bir isimdir.

Bestami Yazgan, *Gözlük Takan Yıldızlar, Sevgi Çiçeği, Paten Giyen Kaplumbağa, Günaydın Çiçekleri, Ceren ve Arkadaşları, Anne Sen Melek Misin, Masal Salıncağı, Uçtu Uçtu Şiir Uçtu, Güneşle Ay Duymasın, Masal Salıncağı* gibi şiir ve masallarıyla çocuklara hitap eden sanatçılardandır. Bu güne dek elli bir çocuk kitabına imza atan Yazgan, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 1994 yılında Çocuk Edebiyatı Yılın Yazarı Ödülü'ne layık görülmüştür. Yazgan, çocuk şiirlerinin azaldığı bu son dönemde çocuk şairliği ile önem taşımaktadır.

Gülsevin Kırıl Berber *Pire Tellal Deve* adıyla kitaplaşan "Evvel Zaman İçinde" adlı şiir-masal dosyasıyla TUDEM Yayınevi 2004 Çocuk Edebiyatı Yarışması'nda Masal Dalı Mansiyon Ödülü'nü kazanmıştır.

Yusuf Dursun, *Yıldız Gözlü Melek Yüzlü Şiirler, Kuş Yuvası Yüreğim, Tatlı Mı Tatlı Duam Kanatlı, Masal Okulu, Peygamber Çiçekleri* gibi kitapları ve *Güzel Dünyam ve Dostlarım, Masal Doktoru* serileriyle çocuk edebiyatımıza katkıda bulunmaktadır. Dursun'un ortaya koyduğu çocuklara yönelik on iki şiir ve masal kitabı, çocuksu dili ve duyarlılığı yansıtmada son derece başarılıdır.

Mustafa Ruhi Şirin de 1970'lerden itibaren çocuklar için şiir yazan edebiyatçılarımız arasındadır. Şirin, *Gökyüzü Çiçekleri* (1983), *Bir Şemsiyem Olsa*

Kuşlardan (1990) (Önceki baskılarda adı, *Çocuk Kalbimdeki Kuş*), *Yıldız Sayan Ağaç* (2002) (Toplu şiirler) gibi şiir kitapları ile birlikte farklı türlerde eserler de vermiştir.

Türk çocuk edebiyatı, çocuk dilini ve çocuk duyarlılığını özümsemiş son dönem yazarları ile umut vaat etmektedir.

1.2.1. Türk Çocuk Edebiyatında Mustafa Ruhi Şirin

1955 Trabzon doğumlu Mustafa Ruhi Şirin, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu'nun Radyo Televizyon Program Uzmanlığı Bölümü'nden 1978'de mezun olmuştur. 1977'de çalışmaya başladığı TRT'de uzun yıllar yapımcılık, yöneticilik ve danışmanlık görevlerinde bulunmuştur. Çocuklara yönelik birçok radyo ve televizyon programı hazırlayan Şirin'in bu tecrübeleri çocuk ve çocuk edebiyatı üzerine eğilmesinde etkilidir. 1976 yılında yazarlık çalışmalarına başlayan Şirin'in çocuklara yönelik ilk kitabı 1983 yılında yayımlanır. Çocuklara yönelik görsel işitsel ve edebi çalışmalarıyla tanınan Mustafa Ruhi Şirin, 1990'da Çocuk Vakfı'nı kurmuş ve bu tarihten itibaren çocuklarla ilgili bütün konulara kurumsal ve profesyonel bir yaklaşımın ülkemizdeki öncülüğünü yapmıştır. Hem çocuklar hem yetişkinler için eserler kaleme alan yazarın yetişkinlere yönelik çalışmaları, iletişim ve medya kültürü ile çocuk ve çocuk edebiyatı kültürü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Mustafa Ruhi Şirin, işin teorik kısmına eğilen bir çocuk edebiyatçısı, çocuğun gözünden dünyaya bakmayı başarmış bir edebiyat yazarı, çocuk merkezli medya değerlendirmeleri yapan bir iletişim uzmanı, bir çocuk hakları savunucusu ve bir sivil toplum kuruluşu lideri olarak ele alınmaya değer bir şahsiyettir.

Mustafa Ruhi Şirin, çeşitli dergi ve gazetelerde birçok yazı yazmış, bu yazılardan önemli bir kısmını kitaplarına dahil etmiştir. Şirin'in kitapları çocuklar ve yetişkinlere yönelik kitaplar olarak ayrı ayrı düşünülebilir. Yetişkinler için yazdığı

kitaplar için medya ve iletişim kültürü ile çocuk edebiyatı kültürü üzerine fikrî kitaplar ve yazarın düşüncelerini serbestçe kaleme aldığı denemelerden oluşmaktadır, demek mümkündür.

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatı ve kültürü üzerine okuma ve araştırmalar yapmış, düşünmüş ve çıkarımlarını kitaplaştırmış bir isimdir. Çocuk edebiyatının nasıl olması gerektiği, amacı, işlevi ve unsurları üzerine fikir yürütmüş, tespitlerde bulunmuş ender çocuk yazarlarından biridir. Yazarın, çocuk edebiyatının bütün tarihi birikimi ve kendinden önceki çocuk yazarları hakkında hükümleri de bulunmaktadır. Şirin'in çocuk edebiyatı kültürü konusundaki çalışmaları şöyle sıralanabilir:

- ***Çocukluğun Kozası: Ve kültür ve kitap ve edebiyat***, İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.
- ***Masal Atlası: Masal Edebiyatı Kültürü Üzerine Yazılar***, Ankara: Kök Yayıncılık, 2007. (2. baskı)
- ***Çocuk Edebiyatı Kültürü: Okuma alışkanlığı ve medya sarmalı***, Ankara: Kök Yayıncılık, 2007.
- ***Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış: Çocuk edebiyatı nedir ne değildir?*** Ankara: Kök Yayıncılık, 2007.

Yazar, bu kitaplarında *çocukluk*, *çocuksuluk*, *çocuksu dil ve duyarlılık* gibi kavramlar üzerinde durur. Ona göre, bir eserin çocuklar tarafından okunabilmesi için edebî niteliğin yanında bu özellikler de bulunmalıdır.

Gökyüzü Yayınları tarafından 1987, 1988, 1989 yıllarında çıkarılan üç 'Çocuk Edebiyatı Yıllığı'nın editörlüğünü yapması, çocuk edebiyatı alanındaki yetkinliğini arttırmıştır:

- ***Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987***, İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 1987.
- ***Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1988***, İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 1988.
- ***Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1989***, İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 1989.

Ayrıca, İnci Enginün, Can Göknil, Mübeccel Gönen, A.Ferhan Oğuzkan, Ayla Oktay, Feridun Oral ve Nilüfer Tuncer ile birlikte ortak yayını olan ve yönetimini üstlendiği ***99 Soruda Çocuk Edebiyatı*** onun çocuk edebiyatı alanındaki dikkate değer çalışmalarından biridir.

- ***99 Soruda Çocuk Edebiyatı***, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal çalışmalar yapmakla birlikte çocuklara yönelik masal, hikâye, şiir ve mektup türlerinde eserler veren bir çocuk edebiyatı yazarıdır. Mektup türünün çocuk edebiyatımızdaki ilk örneklerini kaleme alan Şirin, çocuk edebiyatı hakkındaki belli başlı tespitlerini eserlerinde pratik olarak uygular. Kitapları görüşlerinin aynası durumunda olan yazarın çocuklara yönelik kitapları şunlardır:

- ***Masal Mektuplar***, Resimleyen Ferit Avcı, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006. (5.baskı)
- ***Gökyüzü Çiçekleri***, Resimleyen Şahin Erkoçak, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006. (5.baskı)
- ***Guguklu Saatin Kumrusu***, Resimleyen Osman Kerhi, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006. (4.baskı)
- ***Her Çocuğun Bir Yıldızı Var***, Resimleyen Füsun İyicil, Ankara: Kök Yayıncılık, 2008. (4.baskı)
- ***Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan***, Resimleyen Ülkü Ovat, Ümit Ögmel, Ankara: Kök Yayıncılık, 2004. (4.baskı) (1. ve 2. baskılarda adı, *Çocuk Kalbimdeki Kuş*)

- ***Geceleri Mızıka Çalan Kedi***, Resimleyen Ferit Avcı, Ankara: Kök Yayıncılık, 2008. (3.baskı)
- ***Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun***, Resimleyen Osman Kerhi, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006. (2.baskı)
- ***Mavi Rüylar Gören Çocuk***, Resimleyen Mustafa Delioğlu, Ankara: Kök Yayıncılık, 2008. (3.baskı)
- ***Kar Altında Bir Kelebek***, Resimleyen Osman Kerhi, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006. (5.baskı)
- ***Dünyaya Gülen Adam***, Resimleyen Ferit Avcı, Ankara: Kök Yayıncılık, 2008. (3.baskı)
- ***Dünya Kardeş Sobe***, Resimleyen Sibel Demirtaş, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006.

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk kitaplarının her yönüyle çekici ve okumaya özendirici olması gerektiğini düşünmektedir. Bunun için kendi kitaplarını yayımlarken de iyi çizerlerle çalışmaya özen gösterir. Yazarın masallarından bazıları alt yaş grupları için resimli çocuk kitabı olarak da yayımlanmıştır. Özenle resimlenmiş olan bu kitaplar şöyle sıralanabilir:

- ***Bülbül ile Leylek***, Res. Mustafa Delioğlu, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 1992.
- ***Keloğlan'ın Oyunu***, Res. Emel Kehri, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 1992.
- ***Kuş Ağacı***, Res. Nazan Erkmen, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 1992.
- ***Aslankuş***, Res. Necdet Yılmaz, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 1998.
- ***Martıcık***, Res. Süleyman Karaoğlu, Konya, Konya Büyükşehir Belediyesi, 1998.

Gösterilen bu dikkat ve özenin sonucu olarak Nazan Erkmén tarafından resimlenen *Kuş Ağacı*, 1993 yılında UNESCO Asya Kültür Merkezi Resimli Çocuk Kitapları İkincilik Ödülü'nü kazanmıştır.

Şirin'in çocuk kitapları, Almanca, İngilizce, Makedonca, Sırpça, Rumence, Azerice, Özbekçe, Yunanca, Farsça, Arapça, Urduca gibi dillere çevrilmiş, Kiril alfabesine aktarılmış, çocuk edebiyatımızın dünyada tanınmasına katkıda bulunmuştur. Şirin'in farklı dillerde yayımlanmış kitaplarını ise şöyle sıralayabiliriz:

▪ **Rumence:**

Turturica din ceasul cu cuc, (Guguklu Saatin Kumrusu), Çev. İon Arion.Bucureşt, Editura Gutinul Bai Mare,1995.

▪ **Makedonca:**

Cohobhja (Masal Mektuplar), Çev. Stevan C. Stanoeski-Ülker Dişo
Ülkü, Üsküp, Deniz Yayınevi, 1996. (*Düşlemeler* başlığıyla yayınlandı)

▪ **Azerice:**

Zengli Saatin Kumrusu (Guguklu Saatin Kumrusu), Çev. Ali Samedli,
Bakı, Şirvanneşr, 2006.

▪ **Almanca:**

Die Turtel Der Kuckucksuhr (Guguklu Saatin Kumrusu), Çev. Sara Heigl, Onel Verlag, 2008.

▪ **Arapça:**

(Her Çocuğun Bir Yıldızı Var) Çev. Sabri Tefik Hamam, Kahire, Safeer Yayınevi, 2008.³³

Eserleri çevrilen bir yazar olarak Mustafa Ruhi Şirin, fikrî kitaplarında da Türk yazarlarının dünyada tanınmasına verdiği önemi dile getirir. Düşüncelerini alanında uzman çalışma arkadaşlarıyla proje olarak hayata geçiren Şirin, Çocuk Vakfı'nın 2007'de başlattığı ve kırk beş dilde edebiyatımızın tanıtım ve çeviri çalışmalarını

³³ [Çevrimiçi] <http://www.cocukvakfi.org.tr/default2.htm> (23.03.2010)

sürdürdüğü “**Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatının Dünya Dillerine Çevrilmesi Projesi**”nin de Türkiye editörüdür.

Yazar çocuk edebiyatı sahasında bazı doğu klasiklerinden uyarlamalar da yapmıştır:

- **Bilgi Ağacı**, (*Mevlana'nın Mesnevisi'nde*) İstanbul: Ekin Yayınları, 1983.
- **Leyleğin Aklı**, (*Beydeba'nın Kelile ve Dimne'sinden*) İstanbul: Ekin Yayınları, 1983.
- **Yüzük Taşı**, (*Sadi'nin Bostan ve Gülistan'ından*) İstanbul: Ekin Yayınları, 1983.
- **Altın Kiremitli Saray**, (*Geçmiş zaman masallarından*) İstanbul: Ekin Yayınları, 1983.

Şirin'in çocuk edebiyatı alanında derlemecilik yönü de bulunur. Gökyüzü Yayınları Çocuk Edebiyatı Yıllıkları'nı hazırlamadan önce çocuk şiirleri üzerine antolojiler hazırlamıştır:

- **Masal Çocuk: Çocuk şiirleri antolojisi**, Ankara: Kandil Yayınları, 1984.
- **Ninni Bebeğim Ninni: Ninni şiirleri antolojisi**, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1990.
- **Kafdağı'ndaki Uçurtma: Çocuklara Şairlerden Şiirler**, İstanbul: Erdem Yayınları, 1990.

Mustafa Ruhi Şirin'in bütün bu çalışmaları, başarılı bir çocuk edebiyatçısı olarak tanınmasını sağlamış, kendisinin çocuk ve çocuk edebiyatını ilgilendiren konularda saygın ve önemli bir isim olduğunun göstergeleri olmuştur. Bu yüzden çocuk ve edebiyat konularıyla ilgilenen birçok gazeteci, araştırmacı ve yazar, kendisiyle

röportajlar yapmıştır. Şirin, bu konuşmaları, *Çocuğa Adanmış Konuşmalar* adı altında yayımlamıştır:

- ***Çocuğa Adanmış Konuşmalar***, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006. (2. baskı)

Kitabın yeni ekleme ve çıkarmalarla gözden geçirilip genişletilmiş ikinci baskısında Türkiye’de ve Dünya’da çocukluğun durumu, çocuk hakları, modern çocuk paradigması ve çocuk edebiyatının meseleleri üzerine yapılan konuşmalar ağırlıktadır. Mustafa Ruhi Şirin’in çocuklarla yaptığı konuşmalar ve çocukların kendisiyle yaptığı röportajlar da kitaba ayrı bir bölüm olarak eklenmiştir.

Radyo-Televizyon alanında eğitim gören Şirin’in bir başka önemli yönü, iletişim ve medya kültürü üzerine kitaplar yazmış olmasıdır. Odak noktası çocuk olan bu eserler, aile ve çocuk eğitimi, çocuğun televizyonla ilişkisinden gördüğü zarar ve medya okuryazarlığının önemi üzerinde durmaktadır:

- ***Televizyon Çocuk ve Aile: Yeni çocukluğun televizyon sarmalı***, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006. (3.baskı)
- ***Gösteri Çağı Çocukları: İletişim toplumunda medya sarmalı***, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006. (2.baskı)
- ***Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü: Modern çocuk kültürü sarmalı***, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006. (2.baskı)

Çocukluk tarihi ve yeni çocukluğun oluşumu noktasında tespitlerden sonra medeniyet merkezli bir çocuk anlayışı önerisi getiren ve birbirini tamamlayan bu üç kitap, modern çocuk kültürüne bir eleştiri niteliği taşımaktadır.

Şirin, edebiyat ve iletişim alanındaki tecrübe ve birikimlerini yazmakla yetinmemiş ve aktif olarak değerlendirmeyi üzerine düşen bir sorumluluk kabul ederek Çocuk Vakfı’nı kurmuştur. Dünya’da ve Türkiye’deki tüm çocukların

ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan gelişimleri için stratejiler ortaya koymaya çalışan Çocuk Vakfı, düzenlediği toplantılar, yaptığı açıklamalar ve sunduğu raporlar ile son derece aktif bir sivil toplum kuruluşudur.

Çocuk Vakfı, vakıf içinde çocuklara, ailelere, çocuk dostlarına yönelik çeşitli çalışmalar da düzenlemektedir. Çocuklara yönelik masal okuma, resim yapma, yazarlarla buluşma toplantıları ile yetişkinlere yönelik Çocuk Edebiyatı Okulu, Çocuk Hakları Okulu, Karagöz ve Kukla Okulu bu çalışmalardan bazılarıdır.

Mustafa Ruhi Şirin, Çocuk Vakfı bünyesinde çocuğa yönelik kent ve ülke ölçekli hizmet, eğitim ve araştırma projeleri hazırlamış ve yönetmiş, çocuk odaklı ulusal ve uluslararası hareketlere katkıda bulunmuştur. 2001 yılında Türkiye Çocuk Hakları Koalisyonu'nun kurucuları arasında yer alan ve koalisyon sözcülüğüne seçilen Şirin, Unicef'in koordinatörlüğünde gerçekleştirilen 'Çocuklar İçin Evet Deyin' Kampanyası Türkiye Çalışma Grubu'na da sözcülük etmiştir.

"Çocuklar İçin Şefkate Çağrı" başlığı altında 'Öksüzler ve Yetimler Günü', 'Köy Okullarına Çocuk Kitabı Armağan Edelim Projesi', 'Bosna Çocuksuz Kalmasın', 'Kosovalı Çocuklar İçin Çağrı', 'İstanbul'daki Çeçen Çocuklara Evlerimizi Açalım', 'Deprem Çocuklarıyla Hayatı Paylaşalım' gibi çeşitli projeler yürütmüştür.

Habitat II'nin Türkiye sürecinde sivil toplum kuruluşlarının sözcülüğünü üstlenen Şirin, 2005, 2006, 2007 yıllarında gerçekleştirilen "Okuyan Şehir Sakarya Projesi"ni hazırlamış ve yönetmiştir.

I. İstanbul Çocuk Kurultayı'nın projesini hazırlamış; genel koordinatörlüğünü üstlenmiş ve Türkiye'de ilk kent ölçekli sosyal politika metni olan 'İstanbul Çocuk Acil Eylem Plânı'nın yazımını gerçekleştirmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, Marmara Üniversitesi ve Çocuk Vakfı tarafından I.Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar

Kongresi'nin genel koordinatörlüğünü gerçekleştirmiştir. Şirin, bu iki toplantının bütün yayınlarını yönetmiş ve raporlarını kaleme almıştır.

'Yeni Binyılda Dünya Çocuklarının Durumu 2000', 'Türkiye Aile ve Çocuk Faaliyet Raporu 2003', 'Türkiye'de Çocuk Gerçeği Raporu Ekim 2006', 'Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi Eylül 2006' gibi raporlar hazırlayan Mustafa Ruhi Şirin'in, çeşitli toplantılarda sunduğu birçok bildirisi de bulunmaktadır. Raporlarını Çocuk Vakfı web sitesinde sunan Mustafa Ruhi Şirin, çeşitli kongre ve kurultaylarda sunduğu bildirilerini, konferans, panel ve seminer metinlerini ve Çocuk Vakfı kurumsal kimliği ile yaptığı bazı açıklamaları aşağıdaki iki kitabında toplayarak kalıcı kılmıştır:

- ***Çocuk Hep Çocuk: Çocuk ödevi için küçük notlar***, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.
- ***Dersimiz Çocuk: Çocuk üzerine düşünce yazıları***, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.

Mustafa Ruhi Şirin, Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Devlet Plânlama Teşkilatı ve Üniversitelerde jüri üyeliği, danışma kurulu üyeliği, komisyon üyeliği ve müzakerecilik görevleri yapmıştır. T.C. Hükümeti İnsan Hakları On Yılı Eğitim Programı çalışmalarında bulunmuştur. 100 Temel Eser'le ilgili kurulda da görev alan Şirin, ilgili bölümde değineceğimiz sebeplerle buradaki görevinden istifa etmiştir.

Çok yönlü bir yazar olan Mustafa Ruhi Şirin'in yetişkinlere yönelik -biri toplu şiirleri olmak üzere- iki şiir kitabı bulunmaktadır:

- ***Rüya Saati***, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006. (2. baskı)
- ***Yıldız Sayan Ağaç: Toplu şiirler***, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006. (2. baskı)

Türkiye ve dünya çocuklarına ait bütün meseleleri kendine dert edinen yazar *Çocuk Yüzlü Yazılar* adlı deneme kitabında duygu ve düşüncelerini içtenlikle kaleme alırken, günlük türündeki eserinde Bosna, Çeçenistan ve Sakarya tecrübelerini paylaşmıştır:

- ***Çocuk Yüzlü Yazılar***, İstanbul: İz Yayıncılık, 1998. (2.baskı)
- ***Hayat Gibi***, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006. (2. baskı)

Hem araştırmacı hem de edebiyatçı yönüyle dikkat çeken Şirin'in birikimlerinden faydalanmak isteyen akademik kurumlar onu ders vermeye davet etmişlerdir. Bu yüzden 1986–1991 eğitim ve öğretim dönemlerinde İstanbul Üniversitesi Radyo Televizyon Meslek Yüksek Okulu'nda iletişim alanında dersler veren Şirin, 2007–2008 öğretim yılından itibaren Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nün çocuk edebiyatı derslerini vermeyi sürdürmektedir. Ayrıca yazarın eserlerinden bazıları ders ve yardımcı ders kitabı olarak kullanılmaktadır.

Mustafa Ruhi Şirin, yazdığı eserler ve yaptığı çalışmalar için birçok ödül almıştır. Aldığı ödüller şöyle sıralanabilir:

- *Masal Mektuplar* – Yazarlar Birliği 1983 Yılın Çocuk Kitabı Ödülü
- *Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız* – Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Türkiye Milli Kültür Vakfı 1985 Radyo Programı Ödülü
- *Gülücük* (Ekrem Oymak ile...) — Türkiye Milli Kültür Vakfı 1986 Televizyon Çocuk Programı Ödülü
- *Kuş Ağacı* (Nazan Erkmek'in resimleri ile...) – UNESCO Asya Kültür Merkezi Resimli Çocuk Kitapları 1993 İkincilik Ödülü
- Çocuk Edebiyatı Dalında Karaman Valiliği 2003 Türk Dili Ödülü
- Türkçem Dergisi 1999 Yılın Ödülü (Kosova)

- Çocuk Edebiyatçıları ve Sanatçıları Birliği 2001 23 Nisan Çocuk Edebiyatına Hizmet Ödülü
- 12. Uluslararası Balkanlar 2007 Türk Kültürü Hizmet Ödülü

Mustafa Ruhi Şirin, hem çocuk ve çocuk edebiyatı üzerine uzun yıllar düşünerek yetişkinlere yönelik kitaplar kaleme alması, hem de çocuk edebiyatının farklı türlerinde güzel eserler vermesi ile dikkat çekici bir isimdir. O, işin yalnız teorik kısmıyla ilgilenen ya da yalnızca edebi eserler veren biri olmak yerine, konunun hem tarihi, hem teorik, hem de pratik boyutunu özümsemeyi tercih eden özgün bir kişiliktir. Eserleri, görüşlerinin aynası durumundadır. Ayrıca çocuk ve çocuk edebiyatı noktasındaki sorunları aşmak için kurumsal bir hareket başlatarak ulusal ve uluslararası projelere öncülük etmiştir. Mustafa Ruhi Şirin, hem edebiyatçılığı hem araştırmacılığı hem de sivil toplum örgütü liderliği ile incelenmeye değer bir kişilik olarak görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN

ÇOCUK VE ÇOCUK EDEBİYATI ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Mustafa Ruhi Şirin, yirmi yılı aşkın bir zamandır çocuk meselesi üzerinde düşünmüş ve bu konuda eserler vermiş bir yazardır. Şirin'in eserlerindeki görüşler, - kimi noktalarda konuların birbiriyle iç içe olduğu görülmekle beraber- çocuğa yönelik ve çocuk edebiyatına yönelik görüşler olarak tasnif edilebilir. Bu bölümde, yazarın görüşleri bu iki başlık altında ele alınacaktır.

2.1. MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ÇOCUK ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Çocuk edebiyatı, çocuk meselesinden bağımsız olarak ele alınamaz. Çocuk edebiyatının gündeme gelmesi, çocuk ve çocukluğun gündeme taşınmasıyla olmuştur. Yani çocuk, ancak toplumsal varlığının kabul edilmesinin ardından edebiyat eserleri okumaya başlamış ve kendisine ait, kendisini varsayan bir edebiyata kavuşabilmiştir. Bu noktada çocuk edebiyatının çocukluk tarihi ve çocuk modernleşmesi ile sıkı bir paralellik içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Çocukluk, geleneksel toplumlardaki küçük adam modeliyle, modern çocuk paradigmasınca bu küçük adama sunulan imkânların, çocukluğunu önceden çizilmiş sınırların içine hapsetmesiyle, medyanın sunduğu görsel eğlencenin şiddet tuzaklarına ister istemez düşmesiyle, dünya tarihi boyunca hala tam olarak verilmeyen haklarıyla ve bütün bunları değiştirme şansını elde edebilmek için ihtiyaç duyduğu yeterli eğitimin yoksunluğuyla yaşamaya çalışmaktadır. Bu bölümde, Mustafa Ruhi Şirin'in bu konulara dair görüşleri, tarih, hukuk, medya ve eğitim başlıkları bağlamında sunulacaktır.

2.1.1. ÇOCUK KAVRAMI VE ÇOCUKLUK ANLAYIŞLARI

Toplumun diğer sınıfları gibi çocuklar da tarihi şartların etkisiyle ferdiyet kazanarak kimlik sahibi olmuşlardır. Şirin'e göre bu süreç, çocuklara verilen değer ve çocuk yetiştirme anlayışlarına göre farklı evreler olarak değerlendirilebilir.

2.1.1.1. Üç Farklı Çocukluk Anlayışı

Mustafa Ruhi Şirin, dünyada bir arada yaşamaya devam eden üç farklı çocukluk anlayışı bulunduğunu söylemektedir: Geleneksel çocukluk, modern çocukluk ve post-modern çocukluk. Bu üç çocukluk anlayışının birbiriyle etkileşim içinde olması ve ülkelerin geleneklerine göre farklılıklar göstermesi, dünya çocuk gerçekliğinin bir sonucudur.

2.1.1.1.1. Geleneksel Çocukluk

Geleneksel çocukluk anlayışında çocuk, yetişkin gibi büyümesi ve yetişkinin istediği biçimde eğitilmesi gereken bir nesnedir. Bu evrede çocuğu tanımlamak için özel sözcükler yoktur. Çocukluk biyolojik bir kategori bile sayılmaz. Yedi sekiz yaşına kadar süren bebeklikten doğruca yetişkinliğe geçilir. Sözel enformasyon hâkimdir ve çocuk ile yetişkin aynı enformasyonla beslenir. Çocuk yetişkin masallarını dinleyerek büyür. Çocuk ve yetişkinin giysileri, oyunları, oyuncakları, masalları birbirine benzer. Farklı edebiyatları yoktur.¹

Şirin'e göre geleneksel çocukluk dönemi, çocukluk tarihinin en karanlık, bir o kadar da sırlarla dolu kadim çocukluk zamanlarıdır. Hakkında yetersiz bilgilere sahip

¹ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü: Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı**, Ankara, Kök Yayıncılık, 2007, s. 17.

olduğumuz bu ilk evre üzerine yapılan araştırmalar son derece sınırlıdır.² Bu konuda sahip olduğumuz bilgiler ise tamamıyla Batı kaynaklıdır. Çocukluğun bu yorumuna göre geleneksel çocukluğun kapanmasında çocuk psikolojisindeki gelişmeler etkili olmuştur.

2.1.1.1.2. Modern Çocukluk

Modern çocukluk, Mustafa Ruhi Şirin'e göre modern Batı uygarlığının Rönesans ve Aydınlanma sonrası tasarlanan bir tezidir. En temel sorusu "Çocuklar nasıl büyür ve gelişir?" olan bu tez, çocukları tek tipleştirici bir anlayışla yetiştiren bir değerler bütününe, yani modern çocukluk paradigmasına sahiptir. Aynı zamanda "*modern yetişkinlik paradigması*" olarak da ifade edilebilen bu paradigma, çocuk ve yetişkini birbirinden ayırır ve farklı sosyal ve entelektüel kategoriler olarak kabul eder.

Modern çocukluk tasarımının altyapı inşasında 19. ve 20. yüzyılı etkisi altına alan iki entelektüel yaklaşım öne çıkar: Locke'un öncülüğünü yaptığı Protestan çocukluk anlayışına göre çocuk, 'biçimlenmemiş kişi', Rousseau'nun öncülüğünü yaptığı romantik görüşe göre ise 'bozuk biçimli yetişkin'dir. Her iki görüşün ortak yanı, çocuğun yetişkinden farklı olduğunun kabul edilmesidir.³ Bunlar yeni çocukluğun ortaya çıkmasında etkili olmuş görüşlerdir.

Çocuk ve yetişkinin kategorileştirilmesinde tipografi, okullaşma ve sanayileşme etkilidir. Matbaanın ortaya çıkışının okuryazarlığı artırması ve böylece yetişkinliğin öne çıkması, çocuklar için okulu zorunlu hale getirmiştir. Çocuklar okul sayesinde büyüklerden farklılaşırken, yetişkin dünyasını merak eder hale gelirler. Sonuç olarak, matbaa ve yazılı iletişime dayalı enformasyon, modern çocukluk ve yetişkinlik tasarımını doğurur. Şirin'in görüşlerinden fazlaca beslendiği Neil Postman, özellikle *matbaa ve okul*'un dönüştürücü bir role sahip olduğunu söyler. Bu fikre katılan

² Mustafa Ruhi Şirin, **Gösteri Çağı Çocukları: İletişim Toplumunda Medya Sarmalı**, 2.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006, s.14.

³ A.e., s.18.

Mustafa Ruhi Şirin, çocukluğun toplumlara göre farklı farklı şekillenebileceğini de ifadelerine eklemektedir.⁴

Modern çocuk paradigması, eğitim, sağlık, hukuk, kültür sanat gibi hayatın içindeki alanları etkilemiştir. Bu tasarımın öngördüğü çocuk modeli, kullandığı aletler, giydiği kıyafetler ve aldığı eğitim ile kendine özgü olacaktır. “Oyuncakları yetişkinlerinkinden farklılaşır. Giysileri çocukça görünüm kazanır. Çocuk gibi yani çocuk dili ile konuşmayı öğrenir. Çocukluk serüvenine uygun edebiyatı arar, yetişkinlerin kitaplarında çocuk naifliğini yakalar.”⁵ Zamanla kendisi için yazılmış kitaplara da kavuşan modern çocuk, okuduğu kitaplarda davranışları, karakteri ve ahlakı ile ideal bir tip olmak üzere yönlendirilir.

Sanayileşmenin yaygınlaşması, teknolojinin gelişmesi ve iletişim araçlarının ortaya çıkması, çocuğun kendisine biçilen rolden ayrılmasına sebep olur. Görünürde çocuğa çocukluğunu iade eden modern çocuk paradigması, onu zamanla tüketim kültürünün bir pazarı haline getirir ve kullan-at kültürü içine adapte eder. Artık çocuk, ciddi bir ekonomik pazara sahip iletişim araçlarının ilk hedef kitlesi ve tüketicisi olacaktır. Teknolojik olan ne varsa çocuğa göre uyarlanır. Böylece yeni çocuk, anne-babadan önce her şeyi bilen bir kimliğe bürünür. Bu çocukluğun modern yetişkin kopyasına dönüşerek yok olup tükenişidir.

Çocuklar, sahip oldukları bilgiler yanında davranışları, rolleri ve giysileri ile yetişkinleşirken, yetişkinlerde bir çocuklaşma eğilimi görülmektedir. Çocuk gibi konuşan, çocuk gibi davranan, çocuk gibi giyinen yetişkin bireyler, hem çocukluk hem de yetişkin paradigmalarının iflasının dikkate değer göstergeleridir.

Sonuç olarak, Şirin’e göre modern çocukluk tasarımı, iki yüz yıllık bir olgunlaşma dönemi yaşar ve yapay bir toplumsal kurgudan ibaret olan büyüsünü yeni teknolojilere teslim eder. İletişim araçları sayesinde çok kolay biçimlenen bu tasarım,

⁴ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s. 30.

⁵ Mustafa Ruhi Şirin, **Televizyon Çocuk ve Aile: Yeni Çocukluğun Televizyon Sarmalı**, 3.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006, s.110.

televizyon karşısında direnemez. Çünkü çocuklar kaçınılmaz olarak medyanın etki alanına girer ve ortak enformasyon aldıkları yetişkinlerle yeniden birörnekleşmeye doğru adım atarlar. Şirin, modern çocukluğun temellerinin her açıdan sarsıldığını ve tek tip dünya çocuğu anlayışının büyük ölçüde aşındığını söylemektedir. Eğitim çağının uzamasına rağmen, çocuklar giderek yetişkinleşmekte, yetişkinler giderek çocuklaşmakta ve kuşaklar arası zaman dilimi hızla kısalmaktadır.⁶ Geleneksel çocukluk ile modern çocukluk arasındaki fark artık mahiyet farkından ibarettir. Rönesans'ın en insanî tasarımı olarak beliren modern çocukluk tasarımı, zamanla insanîlikten son derece uzak bir çizgiye ulaşır ve çocuğu bir sömürge haline getirir. Bu durum yetişkinler tarafından fark edilemeyen gerçek manada ciddi bir sorundur. Kaybolan çocukluğa paralel olarak çocuk haklarının gündeme gelmesi de tesadüfî olamaz.

2.1.1.1.3. Postmodern Çocukluk

Modern çocuk paradigmasının iflası, eğitim ve teknolojideki gelişmeler, post-modern çocukluk anlayışının doğmasına zemin hazırlamıştır. Farklılıkları öne çıkaran post-modern çocukluk anlayışında, modern çocuk paradigmasının “Çocuklar nasıl büyür ve gelişir?” sorusu değişmiş, yerine “Çocukları nasıl büyütmeli?” denilmesi tercih edilmiştir. Post-modern çocukluk anlayışında, çocuk kişisel özellikleriyle ayrı bir birey olarak ele alınır.

Çocukluk tarihi boyunca yaşanan bu üç çocukluk anlayışı, bugün farklı coğrafyalarda olsa da yaşamaya devam etmektedir. Geri kalmış ülkelerde hayatta kalacak kadar gıda bulamayan, sağlık hizmetlerinden yararlanamayan, eğitimden yoksun, uygunsuz koşullarda çalışmaya mahkûm çocuklar kaderlerine terk edilmiş görünmektedir. Öte yandan gelişmiş ülkelerde her türlü imkâna sahip, çeşit çeşit oyuncaklara ve teknolojik aletlere alışkın harika çocuklar, şanslı iletişim çağı çocukları, mutlu bir tablo çizmektedirler. Madalyonun öteki yüzüne bakıldığında ise

⁶ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s. 120.

tüketim çağının sömürgesi olmaktan kurtulmaları imkânsız gibidir. Geleneksel çocuklukla aynı çizgiye ulaşan modern çocukluk yerine postmodern çocuk anlayışı geleceğe daha umutla bakmayı ümit ettirmektedir.

2.1.1.2. Yeni Çocukluğun Üç Evresi

Yeni çocukluk anlayışının ortaya çıkışından sonra çocukluk farklı aşamalardan geçer. Matbaanın kullanılmaya başlandığı Yorumlama Çağı'nda tipografik çocukluk, iletişim araçlarıyla tanıştığımız Gösteri Çağı'nda elektronik çocukluk ve enformasyon teknolojilerine müptela olduğumuz Bilgi Çağı'nda enformatik çocukluk ortaya çıkmıştır. Bu üç çocukluk günümüz dünyasında bir arada yaşamaya devam etmektedir.

2.1.1.2.1. Tipografik Çocuk (Yorumlama Çağı)

Matbaanın bulunuşu ile yazılı kültüre dayalı bir enformasyon yaygınlaşmaya başlar. Bu durum tipografik insan boyutunu gündeme getirir. McLuhan tarafından *Gutenberg insanı* olarak ifade edilen tipografik insan, “okuyan insandır ve kaligrafilerin dünyasında entelektüel oluşum evresini tamamlar.”⁷ Tipografik insanın ortaya çıkmasıyla tipografik çocuk ve dolaylı olarak toplumsal varlığı ve kimliğiyle ‘çocuk’ ortaya çıkacaktır.

Önceleri yetişkinle aynı yazılı kültürden yararlanan tipografik çocuk okullaşmanın yaygınlaşmasıyla küçük adamlıktan çocukluğa geçişi yaşar. Bu geçiş, modern eğitim sisteminin yaygınlaşması ile bütün dünya çocukları tarafından yaşanacak ve evrensel bir çocuk tipinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.⁸

⁷Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, s.19.

⁸ Mustafa Ruhi Şirin, *Gösteri Çağı Çocukları*, s.19.

Modern çocukluğun ilk dönemi olarak görebileceğimiz tipografik çocukluk evresinde, çocuk her şeyiyle yetişkinden farklılaşmaya başlar. Oyunları, oyuncakları farklıdır. Sahip olduğu her şey bütün dünyada çocuğa özgü bir niteliğe bürünür. Okuyabileceği kitapları, dergileri, edebiyatı olur. Yüzlerce çocuk klasiğini okuyarak yaşlılarıyla ortak duyarlıklara ve kültüre sahip olur. Egemen Batı yaklaşımına göre yazılmış tarih, coğrafya, keşifler, evrim teorisi v.b. kitaplar onun zihin yapısını biçimlendirirken modern çocukluk tasarımı da asra çocuk yüzyılı adını vererek bir moda hareketine dönüşür.⁹

Teknoloji, televizyonu modern dünyaya mucizevî bir armağan olarak sunduktan sonra bütün bu dengeler değişme gösterecektir. Çünkü tipografik çocuk kültürünün taşıyıcılığını üstlenerek modern çocukluğun yaygınlaşmasına hizmet eden televizyon, bir süre sonra çocuk ile yetişkin arasındaki ayrımı ortadan kaldırır. Geleneksel dönemdeki gibi yetişkinlerle ortak enformasyon olarak bir örneklemeye başlayan modern çocuk, zamanla elektronikleşecek, varlığını tipografiye borçlu olduğunu unutarak yaşamasını elektronikliğe bağlayacaktır.

2.1.1.2.2. Elektronik Çocuk (Gösteri Çağı)

Tipografi kültürünün en önemli taşıyıcısı televizyon, zamanla yazılı kültürün mirası üzerinde yükselir ve tipografik çocuğun saltanatını yıkar. Yetişkin ve çocuk ayrımını ortadan kaldıran bu karşı koyulmaz makine sayesinde, ortak sözel enformasyon döneminde olduğu gibi, çocuk tekrar yetişkinlerin dünyasına yakınlaşmaya başlayacaktır. Çünkü aynı görüntüleri izleyen, haberlerde aynı bilgileri alan çocuk ve yetişkin, bilgi yönünden eşitlenmeye yaklaşır. Böylece “Rönesans”la başlayan modern çocukluk tasarımı, inandırıcılığını ve büyüsunü kaybetme eğilimi içine girer. Elektronik çocuk, elektronik yetişkinle birörnekleşir.”¹⁰

⁹ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s. 20.

¹⁰ A.e.

Geleneksel çocuk masalcısını kaybedince ortak sembolleri kitaplar olan tipografik çocuğa dönüşmüştür. Teknolojinin büyüüne kapılıp kitaplarla arasını bozan elektronik çocuğun görsel masalcısı ise televizyondur.¹¹ Ancak, televizyonun çocuğa etkileri görüldüğü kadar basit değildir. Yetişkinle aynı bilgileri alıp aynı görüntüleri izleyen çocuklar, sürekli bir dönüşüm içinde yaşamaktadır. Modernitenin cinsiyet ayrımını ortadan kaldıran yaklaşımı, çocuğu günden güne yeni mitoslara bağımlı hale getirmektedir. Geleneksel çocukluğu da hesaba katarsak, “yetişkinle çocuğun enformasyondan eşit olarak yararlandığı bu üçüncü evre, çocukla yetişkinin birörnekleşmesini hızlandıran evredir.”¹²

2.1.1.2.3. Enformatik Çocuk (Enformasyon Çağı)

İçinde bulunduğumuz bilgi çağı, tipografik çocuğun yerini alan elektronik çocuğa daha fazla yaşama imkânı sunmaz ve enformatik çocuğu doğurur. “Enformatik çocuk[luk], bilişim teknolojilerine bağımlı bir çocukluktur. Okuma alışkanlığı olmayan ve görüntü illüzyonlarına alışmış enformatik çocuk, yüklendiği bilgiyi kullanmaktan uzaktır. Ne okurdur, ne de medya okuryazarıdır.”¹³

Mustafa Ruhi Şirin, kimilerine göre harika, kimilerine göre budala, kimilerine göre ise tam adam olacak çocuk olan enformatik çocuğun modernitenin açmazlarıyla sancılı bir süreçte yaşadığını öne sürenlere hak verir. Şirin, zihinlerde enformatik çocuk sorgulamasının yapılması gereğine dikkat çekmektedir.¹⁴

Kendini bilişim teknolojilerinin kucağında bulan, enformasyonun durmadan arttığı bir çağda üretilmiş değerleri tüketerek hayat bulan yeni çocuk tipi, çocukluğunu doğallığı içinde yaşamaktan uzaktır. Hayata dair temel bilgileri edinmeden dünyaya ve yetişkinliğe ait bütün bilgilerle donatıldığının kendisinin de

¹¹ Mustafa Ruhi Şirin, *Gösteri Çağı Çocukları*, s.21.

¹² A.e. s.15.

¹³ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, s.23.

¹⁴ Mustafa Ruhi Şirin, *Gösteri Çağı Çocukları*, s.47.

farkında olmadığı sürekli bir bunalım halinde görünmektedir. Çünkü sırtında taşıdığı boyundan büyük enformasyon yükü çocuğu ezmekte, tüketmektedir. Şirin, bu durumu çocuğu şiddete yönelten sebeplerden biri olarak yorumlamaktadır. Ona göre çocuğun her şeyi bildiğini sanması ancak hiçbir şeyi bilmemesinin sebebi de budur.¹⁵ Şirin, enformatik çocuk için şunları söylemektedir:

“Enformatik çocuk, bilgisayarın telekomünikasyonla evlenmesinden doğan telematiğe bağlı olarak, görsel, işitsel unsurların hazırladığı ortamda ekran ve uydudan yansıyanlara daha bebekken bakarak büyüyen çocuktur. Enformatik çocukluk süreci 70’li yılların ortalarından itibaren başladı. Elektronik baskının yaygınlaşması sonucu, telematiğin ve gelişimini sürdüren ‘etkileşime dayalı’ video-iletişim, basın, radyo ve televizyon gibi geleneksel hale gelmiş iletişim araçlarının etkisi azaldıkça, yeni iletişim araçlarının etkinliği akıl almaz boyutlara ulaştı. Enformatiğin egemenliği sürerken yeni iletişim araçları aracılığı ile kurulan küresel enformasyon ağı, dünyayı küçülttüğüne küçülttü. Buna bağlı olarak *her şey çocuklara göre* de tasarlandı.”¹⁶

Enformasyon çağında doğan ve büyüyen çocuklar, tasarımına hiçbir katkıları olmayan standart oyuncakları, pastaları, giysileri, programları tüketirler. Tamamen yapay materyallerle tamamen yapay bir ortamda yaşamaya mahkûm bu çocuklar, çocukluklarını yaşayamadan yetişmekte, çocuk merakından, heyecanından, yaratıcılığından habersiz büyümektedirler. Kullan-at kültürü içinde salt tüketici bireyler olarak hayata hazırlanan enformatik çocuklar, Şirin’e göre bu durumlarıyla modern köleler durumundadırlar. Teknolojinin imkânları ile yetişkinleştirilmişlikleri onları, ilkel toplumlardaki prangalı çocuğun devamı olan çağdaş bir sömürgeye dönüştürmektedir.¹⁷

Kültürel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak nesiller boyu tipografikleşen, elektronikleşen, enformatikleşen çocukluk, bugün kimliğini yitirdiğinin farkında olmadan bir çıkmazın içine sürüklenmektedir. Mustafa Ruhi Şirin, çocuğun ya da çocukluğun geçirdiği aşamaları değerlendirirken, çocuğun mutluluğunu ön plana alır:

¹⁵ A.e.

¹⁶ A.g.e., s.56.

¹⁷ A.g. e., s.48.

“Çocukluk tarihi boyunca en mutlu çocukluk hangi dönemde yaşandı?

Modernite yanlıları geleneksel çocukluğu yaşanmamış kabul ederler. Geleneksel toplumda çocuk, çocukluğundan hiç olmazsa tad alabiliyordu, görüşünü savunan gelenekçiler ise modern çocukluğu yaşanılmadan tüketilen bir büyüme evresine benzetirler.

Ne tipografik ne elektronik ne de enformatik çocukluk. Ve ne de geleneksel çocukluk. Asıl harika çocuk, çocukluğu doğasına göre yaşayan çocuktur.

Maalesef dünyamızda böyle bir çocukluk yaşanmıyor. Yitip giden çocukluğu yeniden dünyamıza geri getirmeden belki de bir daha da yaşanmayacak.”¹⁸

Eski dünyanın geleneksel değer yargılarınca nesne kabul edilen çocuk, modern dünyanın sistemi içinde yine nesnedir. Modern çocukluk paradigması ile sosyal varlığı kabul edilmesine rağmen zamanla ekonomik değerlere kurban edilen, metalaştırılan mevcudiyeti gitgide zayıflamaktadır. Bu da göstermektedir ki, ne yapay kurgular ne de popüler gündemler yok olan çocukluğu kurtarmaya yetmeyecektir. Mustafa Ruhi Şirin’e göre çözüm, çocuğa verdiğimiz değere paralel olarak yeni bir çocukluk anlayışı geliştirmektir. Bu da ancak kendi medeniyetimizden beslenerek oluşturacağımız kendi modernliğimiz içinde hayata geçirilebilir.

2.1.1.3. Türkiye’de Çocukluğun Durumu

Dünyanın dört bir yanında farklı kültürlerden, farklı renk, ırk ve dinlerden çocuklar yaşamaktadır. Bu çocuklar, toplumlarının gelişmişlik düzeylerine göre ayrı çocukluk evreleri içinde bulunmaktadır. Bununla birlikte çocukluğun ulaştığı nokta hemen hemen bütün coğrafyalarda aynıdır: Afrika’da ucuz iş gücünün lokomotifi olarak görülen çocuklarla, Batı ülkelerinin bütün zamanını şiddet içerikli sanal bilgisayar oyunları karşısında tüketen çocukları arasındaki fark yalnızca şekilseldir. Etiyopya’da açlıktan, Irak’ta savaştan, Filistin’de çatışmadan, dünyanın başka bir yerinde maruz kaldığı şiddetten yaşamını yitiren çocuklar da çocukluğun yok

¹⁸ A.e., s.57.

oluşunun dünyadaki başka göstergeleridir. Türkiye çocukları, Mustafa Ruhi Şirin'e göre, dünya çocuklarının büyük kısmına göre daha şanslı bir portre çiziyor gibi görünseler de aynı girdabın içinde çocukluklarını kaybetmeye mahkûm durumdadırlar.

Şirin'in verdiği bilgilere göre ülkemizde elektronik ve enformatik çocukluğun ekonomik durum ve toplumsal statülere göre aynı anda yaşandığı ileri sürülebilir. Hala fabrika ve atölyelerde yahut mevsimlik işçi olarak tarım bölgelerinde çalışan çocuklar bebeklikten yetişkin rolüne geçen geleneksel çocuk modelinin birer örneği durumundadır. Yani Türkiye'de bir arada yaşamaya devam eden üç çocukluk olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bununla beraber, televizyonun bulunduğu hemen her evde elektronik köle olarak yaşayan çocukların var olduğunu göz önünde bulundurursak, modern çocukluk evrelerinin ülkemizde daha baskın olarak yaşandığı görülecektir. Teknolojik aletlere bilinçsiz yöneliş, çocuk ve gençlerin bilgisayar ve Internet'i salt oyun ve eğlence malzemesi olarak görmelerine sebep olmakta, elektroniğe kaptırdığımız çocuklarımızın birer birer enformatikleşmesini hızlandırmaktadır.

Çocukluğun tükenişini engellemek, çocukluk gerçeğini doğru değerlendirerek ve en uygun çocuk anlayışını ortaya koyarak mümkün olabilir. Bu noktada, genellemelere düşmeden kendi gerçeklerimizi göz önünde bulundurarak oluşturacağımız bize özgü bir tasarıma ihtiyaç vardır. Oysa Türkiye modern çocuk paradigmasını olduğu gibi almış ve sonuçlarını baştan kabul etmiş görünmektedir. Mustafa Ruhi Şirin, bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

“Türkiye'nin temel çocuk sorunu da çocuk haklarına ve çocuk gerçekliğine dayalı toplumsal çocukluk projesi olmayışından kaynaklanıyor. Çocuk gerçeğini medeniyet merkezli algılayamayan Türkiye, kendi çocuk modernliğini üretmediği için, üretilmiş tek tip modernliği oburca tüketiyor. Kendi modernliğini üretmeyen toplumların etkin çocuk politikalarını gerçekleştiremeyeşleri de benzer tutumları benimsemeleri ile açıklanabilir. ...

Atatürk'ün çocukların cumhuriyeti anlayışı ... nesne çocuk anlayışından özne çocuk anlayışına geçişe dayandığı halde henüz çocuk cumhuriyetine ulaşamadık. Çünkü Cumhuriyet hala yetişkinlerin cumhuriyetidir. Çocuk özneye göre ne çocuk felsefemiz, ne de

uygulanabilecek toplumsal çocuk projemiz var. Bu yüzden de ne çocuk sorunlarını çözme önceliğimiz ne de yeteneğimiz olabiliyor.”¹⁹

Türkiye çocukları, Şirin’e göre, ancak medeniyet merkezli bir düşünceden yola çıkılarak hak ettikleri konuma ulaştırılabilir.

2.1.1.4. Medeniyet Merkezli Çocuk Düşüncesi

Her medeniyetin kendine ait bir çocuk bilgisi ve çocuk yetiştirme anlayışı bulunmaktadır. Şirin’e göre kendi modernliğini üretememiş toplumların çocuğa değer vermediğini ileri sürmek oryantalist bir yaklaşım olacaktır. Maalesef bu yaklaşım, bizde ve tüm dünyada kabul görmüş, yanlış yorumlarla tek bir çocukluk anlayışının var olduğu büyük ölçüde kabul edilmiştir. Bunun sonucu olarak modern çocukluk tasarımı, bütün dünya ülkeleri gibi Türkiye’de de etkilerini göstermektedir. Ancak bu tasarımın büyüsunü yitirdiği, bir bakıma çökme aşamasına geldiği düşünülmektedir. Mustafa Ruhi Şirin, bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade eder:

“16. yüzyıldan bu yana seküler altyapı üzerinde geliştirilen modern çocuk paradigmasının çocukluğu tükettiği artık anlaşılmıştır. Farklı felsefi okulların beslenme kaynakları 18. yüzyıl rasyonalizmi, 19. yüzyıl pozitivizmi ve 20. yüzyıl materyalizminin iç içe girmiş bilgi havuzları olmuştur.

Modernite ile adeta dayatılan Batı kaynaklı çocuk anlayışı çocukluk üzerinde tekelci bir yaklaşıma bürünürken biz ne yaptık? Önceki yüzyılların çocuk düşünce kalıplarını kullandık. Dünyada oluşan çocukluk anlayışlarını sürdürmek için hazır bilgiyi aldık, oburca tükettik; yenilenen bilgi formatını almaya hala devam ediyoruz. Kargo kültürle gelen kültürel yoğunluk, geleneksel çocukluk anlayışını silip süpürdü. Çocukluğumuzu yitirdik.

Çocukluğun geri dönüşü, yalnızca modern çocukluk bilgisini tüketen toplumlar için gerekli değil. Çocukluk bilgisini üreten toplumlar için de gereklidir. Kaybolan, yitirilen çocukluğun en genel anlamı budur.”²⁰

¹⁹ Mustafa Ruhi Şirin, **Dersimiz Çocuk: Çocuk Üzerine Düşünce Yazıları**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006, s. 42-43.

²⁰ Mustafa Ruhi Şirin, **Gösteri Çağı Çocukları**, s. 60.

Şirin'e göre, sahip olduğumuz çocuk bilgisi, Batı uygarlığına aittir ve kültürel değerlerimize uygun değildir. Her çocuğun aynı olduğu düşüncesi de bu gerçeği değiştirmez. Bununla birlikte, geleneksel çocuk eğitimini savunanlar da farklı yanılgılara düşmektedirler. Mustafa Ruhi Şirin, bu gruptan şöyle bahsetmektedir:

“Kendilerini birer terbiyeci kabul ediyor ve günü kurtarmak istiyorlar. Kafalarındaki çocuk tipi ise muamma bir çocuk tipi. İdealize ettikleri çocukluk ise ne dün vardı ne de bugün var olabilir. Tanımladıkları çocukluğun haklarını da bilmiyorlar. Çünkü medeniyet bakışı'ndan habersiz çocuk eğitimi yapıyorlar. Yeni çocukluğun çocuk tuzağına düştüklerini söyleyince gelenek savunuculuğu yapıyorlar. Biçimden ibaret içi boşaltılmış bir gelenek ne işe yarar ki!”²¹

Batı merkezli çocuk anlayışını savunanlar içinse şunlar söylenmektedir:

“Batı merkezli çocuk eğitimi gelenegini benimseyenler de oburca bu çocuk bilgisini tüketiyorlar. Bunu modernliğin şartı kabul edenlerin oranıysa bir hayli yüksek. ... Batı merkezli çocuk modernleşmesini savunanların düşüncelerinde kültürel kodlarımıza ilişkin değerler hiç yer almıyor.”²²

Şirin'e göre bütün bu çelişkilere çözüm, kültür ve değerlerimizden yola çıkarak kendi modernliğimizi üretmemiz ve bize özgü, medeniyet merkezli bir çocuk düşüncesi oluşturmamızdır. Başkalarına ait çocukluk bilgisini tüketmek yerine, bize ait, bize uygun çocukluk bilgisini üretebilmeli ve toplumsal akli çocuk yararına kullanmayı öğrenmeliyiz.

Medeniyetimizin öngördüğü çocuk modeli, katılıma açık ve sürdürülebilir bir toplumsal çocukluk projesi ile hayata geçirilebilir. Gelişimci ve dönüştürücü niteliklere sahip bu proje, hem çocuğa doğru bir yönelim başlatabilmeli, hem de

²¹ Mustafa Ruhi Şirin, **Dersimiz Çocuk**, s. 74.

²² A.y.

sosyal sorunları çocuğu merkeze alarak çözmeye çalışmalıdır. Bu çözüm için önce çocuğu soyutlayarak algılama alışkanlığından vazgeçilmelidir.

Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerindeki medeniyet merkezli çocuk bakışı mefhumunun biraz kapalı olduğunu söylenebilir. Bununla birlikte, medeniyet düşüncesini büyük oranda Sezai Karakoç'tan aldığı görölmektedir.

2.1.2. ÇOCUK HAKLARI VE POLİTİKALARI

Çocuk meselesi asla göz ardı edilemeyecek temel bir meseledir ve bu mesele ülke ölçekli sosyal ve kültürel politikalardan ayrı düşünülemez. Çünkü bir ülke ancak sosyal değer üreten vatandaşlara sahip oldukça büyüyüp gelişebilir. Sosyal değer üreten bireylerin yetiştirilmesi ise kişilerin yaşama, gelişme, korunma ve aktif katılım haklarını önemseyen stratejiler ile mümkün kılınabilir.

2.1.2.1. Çocuk Hakları

Modern çocukluk kendi çocukluk anlayışını ortaya koyup bütün dünyada işleyişe geçirdikten sonra çocuklar için hukuk meselesi gündeme gelmiştir. 1924 Cenevre Sözleşmesi, 1959 Çocuk Hakları Beyannamesi gibi yazılı metinlerle belirlenerek kayıt altına alınmaya çalışılan çocuk hakları, 1989'da en son halini almıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*, imzalandıktan altı yıl sonra 27 Ocak 1995'te 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak Türkiye'de de yürürlüğe girmiştir. Bu kabul, sözleşmenin iç hukuk kuralı haline gelmesi anlamına gelmektedir. *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*'nin çocuklara sağladığı haklar, temel olarak medeni,

ekonomik, sosyal, kültürel haklar ve korunma haklarıdır.²³ Bunları yaşama, gelişme, korunma ve çocuğun görüşünün alınması çerçevesinde anlamak da mümkündür. Çocuklar için yapılacak her işte çocuğun öncelikli yüksek yararının korunması ve çocuğa karşı her tür ayrımcılığın önlenmesi de iki temel ilke olarak eklenebilir. Mustafa Ruhi Şirin, çocuk haklarını çocuk için gerekli olan gerçek hayat bilgisi biçiminde adlandırmaktan yanadır.²⁴

Şirin'in ifadesine göre dünya üç temel çocuk hedefine yönelmiş bulunmaktadır:

- 1) Her çocuğun hayata mümkün olan en iyi şekilde başlaması,
- 2) Her çocuğun kaliteli temel eğitim görmesi ve
- 3) Her çocuğun sahip olduğu potansiyeli sonuna kadar geliştirip topluma anlamlı biçimde katkıda bulunma ve katılım fırsatlarına sahip olmasıdır.

Bu üç hedefe hazırlıklı olmayan ülkelerin geleceğe dönük çocuk eylem planları başarısız olacaktır. Gelecek planlarının başarılı olabilmesi için, bugünün çocuk gündeminin belirlenmesi gerekmektedir. Mustafa Ruhi Şirin, kendisiyle yaptığımız görüşmede, yapmaya çalıştığının çocuk gündemini canlı tutmak olduğunu ifade etmiştir.

Çocuk sorununu önemseyen ülkeler, nesne çocukluk anlayışından özne çocukluk anlayışına geçmişler, yasalar yanında sosyal ve kültürel faaliyetler ile çocuğun toplum içindeki konumunu daha ideal bir noktaya getirmişlerdir. Ancak bu toplumlardaki çocukluğun tüketilmekte ve hızla yok olmakta olduğu da göz ardı edilmemelidir. Nesne çocukluk anlayışını sürdüren ülkeler ise küresel çocuk sorunlarının bedelini en ağır şekilde ödemektedirler. Mustafa Ruhi Şirin'in düşüncesine göre, bu ülkelerin başında kendi modernliğini üretmeyi başaramayan ülkeler gelmektedir. "Tek tipleştirici çocuk modernleşmesini tüketen bu toplumlarda

²³ **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**, [Çevrimiçi] http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23b.html (23.04.2010)

²⁴ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuğa Adanmış Konuşmalar**, 2.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006, s.36.

çocuk politikaları daha karmaşık bir durumdadır.”²⁵ Türkiye de çocuk gerçekliğinin önemini göremeyen ve çocuk modernleşmesini dışarıdan ihraç eden bu ülkeler arasında bulunmaktadır.

Çocuk hakları konusunda değerlendirilmesi gereken başka bir mesele, ailenin bu noktadaki duruşudur. Çocuğun ne olması gerektiğine anne babasının karar vermesi, çocuğu bir nesne gibi kabul etmek anlamına gelir. Oysa çocuk, gelişimini sağlayacak iyi bir eğitim alması ve yeteneklerinin farkına vararak içindeki potansiyeli değerlendirebilecek duruma gelmesi için kendi ayakları üzerinde duran bir birey olduğunu bilmelidir. Bunun için ailenin çocuğun haklarını öğrenmesi ve çocuğu ona bu bilinci kazandırarak büyütmesi gerekmektedir. En azından çocuğun gelişme öncelikli yararı ve görüşünün alınması hakları ihmal edilmemelidir. Şirin’e göre, Türkiye’de sosyal ve kültürel göstergeleri yüksek bireyler, çocuk haklarını bir kültür ve yaşam biçimi olarak algılayarak çocuk hakları ödevlerini yerine getirirlerken, büyük bir kesim bu konuda hiçbir bilgiye sahip değildir.²⁶

2.1.2.2. Türkiye’de Çocuk Politikaları

Türkiye, modern çocukluk paradigmasını olduğu gibi benimsemiş olmasına rağmen, bu değerler dizisinin doğduğu ülkelerde kabul edilen çocuk haklarını hayata geçirmekte ihmalkâr davranmaktadır. Ekonomik kalkınmaya paralel olarak sürdürülmesi gereken sağlık, eğitim, toplum ve kültür alanlarındaki gelişmeler daima geride kalmakta, bu konuda gerekli politikalar ortaya koyulamamaktadır. “Son on yılda [1996–2006] toplumsal gelişme ekonomik gelişmelerin altında kaldığı gibi insanî gelişmeyi sağlayıcı ülke ölçekli sosyal politikalar da ertelenmiştir.”²⁷ Bu durum sürdükçe çocukların yaşadıkları sıkıntılar ve bunların toplumsal etkileri

²⁵ Mustafa Ruhi Şirin, **Dersimiz Çocuk**, s.42.

²⁶ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuğa Adanmış Konuşmalar**, s.40.

²⁷ Mustafa Ruhi Şirin, **Dersimiz Çocuk**, s.45.

azalmayacaktır. Türkiye'nin öz, yenilikçi ve eyleme dönük²⁸ bir toplumsal çocukluk projesine ihtiyaç duyduğu açıktır.

Çocuk hakları konusunda eylemde bulunmaları beklenen sivil toplum kuruluşları, Şirin'e göre çocuk hakları kültürünün gelişmesine katkıda bulunmak yerine bu alanı kullanmakta ve tüketmektedirler. Talepte bulunan ve bunların gerçekleşmesini bekleyen STK'ların işi üzerlerine alıp bizzat gayret göstermekten uzak oldukları sürece etkin ve inandırıcı olmaları mümkün değildir. Konuyu iyi bilip uzmanlaşarak ve alan üzerinden politika yapmadan gösterilecek bir gayretle çocuk ödevi gerçekleştirilebilir. Ancak Şirin'in ifadesiyle "Küresel markaların, uluslararası kuruluşların ve arka planları doğru okunmamış fonların güdümünde ne şefkat, ne çocuk hakları, ne insan hakları ne de sosyal sorumluluk projeleri yürütülebilir. Sosyal dilencilikle 'bir yerlerden' para sağlayarak ve acıma duygusu ile toplumun güç koşullardaki insanlarına yönelmek de gerçek gönüllülükle bağdaşmaz."²⁹ Zaten bu sivil toplum kuruluşlarının çocuk hakları noktasında ülke ölçekli bir projeleri de bulunmamaktadır.

2.1.4. ÇOCUK, EĞİTİM VE OKUMA KÜLTÜRÜ

Edebiyatın yaşaması ve zenginleşmesi, ancak yaygın bir okuma kültürü ile mümkün olabilir. Okuma kültürünün yaygınlaşması ise çocuklukta verilecek eğitimle sağlanır. Eğitim sistemi, çocuğa okumayı sevdirecek bir şekilde düzenlenmelidir. Şirin'e göre gelecek, okuma kültürünü özümsemiş bir nesil ile güzelleşecektir. Mustafa Ruhi Şirin, gelecekte nasıl bir çocukluk beklediğini şöyle ifade eder:

"Evet'çiyiz. Ama ben 'hayır' diyebilen bir Türkiye istiyorum. 'Hayır' diyebilen bir çocukluk istiyorum. Soru soran bir çocukluk istiyorum. Eleştirebilen, eleştirel aklını

²⁸ A.e., s.38.

²⁹ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Hep Çocuk: Çocuk Ödevi İçin Küçük Notlar**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006, s. 97.

kullanabilen bir çocukluk istiyorum. Ve her şeyden önce yalnızca kendi için yaşayan değil aynı zamanda sosyal duygu yüklü bir çocukluk istiyorum.”³⁰

Soru soran, düşünen ve eleştiren bir nesil de ancak okuma kültürü ve okuma alışkanlığı ile meydana getirilebilir.

2.1.4.1. Okuma Alışkanlığı

Okuma alışkanlığı, UNESCO’nun 1978 tarihli tanımına göre “okumayı öğrendikten sonra bu eylemi istekli biçimde kazanma becerisi”dir.³¹ Bu tanımı biraz daha geliştiren Bülent Yılmaz’a göre, “okuma alışkanlığı, bireyin bir zevk ve gereksinim kaynağı olarak algılaması sonucu okuma eylemini yaşam boyu sürekli ve düzenli bir biçimde ve eleştirel bir nitelikte gerçekleştirmesidir.”³²

Okuma alışkanlığı, yenilik gereksinimi, öğrenme ihtiyacı, eğlence, güçlü olma duygusu ve bu gibi ekonomik, toplumsal, kültürel, gelenek ve göreneklerle ilgili okuma güdüsünü yaratan etkenlerin rol oynadığı, ilk bakışta basit gibi görünen ancak incelendiğinde oldukça karmaşık olduğu anlaşılan bir olgudur.³³ Şirin’e göre temel okuryazarlığı çözmüş, işlevsel okuryazarlığı çözmemiş, toplumsal okuryazarlığı zayıf bir ülke olan Türkiye’de okuma alışkanlığı sorunu kimse tarafından sahiplenilmemektedir. Ona göre çocukların okuma sevgisi kazanmalarında Türkçe ve edebiyat öğretimi yanında iyi edebiyat da belirleyicidir. Çocukların okuma alışkanlığı kazanmaları ise iyi çocuk kitaplarını okumaları ile mümkün olabilir.

Mustafa Ruhi Şirin’e göre “okuma alışkanlığı, Türkçe, edebiyat, çocuk edebiyatı öğretimi, medya okuryazarlığı ve ülke ölçekli kültürel programla yakından ilişkilidir.

³⁰ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuğa Adanmış Konuşmalar**, s.49.

³¹ “Türkiye’nin Okuma Alışkanlığı Karnesi- Eylül 2006 Niçin Okumuyoruz? Okuyan Bir Toplum Haline Nasıl Gelebiliriz? Çocuk Vakfı: Çocuk Edebiyatı Okulu” [Çevrimiçi] <http://www.cocukvakfi.org.tr/soru2.htm> (29.10.2009)

³² Bülent Yılmaz, **Okuma Alışkanlığında Halk Kütüphanelerinin Rolü**, Ankara: Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 1993, s.30.

³³ Bülent Yılmaz, “Okuryazarlık Ve Okuma Alışkanlığı Üzerine” **Türk Kütüphaneciliği**, c.3, s.1, 1989, s.50.

Türkiye’de çocuk edebiyatı öğretiminin öncelikli amacı okuma alışkanlığı kazandırmak olduğu halde, henüz bu süreçten olumlu sonuçlar elde edildiği söylenemez.”³⁴

2.1.4.2. 100 Temel Eser

15 Temmuz 2005 tarihinde dönemin Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik “İlköğretim Öğrencileri İçin 100 Temel Eser” listesini açıklamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Çocuk Yayınları Danışma ve Yayın Kurulu Başkanlığı’ndan planlanan okuma programı dışında 100 Temel Eser Listesi açıklanması karşısında diğer kurul üyeleriyle birlikte görevinden istifa eden Mustafa Ruhi Şirin, 18 Temmuz 2005’te yazılı bir açıklama yaparak istifalarının nedenlerini açıklamıştır. Mustafa Ruhi Şirin, kurulun toplanıp dağılması ve 100 Temel Eserin belirlenmesi sürecini, bir kısmı Lacivert Öykü ve Şiir Dergisi’nde yayımlanan günlüklerinde ayrıntılarıyla anlatmaktadır.³⁵

100 Temel Eser sarmalına karşı hiçbir girişimde bulunulmadığını gören Şirin ve çocuk gönüllüsü çocuk edebiyatçıları, Ocak 2009’da Çocuk Vakfı çatısı altında bir rapor hazırlamışlardır. Milli Eğitim Bakanı Nimet Çubukçu’ya gönderilen rapor, *“100 Temel Eser genelgelerinin belirlediği “okuma alışkanlığı kazandırmak” amacının ve işlevinin ne ölçüde gerçekleştiğinin okul uygulamaları, çocuk, öğretmen, veli yanında eğitimbilimci, yazar ve eğitim kuruluşlarının görüşleri ile bu konuda yapılan araştırma sonuçlarına göre sınanması, ortaya çıkacak değerlendirmenin*

³⁴ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.84.

³⁵ Bize yazarı tarafından ulaştırılan “Okumayan Türkiye ve 100 Temel Eser Sarmalı” başlıklı günlük metinlerinin yakın bir zamanda yayınlanması düşünülmektedir. Düşülen nota göre, günlüklerin bir kısmı, Lacivert Öykü ve Şiir Dergisi, Kasım-Aralık 2009, sayı 30’da yayımlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı'na bildirilmesi ve kamuoyuyla paylaşılması”³⁶nı amaçlamaktadır.

100 Temel Eser Genelgelerinin iptal edilmesini talep eden raporda belirtilen temel noktalar şöyle sıralanabilir:

- Yaşayan yazarlar listeden çıkarılarak yalnızca hayatını kaybedenlerin listeye alınması, yeni filizlenmeye başlayan Türk çocuk ve gençlik edebiyatına zarar vermekte, çocuk edebiyatımızın bu güne kadarki birikimini yok saymaktadır.
- İlk ve ortaöğretim okulu öğrencileri için okunması zorunlu kitaplar Türkçe ve edebiyat öğretimi merkezli bir okuma programından yoksundur.
- Listedeki çocuk klasiklerinin çevirmen adlarının verilmemiş olması, hiçbir denetim olmaksızın edebi niteliği törpülenmiş, birbirinden çok farklı özet kitapların yayılmasına ve çocuklar tarafından alınıp okunmasına sebep olmuştur.
- Son beş yıl içinde 117 yayınevi ‘100 Temel Eser’ logosunu kullanarak kitap basmış, bu da 56 eserin kurgusu bozularak tahrif edilmesine sebep olmuştur.
- Seçilen eserlerin çoğu yetişkinlere yönelik ve çağımızın gerçekliğinden uzak kitaplardır.
- Çocuk psikolojisine uygun olmayan, çocuk bakışından yoksun temel eserlerin hangi kıstaslara göre temel olarak kabul edildiği belirsizdir ve bu kitapların nasıl okunacağını belirleyen bir yöntem ve model de bulunmamaktadır.

Şirin, çocuk edebiyatına vurulan bu darbenin çocukları medyanın olumsuz etkilerine karşı daha açık hale getireceğini düşünmektedir.³⁷

³⁶ **100 Temel Eser Raporu**, Çocuk Vakfı Çocuk Akademisi Çocuk ve İlk-Gençlik Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, Ocak 2009. [Çevrimiçi] <http://www.cocukvakfi.org.tr/Rapor/100temeleser.pdf> (27.04.2010)

2.1.4.3. Okur Yetiştirme Projesi

Mustafa Ruhi Şirin, Okuyan Türkiye idealine ulaşmak için okuma öğretimine dayalı ülke ölçekli bir okur yetiştirme projesinin hayata geçirilmesini önermektedir.

Şirin'in okur yetiştirme projesi için “*Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi-Eylül 2006*” adlı raporda sunduğu beş öneri şöyle sıralanabilir:

- a) Yaygın eğitim kapsamında aile odaklı çocuk okuma programı
- b) Öğretmenin çocuk ve gençlik edebiyatı kültürünü tanımasına yönelik okuma alışkanlığı programı
- c) İlköğretilere, çocuk gelişimi çerçevesinde, Türkçe ve edebiyat öğretimi ilişkisine dayalı çocuk ve gençlik edebiyatı merkezli okuma alışkanlığı programı
- d) Ortaöğretim öğrencilerinin felsefe ve düşünce klasiklerini okuması amaçlı okuma programı
- e) Medya okuryazarlığının okulöncesinden ortaöğretimin sonuna kadar örgün eğitim dersi durumuna getirilmesi ³⁸

2.1.3. ÇOCUK VE MEDYA

Dördüncü güç olarak devlet yönetiminde bile söz sahibi olduğu ileri sürülen medyanın toplumu etkilememesi imkânsızdır. Medya, her türlü iletişim aracı ile yaydığı kitle kültürünü insanların yaşam biçimi haline getirirken, çocuklar da bu dönüşümün savunmasız paydaşları olurlar. Bu bölümde Mustafa Ruhi Şirin'in sıklıkla üzerinde durduğu medya-çocuk ilişkisi ana hatlarıyla ele alınacaktır.

³⁷ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, s.102.

³⁸ “*Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi- Eylül 2006 Niçin Okumuyoruz? Okuyan Bir Toplum Haline Nasıl Gelebiliriz? Çocuk Vakfı: Çocuk Edebiyatı Okulu*” [Çevrimiçi] <http://www.cocukvakfi.org.tr/soru2.htm> (29.10.2009)

2.1.3.1. Kitle Kültürü ve İletişim Araçları

Tarih boyunca bilim ve teknolojinin toplumu en çok etkilediği dönem, yaşadığımız dönemdir. Sanayileşme devri aydınlanmasının atılımının teknikle gerçekleşmesi gibi bilgi çağının yükselişi de teknolojinin beklenmedik şekilde gelişmesi sonucu olmuştur. Teknolojinin sunduğu imkânlar ile bilginin hızla artması mesafeleri ortadan kaldırmış ve küreselleşmeyi doğurmuştur. Küreselleşmenin getirisi olan kitle kültürü, bir bakıma varlık sebebi olan iletişim araçlarının fazlalığına bağlı olarak artmaktadır. İletişim araçlarının amacı etkilemek ve yön vermektir. Bu araçlarının en yaygını ve yansıtıcısı ise televizyondur.

Kitle kültürü, günümüzde en çok çocuklar tarafından tüketilmektedir. İletişim araçlarının güdümüne girdiklerini anlayamayan çocuklar, teknolojinin ve kitle kültürünün bilinçsiz bağımlıları olurlar.

Mustafa Ruhi Şirin, iletişim araçlarının kullanım amaçları ve mesaj içerikleri yönünden tartışılması gerektiğini savunmaktadır. Aksi halde “kitle kültürünün eğlence mantığına dönüşmesi iyice pekişir.”³⁹

2.1.3.2. Televizyon

Televizyon, izlenmesi bilgi ve yetenek gerektirmeyen, kolay ulaşılabilen ve bağımlılık yaratan yapısıyla en çok tüketilen iletişim aracıdır. Bu araç, basılı, sesli, görüntülü bütün medyalardan beslenerek kuşatıcılığını ve etkileme gücünü arttırmaktadır.

En zor koşullarda yaşayan ailelerin bile mutlaka sahip olduğu televizyon, yüzlerce kanaldan yirmi dört saat süren ve mevcut sosyo-kültürel grupların hepsine

³⁹ Mustafa Ruhi Şirin, *Gösteri Çağı Çocukları*, s. 44.

hitap eden çeşit çeşit yayınlarla hayatımızı sarıp sarmalamaktadır. Bu gruplardan zarara en açık olanı, şüphesiz, modern dünyanın çarklarından habersiz olan çocuklardır. Çocuklar, televizyon için yeterince boş vakte sahip, henüz seçicilik bilinci kazanmamış, önüne sunulanı koşulsuz olarak kabul eden kalabalık bir kitle oluşuyla okları kendi üzerine çekmektedir.

Çocuk, televizyonun hükümdarlığından bir izleyici olarak olduğu kadar, televizyonun kullandığı bir meta olarak da zarar görmektedir. Kendilerine uygun olmayan yayınları izleyen çocukların iç dünyaları değişirken; televizyonun büyüğü atmosferine malzeme olan çocuklar kendi çocukluklarıyla birlikte çocukluk kavramının da çöküşüne ellerinde olmadan aracılık etmektedir.

Şirin, çocuk ve televizyon ilişkisini hem televizyona çıkan çocuklar, hem de televizyon izleyen çocuklar açısından değerlendirmiştir. Aşağıdaki satırlarda eserlerinde bir arada sunduğu görüşleri tasnif edilmeye çalışılacaktır.

2.1.3.2.1. Çocuğun Televizyonda Yer Alması

Çocukların televizyonda yer alması, son zamanlarda bir hayli sık görülmektedir. Yetmişli yıllarda ortaya çıkan çocuk şarkıcılar ve bunların yıllar süren silsileleri bu güne kadar ulaşmış, son bir yıl içinde ekranlarda gördüğümüz çocuk şarkı yarışmalarına kadar ulaşmıştır. Program yapımcılarının aksini iddia etmelerine rağmen birer yetişkin gibi giyindikleri, küçük adam ve kadınlar gibi davrandıkları bu yayınlar onlara zarar verecek bir yapıda görünmektedir. Reklâmlarda bebeklerin küçük insanlar gibi kullanılması, bütün sevimlilikleri ile bizi yanıltsa da çocukların eğlence objesi ya da cinsel istismar aracı olarak değerlendirildikleri gerçeğini değiştirmez.

Geçtiğimiz yıllarda oryantal kıyafetli kız çocuğu ve bir orkestrada ağzında emzikle davul çalan bebeğin görüntüleri televizyon ekranlarını doldurmuştu. İlk kez

akşam saatlerinde yayımlanan programlarda görülen bu çocuklar, daha sonra haber merkezlerinin saat doldurma araçları oldular. Birer başarı örneği, birer yetenek abidesi gibi sunulan henüz oyun çağındaki bu çocukların yetişkin muamelesi görmeleri, bununla birlikte çocukluklarının bir küçümseme vasıtası olarak kullanılması son derece dikkat çekicidir. Hem yüceltilmeleri hem de ‘Bakın şu küçüğe’ tavrıyla hafife alınmaları onları duygu karışıklığına sürüklemektedir.

Mustafa Ruhi Şirin’e göre, çocuğun televizyonda yer alması için çocuğun orada neden bulunacağını önceden değerlendirilmesi gerekir. Çocuğun televizyona çıkması, çocuğun yararı söz konusu ise kabul edilebilir. Eğer çocuk için bir yarar yoksa televizyon ortamı çocuğun incinmesine ve istismarına yol açabilir. Çocuğun yararı söz konusu ise ve istismara ya da hak ihlaline yönelik bir yaklaşım yoksa televizyonun pedagojik ve psikolojik arka planı da düzenlenerek çocuk ve televizyon ilişkisi kurulabilir.

2.1.3.2.2. Çocuğun Televizyon İzlemesi

Televizyon karşısında her yaşta insan eşittir. Bu durumun unutulması erken yaşta yetişkin bilgisiyle donanan çocuk bireylerin birer yetişkin kimliğine bürünmelerine sebep olmaktadır.

Ekranın herkese açık olması, çocukların ilgilerini çeken bütün yayınları ayırt etmeksizin izlemelerine olanak sağlar. Bu nedenle “televizyon ve çocuk ilişkisini yalnızca çizgi filmler, çocuk programları, şiddet ve korku filmleri, tüketim eğilimlerini artıran reklâmların etkisiyle sınırlandırmak, televizyonun çocuk dünyasına etkilerini daraltmak anlamına gelir.”⁴⁰

⁴⁰ Mustafa Ruhi Şirin, **Televizyon Çocuk ve Aile**, s. 10.

Televizyonu sosyal aile ortamının bir parçası olarak bulan ve benimseyen çocuk aileden yeterince ilgi göremediğinde, televizyon dadı görevini üstlenmeye başlar. Bu durum, ileride hem ailenin hem de okulun rolünü zayıflatacaktır.

Televizyonun istenilen saatlerde izlenebileceğinin düşünülmemesi sonucu bireyler gönüllü olarak bu makinenin hükmü altına girer ve zamanla durumlarından hoşlanırlar. Böyle bir tabloda çocukların şiddet içerikli televizyon yayınlarının etkilerine maruz kalmaları kaçınılmazdır.

2.1.3.2.2.1. Televizyon İçerikleri ve Şiddet

Şiddet, izlediğinin gerçek olup olmadığını henüz ayırt edemeyen çocuğa bütün iletişim araçları ile ulaşmaktadır. Televizyon, bilgisayar oyunları, Internet, gazete, akıl almaz derecede çok kan ve şiddet öyküleri ile doludur. Şiddet içerikli kurgusal filmlerin yanında, gerçek vahşet sahnelerini her gün ekranlara taşıyan haberler de çocuk psikolojisi için büyük tehdit oluşturmaktadır.

2.1.3.2.2.1.1. Haberler

Çocukların sıklıkla izlediği programlardan biri de haberlerdir. Kendisiyle ilgili olsun olmasın her şeyi bilmesi gerektiği düşüncesiyle haberleri takip eden modern insan tipinin, alışkanlıklarını çocuklara yansıtması kaçınılmazdır. Bütün aile bir arada olduğunda izlenen haberlerin çocuklar tarafından izlenmesinde bir sakınca olduğu düşünülmemektedir. Oysa “zıtlıkların, biz ve onların, siyah-beyaz karşıtlığı üzerine kurulan *tabloid-vulger* televizyon haberciliği dili ile oluşturulan ve tekrara dayalı görüntü pompalanması sonucu izleyiciyi döven televizyon haberleri”⁴¹

⁴¹ Mustafa Ruhi Şirin, **Dersimiz Çocuk**, s. 129.

yetişkinleri bile olumsuz etkilemektedir. Yetişkinden çok daha meraklı ve incinebilir olan çocuklar, en korunmasız izleyici kitlesi olarak her türlü etkiye açıktır.

Çocuk, haberlere en kolay televizyon aracılığı ile ulaşır ve televizyonda muhakkak önemli bilgiler verildiğini düşünür. Haberlerin arka planı ve sunuluş şekilleri üzerinde değerlendirme yapabilecek bilgi ve tecrübeye sahip olmadığından gördüğüne inanır ve izlediklerin doğru olmayabileceğine ihtimal vermez. Bu yüzden “haber öğeleri ayıklanmış, eğlenceye dönüşmüş öyküler” dramatikleştirilerek sunulduğunda bunlardan zarar görür.

Televizyon haberleri, çarpıcı görüntüler, arka fonda verilen müzik ve okunulan metinle masala benzetilmektedir. Bu masal, insanların haber alma amacını unutup görsel işitsel bir şov izlemek için televizyon açar hale gelmelerine sebep olur. Masal kurgusuyla sunulan, ayrıntıya fazlasıyla inerek haberin aslını gizleyen ve değersizleştiren, bütün haberleri eğlence mantığıyla veren bu yayınlar çocuğu da etkisi altına alır. Televizyonsuz bir dünyada yaşamamış ve görsel işitsel medyaların dadılığıyla büyümüş çağımız çocukları, gerçekleri bilmeden masallaşan kurgularla tanıştıkları için eğlence mantığından sıyrılamamaktadırlar. Eğlence ile gerçeği birbirinden ayırt edemeyen, Şirin’in ifadesiyle ‘medyatik hafızalı’ bu çocuklar, kurmaca bir dünyada yaşadıklarının farkına varamamaktadırlar:

“Çocuk, görsel masal anlatısı veya oyunlaştırılmış eğlenceye dönüşen televizyon haberlerini izledikçe zihinsel olarak yaşadığı dünyanın gerçeklerinden uzaklaşma eğilimi içine girer.

Televizyon haberlerinin evrensel ideolojisi çocuk ve yetişkin ayrımı yapmadan bu işlevini yerine getirirken, aynı zamanda düşsel bir dünya algılamasına da yol açar. Gerçeğin perdelenmesi sonucu çocuk, yapay bir dünya kurgusu ile de kuşatılmış [olur]”⁴²

⁴² Mustafa Ruhi Şirin, **Televizyon Çocuk ve Aile**, s. 140.

Yapılan araştırmalarda, erkek çocuklarının kavga, saldırganlık, savaş ve ölüm konulu haberleri güzel haberler olarak nitelendirmeleri, esasında gerçek olmayan bu haberlerin çocuklar üzerinde ne denli etkili olduğunun göstergeleridir.⁴³

şirin, çocuğun haberlerden olumsuz yönde etkilenmesi noktasında sorumluluğu aileye yükler. Ona göre çocuğu incinebileceği haberlerden korumak, televizyonun magazinleştirerek öyküleştirdiği haberlerin anlamının farkında olan yetişkinin görevidir.⁴⁴

Çocuklara televizyon haber programlarını nasıl izlemeleri gerektiğini öğrettiğimizde, çocuk neye nasıl yaklaşacağını, haberleri nasıl okuyacağını, haberlerin sahih olup olmadıklarını ayırt etmesi gerektiğini kolaylıkla kavrayabilir.

2.1.3.2.2.1.2. Reklâmlar

Çocukların en sevdiği programlar, slogan ve şarkılarını söyleyebildikleri reklâmlardır. Büyük bir tüketici potansiyeli olan çocuklar, çarkların dönmesi için esas hedefi ticaret olan televizyonun merceğinden kaçmazlar. Her tür ürünün bilgileri çocuk seviyesine indirilerek heyecan verici öykülere dönüştürölür ve izleyiciye sunulur. Burada istismar edilen yine çocuk olacaktır.

şirin'in reklâmlar hakkındaki şu değerlendirmesi dikkat çekici görünmektedir:

“Dünya nüfusunu bu kadar yaygın etkileyebilme gücüne sahip olan reklâmların enformatik çağın sanatı olduğundan kimsenin şüphesi olmasın. Ülkelere ve dünyaya yön veren, sonuçlarını geciktirmeden alabilen başka popüler bir sanat dalı daha yoktur. şiirden, edebiyattan, sanattan ve folklordan beslenir. Hepsini tepe tepe kullanır. Fakat asla hiçbirinin yerini tutamaz. Çünkü reklam sabun köpüğünden ibarettir.”⁴⁵

⁴³ A.e., s.145.

⁴⁴ A.e., s.148.

⁴⁵ Mustafa Ruhi şirin, **Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü**, 2.bs, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006, s. 167.

Reklâmın televizüel öyküsü, onları önemsiz gören kimselerce bile ilgiyle izlenebilir. Her yaş düzeyinin algılamasına müsait hazırlandıkları için, normal zekâ ve kültür düzeyinin altındaki insanlar ve çocuklar tarafından da kolay algılanırlar. Eğlendirici, yönlendirici ve kolay anlaşılır olmalarıyla bazı insanlarda tiryakilik yaratırlar. Şirin’e göre “reklam izleme alışkanlığı, çizgi roman tiryakiliğine çok benzer. Televizyon izleme alışkanlığı olan herkeste bu tiryakilik bir parça vardır.”⁴⁶

Gelişim aşamasındaki çocukların reklâm izlemesi söz konusu olduğunda, reklâmın kolay anlaşılır olması çocuklar için bir tehlike gibi gösterilmiştir. Reklam sözlerinin kolay algılanması ve çocuklar tarafından ezberlenmesi sorun olarak algılanmıştır. Şirin’e göre çocukların zihinsel, sosyal, kültürel ve entelektüel olarak nasıl etkilendikleri konusu çok daha önemlidir. Sürekli reklâm izleyerek yetişkinleşen çocukların dikkat süreleri incelenmesi de ayrı bir araştırma konusu olabilir.

2.1.3.2.2.1.3. Çizgi Filmler

Çağımız çocukları, geçmişteki çocuklar gibi hayal eden, hayallerle yaşayan çocuklar değildir. Onlar, önceden çizilip belirlenmiş ya da gerçekleştirilmiş hayallerin beyaz camdaki yansımaları ile yetinen, hayal kurmayı öğrenememiş ya da hayal kurma yetenekleri törpülenmiş çocuklardır. Televizyon ve bilgisayar ortamında izledikleri çizgi filmler onların hayal dünyalarının sınırlarını belirlemektedir.

Çizgi filmlerin günümüzde geçmişteki masalların yerini tutan bir konumda olduğu zannedilir. Oysa hayallerin, eğlenceli ve ilgi çekici öykülerin fantastik olaylarla bir araya getirilerek sunuluyor olması çizgi filmin masalın yerini tutacağı anlamına gelmez. Masal çocuğun zihninde değişken ve ucu açık hayallerin canlanmasını sağlarken, çizgi film bu hayalleri çizerlerin muhayyilelerine hapseder. Örneğin, masal içinde geçen bir dev figürü, masalı dinleyen çocuğun hayal gücüne

⁴⁶ A.e., s. 166.

göre değişip biçimlenebilecekken, çizgi film içinde şeklî olarak sabitlenir ve sınırlanır. Bu noktada şirin’e göre çizgi film, hayalin ancak iskeleti sayılabilir.

Çizgi filmlerle ilgili bir mesele de kimlik sorunudur. Bu yapımların çocuk kültürü içinde yabancılaştırıcı etkisi tahminlerden daha büyüktür. Modern çocuk kültürünün lokomotifî konumundaki çizgi filmler, çocukların gündemini sürekli meşgul ettiği gibi, onları ve ailelerini de ekonomik ve kültürel açıdan sömürmektedir. şirin, tamamına yakını birkaç ülkenin mutfağında hazırlanan çizgi filmlerin bizde çocuk işi kabul edilerek küçümsendiğini, oysa çocuk dünyasındaki anlamı ve etkisi zannedildiğinden de büyük olan bu yapımları yapacak edebiyatçımız, çizerimiz ve teknolojimizin mevcut olduğunu söylemektedir.

Çizgi filmler konusunda en çok dikkat edilmesi gereken konu da bu yayınların çocuk üzerinde şiddet eğilimine sebep olmasıdır:

“Çizgi filmlerin maması da şiddettir. Çocuk ise yapay da olsa bu şiddeti taklit ediyor. şiddeti hayatına geçirerek saldırganlaşabiliyor; kamçılanan şiddeti oyunlarına ve davranışlarına yansıttığı gibi sorunlarını şiddetle çözmeye yönelebiliyor. şiddet öğeli çizgi filmler ile şiddet içermeyen çizgi filmleri izleyen çocuklar arasında suç işleme oranları da bu yüzden farklıdır.”⁴⁷

Bununla birlikte şiddet içermeyen çizgi filmlerin de masum olduğu söylenemez. Gerçeklerden uzak ve bir illüzyondan ibaret oluşu, öğreticiliğini daima şüpheli kılmaktadır. Çocuğu hayal kurmaktan alıkoyan ve onu bilmediği ideolojilerin izleyicisi konumuna getiren bu yapımlara karşı çocuk bilinçlendirilmelidir:

“He-Man ve Superman’i masal kahramanı ilan etmek de doğru olmaz. Her ikisi de birer ideoloji misyoneri rolünü yerine getirmeyi başardı. Bu tür çizgi filmleri çocuklar izlemeden önce onlara şifreler vermek gerekir. Çizgi filmlerin aptallaştırıcı ve ezici etkisinden çocukları korumak için bu hem gerekli hem de zorunlu çocuk hakkıdır.”⁴⁸

⁴⁷ Mustafa Ruhi şirin, **Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü**, s. 156.

⁴⁸ Mustafa Ruhi şirin, **Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü**, s. 153.

Mustafa Ruhi Şirin'e göre, yeni kuşakların çok küçük yaşta çizgi filmle tanıştırılması sürdükçe, çizgi filmlerin modası ve zararlı etkileri devam edecektir.

2.1.3.2.2.1.4. Korku Filmleri

Her insan iç dünyasında bir şiddet potansiyeli taşır. Bu potansiyeli bastırmak ya da büyötmek, kişinin yaşamına ve beslendiğı kaynaklara bağılı olacaktır. Toplum içinde itilmiş, dışlanmış ve yalnız kalmış bireyler şiddet barındıran korku filmlerine diğör insanlara göre daha çok yönelirler. Bu durum, yalnızlaşan ve güvenini yitiren çocuklar için de geçerlidir.

Korku filmlerinin çocuklar üzerindeki etkisi elbette yetişkinlere oranla daha fazladır. Doğası gereğı gördüklerine inanan ve mantığını doğru yönde kullanma yetisini henüz kazanmamış bir çocuk, bu filmlerin büyüüne kolayca kapılabilir.

Çocukların korku filmlerinden hoşlanıp hoşlanmamaları onların yetişme ortamlarının güvenliliğı ile yakından ilişkilidir. Çocuk güvensiz bir ortamda büyüyorsa kendini güçlü hissetme ihtiyacıyla yöneldiğı bu yayınların daha fazla etkisinde kalır. Güvenlik içinde yaşayan çocuklarsa korku duygusunu yaşamaktan hoşlanabilirler.⁴⁹ Az konuşulan ve birden fazla televizyona sahip evlerde çocuğun farklı içerikli yayınlara yönelmesi kolaylaşır. Evde sıklıkla yalnız kalan ya da otorite altında yaşayan çocuklar da şiddet içeren filmlere yönelebilirler. Televizyon izleme bilinci gelişmemiş ailelerin şiddet içerikli programları izleyen çocukları, - araştırmalara göre- genel bir kabalaşma eğilimi içine girmektedirler. Güven ve korku, sevgi ve sevinç gibi duyguları aile içinde yaşama fırsatı bulamayan çocuklar nefret, kırıcılık ve zorbalığa daha kolay yönelirler ve bunda *korku-şiddet* filmlerinin etkisi fazladır. Şiddet içerikli filmler, kimi zaman çocuğun içindeki saldırganlık

⁴⁹ Mustafa Ruhi Şirin, *Televizyon Çocuk ve Aile*, s. 133.

dürtülerinin boşalmasına yol açarak yararlı olabilse de kötü karakterlerin baskın davranışları, onları olumsuz etkileyecek ve bu kazanımı aşan zararlar verecektir.

2.1.3.2.2.2. Televizyonun Çocuğa Zararları

Bir çocuğun televizyon izleme süresi her geçen yıl artmaktadır. Çok küçük yaşta kendisini televizyon karşısında bulan çocuk, yetişkinler için hazırlanmış bilgilerin tamamını alır ve nelerden kuşkulandığını neleri ayıklaması gerektiğini bilmez. Neyin gerçek, neyin yalan ve uydurma olduğunu da tahmin edemez. Bu yüzden her türlü zarara kolayca uğrayabilir.

Televizyonun çocuğa vereceği en büyük zarar onu kendine mahkûm etmesidir. Mustafa Ruhi Şirin, çocuğun televizyon bağımlısı olmasını şu sebeplere bağlamaktadır:

- Aile içi iletişimsizlik
- Yasaklanmış mekânlar içinde ve oyun alanlarından yoksun olmaları
- Ev dışında yaşama şanslarının sınırlılığı

Çocuğun karakteri ve kişisel eğilimleri televizyondan ne şekilde etkileneceğinde belirleyici role sahiptir. Aile ortamı da bu noktada etkili olur. Şiddet ortamında büyüyen çocuklar, iletişim araçlarının gösterdiği şiddeti benimserlerken, diğer çocuklar için durum daha farklı olabilmektedir. Ancak her durumda görsel iletişim araçlarının çocukların ve gençlerin ‘psikososyal gelişmelerini engelleyici kurumlar olduğu Şirin tarafından sıklıkla vurgulanır.

Televizyondan gelen olumsuzluklarla çocuk, fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal olarak istismar edilmektedir. Fazla televizyon izleyen çocuğun sosyal çevreyle olan ilişkileri zayıflar. Kendi dışındakileri fark edemez ve kendini tanıyamaz olur. Hayal gücü kaybolan çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişimi yavaşlar.

Öte yandan çocuğa göre olmayan programlarla yetişkin sırları ortaya çıkarken çocukluk kaybolur. Televizyon, çocuk ve yetişkin arasındaki yaş farkını azaltmakta, çocuğun yetişkin sırlarını öğrenmesini sağlayarak masumiyetini kaybetmesine ve çocukluktan erken çıkmasına sebep olmaktadır.

Televizyonun kısa vadede gözle görülür birçok zararı bulunmaktadır. Bununla birlikte yansıttığı şiddetin çocuk üzerindeki uzun vadeli etkileri üzerinde kesin bilgi bulunmamaktadır ve gelecekte ne gibi sonuçlar doğuracağı belirsizdir.

2.1.3.2.2.3. Aileye Düşen Görevler

Çocuğun en iyi şekilde yetişmesi ve istismara uğramaması ailenin sorumluluğu altındadır. Anne babalar, çocuklarına yasaklar koyarak bu sorumluluğu yerine getirdiklerini zannetmektedirler. Televizyonu kendilerince mahkûm ederek yetişkin rollerini yerine getirirlerken, televizyon seyretme hakkının yalnızca kendilerinde olduğunu düşünmekten de vazgeçememektedirler. Şirin'e göre korku, şiddet ve pornografi temalı filmleri yasaklamak hiç de akılcı bir yol değildir. Böyle bir yöntemi tercih etmek çocuğun odasına çekilip tek başına yaşamasına ya da yasaklanan türden kitap, dergi ve video filmlerine ilgi duymasına neden olabilir.⁵⁰

Çocuklarını televizyonun zararlarından korumaya çalışan aileler için, televizyon makinesine şifre takmak ya da otomatik olarak kapamaya yarayan dijital kapatma cihazı kullanmak da belli başlı yöntemler olarak sıralanmaktadır. Mustafa Ruhi Şirin, bu yöntemlerin kesin sonuç vermeyeceği, hatta televizyonu daha etkili hale getireceği görüşündedir. Ailede televizyon sebebiyle doğabilecek çatışmaları önlemek için ailenin medya kullanma alışkanlıklarını gözden geçirmesi gerekir.

⁵⁰ Mustafa Ruhi Şirin, **Televizyon Çocuk ve Aile**, s. 131.

Olumsuz sonuçlar getirecek yasak koyma yerine, televizyonu çocukla birlikte izleme ve onu seçici davranma bilincine ulaştırma yolu izlenmelidir.⁵¹

Bilinçli televizyon izleme eğitimi verilirken, çocuğun izlemekte ısrarlı olacağı programlara yasak koyulmamalıdır. Çocuk hangi programı niçin ve ne zaman seyredeceğine karar verme bilincini kazandığında medya okuryazarı olmayı başarmış demektir.⁵²

Çocuk anne babanın değer kalıplarını görür ve onlara göre hareket eder. Televizyonu nasıl izleyeceğini, radyoyu nasıl dinleyeceğini, dergiyi ne şekilde okuyacağını, videoyu hangi amaçla kullanacağını ailesinden öğrenir. Bilinçli medya kullanma davranışını ailesinde görmeyen çocuğun medya bağımlısı olması kaçınılmazdır.

Çocuğun ailesinden medyayı doğru kullanma alışkanlığı edinmesi için elbette ailenin bu alışkanlığa sahip olması gerekir. Bu konuda bilgisi olmayan ebeveyn, çocuğuna iyi örnek olma durumundan yoksundur. Oysa televizyonun rolünü ve etkilerini iyi kavramış bir aile, medyayı kullanmada olumlu bir değişiklik yapmayı başarabilir. Bu konuda bir girişimde bulunmayıp medyayı suçlamakla yetinmekse sorumluluktan kaçıştır.

Mustafa Ruhi Şirin, çocuğun televizyon bağımlısı olmaması için, evin televizyonla rekabet edecek kültürel bir ortama dönüştürülmesini önermektedir:

“Televizyon ile yarışmanın, onunla başa çıkmanın mümkün olmadığını kabul edelim. Rekabet etmek ise mümkündür. Nasıl mı? Televizyonu yok saymadan, evimizi kültürel bir ortama dönüştürmekle. Evimizi televizyona karşı alternatif, yapay bir mekân gibi düşünmeden. Doğallığı içinde rekabet edebilecek donanımına sahip ev ortamı televizyona olan bağımlılığın doğmasını engelleyebilir. Zamanla var olan bağımlılığı azaltabilir.”⁵³

⁵¹ A.e., s.11.

⁵² Ae., s.53.

⁵³ Mustafa Ruhi Şirin, **Televizyon Çocuk ve Aile**, s.52.

Ev, kültürel bir ortama dönüştürülürken, çocuğa ait duyarlılıklara ve çocuğun gelişme ve büyüme çağı ilgilerine göre düzenlenmelidir. Çocuğun entelektüel yönünü besleyecek birikimin sağlanması için bir dil, sanat ve edebiyat ortamı hazırlanmalıdır. Bu noktada çocuğun iyi tanınması önemlidir. Şirin'e göre zaten yeteneklerinin farkına varılmayan çocuğun televizyona bağımlılığı artar.

Evin alan genişliği, çocuğun televizyona ya da televizyon dışı ilgilere yönelmesini etkileyecektir. Geniş evlerde çocuk, televizyonun sürekli kendini hatırlatması durumundan korunacaktır. Ev konusundaki durum bahçeler ve oyun alanları için de geçerlidir. Az televizyon izleyen çocukların oyun oynama yerleri olan ve istedikleri zaman oyun oynama şansını bulabilen çocuklar olmaları dikkate değerdir.

Kimi yorumlar, televizyonun aileyi aynı ortamda toplayarak bir sıcaklık meydana getirdiği yönündedir. Şirin'e göre sanıldığıının aksine, televizyonun aileyi daha çok bir araya getirdiği görüşü yanıltıcıdır. Çünkü bu bir aradalık yalnızca biçimden ibarettir.⁵⁴

2.1.3.2.2.4. Medyaya Düşen Görevler

Mustafa Ruhi Şirin, yayınlar yoluyla çocuk istismarının önlenmesi konusunda medyaya özel sorumluluklar düştüğünü düşünmektedir. Bu sorumlulukları şöyle sıralayabiliriz:

a) Medya, bizzat kendisi çocukları istismar etmemeli, özel hayatın gizliliği ilkesine çocuk-yetişkin ayrımı gözetmeden uymalıdır. Çocuk istismarı ile ilgili haberler verilirken çocukların saygınlıkları özenle korunmalıdır.

b) “Medyanın temel prensibi, çocuğa yönelik haberlerinde, çocuğun kişiliğini geliştirici, insan haklarına saygılı bir kişi yetiştirmeye katkı sağlayıcı[lık] olmalıdır.”

⁵⁴ A.e., s. 29.

c) Çocuk haklarını tanıtıcı ve çocuk hakları kültürünü yaygınlaştırıcı bir politika izlenmelidir.

d) “Çocukların ticari amaçlı cinsel istismarının her yönüne ilişkin yüksek kaliteli, güvenilir ve etik standartlara uygun bilgi sağlanmasında medyanın istismarını önleyici stratejiler geliştirilmelidir.”

e) “Medya ve promosyon sektöründe kadınlara ve kız çocuklara yönelik aşağılayıcı ve sömürücü imgelerin ortadan kaldırılmasına yönelik duyarlılık ve bilincin geliştirilmesi için bizzat medya yayın yapmalıdır.”

f) Çocukları şiddet ve diğer zararlı enformasyondan koruyacak denetim önlemleri alınmalıdır. Kitle kültürünün temel direkleri olan erotizm, pornografi ve şiddet içeren ürünlere ulaşım çocuklar için zorlaştırılmalıdır.

g) “Özürlü kişilerin medya tarafından olumlu biçimde yansıtılmasını özendirici ve bu konuda özürlü kuruluşlarıyla işbirliğine açık bir medya anlayışı geliştirilmelidir.”⁵⁵

2.1.3.2.3. Çocuk Programları ve Çocuk Televizyonu

Çocuğun televizyon izlemesi ve izlerken gelişmesi için düşünülüp hazırlanan çocuk programları, medya organlarının niceliksel olarak artması ile daima çocuklara yayın yapan çocuk televizyonlarının altyapısını oluşturmuşlardır. Günümüzde yetişkinler için yayın yapan kanallarda çocuk programları devam ederken, birçok çocuk kanalı da tam gün çalışmaktadır. Çocuk programlarının ve çocuk televizyonun çocuğa yarar ve zararları noktasında değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.1.3.2.3.1. Çocuk Programları

Mustafa Ruhi Şirin’e göre televizyonu en yoğun kullanan kitle çocuklar olmasına rağmen, en çok ihmal edilen kesim de yine onlardır. Her yıl çocuk

⁵⁵ Mustafa Ruhi Şirin, **Dersimiz Çocuk**, s.59- 60.

yapımlarının sayısı azalmakta, nitelikleri düşmekte, içerikleri daralmaktadır. Ayrıca çocuk düzeyine uygun ve pedagojik değere sahip olmayan bu yayınlar yeterince geliştirici de değildirler. Çocukların, kendileri için hazırlanmış programları hafife alarak daha çok yetişkin programlarına yönelmeleri bu yüzdendir.⁵⁶

Çocuğun yalnızca çocuk programlarını izlemediğini, ekrandaki bütün görüntüleri izleme ihtimaline sahip olduğunu unutmamak gerekir. Çocuklar, yetişkin programları izleyerek yetişkin gibi davranmakta ve çocukluklarını yitirmektedir. Çocuğun hızla yetişkinleştiği günümüzde, çocuk seviyesini hafife alarak yapılan yayınların izlenebilirlik ihtimali de sürekli düşmektedir.

Bir çocuk programının başarısı, pedagojik olmasına değil, çocuk bakışına sahip olmasına bağlıdır. “*Edibe Sözen*’in vurguladığı gibi, “pedagojik birer ürün olarak çocuk programları, en temelde, düşünceyi geliştirme, ahlakî gelişme, sosyal gelişme ve hissî gelişmeye katkıda bulunmak üzere” *çocuk bakışı* ile hazırlanmaları durumunda nitelikli yapımlara ulaşılabilir.”⁵⁷

Çocuk bakışına göre düzenlemesi gereken yalnızca çocuk programları değildir. Televizyonu daha insan yüzlü bir iletişim aracına dönüştürmek için bütün programlarda kullanılan *televizyon dili* dönüştürülmelidir.

Çocuk programı yazarı da hem *televizyon dilini* hem de *çocuk dilini* bilen ve bunları bir potada eritebilen farklı bir yazardır. Televizyon yazarı, her şeyi bilen bir öğretmen edasıyla hareket etmez, böyle davranarak çocuğun dünyasına girmesinin imkânsız olacağını farkındadır. Çocuğu tanır, onun dünyasında nelerin önemli ve öncelikli olduğunu bilir. Çocuğun sevdiği insan ve mekânları seçer, çocuğa tanıdık gelecek objeleri kullanarak onu programa çeker ve ısındırır.⁵⁸

Şirin’e göre çocuklara yazan televizyon yazarı bazı noktalara dikkat etmelidir:

⁵⁶ Mustafa Ruhi Şirin, *Televizyon Çocuk ve Aile*, s.14.

⁵⁷ A.e., s.15.

⁵⁸ A.e., s.118.

- Anlatılanların inandırıcı olması gerekmektedir.
- Kahramanın çocukla özdeşleşebilecek bir tip olarak çizilmesi gerekir.
- İyi ile kötü arasında bir çatışmayı anlatan drama yazılıyorsa, çatışma dengeli sunulmalıdır. (Çocuk daima iyiyi tutsa dahi denge sağlanmalıdır.)
- Söz oranı ne kadar az olursa olsun güler yüzlü bir anlatım tercih edilmelidir.

İyi bir çocuk programı yazarı, evlat edinme, terk edilme, işkence, aile içi güvensizlik, sadakatsizlik gibi çocuğun duygusal güvenliğini tehdit edecek durumları asla söz konu etmemesi gerektiğini bilmelidir.

2.1.3.2.3.2. Çocuk Televizyonu

Medyadaki çocuk pazarının sürekli genişlediği son yıllarda sadece çocuklara yayın yapma iddiasıyla ortaya çıkan çocuk televizyonları, televizyonu çocuk bakıcısı olarak görmek isteyenler için iyi bir hizmet sağlamaktadır. Bütün çocuk programlarının faydalı olduğu düşüncesinden hareket eden bu kesim, televizyona çocuk kurtarıcısı gözüyle bakmak gibi tehlikeli ve yanıltıcı yol izlerler. Şirin'e göre yetişkinlerin kontrol edemediği, çocukların sorgulayamadığı bir aracın tek yönlü tahakkümüne çocukları teslim etmek hiçbir entelektüel duyarlığa dayanamaz. Öte yandan dramalar, filmler, diziler, kuşak programlar, çizgi filmler, reklâmlar, haberler, müzik, spor ve magazin vb. programların hepsinin *çocuğa göre* hazırlanması fikri son derece güzeldir.⁵⁹

Çocuğa özel yayın söz konusu olduğunda çocukları ayrı bir kategoriye tabi tutarak yetişkinlerden soyutlamanın mümkün olup olamayacağının da sorgulanması gerekir. Çocuk televizyonu ve çocuk radyosu çocuk merkezli mesaja göre kodlanabilir ancak seyirci ve dinleyiciler belli bir kesimle sınırlanamaz. Yayın dili

⁵⁹ A.e., s.92.

çocuğa göre kurgulansa da programın sadece çocuk tarafından takip edileceğinden emin olmak anlamsızdır.⁶⁰

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk televizyonunun yaşayabileceğine çok ihtimal vermez. Ona göre, yetişkin ve çocuk arasındaki farkların azalması, çocuk televizyonu düşüncesinin şansını da azaltmaktadır. Çünkü erken uyanan çocukluk sürecinin çocukları eskiden ulaşamayacakları bilgilere ulaştırdığı ve erken yetişkinleşmelerini sağladığı bir süreçte, çocuğun çocuk televizyonunu küçümsemesi kaçınılmazdır. Bu noktada yalnızca çocuk programlarından oluşacak bir kanal yerine günün belli saatlerini çocuk televizyonuna ayıran genel bir televizyon kanalı daha gerçekçi bir tercih olacaktır.⁶¹

2.1.3.2.4. Televizyon ve Çocuğun Kitap Okuması

Elektronik kültür yaygınlaştıkça sözün ve yazılı olanın büyüğü kaybolmaktadır. Bununla beraber, Şirin'e göre, televizyonun çocuğun kitap okumamasının tek sebebi olarak göstermek doğru değildir. Bu ancak bir kaçış olabilir. Çocuk, kitap, dergi, gazete, radyo, sinema, video, televizyon gibi araçların iletişim aracı olduğundan habersizdir ve bu araçları çocuğa tanıtmak yetişkinin görevidir. Çocuk, bilinçli televizyon izleme alışkanlığını da kitap okuma alışkanlığını da ailesinin yanında kazanır. Okuma yeteneğini geliştiremeyen okul, diğer sorumlulardan biridir. Bununla birlikte televizyona göre daha güvenilir bir portre çizdiği düşünülen okulu, televizyon ile karşı karşıya getirmek yanlış bir tutum olacaktır.

Elbette medyanın kültür hayatına ve edebiyata etkileri bulunmaktadır. Mustafa Ruhi Şirin, ülkemizde medyanın çocuk edebiyatına etkilerini birkaç başlık altında sıralamaktadır:

⁶⁰ A.e., s. 86.

⁶¹ A.e., s. 93.

1) “Geleneksel kültürün tektipleştirici işlevi ile kitle iletişim araçlarının yansıttığı popüler çocuk ve yetişkin kültürünün çocuk ve yetişkini eşitleyici yaklaşımı, geleneksel çocukluğun modern çocukluğa doğru evrilmesini hızlandırıyor.

2) Televizyon ve çok amaçlı iletişim araçlarının iletisiyle, örgün eğitimin yetiştirmek istediği insan tipi anlayışı arasındaki söylem farkı, yenilikçi çocuk edebiyatının atılım yapmasını engelliyor.

3) 1990 sonrası dönemde, çocuk edebiyatında yaş sınırının giderek daralmasına koşut olarak, televizyonun görselliğine öykünen resimli çocuk kitapları anlayışının geliştiği gözleniyor.

4) Birkaç yazarla sınırlı kalan ilkençlik edebiyatı, popüler kültürün etkisiyle iyice daraldığı gibi, bu okur grubu hızla yetişkin edebiyatına yöneliyor.”⁶²

Televizyon, “kitabın oluşturduğu entelektüel ve zihinsel birikimi kökünden kazıyor”⁶³ diyen Mustafa Ruhi Şirin, televizyon bağımlısı olan çocukların geleceğin dünyasını yönetemeyeceği kanaatindedir. Ona göre geleceğin dünyasına sanal ortamlarda büyüyen çocukların yön vereceği iddiası medya pazarının kurguladığı bir düşüncedir. Geleceğin dünyasına ancak hayal kurmayı öğreteceğimiz çocuklar yön verebilir.⁶⁴ Hayal kurmak da ancak kitap okumakla mümkün olabilir.

2.1.3.2.5. Çözüm Önerileri

Televizyonun olası zararlarından korunmak için iki yol önerilmektedir: Aile odaklı televizyon anlayışı ve medya okuryazarlığı... Bu önerilerden birincisi televizyon izleyenlerin nasıl etkileneceği göz önünde bulundurularak yayınları şekillendirmek üzerine kuruludur. İkinci yol ise hızlı yayın akışında takip edilemeyeceği ileri sürülen mesajların çocuğa bütün yönleriyle anlatılması ve onun seçim yapmayı bilen bilinçli bir izleyici olmasını sağlayacak medya okuryazarlığıdır.

Bu iki öneriyi açıklamadan önce Mustafa Ruhi Şirin’in çocuk ihmali ve istismarının önlenmesi için sunduğu çözüm önerilerine değinelim:

⁶² Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.82.

⁶³ Şirin, Mustafa Ruhi. **Televizyon Çocuk ve Aile**, s.154.

⁶⁴ Mustafa Ruhi Şirin, **Gösteri Çağı Çocukları**, s. 91-92.

a) Çocuklarla birlikte çocuk sorunlarına yönelinmeli ve çocuk hakları üzerine bilgi ve bilinç sürekli geliştirilmelidir.

b) Çocuk hakları daha anne baba olmadan öğrenilmeli ve davranış kültürüne dönüştürülmelidir.

c) Çocuk ihmal ve istismarı için yaygın ve örgün eğitim stratejilerinin planlamasını beklemek yerine öncü rolü üstlenilmelidir.

d) Çocuğun büyüme ve gelişme çağlarında karşılaşılabileceği bütün ihmal ve istismar türleri hakkında bilgilendirici ve bilinçlendirici eğitim çalışmalarına yönelinmelidir. Bu konuda sesli, görüntülü ve basılı medyanın desteğini almak için özendirici çalışmalar yapılmalıdır.

e) Kararlarında Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye uyum sağlayacak, müşfik, akılcı ve çocuğu korumayı birinci planda tutan çocuk yargılama sistemleri kurulmalıdır.

f) Çocuk ihmali ve istismarını önlenmesine yönelik mahalle ölçekli merkezler kurulmalı, bunun için hükümet kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği sağlanmalıdır.⁶⁵

Mustafa Ruhi Şirin, televizyon evdeki televizyon kullanımını kontrol altına almak için basit bir yöntem önermektedir: *Televizyon Seyir Karnesi* tutmak... Bu yöntem de diğer iki çözüm önerisi ile birlikte aşağıdaki satırlarda açıklanacaktır.

⁶⁵ Mustafa Ruhi Şirin, **Dersimiz Çocuk**, s. 58.

2.1.3.2.5.1. Odaklı Televizyon

Odaklı televizyon, arka plan gözetilerek televizyon dilini dönüştürmektir ve anti-televizyon olarak da adlandırılabilir. Sadık Yalsızuçanlar'dan gelen bu öneriyi değerlendiren Şirin, çocuk dostu medya düzeni için odaklı televizyonun çocuk dili ile konuşması gerektiğini ileri sürer:

“Ben de televizyonu ehlileştirmek için çocuk dili öneriyorum. Hareket noktası çocuk gerçekliği ve çocuk bakışı temeline dayalı bir dil. Çocuk dili, televizyon programlarında on iki yaş mentalitesini esas alan anlatım düzeyinden çok farklı bir dildir. Çünkü televizyon mentaliteleri türdeş hale getirir. Çocuk dili ise çocuk gerçekliğini ve çocuk bakışını merkeze alarak televizyonu dönüştürdüğü oranda var olabilir. “Çocuğun mucize alfabesine” yaslanarak yeni bir çocuk okuması ile bu mümkün olabilir. Çocuğun doğasını televizyona yansıtarak gerçekleşecek çocuk okuması aynı zamanda çocukluğa dönüşü de başlatabilir.”⁶⁶

Televizyon, her yaştan insanın hakkını korumalı; çocuk, genç ve yetişkin istismarına sebep olacak yayınlardan sakınmalıdır. Mustafa Ruhi Şirin'e göre, herkesin hukukunu gözetken sahipsiz bir televizyon ortamı hazırlanabilirse, çocuk dili de televizyona yansıyacaktır.

Çocuk dili, zannedildiği gibi yapay ve basit bir dil değildir. Zaten doğal olmayan bir dille konuşan programları çocuk reddeder. Yetişkin izleyici ile çocuk izleyici arasındaki fark, yetişkin sorgularken çocuğun gördüklerine inanmasıdır. Bugün kullandığımız çocuk dilinin Batı merkezli ve kaynaklı çocuk bilgisine dayandığını söyleyen Şirin, bu konunun da üzerinde durulması gerektiğini düşünmektedir.

2.1.3.2.5.2. Medya Okuryazarlığı

Televizyonun ya da diğer iletişim araçlarının varlığını tartışmak artık lüzumsuz görünmektedir. Hayatımızdan artık çıkaramayacağımız bu araçları nasıl

⁶⁶ Mustafa Ruhi Şirin, *Televizyon Çocuk ve Aile*, s.113.

kullanacağımızı ve doğru kullanma bilincini çocuklara nasıl kazandıracağımızı düşünmek daha akıllıca olacaktır.

Televizyonda her tür zararlı yayınla karşı karşıya gelen çocuğun neyi, nasıl, niçin ve ne kadar kullanacağı davranışını geliştirmek için medya okuryazarlığını öğrenmesi gerekir. Şirin'e göre, medya okuryazarlığı kazanmamış çocuk için bütün sanal şiddetler ateş topu gibidir.

Radio ve Televizyon Üst Kurulu'nun Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen El Kitabı'nda medya okuryazarlığı için şunlar söylenmektedir:

“Medya okuryazarlığı, mesajların üretim ve aktarımında kültürel, ekonomik, politik ve teknolojik boyutların anlaşılmasını ifade etmektedir (Justin Lewis, Sut Jhally). Rubin de medya okuryazarlığını iletişim teknolojileri ile araçlarının, kullanılan kodların, üretilen mesajların ve bu mesajların seçimi, yorumlanması ve etkisinin anlaşılması ile ilgili olduğunu vurgulamaktadır.

Kısaca Medya Okuryazarlığı, bir medya içeriği ile karşı karşıya kaldığımız zaman medya mesajlarını daha iyi anlayabilmek için bilişsel, duyuşsal, estetik ve etik nitelikleri bir bütün olarak kullanabilme becerisini geliştirme sürecidir.

Gelişmiş medya okuryazarlığı medyanın insanlar daha da önemlisi çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak için en doğru yaklaşımdır. Diğer bir deyişle Medya Okuryazarlığı Dersi medyanın çocukları kontrol altına alma çabasına karşı en etkili yaklaşımdır.”⁶⁷

Şirin'e göre medya okuryazarlığı örgün eğitimde zorunlu ders haline getirilmeli, ilköğretimden ortaöğretimin sonuna kadar okutulmalıdır. Çocuklar, iletişim araçlarının öğretmenliğine bütünüyle teslim edilmeden, aile ve okul odaklı bir eğitim programı oluşturulmalı, iletişim ve bilişim teknolojileri bu eğitimde araç olarak kullanılmalıdır. Aile, okul ve iletişim araçları göz önünde tutulmadan yapılacak eksik uygulamalar ise ancak televizyonun etkisini artırır.⁶⁸

⁶⁷ [Çevrimiçi] <http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/2.html> (21.07.2009)

⁶⁸ Mustafa Ruhi Şirin, **Televizyon Çocuk ve Aile**, s. 103.

2.1.3.2.5.3. Televizyon Seyir Karnesi

Çocuğun televizyonla sağlıklı bir ilişki kurabilmesi için ailenin televizyondan ne istediğine karar vermesi ve çocuğunun televizyon seyir karnesini tutabilmesi gerekmektedir. Çocuğun izlediği programların adları, yayın günleri ve saatlerinin kaydedilmesi zevkli bir iş haline getirilerek haftalık, aylık, yıllık televizyon izleme süreleri belirlenebilir.⁶⁹ Çocuğun televizyon seyir karnesini tutmak, onun televizyon taleplerini öğrenmeye, izlediği programlar üzerinde konuşma şansı elde etmeye, televizyon izleme bilincinin düzeyi hakkında çıkarımlarda bulunmaya yarayacaktır. Mustafa Ruhi Şirin, bu konuda şunları ifade eder:

“Medya kullanma bilincinin ailede kökleşmesi nasıl başarılabilir? Bu alanda yapılmış sayısız öneri vardır. Hepsinin ortak noktası ile ailenin kullanmak istediği medyalara kendisinin karar vermesi, bunların ne oranda, nasıl ve niçin kullanılacağını bilinçli olarak tercih etmesidir. Önerdiğimiz Televizyon Seyir Karnesi’ni ailenin bütün bireyleri için düzenleyerek, kimin nasıl ve ne oranda televizyon izleyicisi olduğunu fark etmekle işe başlayabiliriz. Televizyon Seyir Karnesi ile televizyonun nasıl kullanılacağına dair bir fikir edinebiliriz. Özelde ise çocuk ve televizyon arasındaki ilişkinin düzeyini öğrenmede ve televizyon kullanımında eleştirel bakışa sahip olma bilincinin ailede yerleşmesine katkıda bulunabiliriz.”⁷⁰

⁶⁹ A.e., s.81.

⁷⁰ Mustafa Ruhi Şirin, **Televizyon Çocuk ve Aile**, s.11.

2.2. MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ÇOCUK EDEBİYATI ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatı sahasında kalem oynatan bir edebiyat yazarı olduğu kadar, çocuk edebiyatının kavram ve nitelikleri üzerinde çalışmalar yapmış bir araştırmacıdır. O, “*çocuk*” ve “*edebiyat*” üzerinde yeniden düşünmemiz ve çocuğa felsefe ile bakmayı öğrenmemiz gerektiğini düşünmektedir.

Mustafa Ruhi Şirin'in fikirleri, çocuk edebiyatının kavramsal olarak durumu, nitelikleri, unsurları, türleri gibi başlıklarda çocuk edebiyatının bütün alanlarına yansımaktadır. Yazar, çocuk yayınları, çocuk klasikleri, çocuk edebiyatı eleştirisi ve Türk çocuk edebiyatının meseleleri üzerine düşüncelerini de kitaplarında belirtmiştir.

2.2.1. ÇOCUK EDEBİYATI KAVRAMI

Çocuk edebiyatı kavramı, çocuksu edebiyat ve çocuklar için edebiyat karşılığı olarak kullanılmaktadır. İnci Enginün, çocuk edebiyatı dendiğinde iki çeşidin akla geldiğini ifade eder: “1. Okuyucu olarak sadece çocukların hedef alındığı eserler. 2. Bütün insanlığın veya bir milletin malı olan değerli eserlerin çocuklar için yeniden işlenmesi.”¹ Enginün, birinci gruptaki eserlerin geçici mahiyette kalarak kalıcı bir tesir bırakmadığını da sözlerine eklemektedir.

Tıpkı Enginün gibi Mustafa Ruhi Şirin de edebiyatın yaş sınırlarına göre ayrılmasına ve çocukların edebiyat dünyası dışında sınırlı bir okuma alanına sıkıştırılmalarına karşı çıkar. Yalnızca çocuklara hitap eden, yalnız çocuklar tarafından okunan metinlerin edebiyat olamayacağını dile getiren Şirin, esas ifadenin “*çocuklar için edebiyat*” olması gerektiğini, ancak “çocuk edebiyatı” sözünün yaygınlık kazandığını söylemektedir.² Psikoloji biliminden yola çıkılarak çocuklar

¹ İnci Enginün, “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, **Türk Dili**, c.159, s.400, 1985, s. 186.

² Mustafa Ruhi Şirin, **1987 Çocuk Edebiyatı Yılı**, İstanbul, Gökyüzü Yayınları, 1987, s.VIII.

için oluşturulan ayrı edebiyat alanı içinse “çocuk edebiyatı” yerine “*eğitici edebiyat*” demeyi daha uygun bulan Mustafa Ruhi Şirin’in çocuk edebiyatı için yaptığı en son tarihli tanım şöyledir:

“Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan; çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.”³

Çocuk edebiyatı kavramı, çocuk edebiyatı ve edebiyat tartışmaları çözüldüğünde ve bu edebiyatın nitelikleri üzerinde düşünüldüğünde daha iyi anlaşılacaktır.

2.2.1.1. Çocuk Edebiyatı- Edebiyat Tartışmaları

Edebiyat ve çocuk edebiyatı arasındaki kavram tartışması, çocuk edebiyatı tarihi boyunca süregelen bir durumdur. Bu tartışma son yıllarda epeyce sübut bulmuş olsa da eski anlayışın izleri tam olarak silinmemiştir. Çocuğu tarih boyunca hafife alan zihniyet, çocuk edebiyatına da aynı muamelede bulunmayı sürdürmektedir. Mustafa Ruhi Şirin, bu konudaki fikirlerini çocuk edebiyatından bahsettiği birçok kitabında belirtmiş, çocuk edebiyatının tam ve doğru olarak algılanmasına çalışmıştır.

Edebiyat ve çocuk edebiyatı tartışması, edebiyattan bağımsız bir çocuk edebiyatı olup olmadığı üzerine kuruludur. Taraflardan biri çocuk edebiyatının edebiyattan ayrı tutulamayacağını söylerken, bir taraf yaş gruplarına ve öğrenme seviyelerine göre belli temaların öğretici bir şekilde verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Mustafa Ruhi Şirin bu tartışmayı şöyle yorumlar:

³Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.16.

“Çocuk edebiyatı-edebiyat tartışmasının eskiliği yanında hala güncel kalabilmesi, bu türün bağımsız olmak iddiasını ileri sürenlerin görüşlerinde ısrar etmesinden kaynaklanıyor. Çocuk edebiyatının edebiyattan bağımsız bir alan olduğu tezini savunanların temel dayanağı ise pedagojiktir. Çocuk edebiyatının ayrı bir edebiyat olduğunu savunanlar, çocuk edebiyatını pedagojik dile yaslanarak açıklamış oluyorlar. Edebiyatın tekliğinden hareket edenler ise belirleyici olanın pedagojik dil değil, poetik dil olduğu görüşünde ısrar ediyorlar. Bu görüşe göre çocuk edebiyatı, edebiyatın bir türüdür; dolayısı ile bağımsız bir tür değildir. Pedagojik dil poetik dile ulaşmadıkça edebiyat var olamaz. Pedagojik dil kendi başına bir anlam katmanı değil, poetik dilin içinde ontolojik bir katman olabilir; ancak, belirleyici olan poetik dildir. O halde çocuk öznenin edebiyatı nerede duruyor? Çocuk öznenin edebiyatı, pedagojik dille beslenen ve poetik dilin çocuk bakışına bürünerek, bir yandan çocuğa, diğer yandan yetişkinin çocukluğuna seslenebilmeyi başarabilen bir edebiyattır.”⁴

Çocuk edebiyatı, pedagojik yaklaşımdan yola çıkanların öne sürdüğü gibi yaş gruplarına göre kategorize edilmiş bir edebiyat olamaz. Şirin, çocuk edebiyatının adresi belli bir edebiyat gibi gösterilmesine yaş konusunun müphemliği noktasından hareketle karşı çıkar. Çünkü her çocuğun takvim yaşı ile zeka yaşı birbirinden farklı olacak ve kitap önerisinde bulunmak için bunun belirlenmesi gerekecektir. Üstelik günümüz çocukları yaşlarının çok üstünde kitaplar okuyacak yeteneği gösterebilmektedir.

Çocuk edebiyatının edebiyattan ayrı bir kefeye konmak istenmesi çocuk edebiyatının okur kitlesi sınırlı, kapsamı dar ve niteliği düşük bir edebiyat olduğu gibi çıkarımlar doğurmaktadır. Oysa çocuk edebiyatının sanat noktasında edebiyattan bir farkı yoktur. Şirin, İnci Enginün'den alıntılacağı şu cümleyi birçok eserinde defalarca tekrarlar: “*Edebiyatın seçme, yer değiştirme ve yeniden yapma ilkeleri çocuk edebiyatı için de geçerlidir.*”⁵

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatını edebiyatın sahip olduğu bütün niteliklere sahip, bununla birlikte daha duyarlı ve incelikli bir alan olarak düşünmektedir. Çocuk edebiyatı, edebiyatın genelinden ayrı olarak çocuksu duyarlılığı yansıtır. Bununla birlikte bu, bir noksanlık değil üstünlük ifadesi olmalıdır. Çünkü çocuklar için yazılmamış birçok kitap barındırdığı çocuksuluk ile her yaş gurubu tarafından nasıl

⁴ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s.117.

⁵ A.e. s.24.

sevilerek okunabiliyorsa, çocuklar için yazılmış bir eser de edebî niteliğinden dolayı yetişkinler tarafından zevkle okunabilmelidir. Esas olan edebiyattır ve edebiyat okurları çocuklar ve yetişkinler olarak ayrıştırılamaz. Edebiyatın içinde çocuk edebiyatının niteliği düşük, edebiyat altı farklı bir tür ya da adresi belli bir alt kol olarak gösterilmesi son derece yapay bir yaklaşımdır ve kabul edilemez. Çocuk edebiyatı, “kendine özgü edebi, estetik, biçimsel formlara sahip olmakla birlikte”⁶ edebiyatın içinde edebiyattan bir parçadır. Dili, anlatımı ve şekil özellikleriyle her yaşta okurun ilgisini çekebilir.

Çocuk ile yetişkini birbirinden ayrı kılan, seviyeden ziyade idrak farkıdır. Algılama şekli yetişkinden farklı olan çocuk, dil, anlatım ve tema yönünden kendisine hitap eden eserleri tercih eder. Ancak aynı dil, anlatım ve tema, yetişkin bir okuru da son derece etkileyebilir. Çocuğa özgü yalın ve içten ifade tarzı, yetişkinlere yönelik bir eser içinde bulunabiliyorsa o kitap da çocuk edebiyatının sınırlarına dâhil edilebilir ve bu durum çocuk edebiyatının sınırlarının genişliğinin bir göstergesidir.

Şirin’e göre çocuk edebiyatı, aynı niteliklere sahip olması ancak farklı duyarlılıklar gerektirmesi ile yetişkin edebiyatından daha büyük ustalık ve titizlik gerektirmektedir. Çünkü hem bir bilinç, hem de farklı duyarlılıklarla donanmış bir dile ihtiyaç duyar. Estetik yönden bir yetişkinin edebiyat ihtiyacına cevap verecek kadar güçlü ve çocuğun dikkatini sağlam tutacak kadar çekici ve anlaşılır metinler oluşturmayı gerektirir. Bunun için çocuk bakışını çözmek ve çocuğa göre’liği sağlayabilmek gerekir.

Şirin, çocuk edebiyatının günümüzde okur yaşı hızla küçülen bir edebiyata dönüştüğünü ileri sürer. Oysa iyi edebiyat her yaşa seslenir. Çocuk edebiyatı on üç on dört yaşa kadarki okura hitap eden bir edebiyat olarak sınırlandırılmamalıdır ve sınırlandırılmaz. “Çocuk kitabının ilk okuru çocuk olmakla birlikte her yaşta okuru hedeflemedikçe, iyi kitap olmayı hak etmiş olmaz.”⁷

⁶ Mustafa Ruhi Şirin, **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, s. 24.

⁷ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s.56.

Mustafa Ruhi Şirin'in düşünceleri çocuk edebiyatının edebiyat içinde süreçsel bir fonksiyona sahip olduğu yönündedir. Ona göre “çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde, çocuğun, duyarlı bir birey, iyi okur ve edebiyat okuru olmaya hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.”⁸

2.2.1.2. Çocuk Edebiyatı ile İlkgençlik Edebiyatı

Gençlik ya da ilkgençlik edebiyatı ifadesi, çocuk edebiyatı ile yan yana anılan bir ifadedir. Kimi zaman bu kavramların birbiri yerine kullanıldığı ya da ilkgençlik edebiyatına dâhil edilecek eserlerin de çocuk edebiyatı olarak nitelendirildiği görülmektedir. Oysa kavramların doğru değerlendirilmesi, hem temasal yeterlilikleri belirlemek, hem de çocukluktan ayrılma dönemindeki ergen gençleri edebiyata ısındırmak bakımından önemlidir.

Çocuk ve ilkgençlik edebiyatını birbirinden ayıran nedir sorusuna şu tür bir cevap verilebilir: Çocuk edebiyatının yaş sınırı 12 iken, ilkgençlik edebiyatı 13–17 yaş evresine yönelik bir edebiyattır.⁹ Çocuk edebiyatı, çocukların algı ve ilgilerine göre iken, gençlik edebiyatı gençlerin beklentilerini karşılamaya yöneliktir. Buna bağlı olarak konu ve içerik de daha geniş bir yelpazeye sahip olacaktır.

2.2.1.3. Çocuk Edebiyatının Nitelikleri

Çocuklar için edebiyat, edebiyatın bütün niteliklerini taşımalıdır. Bununla birlikte amaç, işlev, dil ve anlatım bakımından bazı özel yönlerle sahiptir. Bu özellikleri aşağıdaki başlıklar altında ele alalım.

⁸ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, s.15.

⁹ A.y.

2.2.1.3.1. Amaç ve İşlev

Çocuk edebiyatının nasıl olması ya da olmaması gerektiği konusu, bu edebiyatın amaç ve işlevini belirler. Mustafa Ruhi Şirin'e göre çocuk edebiyatı, '*yalın*', '*çocuk gerçekliğine uygun*' ve '*çocuğa göre*' olmalıdır. Çünkü çocuk bakışını yansıtan ve okuma sevgisi kazandırabilen '*yalın*' ve '*içten*' bir edebiyat, hem çocuk hem de yetişkin tarafından beğeniyle okunur.

Şirin'in görüşüne göre çocuk edebiyatının öncelikli amacı, duyarlı birey ve iyi edebiyat okuru yetiştirmek; en önemli işlevi ise okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır.¹⁰

2.2.1.3.2. Dil ve Anlatım

Bir edebi metnin değerlendirilmesindeki en önemli unsur, dil ve anlatımdır. Metin, anlatım biçimine göre sade, yalın olabileceği gibi ağırdal ve tumturaklı da olabilir.

Bir çocuk kitabı ele alındığında anlatımın sade ve '*çocuksu eda*'ya uygun olması gerekir. Kitapta çocuk sevinci, hüznü, coşkusu sadelikle verilebiliyorsa bu başarılı bir eserdir. Şirin için sade anlatım zannedildiği gibi düzmece bir dille değil, dilin incelikle, canlı ve ihtişamlı bir şekilde kullanılmasıyla meydana gelir. Bu yüzden çocuklara yazmak zordur ve ancak büyük yazarlar bu zorluğun üstesinden gelebilir.¹¹ Dilin sade olması, konuyu ve kurguyu basitleştirmez. Yetişkinlere ait gerçekler çocuğa ait dil ve kurguya göre anlatılırsa bu da çocuk edebiyatı metnidir. Çocuk gerçekliği ile sınırlandırılmayan çocuk edebiyatı '*çocuğa göre*' olabilecek bütün nitelikli metinlere açıktır.

¹⁰ A.e., s.19.

¹¹ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuğa Adanmış Konuşmalar*, s. 155.

Çocuklara hitap eden bir edebiyatın ‘çocuğa göre’ ve ‘çocuksu dil’de olması önemlidir. Çocuk kitabında derin ruh çözümlemeleri yapmak kitabın çekiciliğini azaltacaktır. Çünkü çocuk, “kitaba katılımını ve özdeşleşmesini gerçekleştirebilen edebiyat”¹²tan hoşlanır. Şirin’e göre gereksiz süslü ifadelerin veya derin ruh çözümlemelerinin çocuk edebiyatında yeri yoktur. Çocuğa yönelik bir yapıtta dil, çocuğun gelişim ve büyüme süreci ile özdeşleşmelidir. Yaş gruplarının düzeyi anlatımı belirler ancak bu, edebî niteliği aşağı düşürmez.

Etkili bir anlatım sağlayabilmek için gereken durumlarda anlatım ve biçim oyunları, çocuk edebiyatı yazarı tarafından kullanılabilir. Bununla birlikte çocuğun oyuna, masala, maceraya olan eğilimi de edebiyatta değerlendirilebilir ve çocuğa ulaşmayı sağlar.

Şirin, dil ve anlatım konusunda Peterz Haertling’in “çocuklar tarafından anlaşılan ama aynı zamanda da poetik kalabilen bir dil bulmak”¹³ önerisini destekler.

2.2.1.3.3. Konu Seçimi

Edebiyat içinde yenilikçi yöneliş, çocuksu duyarlılığın hoşluğu ile birlikte iyi bir konu seçimini de gerektirir. Çocuk edebiyatında konu seçimi çocuğa göre olmalıdır. Yazar, eserini kaleme alırken empati yeteneğinden faydalanarak çocukların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalıdır. Çocuklar için yazdığının bilincini taşıyan yazar temayı ya da anlatmak istediği felsefeyi gizleyebilmelidir.

Çocuk edebiyatı kavramının yeterince oturmadığı ya da anlaşılmadığı uzun yıllar boyunca çocuğa okuması için öğretici metinler sunulmuştur. Oysa rahatsız edici, kendini baskı altında hissettirecek, aşırı didaktik metinler çocuğun edebiyattan soğumasına sebep olabilir.

¹² Mustafa Ruhi Şirin, **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, s. 11.

¹³ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s.56.

Kimi zaman da fikir-yoğun metinler çocuklara sunulmuş, çeşitli ideolojiler erken yaşlarda verilmeye çalışılmıştır. Şirin'e göre "çocukları toplumsal sorunların içinde tutan ve yönlendirme amaçlı hiçbir kitap, hangi dünya görüşü için yazılmış olursa olsun, iyi çocuk kitabı değildir. İyi çocuk kitabı, çocuğa kendi gerçeğini yalın ve içtenlikle yansıtabilen kitaptır."¹⁴

Şiddet içerikli metinler ve salt eğlence amacı güden metinlerle sürekli dinî hassasiyetleri vurgulayan metinler de başarılı çocuk edebiyatı örnekleri değildir.

2.2.1.3.3.1. Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı, çocukların ve dünyanın sorunlarını konu edinebilir. Zor koşullarda yaşayan, fizikî, ekonomik, cinsel ve duygusal istismara uğrayan, göç veya savaş mağduru olan çocuklar çocuk edebiyatının konusu olabileceği gibi aile içi şiddet, iletişim araçlarının etkileri, çevre sorunları, özürlülük ve ırkçılık da çocuk edebiyatının ilgi alanına girebilir. Çocuğun sorunlarla yüzleşmesini sağlayan ve bu sorunlara çözümler getirilebileceğini çocuk bakışıyla anlatan pedagojik ağırlıklı bu edebiyat, sorun odaklı çocuk edebiyatıdır. "Sorun odaklı çocuk edebiyatı, politik, ideolojik ve güdümlü değil, çocuğun içinde yaşadığı sorunları doğru anlatmayı içeren bir işleve sahiptir. Bu edebiyatın oluşmasında en temel belirleyici yaklaşım ise, çocuk haklarının temel dayanağı gelişim hakkı ve çocuğun yüksek yararı ilkesidir."¹⁵

Sorun odaklı çocuk edebiyatı, çocuk haklarına ve çocuk sorunlarına karşı çocuk gerçekliğine özgü bir yaklaşım sergilerken, erken dönem çocuk edebiyatının cinsiyet ayrımcılığına, didaktizme ve dogmatik temellere dayanan duruşuna tepki gösterir yenilikçi çocuk edebiyatının yükselişini kuvvetlendirir.

¹⁴ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s. 42.

¹⁵ A.e., s. 41.

Son dönemlerde Türkiye’de de sorun odaklı çocuk edebiyatı örnekleri verilmeye başlanmıştır.

2.2.1.3.3.2. İdeolojik Çocuk Edebiyatı

Çağına tanıklık etmek isteyen bir yazar, fikirlerini edebiyatın önünde tutuyorsa bu politik edebiyat yazarlığıdır. Politik edebiyat, ideolojilerin güdümüyle şekillenir ve estetiği ikinci planda tutar.

Türk çocuk edebiyatının bütün evrelerinde dönemlerinin resmî ideolojisi egemen olmuştur. Öte yandan baskın ideolojiler de kendi kitaplarını üretirler. Şirin’e göre bütün bu kitaplar çocuğu ve eğitimi politik nesne kabul eden güdümlü yayınlardır. Eser bir dünya görüşünün üstünlüğünü ve haklı olduğunu çocuk edebiyatı yazarlığı ile kanıtlamak isterse bu, edebiyatla işlenen çocuk hakkı ihlalidir.

Otoriter bir tutumdan beslenerek çocuğu kesin bir iyi ve kötü ayırımına götüren ideolojik çocuk edebiyatını okuyan çocuk, eleştirel düşünme yeteneğinden yoksun, tek yanlı ve güdümlü yetişir. Dünya görüşünü tamamen soyutlayan bir kitap düşünülemez ancak ideoloji edebiyatın önüne geçmemelidir. Bu noktada, felsefesini gizleyen bir edebiyat bağırın bir edebiyattan çok daha iyidir.

Şirin’in ideolojik çocuk edebiyatına yaklaşımını aşağıdaki cümleler en iyi şekilde özetleyecektir:

“Çocuk kitabı, önyargısız olarak çocuğun dünyasına girebilen kitaptır. Çocuk boş bir plak değildir. Ona istediğinizi kaydedemezsiniz. Güzel ve dünyasına yakın olanı çocuk sezer. Hissettiğini kolay algılar. Çocuğa şartlı girmek adeta imkânsızdır. Çocuk ‘çatışma’ olduğu yerde bulunmak istemez. Çatışmada kargaşa vardır, oyun ve hareket yoktur, başkaldırma egemendir. Siz çocuğa şöyle ya da böyle davran dediğiniz anda sizden uzaklaşır. Kendi dünyasında yer eden ilgilere göre varlığını sürdürmek ister.”¹⁶

¹⁶ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocukluğun Kozası**, s.79.

İdeolojik çocuk kitapları okurun beğenisini kazansa da daima iyi edebiyat çitasının altında kalmaya mahkûmdur.

2.2.1.3.3.3. Şiddet İçerikli Çocuk Edebiyatı

Geçmişten günümüze gelen çocuk edebiyatı metinleri dikkatle incelendiğinde birçok şiddet ögesi bulunabilir. Çocuğun kavga, dövüş, cinayet ve bu gibi her türlü şiddet içeriğine sahip yayınlardan zarar göreceği açıktır. Bütün bunların -edebiyatı suçlu ilan etmeden- ince bir araştırma ile tespit edilerek ayıklanması çocuk edebiyatı için gerekli ve zorunlu bir ödevdir.

Şiddet içerikli yayınlar, çocuğun kişiliğine göre farklı etkiler yapabilir. Kendi halinde bir çocuk içine kapanıp edebiyattan soğuyabilirken, şiddeti benimsemiş bir çocuk kamçılanıp içindeki eğilimi pekiştirebilir. Şirin'e göre çocuk kitabı yazarı, çizeri, editörü ve yayıncısı, çocuğun olumlanan şiddetten etkilenmesinden ve bu şiddetin çocuğun ve yaşadığı toplumun geleceğine yansımından sorumludur.

Şiddet içerikli yayınlardan en az zarar görmenin yolu, çocuğu eleştirel okur düzeyine çıkarabilmektir. Bilinçli ve iyi bir okur olarak yetişmeyen çocuk her türlü zarara açıktır. Şirin'e göre kişinin ve yaşadığı toplumun şiddet kültüründen arınması, *değerler kültürüne* yönelik bir yaygın ve örgün eğitim ile mümkün olabilecektir.

2.2.2. ÇOCUK EDEBİYATININ UNSURLARI

Çocuk edebiyatını var eden elbette kitap, yazar, çizer ve yayıncıdır. Bununla birlikte, bu unsurları bir araya getiren beşinci bir unsur da çocuk edebiyatı kültürüdür. Bu bölümde, çocuk kitabı, yazarı, çizeri ve çocuk edebiyatı kültürü ele alınacaktır. Önemli bir unsur olan çocuk yayıncılığı ise ayrı bir başlık altında söz konusu edilecektir.

2.2.2.1. Çocuk Kitabı

Kitaplar, okuma kültürünün olmazsa olmaz bir unsurudur. İyi kitaplar okunduğunda eleştirel okuma becerisi, anlama, anlamlandırma, kavrama yeteneği ve güçlenmiş bellek kazandırır. Bir okuma süreci, ancak edebiyat okumalarıyla bütün bu kazanımlara erişebilir. Çünkü sanat ve düşünce boyutunu geliştiren en önemli okuma edebiyat okumalarıdır. Çocukları kitaba ve okumaya ısındıracak olan da edebiyat, dolayısıyla iyi çocuk kitaplarıdır. Bu noktada çocuk edebiyatı kavramı iyi çocuk kitaplarını ifade eder.

Çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişiminde bir materyal olarak kitabın büyük etkisi vardır. Kitaplar, çocukların kişisel, bilişsel ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunmak yanında dil gelişimlerine de katkıda bulunur. Çocuk kitapları kitaba yönelişin ilk araçları olacağından özenle hazırlanmalıdır. Kitap, hacimsel varlığı, metinsel derinliği ve sanatsal görünümüyle çocuğun dikkatini çekmeyi başarabilirse yaşam boyu kitap okumasına da aracılık eder. Kitap, ebadı, kağıt ve baskı kalitesi, renkleri, kapağı ile çocuk için bir cazibe merkezi olabilmelidir. Kitabın resimlemesi de çocuğun sanat zevki geliştirmesi noktasında çok önemlidir. Bütün bu görselliğin yanında elbette olmazsa olmaz olan metinsel içerik, yani edebîliktir.

Şirin, C.S.Huck, S.Hepler, J.Hickman'ın nitelikli çocuk kitaplarının yararları üzerine görüşlerini de referans almaktadır. Bu yararları şöyle sıralamamız mümkündür:

- 1) “Çocuklara okurken eğlenme ve zevk alma fırsatı sağlar.
- 2) Çocukların iç dünyalarını zenginleştirir.
- 3) Çocukların okudukları ile kendi yaşamları arasında doğal ve güçlü bir bağ kurmasına olanak verir.
- 4) Hayat deneyimleri ile iç içe olabilecek kapıyı aralar, yeni ve farklı yaşam deneyimleri ile karşılaşma şansı verir.

- 5) Çocuklarda okuma-yazma farkındalığını geliştirir.
- 6) Kitabın önemini vurgular.
- 7) Okuma-yazma etkinliklerine kaynak oluşturup, okuduğunu anlayabilme ve düzgün dil kullanımına yardımcı olur.”¹⁷

Çocuk edebiyatına örnek teşkil edecek iyi bir çocuk kitabı, öğrenmeyi ve okumayı sevdirebilir. Nitelikli çocuk kitaplarının hedef kitlesi sadece çocuk değildir. İyi edebiyat her yaştan okur tarafından sevilerek okunabilir.

2.2.2.1.1. Çocuk Kitaplarının Üç Evresi

Çocukluğun oluşmaya başladığı ilk dönemlerde bugün anladığımız manada bir çocuk edebiyatının olmadığını hatırlatan Mustafa Ruhi Şirin, çocuk kitaplarını üç evreye ayırmaktadır:

- a) Çocuklar için yazılmadıkları halde çocuk klasikleri olarak adlandırılan kitaplar evresi;
- b) İlk okuru çocuk olan kitaplar evresi;
- c) Öznesi çocuk olan yenilikçi edebiyat evresi.

Çocuklar, toplumsal bir kategori olarak yetişkinlerden ayrıldıklarında ahlakî öğretilerin de baskısıyla didaktik metinler okumaya yönlendirilmişlerdi. Okuma yazma öğrenen çocuklar, zamanla kendi kitaplarıyla yetinmemeye ve yetişkin raflarına yönelmeye başladılar. Bu dönemde hem yetişkinleri hem de çocukları cezbeden kitaplar, nesillerce sevilerek okundu ve ‘çocuk klasikleri’ olarak anılmaya başladı. Şirin, bu kitapları, birinci evre çocuk kitapları olarak değerlendirmektedir. Bu kitaplar, esasında Batı sömürgeciliğinin, misyonerliğinin sembollerini taşır ve bugünkü Batı eksenli çocuk edebiyatı üzerinde de etkilidir.

¹⁷ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, 2007, s. 59.

Çocukların yetişkin kitaplarına yönelmeleri, çocuklar için bir edebiyatın gündeme gelmesini sağlamış, ‘ilk okuru çocuk olan kitaplar evresi’ni meydana getirmiştir. Selma Lagerlöf’ün *Nils Helgerson’un Serüvenleri*, Eleanor Porter’ın *Pollyanna’sı*, Spyri’nin *Heidi’si*, Amicis’nin *Çocuk Kalbi*, Burnet’in *Küçük Lord* ve *Küçük Prenses*’i, Erich Kaestner’in *Küçük Hafiye*’i ve Callodi’nin *Pinokyo*’su gibi bu dönemde yazılmış kitaplar, bir önceki evrenin çocuk imajından henüz tamamen vazgeçilmediğinin göstergeleri olacak ögelere sahiptir. Şirin’in ifadesiyle “babanın elçisi rolü”nü üstlenen bu kitaplar, nasıl ideal çocuk olunacağını anlatan didaktik yapıdaki eserlerdir. Bu zihniyete göre kız ve erkek çocuklar, ayrı ayrı biçimlendirilmesi gereken, alacakları eğitime göre şekillenebilir nesnelerdir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarsından itibaren çocukların ihtiyaçlarını dikkate alan ve çocuk gerçekliği, çocuk bakışı, çocuk duyarlılığından beslenen “yenilikçi edebiyat evresi”ne girilir. Öznesi çocuk olan bu edebiyat, iyi çocuk kitaplarını beraberinde getirecektir.

2.2.2.1.2. İyi Çocuk Kitabının Nitelikleri

Yenilikçi edebiyat, iyi çocuk kitaplarının varlığı için bir dönüm noktasıdır. Çocuksu duyarlılıkları göz önünde bulunduran iyi kitapların alanı yenilikçi edebiyatla sürekli genişleyecektir. Sürekli yenilenip tazelenerek her kesimden okuru kendisine çekebilen iyi çocuk edebiyatı yenilikçi bir edebiyat anlayışı ile mümkün olabilir.¹⁸ Bu noktada iyi çocuk kitaplarının niteliklerini hatırlatmak gerekecektir.

İyi çocuk kitabı, iyi yazarın ve iyi çizerin ortak emeğiyle hazırlanmış bir kitaptır. Resimler sanat, anlatı edebiyat niteliği taşır. İyi bir çocuk kitabında çizgi ve resimler hikâyeye uyum içindedir. Çocuğun beğeneceği bir anlatımla sunulan ilgi çekici hikâye, okurunu kendisine çeker. Bu kitap, çocuk ruhunu ve bakışını bilen yazar ve

¹⁸ Mustafa Ruhi Şirin, **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, s. 29.

çizer tarafından gerçek bir samimiyetle hazırlanır. Bu samimiyet içinde *çocuk gerçekliği*, *çocuk bakışı* ve *çocuğa göre*'lik gizlidir.

Mustafa Ruhi Şirin'e göre iyi çocuk kitabı, iyi bir edebiyat eseridir. Sade bir dile, yalın bir anlatıma, çocuğa göre bir konuya sahiptir ancak yetişkin okur tarafından da severek okuyabilir. Hem yetişkin, hem çocuk tarafından okunmakla birlikte, çocuğun psikolojisine ve gelişim özelliklerine ters düşecek, zarar verecek bir yapıda olmamalıdır.

“İyi çocuk kitabı, amacı ve işleviyle çocuk okurun algı, ilgi ve dikkat düzeyine uygun, yalın ve içtenlikle yazılan ve hazırlanan, kendine, çevresine, hayata farklı ve yeni bakış açıları öneren, felsefesi ve edebiyat tadı olan, edebiyat, sanat ve estetik değeri yüksek, çocuk gerçekliğine ve çocuk bakışına uygun, çocuğa göre yazılmış ve resimlemiş kitaptır. Çocuk kitabı, çocuk gelişimine dayalı, çocuğun içinde doğduğu ve yaşadığı toplumun kültürel değerlerinden soyutlanmadan, kendini tanımasına ve sorunlarıyla yüzleşmesine, eğitime ve gelişmesine, edebiyat ve sanat açısından desteklenmesine katkı veren özellikleri içerir.”¹⁹

İyi kitabın ne olduğunu tam olarak anlamak için kötü kitabın ne olduğu üzerinde durulabilir:

“Kötü çocuk kitabı çocukluğu, nasıl yazacağını ve edebiyatı kavrayamayanların yazdığı ve resimlediği kitaplardır. Bu tür yazar ve çizerler çocuk kitabı yazarlığının çocuk gerçekliğine ve çocuk bakışına dayalı bir yazarlık biçimi olduğunun da farkında değildirler. Kötü çocuk kitabı bağırır, güdümlüdür, güler yüzlü hiçbir yanı yoktur.”²⁰

Eğlencelik kitaplar da iyi çocuk kitaplarının önünde bir engel olarak durmaktadır. Mustafa Ruhi Şirin bu kitapları çocukları eğlence ayinine alıştırarak, sorumluluktan kaçışa ve aylaklığı özendirerek haplar gibi düşünmektedir. Eğlenceden ibaret görülen hayatı oburca tüketmeyi buyuran bu kitaplardan çocukları korumak yine iyi ve nitelikli çocuk kitapları üreterek olabilir.

¹⁹ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.22.

²⁰ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s.55.

2.2.2.1.3. Ülkemizde Çocuk Kitapları

Ülkemizde özellikle son zamanlarda, iyi çocuk kitapları hazırlanmakla birlikte bütüne bakıldığında sayıları son derece sınırlıdır. Yazarı, çizeri, özgün bir metni, görsel bir değeri olmadan, ehliyetsiz kişilerce çok miktarda üretilip düşük fiyatlarla piyasaya sürülen çocuk yayınları, ülkemizdeki çocuk kitapları piyasasını oluşturmaktadır.

Bu durumun değişmesi, okurun bir bilince erişerek nitelikli kitapları talep etmesi ve kalitesiz kitaplara pirim vermemesi ile gerçekleşebilir. Ancak, bu okur kitlesini genişletmek için iyi yayınların ortaya konması, insanlara tanıtılması ve iyi kitapla kötü kitabın birbirinden ayrılabilir kılınması sağlanmalıdır. Bu noktada en büyük sorumluluk yazarlara ve yayıncılara düşmektedir.

2.2.2.2. Çocuk Edebiyatı Yazarı

Yüzyıllar boyunca ‘çocuk’ kavramının belirsiz kalması gibi ‘çocuk yazarı’ kavramı da belirsiz bir dönemden geçmiştir. Batı ülkelerinde atlatılmış olan bu durum, ülkemizde tam olarak düzeltilenmemiştir. Zamanla kavramın kabul görmüş olduğu ileri sürülse bile önemsenmeyip hafife alınan bu yazarlık üzerinde durup düşünülmelidir.

2.2.2.2.1. İyi Çocuk Yazarının Nitelikleri

Şirin, iyi çocuk yazarlarını “hakiki çocuk yazarı” olarak nitelendirir ve bu kişileri doğal ortamlarda nadiren kozalarını örebilen ipek böceklerine benzetir. Bu ipek böceklerinin kozaları özgün ve tabiidir. Hem dil ve anlatım hem de konu bakımından yapaylıktan uzaktır. Bu yazarlar, “çocuklara yazmak için felsefe, pedagoji, çocuk gerçekliliği ve çocuk bakışı’nı bilmenin yetmeyeceği[ni], bunun daha ötesinin de

gerekli olduğunu bilirler.”²¹ *Çocuk dil dizgesi, çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik* onların ihmal edemeyeceği noktalarlardır ancak hiçbir zaman yapmacıklığa düşmezler. Çünkü yazma yeteneklerini içlerindeki çocuk ruhu ile besler ve şekillendirirler. İyi çocuk edebiyatı yazarları, kendi içlerindeki çocuğu yaşatmayı sürdürür ve her kalem oynatışında onun sesini dinlerler. Doğal çocuk dilini içten ve yalın bir biçimde kullanır, pedagojik duruştan kaçınarak poetik kalabilmeyi başarabilirler. İyi ayarlanmış olan içerik dengesi bütün gücünü edebiyatın zenginliğinden almaktadır.

Çocuklar için yazarken önemli olan, çocukluk günleri ve çocukluk özleminin anlatılmasından ziyade, çocuksu duyarlılığın esere yansıtılmasıdır. İyi bir çocuk edebiyatı yazarı, çocuğa, çocuğu ve çocukluğu anlatmaz. İnsanın içindeki çocuğu düşünmek ve onun ihtiyaçlarına cevap vermek, çocuğun duymak istediklerini anlayacağı şekilde dile getirmek durumundadır. İyi çocuk edebiyatı yazarı, çocuğun nasıl bir edebiyattan hoşlanacağını kendisine sorar ve buna göre bir yazma tutumu geliştirir. Yüzyıllardır sevilerek okunan çocuk klasiklerinin en önemli özelliği de çocuksu duyarlılığı yansıtabilmeleridir.

Şirin, konuya değinirken Hugles’i referans gösterir: “Kanadalı çocuk edebiyatı yazarı Monica Hugles bu yazarlık biçimini şöyle yorumluyor: *Çocuk kitabı yazmak ip üstünde yürümek gibi denge meselesidir. Bir yanda vazgeçilmez bir disiplin bir yanda ise içinizdeki çocuğun uyanışı... İçinizdeki çocuk için yazmak ve çizmek çok basit olmalı herhalde? İnsan kendi bilinçaltı ile iletişim kurarak kelime ve imgelerin yüzeye çıkarılmasını sağlar.*”²² Çocuksu olan ancak böyle öne çıkarılabilir.

Mustafa Ruhi Şirin’in çocuk yazarı ile ilgili görüşlerini aktarırken referans aldığı bir diğer isim de Anatole France’dır. Şirin, France’ın ‘*çocuklar için yazdığınız zaman ayrı bir eda kullanmayın; iyi düşünün ve çok iyi yazın. Canlı, engin ve ihtişamlı olun,*’²³ deyişini bu yazarlığın en belirgin yorumu olarak kabul eder.

²¹ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, s. 25-26.

²² Mustafa Ruhi Şirin, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, s.23.

²³ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Yüzlü Yazılar*, s.62.

Şirin, çocuk yazarlığı konusunda herkesle anlaşabilmenin zor olduğunu, ancak bu anlaşmayı sağlamak için geçmişten günümüze bütün kuşaklarca sevilerek okunan kitaplara bakılmasının yeterli olacağını iddia etmektedir. Olması gereken çocuk yazarlığını da şöyle tanımlamaktadır:

“... Kısaca, çocuk yazarlığı, çocuğu öyküye katmak, öykü boyunca çocuk dürbünü ile bakmak ve görmek, çocuğun eleştirilerini özgürce yansıtmak ve öncelikle çocuk özne için yazdığını bilen bir hakiki ustalıktır. Çocukta kendini açıklayan bu yazarlık için pedagojik dilin yetmeyeceğini belirtmeye bile gerek yok.”²⁴

2.2.2.2.2. Ülkemizde Çocuk Yazarları

Ülkemizde çocuk kitabı yazarları, özellikle geçmiş dönemlerde ikinci sınıf yazarlar olarak görülmüştür. Bunun bir sebebi de niteliksiz çocuk kitaplarının çocuklara yazmanın basit bir iş olduğunu düşündürüyor olmasıdır. Oysa “çocuğa yazan yeteneksiz yazarları, edebiyat çıtası altındaki metinlerinden dolayı çocuk yazarı ilan etmek nasıl onaylanamazsa, çocuğu ve ona yazan bütün yazarları yeteneksiz, ikinci sınıf ilan etmek de onaylanamaz.”²⁵

Mustafa Ruhi Şirin, *1989 Türkiye Kültür Sanat Yılığ*ı için yapılan röportajda Vedat Güneş’in ülkemizdeki çocuk yazarları hakkında sorduğu soruya şöyle cevap verir:

“Sayıları seksen civarında olan ve kendilerini çocuk kitabı yazarı kabul eden yazarları yakından takip ediyorum. Bunların içinde ben de varım. İstisnasız hepsi birçok alanda at koşturmuş. Kolayını çocuklar için yazmakta bulmuş olacaklar ki şimdi çocuklar için yazıyorlar. Eline kalemi alan çocuk kitabı yazıyor. Bunların sayıları sözünü ettiğim yazarların sayısından çok daha fazla. Her ilde, her kasabada, şimdilerde köylerde bile bu yazarların varlığından haberdar olmaya başladım. Bu bir gelişme değildir, gerilemedir, yozlaşmadır, edebiyattan uzaklaşmadır. Niçin böyle oluyor, dersiniz, yetkin çocuk kitabı

²⁴ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, s.120.

²⁵ A.e., s.113.

yazarı, çizeri, araştırmacısı, eleştirmeni ve yayıncının çok az olduğu bir ülkede bu durum kaçınılmaz bir sonuçtur.”²⁶

Kendi yazarlığı içinse şunları söylemektedir:

“Çocuklar için yazmaya başladığımda ateşten gömlek giyerim. Çok zor yazarım. Gömlek yanar, bunu tenimde, kanımda hissedirim. İçimdeki çocuk yardımına koşar. Çünkü ben hep onun için yazdım. O beğenmezse yırtar atarım yazdıklarımı. İçimdeki çocuğa itaat ederim. İçimdeki çocuk, bütün çocukların özeti gibidir. Yazdıkça işin zor olduğunu anlıyor fakat yine de yazmadan duramıyor insan. Bir cümlede söylemek gerekirse çocuklar için yazmak sorumluluk ister. Buna göre en zor yazarlık çocuk yazarlığıdır.”²⁷

Şirin ülkemizdeki çocuk yazarlarını çocuk edebiyatı tarihimizin evreleriyle paralel olarak ele alır. Ona göre dönemler ve yayımlanmış kitaplar göz önünde bulundurularak dört yazar grubundan söz edilebilir:

- i. Batı eserlerinden çeviri ve uyarlamalar yapan, bununla birlikte kahramanı çocuk olan hikaye ve roman yazan yazarlar;
- ii. Ders kitaplarına yazdıkları manzume, eğitici hikaye ve masal gibi eserlerin ilk örneklerini Tanzimat’la birlikte veren ve Cumhuriyet döneminden 1990’lı yılların ortalarına kadar etkin olan didaktik ‘yazıcı’lar;
- iii. Yetişkinlere yönelik eserler verdiği halde çocuklar için de yazmayı denemiş yazarlar;
- iv. Çocuk yaş grupları ile edebiyata ve sanata öncelik veren anlayışı benimseyen, bununla birlikte çocuk ve çocukluğu merkeze alan 1980 sonrası Türk çocuk kitabı yazarları...

Bu yazarlardan birinci ve ikinci gruptakiler, Şirin’e göre, aktarmacı, öğretici ve belletici tavırlarıyla parmağı havada öğretmen anlayışının temsilcileridir. Bu

²⁶ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuğa Adanmış Konuşmalar**, s.168-169.

²⁷ A.e.

grupların otoriter ve biçimci tutumlarını günümüzde sürdürmeye çalışanları açık olarak “kötü çocuk yazarı” olarak tanımlayan Şirin, bir eserinde şöyle söylemektedir:

“Çocuğun eğri-büğrü olduğunu, eğitilmezse topluma zararlı olacağını, her şeyi katı bir disiplin ve korku çerçevesinde ele alırlar. Kitap, onların gözünde tıpkı bir hap gibidir. Yazdıkları bağırr, güdümlü olmayı görev kabul ederler; yazdıklarında didaktiklik ve faydacılık hep öndedir. Öyküden çıkarılacak dersi de okura bırakmazlar.”²⁸

Kötü çocuk yazarları, “çocuklar için edebiyat” konusunun dışlanması yol açmıştır. Yazdıklarının basit ve güdümlü olması, kimseye zevk vermeyen ancak çocuklar tarafından okunması zorunlu (gibi sunulan) metinlerden oluşması, çocuk edebiyatının ahlak dersi vermenin bir aracı gibi görünmesine sebep olmuştur.

Öte yandan Ruhi Şirin’in “hakiki” olarak nitelediği iyi çocuk yazarları, vermek istediklerini yalın ve içten bir dille ortaya koyabilirler. Pedagojik dille tanım ve öğreticilik sınırında kalmak yerine poetik dil kullanarak en soyut temaları bile somutlaştırabilir ve çocuğu erdemler ve hayatın gerçekleriyle güdümsüz bir şekilde tanıştıracırlar.

Şirin, çocuk edebiyatımızın gerçek manada ürün vermiş yazarlarının son dönem yazarlarımız olduğunu ileri sürmekte; gerekçe olarak da *çocuksu duyarlılık* ve *çocuğa göre’lik* kavramlarını göstermektedir. Şirin’e göre ancak çocuğu ve ihtiyaçlarını yeterince tanıyan ve bu alanda kendince bir felsefe geliştirmiş kalem sahipleri çocuklar için yazabilmelidir.

Ülkemizde iyi çocuk yazarları son derece sınırlı sayıdadır. Usta yazarlar çocuk klasiklerinin yukarılarda görünen baskın hâkimiyeti ve yeni çocuk kitaplarının ise didaktik ve edebilikten mahrum portresi sebebiyle bu alanda eser vermekten kaçındıkları için de çocuk edebiyatı amatör ve yazarlık bilinci oluşmamış yazarların

²⁸ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s.56-57.

kitaplarından oluşmaktadır. Bu durumun değişmesi ancak nitelikli çocuk kitaplarının ortaya konulması ile değişebilir. Bu yüzden Mustafa Ruhi Şirin, 1987 Çocuk Edebiyatı Yıllığı'na yazdığı önsözde usta yazarları çocuklar için yazmaya davet etmektedir. Şirin, usta yazarlar işe el atmadıkça amatör kalemelerin bu sahanın temsilcileri gibi görüneceği ve çocuk edebiyatının ihtiyaç duyduğu atılımı hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceği noktasındaki endişesini dile getirir. Oysa “onlar yazdıkça ciddi bir edebiyatımız olacak, bu edebiyat kendini bütünleyen bir yayıncılıkla gelişecek, sonuçta ... hakkı olan telifi yayıncıdan alacaktır.”²⁹

2.2.2.3. Çocuk Edebiyatı Çizeri

Çocuk kitabı, edebiyat ve çizgi resimden oluşan bir bütündür. Bu iki faktör bir araya gelerek birbirini tamamladığında etkin bir çocuk edebiyatı eserinden söz edilmesi mümkün olur. Başarılı çizgi resimler, okuma zevk ve alışkanlığı kazandırılması noktasında yararlı olacağı gibi, çocuğun sanata karşı ilgi ve sevgisini de körükler.

2.2.2.3.1. Ülkemizde Çocuk Kitabı Çizerleri

Şirin'e göre “Türk çizerlerinin son dönemde resimledikleri kitaplar edebiyattan daha umut vericidir ve çizerlerin dünyaya açılma şansı daha yüksektir.”³⁰ Bununla birlikte, birçok başarılı çizerimiz, edebiyat değeri olmayan metinler üzerine sanat değeri yüksek, çocuk algısına hitap eden resimlemeler yapmaya mecbur edilmekte, birçok nitelikli ürün veren çocuk edebiyatı yazarları da metinlerine uygun resimleme yapacak çizerlerle çalışma olanağı bulamamaktadır. Bu durum, çocuk edebiyatının önemli sorunlarından biridir.

²⁹ Mustafa Ruhi Şirin, **1987'de Çocuk Edebiyatı Yıllığı**, İstanbul, Gökyüzü Yayınları, 1988, s. 20-21.

³⁰ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.71.

2.2.2.4. Çocuk Edebiyatı Kültürü

Çocuk edebiyatının var olması, kitap, yazar ve çizer yanında bunları yayıncı ve sonrasında okurla buluşturacak bir kültürü de gerektirir. Bu kültür, çocuk edebiyatının var olması ve gelişimi için hayati öneme sahiptir. Bizde bu kültürün yetersiz oluşu, çocuk edebiyatımızı fazlasıyla etkilemiştir. Mustafa Ruhi Şirin, ülkemizde çocuk edebiyatı kültürünün durumunu şöyle değerlendirir:

“Çocuk edebiyatı kültürü göstergelerimiz ne durumda? Bu sorunun henüz karşılığı yok ülkemizde. Çünkü çocuk edebiyatı kültürü henüz sistematik bir yapı içinde değildir: Bir, edebiyat üretiminde ve yayınlanmasında yazar editör ilişkisi kurulamamıştır. İki, edebiyatı okura ulaştırmada yayınevi, kitapçı, kütüphaneci, öğretmen, anne-baba ortamı gelişmemiştir. Üç, çocuk edebiyatı eleştirisi yetkinlikten yoksundur. Dört, edebiyat-bilim ve eğitimcilerin çocuk edebiyatı alanındaki inceleme ve araştırmaları yetersizdir.”³¹

Ülkemizde çocuk edebiyatı kültürünün yetersizliği, yazarı, çizeri olmayan alelacele hazırlanmış niteliksiz kitapları ortaya çıkarmış, bu da çocuk edebiyatının küçümsemesine yol açmıştır.

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatı kültürünün Batı odaklı olarak gelişiyor olmasını da değerlendirir. Ona göre, medya sayesinde egemenliğini sürdüren bu edebiyat tekeli, dünya ülkelerinin çocuk edebiyatçılarınca taklit edilmekte, böylece tipleri, temaları ve anlatımlarıyla yapay ve başarısız eserler ortaya koyulmaktadır. Yeterince özgün olmayan bu eserlerin dünya çocuklarına ulaşma şansı yoktur. Bu noktada çocuk edebiyatı kültürünün medya ve bilişim teknolojileriyle birebir ilişkisinin doğru kavranması ve değerlendirilmesi önem taşır. Aile, okul, sosyal ve kültürel çevre bir arada ele alınarak yapılacak olan bu değerlendirme olmadan, “çocuk edebiyatı kültürünün kökleşmesini ve geleneğinin oluşmasını bekleyemeyiz.”³²

³¹ A.e., s.72.

³² Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.73.

Çocuk edebiyatı kültürü, çocuğun iyi kitapla buluşmasını ve okuma alışkanlığı kazanmasını sağlar. Beğenilerek okunan iyi kitaplar, zamanla ülke sınırlarını aşar ve dünya çocuklarına ortak bir okuma zevki kazandırır. Bu kültürün yaygınlık kazanması ve işlevlerini gerçekleştirmesi için bir felsefeye ihtiyaç vardır. Bu felsefe, çocuk edebiyatı kültürünün okuma alışkanlığı ile ilişkisinin ortaya konmasını ve bir model çerçevesinde meseleye eğilinmesini gerektirmektedir.

2.2.2.4.1. Çocuk Edebiyatı Kültürü Model Önerisi

Şirin, çocuk edebiyatı kültürü sistemi için şöyle bir model önerisinde bulunur:

“Bir, çocuk edebiyatı öğretimi kozası. İki, aile odaklı çocuk edebiyatı kozası. Üç, örgün eğitimde çocuk edebiyatı kozası. Dört, medya ve çocuk edebiyatı kültürü kozası. Beş, çocuk kitabı yazarlığı ve çizerliği kozası. Altı, çocuk edebiyatı yayıncılığı kozası (editör, yayıncı, tanıtım, dağıtım ve okur ilişkileri). Yedi, çocuk edebiyatı eleştirisi kozası. Sekiz, çocuk edebiyatını inceleme ve araştırma kozası.”³³

Mustafa Ruhi Şirin, kendisiyle yaptığımız görüşmede, okuduğunu anlayan çocuk oranımızın çok düşük olduğunu, bu konudaki sorumluluğun sadece okula bırakılamayacağını söylemiştir. Ona göre, hepsi bir bütün olan içe dönük çocuk edebiyatı kozaları birer birer doldurulmalıdır. Şemasını ortaya koyduğu bu kozaların doldurulması, herkesin üzerinde düşünmesi gereken bir meseledir. Bu yapılmadan çocukları okuma alışkanlığı kazanmış bir toplum olamayız.

³³A.e., s. 6.

2.2.3. ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRLER

Edebi metinlerin kaleme alındığı türler çocuk edebiyatı için de geçerlidir. Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinde söz konusu ettiği türler, çocuk edebiyatında en çok kullanılan türler olan masal ve şiirdir. Çeviri ve çizgi romandan da bahseden Şirin, çok az da roman türünü ele almıştır.

2.2.3.1. Masal

Masal, insanı hayallerin dünyasına götürdüğü için çocukların dünyasında önemli bir yere sahiptir. İyi ile kötünün bir arada olduğu, sonundaki âdil final ile hayata umutla bakmayı sağlayan masallar, toplumların özlemlerini yansıtır ve bu oranda medeniyetlerin oluşmasına katkıda bulunurlar.

Farklı edebî türlerin ortaya çıkması, her kesime hitap eden masalların sadece çocuklara yönelik olduğu düşüncesini doğurmuştur. Bu kanı, yanlış olsa da masalın barındırdığı düşsel zenginlikle çocuğa en uygun edebî tür olduğu söylenebilir.

Binbir Gece Masalları, Pança Tantra, Kelile ve Dimne, Bostan ve Gülistan, Tutinâme, Harnâme, Mantık-et Tayr gibi Doğu masalları ile *Aisopos (Ezop), La Fontaine, Perrault, Andersen, Grimm Kardeşler* tarafından yazılan Batı masalları dünya yazılı masal serüveninin ilk verimleridir. Mustafa Ruhi Şirin, *Masal Atlası* kitabında masal tarihinin kısa bir özetini verir ve masalları yeniden keşfedip anlatmayı önerir. Ona göre masallar zannedildiği gibi çocuk oyuncağı değildir.

Şirin, yüzümüzü romandan insanın bir özeti olan masala dönmemizi önerecek kadar iddialıdır ve masalın yeniden doğacağı düşüncesine inanmaktadır:

“Klasik masalın dirilişini gerçekleştireceği bir dünya var önümüzde. Modern dünya, insanlığın mutluluğunu çaldı. Teknoloji patlamasıyla tüketilmek istenen, insandır! Dünya krizine iki üç yüzyılda gelindi ama insanlığın kendine dönüşünün daha hızlı olacağı bir dünya seziyorum. Dönüş sırasında insanlığın birikimi olan birçok kültür formlarının yenilenmesi gündeme gelecek. Sözlü kültür içinde, masallar da yenilenecek. Klasik masalın

dönüşüyle masal, aynı zamanda dinleyicisine de kavuşacak. Bu yönüyle masal anlatma dönemini şimdiden başlatmalıyız. Yani, masalla barışmayı, masalla yaşamayı yeniden öğrenmeye başlamalıyız.”³⁴

13.05.2010 tarihli görüşmemizde, bu konudaki düşüncelerini açmasını istediğimiz Mustafa Ruhi Şirin, çocuklar söz konusu olduğunda masalın romanın önüne geçmesi gerektiğini söylemiştir. Romanın çözümleme, masalın ise olağanüstü olduğunu ifade eden Şirin, “*Masal daha naif. Roman işi aklileştiriyor. Yüzümüzü safiyete ve hayallere çevirmeliyiz. Masalların yeniden eve dönmesini istiyorum,*” demiştir.

Şirin’e göre masalları konusal olarak tasnif etmek yanlış bir tutumdur. Masallar değerlendirilirken farklı bir yol izlenmelidir.

2.2.3.1.1. Klasik Masal

Klasik halk masalı, bütün çağları aşmayı başarmış bir tür olduğu gibi diğer edebî türler için birer kaynak ve yeni masallar için de ilham kaynağı durumundadır. Cazibesini zengin hayal gücü örgüsünden alan klasik masal, kısa yoldan hayatı yorumlamaya çalışır. Şirin’e göre klasik masalların yüzyıllar boyu yaşaması toplumlardaki benzer duyarlılıklara seslenen kalıcı masallar olmalarındandır.

Klasik masal, masalı her anlatışta yenileyen masal anlatıcılar tarafından anlatılır. Masalları anlamanın yolu, masala her seferinde yeni unsurlar ekleyen masal anlatıcıdan geçer. Şirin’e göre “klasik masal, metinler halinde kendini muhafaza etmeyi başarmıştır... [ve ancak] anlatıcısına kavuşması halinde yeniden dinleyicisine kavuşması mümkün olabilir.”³⁵

³⁴ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuğa Adanmış Konuşmalar**, s.91.

³⁵ Mustafa Ruhi Şirin, **Masal Atlası**, s.65.

Klasik masalların zenginliğinden edebiyat noktasında fazlasıyla faydalanılabilir. Klasik kaynaklardan faydalanma konusu Batı dünyasında iyi anlaşılmış ve uygulanmakta olsa da, maalesef bizde yeterince değerlendirilmemektedir. Mustafa Ruhi Şirin, klasik masaldan yararlanma gereğine temas ederken Behçet Necatigil'i örnek gösterir:

“Behçet Necatigil'in *Üç Turunçlar*, *Kuş*, *Hülyaların Şiiri*, *Ali Cengiz Oyunu* gibi yüze yakın şiirinin kaynağı masallarımızdı. Neyi başarmıştı Behçet Necatigil? Şiire masalsı sesi, havayı ve söyleyişi katmayı. Bu ölçüde klasik masaldan yararlanma edebiyatımızda ilktir. Necatigil'in yaklaşımı, yola çıkacaklara masaldan yararlanma yolunu sezdirenen bir kılavuzdur. Hem de, şairin icat ettiği masallardan yararlanma kılavuzu.”³⁶

Anlatılan masalların yazıya dökülmesiyle yeni bir kavram olan 'sanat masalı' ortaya çıkacak, masalımsı romana benzeyen bu metinlere Batılılar 'modern masal' diyeceklerdir.

2.2.3.1.2. Modern Masal

Modern masallar, kaynaklarını halk masallarından almazlar. Geçmiş zaman masallarından beslenen, halk masallarından yola çıkılarak yazılan hiçbir masal, modern sanat masalı değildir.

Modern masalların birer yazarı vardır ve doğuş tarihleri bellidir. Yalnızca okunan bu masalarda tekerlemenin yerini süslü anlatımlar almıştır. Daha gerçekçi, zamanımızın yaşantısıyla daha iç içe olan eserler, verilmek istenen mesajı açıkça ortaya koyabilirler. Yazarın eğilimleri eserde etkilidir. Anlatım, konuya göre ön plandadır ve dil yazıldığı gibi kalır, eser metni değişmez. Klasik masalın devamı ve masal edebiyatının uzantısı olan bu tür, esin kaynağını klasik masalın imajları,

³⁶ Mustafa Ruhi Şirin, **Masal Atlası**, s. 69.

sembolleri ve tiplerinin verdiği ilhamdan alır. Bu masallarda düğüm, başta, sonda ya da ortada olabilir.

2.2.3.1.2.1. Masal Yazarı

Geçmişte anlatılagelen masallar yazının bulunmasıyla kâğıda dökölüp okunur olmuştur. Derlenip yazılan masallar, yazılacak yeni masalların yolunu açar. Günümüz masal yazarlarının da geçmişteki masal anlatıcılarının takipçileri olduğu söylenebilir. Ancak masal yazıya döküldükten sonra bütün incelikleri korunsu bile farklı bir yapıya bürünür. O artık, gelenek içinde söylenegelen bir anonim değil, yazarın sahip olduğu çocuk duyarlılığının bir ürünüdür. Bununla birlikte, klasik masal birtakım ayıklamalarla budanıyor ve değıştirilmek yerine eksiltiliyorsa, bu masal yine klasik halk masalıdır. Eski temelleri üzerine yeniden inşa ediliyor ise modern masal olur.

Şirin için *çocuğa göre* masal yazma bilincine ulaşabilmek masal yazarlığının en önemli ihtiyacıdır. Ülkemizde bu gelenek henüz oluşmamıştır. Ancak masalın sesini keşfetme başarısı göstermiş masalcılarımız da yok değildir: Oğuz Tansel, Tahsin Yücel, Hasan Latif Sarıyüce, Tarık Dursun K., Mehmet Başaran onun başarılı bulduğu masal yazarlarımızdır.³⁷

2.2.3.1.3. Masallar ve Teknoloji

İnsan kokusu, insan sesi ve insan samimiyetiyle anlam kazanan masallar, çağımızda görüntünün hâkimiyetine girmiş, ses ve görüntü araçları ile sunulur olmuştur. Endüstriyel peri masalları ve masalların çizgi film haline getirilmesi, bunun en sık görülen örnekleridir.

³⁷ Mustafa Ruhi Şirin, **Masal Atlası**, s.66.

Şirin, endüstriyel peri masalı konusunda Gorki, Hoerne ve Fuçik vb isimlerin klasik masala bakışlarını ve yeni masalların nasıl olması gerektiğine dair düşüncelerini anlatır. Fuçik, gerçektışı ve anlamsız peri ve cin masalları yerine oksijen ve karbonun hikâyesinin anlatılabilir olduğunu savunur. Ayrıca politik ve ideolojik kitapların da çocuklara okutulabileceğini öne süren Fuçik'in görüşlerine Mustafa Ruhi Şirin katılmaz. Ona göre bütün bunlar ancak hayal gücümüzü sınırlayacaktır.³⁸

Masalların çizgi filme dönüştürülmesi de Şirin'in benimseyemediği ayrı bir meseledir. Çizgi filmleri *fast food*lara benzeten ve *fast-masal* olarak adlandıran Şirin'e göre bunlar tüketilip atılan eşyalardan farksızdır. Masallar çizgi filme dönüştüğünde yerine getireceği esas işlevleri gerçekleştiremez olur. Çünkü çizgi filmler hayalden arındırılmış türlerdir ve insanın anlattığı bir masalın yerini tutamaz. Masalın esası hayaldir ve bu hayalleri zenginleştiren masal anlatıcı yüz yüze iletişimin, insan sıcaklığının ve duyarlılığının simgesidir. Şirin'e göre çizgi film dilinin klasik masal zenginliğine ulaşması hiçbir zaman mümkün olamaz.

2.2.3.1.4. Masalların Yasaklanması ve Pozitivizm

Çağımızın masalları gerçekçilik adına hayallerin yasaklandığı masallardır. Pozitivist düşünce, aklın almayacağı hiçbir şeyi kabul etmez ve buna hayaller de dâhildir. Bu yüzden cin, peri, sihir gibi unsurlar barındıran masallar aklileştirmeye dayalı algılama ve yorumlama anlayışının sonucu olarak yasaklanmıştır. Faydaya dayalı pozitivist eğitimin etkisiyle masalın akla uygun hale getirilmiş örnekleri öne çıkarılmıştır. Bilim adına gerçekleştirilen bu uygulama hayalleri öldürmüş, masallardaki eski sıcaklığı yok etmiştir.³⁹

³⁸ A.e., s.106.

³⁹ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuğa Adanmış Konuşmalar*, s. 92.

Ülkemizde de masalların yasaklandığı 1939 tarihli I. Türk Neşriyat Kongresi Tutanakları'nda görülmektedir. Şirin, öne sürülen bu görüşlerin pedagojik ve felsefi olmaktan çok ideolojik olduğunu öne sürer.⁴⁰

2.2.3.2. Şiir

Edebi türlerin en inceliklerinden biri şiirdir. Şiir, her yaştan insanı kendine çekip etkileyebileceği gibi çocuğun duygularına da hitap eder. Şiir kimin için yazılmış olursa olsun aynı estetik ölçülerini gerektirir ve şiirin çocuklara ya da farklı bir kesime yönelik yazılması edebî değeri düşürmez. Bu yüzden *çocuk şiiri* üzerinde bir kere daha düşünülmelidir.

2.2.3.2.1. Çocuk Şiiri

Çocuklar için yazılan şiirlerin *çocuk şiiri* şeklinde kavramlaştırılması modern parçalı çocuk anlayışının bir sonucudur. Şiir tektir ve *çocuk şiiri* kavramı estetik değil, pedagojik bir niteleme olabilir. Faydacı yaklaşımın sonucu olan bu yanlış değerlendirme, çocuklara şiir yazmanın hafife alınmasına ve uzun yıllar niteliksiz manzumelerin yazılıp okutulmasına sebep olmuştur.

Mustafa Ruhi Şirin, çocuğa yönelik şiir ve edebiyatı *çocuğa şiir ve çocuğa edebiyat* sözleriyle kavramlaştırmayı önerir. Böylece çocuk için yazarlar da edebiyatçı kimlikten ayrı bir kimliğe büründürülmemiş olur. Ancak *çocuk şiiri* söyleyişinin kolaylığı ve alışılmışlığı yeni söyleyişlere müsaade etmez.

Çocuğa şiir, şiirin sahip olması gereken temel nitelikler yanında farklı duyarlılıklara da sahip olmalıdır. Çocuk için yazılan bir şiir, çocuk düşüncesi, çocuk bakışı ve çocuk ilgilerine hitap edebilmelidir. Oyun, masal ve hikâyeyi içinde

⁴⁰ Mustafa Ruhi Şirin, **Masal Atlası**, s.74.

barındırabilmeli, çocuğun hayal kurma ihtiyacına cevap verebilmeli ve ona yeni hayallerin kapısını açabilmelidir. *Çocuğa şiir*, ancak içindeki çocuğu yaşatabilen bir şairin ürünü olacaktır.

2.2.3.2.2. Çocuk Şairi

Çocuk şiiri şiirden nasıl ayrıştırılamazsa, çocuk şairi de şairden ayrı tutulamaz. Esas olan şairdir ve şairin yazdığı şiiri her yaştan okur okuyabilir. İyi bir çocuk şairi şiiri çocuğa ustalıkla indirgerken, şiirin niteliğini düşürmez. Yazdığı iyi şiiri *çocuğa* göreleştirir ve bu şiirin dışına çıkmak demek değildir. İyi şair, sevgiyi ve doğallığı yazma yeteneğiyle birleştirir.

Edebiyat tarihinde çocuk şiirine henüz bir başlık açılmamıştır. Bu yüzden çocuk şairliği de belirsiz bir konumda görünmektedir. Şirin, çocuk şairliğinin her şairin kolay kolay yükselemeyeceği bir kat olduğu düşüncesindedir.

Çocuk şairi, kendi çocuk bakışından bir felsefe kurabilecek kadar içindeki çocuğu yaşatabilmeli, temasını çocuğa uygun olarak seçebilmelidir. Esasında çocuğun yaşına ve kavrayışına uygun her konu şiirin ilgi odağı olabilir ancak bu seçimin doğruluğu, iyi şairin başarısına bağlıdır.

Çocukların kelimelere yüklediği eda, çocukça'lık ve sadelik, ince mizah ve fantezi, çocuk şairinin şiirinde bir araya gelir. Hayallerle birlikte çocuk dünyası da şiirin içindedir. Sürekli yenilik ve tazelik, iyi çocuk şairinin şiirinin en önemli özelliğidir. İyi çocuk şairi pedagojik ve politik söylemden kaçınır.

Mustafa Ruhi Şirin'e göre, Sezai Karakoç'un ifadesiyle *çocuklara mahsus çocuklara ait / çocuklara dair göz ağrısı* olan çocuk şiiri, -Zarifoğlu'nun ifadesi olan- *çocuk safiyetini giyinmekle* yazılabilir.

Mustafa Ruhi Şirin'in çocuğu keşfetmede en başarılı bulduğu şairler, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cahit Zarifoğlu, Yalvaç Ural, Süreyya Berfe, Mevlana İdris Zengin, Abdülkadir Budak, Betül Tanrıman ve Gökhan Akçiçek'tir.

2.2.3.3. Çeviri

Edebiyatımızda modernleşmenin lokomotifi durumunda olan çeviri, 1928'den sonra etkin olarak kullanılmıştır. Modern kültürle yetişmiş nesiller meydana getirme amacı, çevirinin çocuk edebiyatındaki önemini de belirginleştirmiş, birçok yabancı eserin çocuklar için çevrilip yayımlanmasını sağlamıştır. Bu süreçte, sırf çeviri eser yayımlamak adına yetersiz ve niteliksiz metinler ortaya konmuştur. Bu durum hala devam etmekte, çocuk yayıncılığımıza da zarar vermektedir. Çeviri kitaplar ülke genelinde çok okunan kitaplar arasında ilk sırada yer alırken kısaltma ve uyarlamalarla okurlara sunulan çeviri edebiyat metinleri, çocuk edebiyatı kültürümüzü bir çıkmaza götürmektedir.

Mustafa Ruhi Şirin, çeviri çocuk edebiyatının çocuk bakışına ve çocuk gerçekliğine dayalı anti otoriter edebiyat örneklerinin çevrilmesine engelleyici etki yaparken, yerli çocuk edebiyatı geleneği üzerindeki baskısını da sürdürdüğünü düşünmektedir.⁴¹

2.2.3.3.1. Eserlerimizin Dünya Dillerine Çevrilmesi

Eserlerimizin dünya dillerine çevrilmesi, nitelikli eserlere sahip olmamıza bağlıdır. Mustafa Ruhi Şirin'in görüşüne göre dünya ölçüsünde yazarlarımız olması durumunda dünya ölçüsünde bir edebiyatımız olabilir. Ülkemizde niteliksiz metinler kaleme alan onlarca isim olmakla birlikte çocuk gerçekliğini göz ardı etmeyen nitelikli yazarlarımız da bulunmaktadır.

⁴¹ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.79.

1989 *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*'nda eserlerimizin dünya dillerine çevrilmesi projesinin hala hazırlanamamış olduğunu dile getiren Şirin, 2006'da kaleme aldığı *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* kitabında çevrilebilecek eserler hakkında fikirlerini belirtmiştir:

“Köklü çocuk ve gençlik edebiyatı geleneği olan ülkelere çocuk ve gençlik edebiyatımızdan çeviri yapılması zor, ancak, olanaksız değildir. Bu zorluk, yetişkin edebiyatı için de geçerlidir ve iyi örnekler için gösterilecek çabayla aşılabılır. Dünya dillerine çevrilme umudu olan ve ilk sırada yer alan şiir kitaplarıdır. İkinci sırada çocuk gerçekliğini yansıtan öykü ve masal kitapları üzerinde durulabilir. Üçüncü grup için, kahramanı, içeriği, edebiyat düzeyi ve farklı kültürel yapısıyla çocuk romanları arasından seçim yapılabilir. Çevrilecek kitapların dil ve kültür çevresi yanında, yayınlanacak ülkenin çocuk edebiyatı yayıncılığı da belirleyici etkindir.”⁴²

Ocak 2007'de başlatılan “Türk Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatının Dünya Dillerine Çevrilmesi Projesi” ile kırk beş dilde edebiyatımızın tanıtım ve çeviri çalışmaları sürdürülmektedir. Mustafa Ruhi Şirin, bu projenin Türkiye editörüdür.

2.2.3.4. Roman

Mustafa Ruhi Şirin, kitap ve makalelerinde roman konusuna fazla değinmemekle birlikte, birkaç yerde tarihi romanı ele alır ve tarih bilimi ile edebiyatın yakınlığından söz eder. Ona göre tarihin şimdiye ve geleceğe ışık tutabilecek yansımaları en iyi roman sanatı ile ifade edilebilir.

Yahya Kemal'in '*Tarih Musahabeleri*'ndeki tarih sevgisinin kökleşmesi için müverrihlere ihtiyacımız olduğu sözlerini hatırlatan Şirin, bizdeki tarihî roman yazarlığının yüz yılı aşkın bir geçmişi olduğunu ancak özellikle çocuk ve gençlere yönelik tarihi roman yazarlığının ihtiyaç duyulan atılımı henüz gerçekleştirmediğini

⁴² A.e., s.87.

ifade etmektedir.⁴³ Çocukların, toplumun bütün özneleriyle birlikte yaşadıkları dünyada olup bitenlere tanıklık etmeleri, olaylara daha bilinçli bir gözle bakmaları, geleceği öngörmeleri tarih okuma sevgisini kazanmalarıyla yakından ilişkilidir. Tarihte yaşananların geçmişte kaldığına inanılıp bugüne ve geleceğe yansımaları göz ardı edildiği sürece yapılacak değerlendirmeler galibiyetler ve mağlubiyetler hesabı olmakla sınırlı kalır. Bu da meselenin sosyal yönünün yitirilmesine ve tarihten uzaklaşılmasına sebep olur.

Şirin’e göre, tarih çocuk tarafından masal gibi; genç tarafından destan gibi; bilinçli yetişkin tarafından da medeniyet ve kültür düzleminde ele alınabilir. Böylece “tarih kültürünün çocuk, genç ve yetişkin özne için edebiyata dönüşmesi, tarihe yeniden yönelmek bağlamında bir milat” haline dönüşebilir.⁴⁴

2.2.3.5. Çizgi Roman

Çizgi öykü ve daha sonra çizgi romanların ortaya çıkışı, 19. yüzyılda ve Amerika Birleşik Devletleri’nde olmuştur. Bu gelişmeye neden olan 18. yüzyıl İngiltere’sinin hiciv edebiyatı ve 19. yüzyıl Almanya’sının “bilderbogen”leridir, denilebilir.⁴⁵ Son çeyrek yüzyılda televizyonun etkisiyle talep azalması olsa da çizgi romanlar günümüze kadar rahatlıkla gelmiştir. Mustafa Ruhi Şirin, televizyon, çizgi filmler ve bilgisayar oyunlarının bu kadar yaygınlaşmış olmasına rağmen çizgi roman talebinin hala devam etmesini insanın serüvene ve hayale olan tutkunluğuna bağlar.⁴⁶

Her yaş grubundan okura sahip olan çizgi roman, genelde çocuk işi bir yayın gibi görülmektedir. Tarihçesi ve toplumsal karşılığı üzerinde bilgi sahibi olmadığımız çizgi roman, ülkemizde eğlencelik bir sanat dalı olarak değerlendirilir. Öte yandan, çizgi roman bilinç ve ideoloji aktarmanın en güler yüzlü sanatıdır. 19. yüzyılın fikirler savaşında çizgi roman zannedildiği gibi hiç de masum bir sanat değildir.

⁴³ Mustafa Ruhi Şirin, **Dersimiz Çocuk**, s.183.

⁴⁴ A.e.

⁴⁵ Nilüfer Tuncer, **Çizgi Roman ve Çocuk**, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 1993, s.10.

⁴⁶ Mustafa Ruhi Şirin, **Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü**, s.118.

Şirin’e göre bir yüzü eğlence, diğer yüzü ise ideoloji olan bu sanatın çocuk oyuncağı olmadığı ise kesindir.

Çizgi romanı zararlı bir yayın olarak görenler epeyce fazladır. Şirin’e göre çizgi roman zararlı değildir ancak çocuğun tek okuma aracı olduğunda tehlikeli bir konuma ulaşır. Çocuk her türden iyi kitapları okuyarak büyümelidir. Çizgi romanları iyi ya da kötü diye ayırmak gereksizse de eğlence amaçlı bir tür olduğu unutulmadan edebiyat ve sanat çıtası yüksek olanları tercih etmek faydalı olacaktır. Unutulmamalıdır ki çizgi romanın zararları kadar yararları da olabilir. Heyecanı, yazıyı ve resmi bir oyun kurgusuna dönüştürme tekniğine dayanan çizgi roman, eğitimde kullanılarak bir fırsata dönüştürülebilir.

Çizgi roman, biçimi, yapısı ve işlevi açısından masala benzetilmektedir. Kahramanların hiç ölmemesi, efsanelerden ve halk hikâyelerinden beslenmesi, çizgi romanı masala yaklaştırır. “Yine de çizgi romanlar masalın ve masal anlatımının yerini hiçbir zaman tutamaz. Çizgi roman ve çizgi film, hayalin iskeletine dönüşmesi, başka bir deyişle eğlencelik hayallerdir.”⁴⁷

Birçok basılı sesli görüntülü iletişim aracına rağmen çocukların ilgisini çekmeyi hala başaran çizgi roman, modern eğlence sanayisinin üretip kargo kültür içinde hızla dolaşıma soktuğu bir iletişim aracı olma konumuna yükselmiştir. Basılı olmasıyla kitle kültürünün en önemli taşıyıcılarından olan bu sahada birkaç örnek dışında ürün veremediğimiz ortadadır.

Şirin’e göre çizgi romanların modası asla geçmez. Çizgi roman, yüzü çocuğa dönük bir sanat olduğu için hep yaşayacaktır.

⁴⁷ A.e, s. 140.

2.2.4. ÇOCUK YAYINCILIĞI

Yayıcılık, başarıya ulaşmak için birçok faktörün bir araya getirilmesi gereken bir sahadır. Yayınlanacak ürünün hem içerik hem de estetik bakımından güçlü ve etkileyici olması beğeni ve satış düzeyini etkiler. Çocuk yayıncılığı ise yayıcılık kolları içinde en hassas olanlardan biridir. Çünkü hazırlanan yayın, hedef kitlesini ya nitelikli bir okur haline getirecek ya da kitaplardan ve okumadan tamamen soğutacaktır.

Çocuk yayıncılığın amacına ulaşabilmesi için, edebi nitelik yanında kullanılan resimlerin sanatsal değeri ve yayın kalitesi çok önemlidir. Renk ve baskı, yazı tipi ve puntonun uygunluğu, resim ve yazı oranının iyi ayarlanması da kitabın çekiciliğini etkileyen faktörlerdendir. Kısacası, iyi bir çocuk kitabı için iyi edebiyat iyi yayınla bütünleşmeli, edebiyat ve sanat uyumu tam olarak yakalanmalıdır. Bütün bu gerekliliklerin bir araya gelmesinden sorumlu olacak ilk kişi ise çocuk yayınları editörüdür. Çocuk yayıncılığı önce editörlük mesleğine sahip çıkılarak yapılabilir. Yayıncılar “kültür ve edebiyat yayıncılığı” vasfını kazanmak için bu tercihi kendileri yapmalı ve önlerinde bir engel olarak var olan nitelik sorununu çözmelidirler.⁴⁸

2.2.4.1. Çocuk Yayınları Editörü

Bir eserin yayım sürecindeki bütün ayrıntılarla ilgilenen ilk isim editördür. Editörün tercihleri, okurun nitelikli kitaplara ulaşabilmesi için çok önemlidir. Çocuk yayınları editörü, çocuklara yönelik eserler hazırlayacağı için herhangi bir editöre göre daha çok sorumluluğa sahiptir. Hem çocukların ruhsal gelişimlerini destekleyecek, kişilik eğitimlerine katkıda bulunacak ve onlara edebi bir zevk kazandıracak, hem de şahsi beğenilerine hitap edecek eserlerin ortaya konulması kolay değildir. Bunun için, çocuk yayınları editörü her şeyden önce çocuk bakışına

⁴⁸ Mustafa Ruhi Şirin, “Sunuş”, **Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1988**, İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 1988, s.8.

sahip olmalı ve içindeki çocuğu yaşatabilmelidir. Hazırladığı eserlerde çocuksu duyarlılık çizgisini korumayı başarabilmeli, yazar-çizer-okur arasındaki uyumu sağlayabilmelidir.

Mustafa Ruhi Şirin'in görüşleri çerçevesinde bir çocuk yayınları editörünün sahip olması gereken nitelikler şöyle sıralanabilir:

— Çocuk dünyasını tanıyan ve bilen bir yayıncıdır ve yayınlarını çocuğa göre'lik ilkesine göre hazırlar. Çocuksu sanatı yansıtan yayını ortaya koymaya gayret eder.

— Çocuk edebiyatı kültürünü özümsemiştir ve çocuk yayınları konusunda uzmanlık sahibidir. Çocuk edebiyatına eleştirel bakma yetkinliğine sahiptir.

— Çocuk ve çocuk kitabı üzerine fikir sahibidir. Dil ve edebiyat değerinin önemini bilir. “Çocuk psikolojisi, pedagoji, edebiyat, sanat ve estetik boyutu yorumlamada duyarlı ve yetkindir.”⁴⁹

— Kitabı kendi estetik zevklerine göre değil çocuk duyarlılığına uygun düzenler. Hangi yaşa nasıl kitaplar hazırlanacağını ve yayının türünü belirlemesini bilir.

— “Yayının fizik formundan kaligrafisine kadar grafik tasarımı denetleyebilme yeteneğine güvenir.”⁵⁰

— “Çizgi-resim anlatımını değerlendirebilecek düzeyde bilgisi vardır. Resim-yazı oranını belirlemede deneyimlidir.”⁵¹

— Hazırladığı çocuk yayınlarını baskıdan önce değerlendirirken, çocukların görüşünü almak gibi alternatif yöntemlere açık olmalıdır.

— Başarılı bir çocuk yayınları editörü, planladığı programa göre, hazırlanan yayınlara ilgili yönlendirmeleri yapacak yetenek ve disipline sahiptir. İçerik ve resimleme konusunda yazar ve çizerlerin kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirmeyi bilir. En doğru yaklaşımla en iyi sonucu elde etmekte uzmandır.

Ülkemizde bu özelliklerin tamamını taşıyan editör sayısı çok sınırlıdır. Bu konu yayıncılık sorunları içinde değerlendirilmesi gereken önemli bir meseledir.

⁴⁹Mustafa Ruhi Şirin, **Çocukluğun Kozası**, s.36.

⁵⁰A.e.

⁵¹Mustafa Ruhi Şirin, **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, s. 245.

2.2.4.2. Türkiye’de Çocuk Yayıncılığı

Çocuk yayıncılığımızın dünyadaki çocuk yayıncılığı ile karşılaştırıldığında son derece geride olduğu görülmektedir. Türkiye’deki çocuk yayınlarının büyük kısmı düzmece bir dille yazılmış, estetik yoğunluktan yoksun ve sanat adına hiçbir değeri olmayan yayınlardır. Hazırlanan çocuk edebiyatı dizilerinden yenilikçi çocuk edebiyatına katkısı olanlar son derece sınırlıdır. Yazar merkezli sürdürülen çocuk yayıncılığında editörlük henüz meslek durumuna gelememiştir. Yayıncıların çocuk ve yetişkin için ayrı editörleri olmadığı gibi, çocuk yayıncılığına özellikle eğilen yayınevlerinde de çocuk yayınları editörlüğü gelişmemiştir.

Mustafa Ruhi Şirin’e göre Türk çocuk yayıncılığının öncelikli sorunları, çocuk edebiyatı kültürünün, dolayısıyla profesyonel bir editörlük bilincinin oluşmaması, buna bağlı olarak kaliteli yayınların verilememesi ve piyasanın sıcak ürünlerle istila edilmesi olarak sıralanabilir.

Çocuk edebiyatı kültürünün Türkiye’de yeterince yerleşmemiş olması, çocuk yayıncılığının maddi boyutuna yansımakta, bu durum telif bedellerinin çok düşük olmasına sebep olmaktadır. Hem edebiyat kültürü yoksunluğu hem de ekonomik sıkıntılar, çocuk edebiyatı alanında editörlük kurumunu da yok saydırmaktadır. Yetersiz telifler nedeniyle çocuklar için iyi eserlerin verilmemesi ve ortaya koyulan eserlerin de bu kültürü özümsemiş, uygun eğitime sahip bir editör denetiminden yoksun olarak yayımlanması, kalitesiz eserlerin sayısını arttırmaktadır.

Kalitesiz çocuk yayınları, çocuk edebiyatının edebiyata hazırlayıcı rolünü yerine getirmek bir yana, çocuğu okuma ve edebiyattan soğutmaktadır. Bunun yanında 1980 sonrası yaygınlaşma eğilimi gösteren *çocuk kültürüne dayalı sıcak ürün yayıncılığı* da sorunlar arasında ayrı bir gündem maddesi oluşturabilir:

“Üretildiği anda pazarlanan, sınırları kolayca aşan, medyanın pompaladığı ve abartılı biçimde tanıtılan pembe sabun köpüğü bu yayınlar tam anlamıyla ithal kargo kültüre

dönüşmüş durumdadır. Walt Disney geleneğinin yeni örüntüleriyle sesli, görüntülü, basılı kitap ve yayınlar karşısında çocuk kitabı yazar ve çizerlerinin ve çocuk edebiyatı yayıncılarının baş etmesi beklenemez.”⁵²

Çocuk edebiyatı alanında verilen ödüller de yeterince teşvik edici değildir. Yazarlığın ve yayıncılığın ülkemizdeki değersizliğinin telif ücretlerine yansımış olmasının bu noktada payı büyüktür.

Batı çocuk klasiklerinin gerekli yayım hazırlıkları yapılmadan üstünkörü yayımlanarak çocuklara sunulması da çocuk yayıncılığımızın önemli sorunlarından birini teşkil etmektedir. Bu konu, ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

2.2.4.3. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Dergiciliği

Türk çocuk edebiyatının gelişim sürecinde çocuk dergilerinin çok önemli bir payı vardır. Meşrutiyet yıllarında tanıştığımız çocuk dergiciliği, Cumhuriyet dönemlerinde devam ettirildiği halde, yeterli atılımı yapamamıştır. Bununla birlikte çocuk edebiyatımıza katkıları son derece değerlidir.

Mustafa Ruhi Şirin’e göre çocuk edebiyatımız için en cesaretlendirici adım, *Doğan Kardeş Dergisi* ile atılmıştır. Çocuklar için edebiyatı öncelikli tutan iki mühim dergi ise *Kırmızı Fare* (1990-2007) ile *Mavikuş* (Mart 1996- Ekim 1998) olmuştur. Bunun dışındaki dergiler, edebiyattan çok çocuk kültürünü önceleyen dergilerdir. Sayıları yaklaşık üç yüzü bulan bu dergiler arasında çocuk edebiyatına katkıda bulunanları da şöyle sıralayabiliriz: *Afacan Çocuk*, *Çocuk Haftası*, *Çocuk Gözü*, *Küçük Kardeş*, *Çocuk ve Yuva*, *Yavru Türk*, *Çocuk Haftası Yıllığı*, *Milliyet Çocuk*, *Tercüman Çocuk*, *Milliyet Kardeş*, *Bando*, *Ebe Sobe*.⁵³

⁵² Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, s.77.

⁵³ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, s.75.

Bütün bu çalışmalara karşın, “Türkiye’de okur, çocuk edebiyatı ve dergi geleneği arasındaki ilişki kurulamamıştır,” diyen Şirin, ülkemizdeki çocuk dergilerinin edebiyat okuru yetiştirmede katkısının yetersizliğine işaret etmektedir.⁵⁴

Enformasyon çağının hâkim yanılgısı, radyo, televizyon ve Internet ile kitap ve dergilerin gözden düştüğü ve işlevini kaybettiği yönündedir. Mustafa Ruhi Şirin, elektronik araçlar ile dergilerin önemini yitirdiği düşüncesine Kapferer’in ‘çocuğun dergi ve kitaba daha çok yaklaşabileceği’ görüşünü aktararak cevap verir. “Jean-Noël Kapferer’e göre, çocuk, dergisi ile tamamen ayrıcalıklı bir ilişkiyi sürdürür. Kıyaslama yapıldığında çocuğun televizyon ile ilişkisinin dergi [ile] ilişkisi kadar olumlu olmadığı görülür.”⁵⁵ Çocuğun kendine dost gördüğü dergisini istediği gibi seçebildiğini ve istediği yerde, istediği şekilde, tekrar ve geri dönüşlerle okuyabildiğini ifade eden Kapferer şunları söylemektedir:

“...Çocuk TV’de istediği geri dönüşleri yapamaz, görüntülerin akışını istediğine göre ayarlayamaz. Kullanma koşulları ya ailenin üyelerinin istediğine göre ya da programların gereklerine uygun olarak dışarıdan dayatılmaktadır.”⁵⁶

Çocuk dergilerinin çocuk dünyasındaki bu konumu en iyi şekilde değerlendirilmeli, nitelikli dergilerin yayımlanması sağlanarak gelecek nesillerin okuma kültürü ve edebiyat sevgisi ile yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

2.2.5. ÇOCUK KLASİKLERİ

Çocuk klasikleri çocuk edebiyatı tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Çocukluğun ve çocuk modernleşmesinin tarihinde de en önemli unsurlardan biri olan

⁵⁴A.e.

⁵⁵ Mustafa Ruhi Şirin, *Gösteri Çağı Çocukları*, s. 79.

⁵⁶ A.e., s.80.

klasikler, daima en çok okunan, en çok konuşulan ve en çok eleştirilen yayınlar arasındadır. Bu konumlarını sahip oldukları özelliklere borçlu olduklarını ifade eden Mustafa Ruhi Şirin bu özellikleri şöyle sıralamaktadır:

- İyi çizilmiş, zamana direnebilen *tipler*
- Serüven ağırlıklı hikâyelerinin çekiciliği
- Yalın bir anlatım sayesinde kolay okunabilme

Ancak “yalın anlatım, bu kitapların yazılış süreçlerinde bilinçli olarak kullanılmış değildi[r]. Yazarların çocuk duyarlılığını öne çıkarma çabaları da olmamıştı[r]. Çünkü bu ilk dönemde henüz çocuklar için yazma bilinci ve bakışı gelişmemişti[r].”⁵⁷

Günümüzde, çocuk klasiklerinin tamamen yerini tutacak bir çocuk edebiyatı henüz yaygınlaşamamıştır ancak bu klasiklerin de yeni çocukluğa seslenme noktasında yetersiz kalacakları ortadadır:

“Geleneksel dünya ile yeni dünya arasında bozulan birçok denge gibi, çocuk klasiklerinin bütün çocuklara seslenme şansı kalmamıştır. Bunun açık anlamı şudur: Bine yakın çocuk kitabı, elene elene iki yüz sınırına dayanmıştır. Bu, ne özel ticari kampanyaların sonucu gerçekleşmiştir, ne de eğitim programlarıyla. Yeni çocukluğun seçiciliği sonucu, söz konusu kitaplar çocuk klasikleri olarak anılsalar bile elendiler. Hiç kuşkusuz, görsel iletişim ortamının ortaya çıkardığı kolaycılığın çocuklara etkisini de inkâr edemeyiz. Hala okunabilen kitaplar ise dün de bu gün de çocuk yazarlığını hak etmeyi başarmış yazarların kitaplarıdır.”⁵⁸

Bununla birlikte, medya, özellikle de sinema ve televizyon aracılığıyla film ve çizgi filme dönüştürülen klasikler, modern çocuk kültürünün en önemli

⁵⁷ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, s.67.

⁵⁸ A.e. s. 121.

kompartımanı haline getirilmiştir. Bu durum çocuk klasiklerinin ömrünü uzatmaktadır.⁵⁹

2.2.5.1. Çocuk Klasiklerinin Doğuşu

Çocuk klasikleri kavramı, çocukların okuma ihtiyaçlarını karşılamak için yetişkin kitaplarına yönelmeleri sonucu doğmuştur.

Dini ve ahlaki endişelerden kaynaklanan, çocukların yapmacık hayvan hikâyeleri ve boş fantezilerle dolu kitapları okumalarının zararlı olacağı görüşü, XVI. yüzyıla gelinceye kadar çocuklara yönelik eserlerin yazılmasını engellemiştir. Dönemin egemen çocukluk anlayışı çocuk bakışından uzaktır ve böylece çocuğa ait bütün toplumsal rolleri yetişkinler belirler. Bu yüzden çocuk kitaplarının ortaya çıkması modern çocuk tasarımı ve okulların gündeme geleceği zamana kadar gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte, çocukların dini metinlerle yetinmeyerek yetişkin kitaplarını okumaya başlamaları onlar için yeni bir okuma kültürünü gereğini gözler önüne sermiştir. Çocuklar, *Robinson Crusoe*, *Güiver'in Gezileri* gibi macera ve heyecan yüklü ve çocuk duyarlılığı taşıyan bu eserleri kendi dünyalarına çekmeyi başarmış ve 'klasik' olarak görülmelerini sağlamışlardır. Okunmaya başladıkları günden bu yana sayıca sürekli azalan klasikler, bu gün içlerindeki çocuksu duyarlılığı en çok barındıran elli civarı kitapla sınırlanmıştır.

2.2.5.2. “Çocuk Klasiklerini Okuma Kılavuzu”

Bugün çocuk klasiği olarak bilinen eserler, esasında yetişkinler için yazılmış ve yazıldığı dönemin siyasi ve sosyal gelişmelerinin etkisiyle şekillenmiş eserlerdir.

⁵⁹Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, s.45.

Ancak, *Robinson Crusoe*'nun Batılı sömürge hareketlerinin bir destekçisi olduğu, *Güiver'in Gezileri*'nin ise döneminin ağır bir hiciv örneği olduğu birçok yetişkin tarafından bile bilinmez. Üstelik bu eserler, doğdukları medeniyetin kültürel sembol ve değerlerini yansıtmakta, benimsetmektedir.

Günümüz yayıncılığında, bu kültürel yabancılaşmanın önlenmesi için bilinçsiz uyarlamalar yapılması yoluna gidilmektedir. Böylece eserler değiştirilmekte, özünden koparılarak çocukların klasikleri kendi özgünlükleri içinde okumaları engellenmektedir. Hem edebiyata zarar verecek bu yanlış tutumları engellemek hem de bilinçli bir okuma gerçekleştirebilmek için Mustafa Ruhi Şirin'in önerisi klasiklerin farkındalıkla okunmasını sağlamaktır. Klasiklerin farkındalıkla okunması için çocuk ve yetişkin okurların eleştirel bir bakış kazanması gerekmektedir. Bu da ancak uzmanlarca hazırlanacak okuma kılavuzları ile mümkün hale getirilebilir:

“Çocuk klasikleri içinde idealize figürlere dayalı kitapların çoğu, temel felsefeleri çocuklar ve yetişkinler tarafından bilinmeden okunmuş kitaplardır. Batı, geliştirdiği modern çocuk tasarımına dayalı yenilikçi edebiyatla bu kitaplara mesafeli davranırken, çocuk edebiyatı gelişmemiş toplumların çocuk kitapları pazarında en büyük pay hala çocuk klasiklerine aittir.

Çocuk edebiyatı kültürünün bir parçası olarak *Çocuk Klasiklerini Okuma Kılavuzu*'na her toplumun ihtiyacı var. *Çocuk Klasiklerini Okuma Kılavuzu*, yabancı kitaplara yol gösterici-öncü rolü üstlenen, değişen çocukluğa, çocukluk yaş gruplarına göre hazırlanması halinde amacına ulaşabilir.

Çocuk Klasiklerini Okuma Kılavuzu'nu gündeme getirirken, bir tür sansür-yasaklama-düşüncesinden hareket edildiği ileri sürülebilir. Amaç sansür ya da yasaklama değil; hiç birini dışta bırakmadan, çocuk klasiklerini değişik yaş gruplarındaki çocukların nasıl okuyabileceğinin kılavuzunu hazırlamak olmalıdır. Çocuk klasiklerinin kültürel sapmaya yol açan çerçevesini önceden okurun dikkatine sunmak, her toplum için farklılıklar gerektirebilir. Bir anlamda, bütün dünya çocukları için tek bir kılavuzdan da söz edilemez.

Çocuk Klasiklerini Okuma Kılavuzu'nda konu olarak çocuk klasiklerinde değerler yer alabilir. Böyle bir kılavuz yetişkinler için de gereklidir. Çünkü dünya çocuklarının kitaplarını hiçbir ön bilgi vermeden çocuklara ısrarla okutmak isteyen yetişkinlerin çocuklardan önce bu bilgilere ihtiyaçları vardır.”⁶⁰

⁶⁰ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, s.73.

Klasikleri okuma kılavuzunun klasiklerin hâkim olduğu Türk çocuk edebiyatı için gerekli olduğu su götürmez bir gerçektir.

2.2.5.3. Türkiye’de Çocuk Klasiklerinin Yayınlanması

Türk çocuk yayıncılığı, klasiklerin egemenliğinde yürüyen bir yayıncılıktır. Telif bedeli gerektirmediğinden fazlasıyla basılan ve dağıtılan, buna bağlı olarak düşük karşılıklarla çocuklara ulaşan klasikler, kısaltılmış, estetikten uzak çeviri ve uyarlamalarla yayımlanmaktadır. Mustafa Ruhi Şirin’e göre “iki yüz kitap çevresinde sürdürülen bu yayıncılıkla, çocuk klasiklerinin çoğu içerik, dil, anlatım ve edebiyat değerleri budanmış, değiştirilmiş ve tahrif edilerek ideolojik ve ticari birer sarmala dönüştürülmüştür.”⁶¹ Kısacası, çocuk yayıncılığı pazarında payı büyük olan bu yayınlar, çocuk ve gençlik edebiyatımızı olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizde kırklı yılların başından itibaren yaygınlaşmaya başlayan ve zamanla bir edebiyat ve yayın tekeli oluşturan çocuk klasiklerinin çok azı özgün metnine göre çevrilmiştir. Kültürümüze göre yapılmaya çalışılan uyarlamalar da son derece sağlıksızdır. Mustafa Ruhi Şirin, bu yetersiz metinlerin yayıncılığımızdaki tekelleşmesi üzerinde dikkatle durulması gerektiğini düşünmektedir. Bu tekelleşme yanında kendi klasiklerimizin yeterince gündeme gelememiş olması da üzüntü vericidir.⁶²

Şirin’in düşüncesine göre çocuk klasiklerinin Türk yayıncılığındaki bu gücü, uzun yıllar eğitim materyali olarak kullanılmış olmalarından ileri gelmektedir. Bu durum, çağdaş çocuk ve gençlik edebiyatımıza ait eserlerden yararlanma oranını düşürmektedir.

⁶¹ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.70.

⁶² Mustafa Ruhi Şirin, “Sunuş”, **Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1988**, İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 1988, s.7.

2005 yılında hayata geçirilen 100 Temel Eser uygulaması ile yerli çocuk edebiyatı üzerinde etkisini arttıran çocuk klasiklerinin çocuk ve gençlik edebiyatımız üzerindeki etkileri üzerine yeterli araştırmalar yapılamamıştır. Konu hakkındaki birkaç tartışma da bu yayınların yabancılaştırıcı etkilerinin değerlendirmesiyle sınırlanmıştır.⁶³

2.2.6. ÇOCUK EDEBİYATINDA ELEŞTİRİ, ARAŞTIRMA VE KURAM

2.2.6.1. Çocuk Edebiyatı Eleştirisi

Edebiyatın zenginleşmesi yapılan eleştirilerle mümkündür. Kitapları değerlendirilen, kritik edilen bir yazar, bu eleştirilerden beslenerek kendini yenileyecek, eksik yanları varsa tamamlayacaktır. Eleştiri yazılarını okuyan edebiyat okurları da daha bilinçli bir okumaya yönlendirilecek, bu durum toplumun kültürel gelişimine katkıda bulunacaktır. Yani başarılı bir eleştiri, daha iyi kitapların yazılmasına, daha iyi okuma süreçlerine ve daha iyi bir edebiyat ortamına imkân sağlayacaktır.

Gereklilikleri ile yetişkin edebiyatından ayrı tutulması mümkün olmayan çocuk edebiyatı da gelişmek için eleştiriye ihtiyaç duyar. Çocuk edebiyatı eleştirisi yetişkin edebiyatıyla aynı kuramları ve eleştiri yöntemlerini kullanır ancak çocuğun gelişim evrelerini de göz önünde bulundurur.

Çocuk edebiyatı üzerine araştırma yapan bir kişi, gözlem ve betimlemelerini belirtmekle yetinirken, çocuk edebiyatı eleştirmeni eseri bütüncül bir yaklaşımla çözümler ve sonuç bildirir. “Çocuk edebiyatı eleştirisi, çocuğu, çocukluğu, edebiyatı, çocuk edebiyatını bilen ve eğitim-bilim merkezli yetkin bir alandır. Eleştirmen, bir

⁶³ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.76.

yandan yazara karne verirken, öte yandan okuru[n] yazarın edebiyatına ve felsefesine ulaşmasına katkıda bulunur.”⁶⁴ Elbette bu eleştirinin okuru çocuk değil, yetişkin olacaktır. Eleştiri metnini ebeveyn ve öğretmenler okumalı, bulunacakları önerilerde edindikleri bu bilgilerden faydalanmalıdır. Değerlendirilen kitaplar, çocukların kendiliklerinden yöneldiği kitaplar yanında, büyükler tarafından önerilen kitaplar da olabilir.

Şirin çocuk edebiyatı eleştirisi hakkında şunları söylemektedir:

“Çocuk edebiyatı eleştirisi, çocuk kitabının dil ve içeriğinin çocuk bakışına ve çocuk gerçekliğine uygunluğu yanında, yansıttığı çocuk anlayışını, dünya görüşü ve felsefesini somutlaştırarak çözümlemedikçe ve yorumlamadıkça, eğitimbilim ve edebiyat kuramları temelinde yapılmış sayılmaz.

Çocuk edebiyatında eleştirinin amacı ve işlevi, bir yandan yanlışların düzeltilmesi, diğer yandan ise çocuk edebiyatı kültürünün gelişimine katkısı ile yakından ilgilidir. Çocuk edebiyatı eleştirisi, incelenen eserin bütün yönleriyle değerlendirilmesi, yapı ve içerik açısından çözümlenmesi ile sonuçlanır. Çocuk edebiyatı eleştirisi, bu alandaki kuramlar çerçevesinde yapılmadıkça eleştiri temelinden yoksun kalır. Kuşkusuz, çocuk edebiyatı eleştirmeni, çocuk edebiyatı kültürüne dayalı eleştiri yapar ve bu yönü ile de edebiyat eleştirmeninden ayrılır. Dolayısıyla kuram, çocuk edebiyatı eleştirisinin merkezinde yer almadıkça, çocuk edebiyatının gelişimi sağlanamaz.”⁶⁵

2.2.6.1.1. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Eleştirisi

Türk çocuk edebiyatı çeviri etkisinde başlayan ve gelişen bir edebiyattır. Bununla birlikte eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilememiştir. Şirin’in görüşüne göre “bunun öncelikli nedeni, Türkiye’de çocuk edebiyatının modernleşme projesinin en güler yüzlü kompartımanı olarak gösterilmesi ve kabul edilmesidir.”⁶⁶

Türkiye’de çocuk edebiyatı eleştiri geleneği tam olarak oturmamıştır. Ancak bundan da önemlisi, eleştirilecek nitelikli ve orijinal eserlerin ortaya koyulamıyor

⁶⁴ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.35.

⁶⁵ A.e., s.36.

⁶⁶ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s.86.

olmasıdır. İyi kitaplar yayımlanmaya başladığında eleştiri ortamı da yeni dengeler içinde yerini bulacaktır.

Ülkemizde çocuk edebiyatı eleştirisi kapsamında yapılan çalışmalar son derece sınırlıdır. Bizde çocuk edebiyatı eleştirisi olarak değerlendirilen yazıları Mustafa Ruhi Şirin, üç başlık altında ele alır:

- “Yazar-okur eksenli ve çoğunluğu ticari amaçlı kitap tanıtım yazıları,
- Genellemeci tutumla yazılan çocuk edebiyatı yazıları,
- Akademik düzlemde yapılan sınırlı ve karşılaştırmalı teorik çalışmalar.”⁶⁷

Oysa çocuk edebiyatı eleştirisinin var olması için birtakım yöntemlerin kullanılması ve çeşitli değerlendirme ölçütlerinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu çalışma, bilimsel bir duruşa da ihtiyaç duyar.

Şirin, Türk çocuk edebiyatı eleştirisinde üç söylemin hâkim olduğunu ileri sürmektedir:

“Bir, toplumcu, kurtarıcı, politik ve sosyal edebiyat dışındaki yaklaşımları sömürü edebiyatı biçiminde yorumlayan yazılar. İki, Batı kökenli modernlikle çelişen her tür çocuk edebiyatı örneğini çağdaşlık dışı ilan eden eleştiri yazıları. Üç, çeviri yoluyla yayımlanan, çocuk gelişimi teorilerini yansıtan, çocuk yetiştirme modellerine uygun, popüler çocuk edebiyatı örneklerine övgüyü merkeze alan, değerlendirmeler. Birinci yaklaşımı özetleyen iki değerlendirmeye göre diğer çocuk edebiyatı ürünleri egemen ideolojinin sözcülüğünü yapmıştır ve söz konusu edebiyat bu işlevini günümüzde de sürdürmektedir. İkinci eleştiri çevresi, çocuk edebiyatını Batı’nın modernleşme projesi kabul eder ve yerli kültürel birikime dayalı içeriklere çekinceli davranır. Üçüncü grup değerlendirme yazıları medyada gündem oluşturmakta etkilidir. Bu karmaşanın nedeniyse, Türkiye’de kurumlara ve bilimsel temele dayalı çocuk edebiyatı eleştiri geleneğinin gelişmemiş olmasıdır.”⁶⁸

Şirin, çocuk edebiyatı eleştirisinin şu anki durumunun nedenlerini şöyle sıralamaktadır:

⁶⁷ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s.87.

⁶⁸ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.58.

- a) “Çocuk edebiyatının küçümsenmesi;
- b) Çocuk edebiyatı ortamının kültürel düzey düşüklüğü;
- c) Farklı çocuk anlayışı çevrelerinin nesnel olmayan ideolojik yaklaşımlarını içeren eleştiri yazıları;
- d) Eleştiri disiplininin yoksun yazıların yarattığı kafa karışıklığı;
- e) Tecimsel kaygılarla hemen her kitaba uyarlanabilecek ciddiyetten uzak tanıtım yazıları;
- f) Çocuk edebiyatının üniversitelerde araştırma ve inceleme konusu yapılmasında gecikilmesi;
- g) Yeterince çocuk ve çocuk edebiyatı entelektüeli geleneğinin olmayışı.”⁶⁹

Türkiye’de çocuk edebiyatı eleştirisi geleneği henüz yerleşmemiştir. Dahası, Türk çocuk edebiyatı araştırmalarında da eleştiri eksenli bir yaklaşım görülmemektedir. Bunun yanında çocuk edebiyatımız çok alanlı incelemelere ihtiyaç duymaktadır.

Şirin’e Türk çocuk edebiyatındaki yüzeyselliği çocuk edebiyatı eleştiri kültürünün yokluğuna bağlamadan önce edebiyat eleştirisinin nereden başlayacağını sorgulamalıyız. “Çocuk edebiyatı eleştirisi, edebiyat eleştirisi yöntem ve türleri yanında, çocuk merkezli bilim alanları ile ilişki kurmadıkça, çocuk edebiyatı eleştiri geleneğinden söz edemeyiz.”⁷⁰ Ancak çocuk edebiyatı eleştiri geleneğinin çocuk edebiyatının gelişmesiyle mümkün olacağını unutmamak gerekir.

2.2.6.2. Çocuk Edebiyatı Araştırmaları

Çocuk edebiyatı araştırmaları, edebiyat eğilimlerinin takibi, çocuk edebiyatının gelişmesi, yazar- eser incelemeleri ve çocuk anlayışındaki değişimin takip edilmesi için gereklidir. Yapılacak araştırmalar, farklı çocuk edebiyatları ve çocukluk anlayışları arasında karşılaştırma yapmaya imkân verebilir.

⁶⁹ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.81.

⁷⁰ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatı Kültürü**, s. 87.

Çocuk ve gençlik edebiyatı araştırmaları, aile, örgün eğitim, çocuk edebiyatı öğretimi, medya, çocuk kitabı yazarlığı ve çizerliği, çocuk edebiyatı yayıncılığı, çocuk edebiyatı eleştirisi bağlamında incelenmelidir. Son dönemdeki çocuk edebiyatı araştırmaları, işlev ve sistem değişimi yanında, medyanın çocuk ve gençlik edebiyatına etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır.⁷¹

Türkiye’de çocuk edebiyatı uzun yıllar ele alınmamış, bir araştırma konusu haline getirilmemiştir. Bununla birlikte üstünkörü bir şekilde dahi ele alınmayan bu alan çok yönlü bir incelemeyi gerektirmektedir. Bu da disiplinlerarası çalışma anlamına gelir. Birbiriyle ilişkili ya da aynı öğeler üzerinde çalışan alanların bütüncül bir yaklaşımla hareket ederek çok yönlü bir çalışma meydana getirmesi son derece faydalı olabilecektir. Bu durum birçok sahaya birlikte çocuk edebiyatı için de geçerlidir. Mustafa Ruhi Şirin, edebiyat, eğitim bilimi, psikoloji, pediatri ve çocuk psikiyatrisi gibi alanlardan uzmanların çok alanlı bir çalışma yapmasının yararlı olacağını ancak bu türde bir ele alış yöntemin Türkiye’de henüz yerleşemediğini söylemektedir.

2.2.6.3. Çocuk Edebiyatı ve Edebiyat Kuramları

Çocuk ve gençlik edebiyatının uzun müddet edebiyatın adresi belli ve basitleştirilmiş bir alt kolu olarak görülmesi, çocuk edebiyatı ürünlerindeki zenginleşmeyi geciktirdiği gibi, bu alandaki araştırmaları da yetersiz kılmıştır. “20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise, çocuk ve gençlik edebiyatı önce edebiyat bilimin içinde değerlendirilmiş; daha sonra kendine özgü araştırma yöntemlerinin geliştirilmesine kapı aralanmıştır.”⁷² Ancak edebiyat kuramları dışında çocuk ve gençlik edebiyatına ait özel bir kuram henüz bulunmamaktadır.

⁷¹ Mustafa Ruhi Şirin, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, s.34.

⁷² A.e., s.34.

Çocuk ve gençlik edebiyatı araştırmaları, edebiyat kuramı yanında sosyoloji, psikoloji, pedagoji, pediatri gibi disiplinlerle ilişki içinde gerçekleştirilmelidir. Çocukluk ve gençlik çağlarının özel evreler olması bunu gerektirir.

2.2.7. TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatının geneline dair görüşlerini belirtirken Türk çocuk edebiyatının bazı meselelerine de değinmiştir.

2.2.7.1. Türk Çocuk Edebiyatının Doğuşu

Birçok kaynakta Türk çocuk edebiyatının Batı'dan çeviriler ile başladığı bilgisi bulunmaktadır. *Şinasi*'nin *La Fontaine*'den tercüme ettiği fabllerin çocuk edebiyatımızın başlangıcı olarak kabulü yıllar boyu ansiklopedi ve kaynak kitaplarda tekrarlanmıştır. Mustafa Ruhi Şirin, bu söyleme karşı çıkar. Ona göre “yazılı çocuk edebiyatının Batı'da gelişen edebiyatın tesirinde geliştiğini söylemek ayrı, çocuk edebiyatımızı tercüme faaliyetleri ile başlatmak daha ayrı bir şeydir.”⁷³ Tercümeler gerekli ve yararlıdır ancak bizde bütün bir edebiyatı yönlendirmesi söz konusu olmuştur. Bununla birlikte, Türk çocuk edebiyatı tarihini tercümeler ile başlatmak yanlıştır.

Türkiye'de çocuk edebiyatı bir modernleşme aracı olarak değerlendirilmiştir. Çocuk modernleşmesini Batı'dan alan ülkemiz, çocuk edebiyatını da aynı coğrafyaya yönelerek oluşturmuştur.

⁷³ Mustafa Ruhi Şirin, **1989 Çocuk Edebiyatı Yıllığı**, İstanbul, Gökyüzü Yayınları, 1989, s.22.

2.2.7.2. Türk Çocuk Edebiyatının Dönemleri

Mustafa Ruhi Şirin, Türk çocuk edebiyatını şu şekilde dönemlere ayırmaktadır:

A) Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemi

B) Cumhuriyet Dönemi

a) 1970'lere kadar didaktik anlayış

b) 1970-1980'ler sosyal ve ideolojik içerikli anlayış

c) 1980 sonrası yenilikçi anlayış

Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* adlı kitabında Türk çocuk edebiyatının gelişim evreleri ve eğilimleri üzerine tespitlerini şöyle sıralamaktadır:

- “Bizde çocuk edebiyatı, modernleşme ve eğitim enstrümanı olarak kullanılmıştır.
- Yazılı Türk çocuk edebiyatı birbirinin devamı olan Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri ile Cumhuriyet dönemi başlıkları altında iki ana evreye ayrılabilir.
- Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatı, 1970'lere kadar didaktik anlayışa dayalı birinci evre, 1970'den 1980'lerin başına kadar süren sosyal içerik ağırlıklı ikinci evre ve 1980 sonrası çocuk gerçekliğine dayalı, çocuğa göre örneklerin yazılmaya başlandığı yenilikçi çocuk edebiyatı evreleri içinde incelenebilir.
- Türkiye’de edebiyat-çocuk edebiyatı tartışmaları henüz edebiyat kuramları ve eleştiri disiplini içinde yapılamamıştır.
- Türk çocuk edebiyatı, başta çocuk klasikleri olmak üzere, Batı kaynaklı çeviri edebiyatın etkisinde bir edebiyattır.
- En cılız alanlar çocuk edebiyatı eleştirisi ve çocuk edebiyatı incelemeleridir.
- Çocuk edebiyatı öğretimi zayıf düzeydedir.
- Çocuk kitabı yazarlığı ve çizerliği oluşum evresindedir.
- Türk çocuk edebiyatı henüz dünyaya açılmamıştır ve yerel düzeydedir.”⁷⁴

2.2.7.3. Türk Çocuk Edebiyatının Yerelliği

Yazılı Türk çocuk edebiyatı, ülkemizin geçirdiği dönemlere göre şekil alan ve konular belirleyen, henüz bir gelenek oluşturamamış, kendine özgü akımlardan yoksun, yerel bir edebiyattır. Şirin’in çocuk edebiyatının yerelliği için değerlendirmesi şu yöndedir:

⁷⁴ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, s.5-6.

“Çocuk edebiyatımızın yerelliği sorununa birkaç açıdan bakılabilir: Bir, yazılı çocuk edebiyatımız çeviri yoluyla başladı. Ortaya çıkması itibarıyla kaynağını dışarıdan alan çocuk ve gençlik edebiyatımız, öğreticiliği hep önde tutarak kendi iç yapısını büyük ölçüde korumuş, dışarıdaki gelişmeleri izleme kaygısını yansıtmamıştır.

İki, medeniyet coğrafyamızda gelişmiş sözlü ve yazılı kaynaklardan yararlanarak, yerel çocuk edebiyatının oluşturulması yönünde yapılan öneriler modernleşme karşıtlığı eğilimi içinde gösterilmiş ve değerlendirilmiştir.

Üç, yerel çocuk edebiyatımızın gelişmesinde, özellikle Batı çocuk edebiyatının nitelikli örneklerinin Türkçeye kazandırılmasını, çocuk kültürümüzün gelişmesinde ve çocuk anlayışına egemen olan *otoriter yaklaşımın kırılmasında* zorunlu gören çevreler, kendi modernliğimizi üreterek, çağdaş çocuk ve gençlik edebiyatımızın kurulabileceği yönündeki görüşleri dikkate almamışlardır.

Dört, çocuk edebiyatımızın anlatı biçimleri Batı’ya öykünmecî bir eğilim içinde olmuştur. Beş, çocuk edebiyatımızın hiçbir alanında etkili ve cesur ataklar yapılamamıştır... Çocuk edebiyatı yazar geleneği kurulamadığı için, yetişkin edebiyatının önde gelen yazarları ve özellikle şairlerin çocuk kitabı yazmış olmalarını eleştirenler olsa da, yerel çocuk edebiyatımızın çitasının yükselmesinde bu adların payı ne göz ardı edilebilir ne de küçümsenebilir.

Sonuç olarak, yerli çocuk edebiyatımız, dünya çocuk edebiyatına öykünen bir eğilim içinde kaldığı için henüz kendi yolunu açamamıştır. Dolayısıyla da kültürel arka planı, değerleri, tipleri ile çocuk gerçekliğimize yaslanan yerel bir çocuk edebiyatı geleneği oluşamamıştır. Bunun sonucunda ise çocuk edebiyatımız kendine özgü yerel bir temele dayanmadığı gibi, dünyaya açılacak bir içeriğe sahip olmadığı için de yerel kalmıştır.”⁷⁵

2.2.7.4. Türk Çocuk Edebiyatının Göçebeliği

Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* adlı yapıtında Türk çocuk edebiyatının göçebeliğinden söz eder. 1990 sonrası ortaya çıkan kültürel gerçekliğimizden uzak kitaplar Türk çocuk ve gençlik edebiyatında büyük bir yer edinmiştir. Türkçe yazılmaları dışında bize ait kültürel bir arka planı bulunmayan bu kitapların kahramanlarının adı değiştirilse hangi kültüre ait oldukları tahmin edilemez. “Kuşkusuz, bu yerli kültürel boyut eksikliğinde televizyon ve iletişim toplumunda pompalanan sanal dünya gerçeğinin de payı büyüktür.”⁷⁶ Bu ithal ve özentiye dayalı edebiyat çocuk edebiyatımızın yeni sarmallarından biridir.

⁷⁵ A.e., s.86.

⁷⁶ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, s.60.

2.2.7.5. Türk Çocuk Edebiyatı Öğretimi

Türk çocuk edebiyatı öğretiminin temel amacı okuma alışkanlığını yaygınlaştırmak olsa da bu amaca ulaşıldığı söylenemez. Çocuk edebiyatı öğretimiyle yetiştirilmek istenen çocuk edebiyatı kültürüne sahip öğretmenler de yetiştirilememiştir. Şirin, bu durumu şöyle değerlendirmektedir:

“Çocuk edebiyatından yararlanma konusu, Tanzimat döneminden bu yana değişime vurgu yapan eğitimcilerin gündeminde sürekli biçimde yer almıştır. Yüzyılı aşkın zamana karşın, başta öğretmen yetiştiren kurumlarımızda olmak üzere, bütünlüklü ve kuşatıcı çocuk edebiyatı öğretiminin sağlanmamış olmasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz: Bir, çocuk edebiyatı öğretiminde kullanılan ders kitapları çocuk edebiyatı kültürü düzeyi bakımından yetersizdir. İki, çocuk edebiyatı programı, okuma alışkanlığı kazandırma işlemine yönelik hazırlandığı halde, bu ders, okul öncesi ve çocuk edebiyatı türlerini tanıtıcı bir ders biçiminde öğretilmektedir. Üç, Türkiye’de çocuk edebiyatı öğretiminde ders verenlerin tamamına yakını bu alanda eğitim almamış öğretmenlerden oluşmaktadır. Dört, çocuk edebiyatı dersi için yararlanılan kitaplar -ikisi dışında- çocuk edebiyatı öğretimini sınırlı düzeyde katkı veren ve daha çok türlerin tanıtımıyla ilgili kaynaklardır. Beş, Türkiye’de Türkçe ve edebiyat öğretimi çocuk edebiyatı kültürü ve çocuk edebiyatı öğretimi arasında ilişki kurulamamıştır.”⁷⁷

Çocuk edebiyatı öğretimi, kendini sadece okuma alışkanlığını hedeflemekle sınırlandırmamalı, çocuğun büyüme ve gelişme evrelerini destekleyici, estetik ve güzellik duygusu ve insani duyarlılık kazandırıcı bir yapıya sahip olmalıdır. Çocuk edebiyatı, bütün bunları buyurganlığa düşmeden yapabilecek potansiyele sahiptir.

⁷⁷ Ae., s.62.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN

ÇOCUKLARA YÖNELİK ESERLERİ

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatı alanında farklı türlerde ve çeşitli konularda birçok eser vermiş önemli bir edebiyatçıdır. Bu bölümde söz konusu edeceğimiz bu eserler, türlerine ve temalarına göre incelenecektir.

3.1. TÜRLERİNE GÖRE

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ÇOCUK KİTAPLARI

Yazarın çocuklara yönelik beş şiir, üç masal, iki hikâye ve bir mektup olmak üzere toplam on bir çocuk kitabı bulunmaktadır. Bu eserler içinde yer alan masal ve hikâyelerden bir kısmı resimli çocuk kitapları olarak da yayımlanmıştır. Kitaplar içindeki metinlerle aynı olan bu yayınlara -tekrara düşmemek adına- yeniden değinmeyeceğiz.

3.1.1. ŞİİRLER

Mustafa Ruhi Şirin'in *Gökyüzü Çiçekleri*, *Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan*, *Dünyaya Gülen Adam*, *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun*, *Dünya Kardeş Sobe* adlarında beş şiir kitabı bulunmaktadır. Bu kitaplardan ilk ikisi serbest şiir özelliklerini taşıırken, üçüncüsü fıkra-şiirler şeklinde kaleme alınmıştır. Zikredilen son iki kitapta Şirin'in düşünceleri ağırlık merkezini oluşturmaktadır. Bununla

birlikte, şiir metinleri olan bu eserlere -yazarın kendisi gibi- ‘deneme’ ve ‘mektup’ demeyi uygun bulmamaktayız.

3.1.1.1. Gökyüzü Çiçekleri (1983)

Gökyüzü Çiçekleri, yazarın çocuklara yönelik ilk şiir kitabıdır ve 1983’de yayımlanmıştır. Eserin elimizde bulunan beşinci ve son baskısı ise Kök Yayıncılık tarafından Kasım 2006’da çıkmış, Şahin Erkoçak tarafından resimlenmiştir.

74 sayfadan oluşan *Gökyüzü Çiçekleri*, ‘Bebğin Duası’, ‘Yağmur Hanım’, ‘Rüyakız’ın Masalı’, ‘Açıl Susam Açıl’ ve ‘Koş Gel Bana’ adlarını taşıyan beş başlık altında toplanmış otuz sekiz şiirden oluşmaktadır.

Gökyüzü Çiçekleri’nde çocukların ağzından uyku, ninni, rüya, masal gibi çocukluğa ait unsurlar ve doğa sevgisi sıklıkla dile getirilir. Şair, kitabında çocukların gözünden bakmaya, dilinden konuşmaya çalışmış, kelimelere çocuksu bir duyarlılık kazandırmıştır.

3.1.1.2. Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan (1990)

“Her yaştan çocuklar için kuş şiirleri” alt başlığını taşıyan *Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan*, ilk kez *Çocuk Kalbimdeki Kuş* adıyla 1990 yılında yayımlanmış ve iki kez basılmıştır. Yeni adıyla ilk baskısını 2004’te, ikinci ve son baskısını Ağustos 2007’de yapmıştır. Kök Yayıncılık tarafından yayımlanan kitabın resimlemeleri, Ülkü Ovat ve Ümit Ögmel’e aittir.

70 sayfadan oluşan eser, ‘Kuş Evi’, ‘Kuş Ülkesi’, ‘Adını Unutan Kuşlar’, ‘Seni Uçurabilirim Anne’ isimlerinde dört bölüm ve toplam kırk sekiz şiirden oluşmaktadır. Bu şiirlerin tamamı kuşlar ve kuş sevgisi üzerinedir.

Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan, 2006 yılında *Kad Bih İmako Kî Şobran Od Ptica* adıyla Sırpça'ya çevrilmiştir.

3.1.1.3. Dünyaya Gülen Adam (2004)

Nasrettin Hoca'nın ağzından yazılmış eğlenceli ve eğitici şiirli fıkralardan oluşan *Dünyaya Gülen Adam*, ilk baskısını 2004 yılında, üçüncü ve son baskısını da Ekim 2008'de yapmıştır. Kök Yayıncılık kitapları arasında bulunan eser, 'Ben Gülerken Ağladı Babam', 'Ne Kadar Sevinsem Az!', 'Bizden Sonraki Çocuklar İçin' adlarında üç bölümden oluşmaktadır. Ferit Avcı tarafından resimlenen kitap, 83 sayfadır.

Mustafa Ruhi Şirin, şiirlerde Nasrettin Hoca fıkralarını esas almış ve temalarını bu yönde belirlemiştir. Ancak bunların klasik Nasrettin Hoca fıkraları olduğunu söylemek doğru olmaz. Çünkü Hoca'nın ağzından günümüz çocuklarına seslenen bu şiirler, barındırdığı yorum ve açıklamalar ile özgünlük taşımaktadır.

Şirin'in şiirlerinde Nasrettin Hoca, karşılaştığı her sorunda ince ve kibar bir üslup takınarak zekâsını ortaya koyar. Bazen beklenmedik davranışlar sergileyerek herkesi şaşırtan Hoca, bunları bir oyun olsun diye yaptığını açıkça dile getirmektedir: "...*Ashında unutkanlık oyunuyla / Buydu anlatmak istediğim.*"⁷⁸ Bir başka şiirde Hoca, "*Hoca değil de / Öğrenciydim sanki / Halkın gözünde. / Her gün / Kırk sınavdan geçerdim / Bilen de sorardı / Bilmeyen de,*"⁷⁹ sözleriyle hazırcevaplığa mecbur kaldığını dolaylı olarak anlatır. Şair, Hoca Nasrettin'in bütün bu oyunları saflıktan değil, nezaketle sorunları çözme gayretinden yaptığını sık sık hissettirmeye çalışır.

Şirin, Nasrettin Hoca fıkralarını özgünleştirerek yazarken, çağımız çocuklarının mantık anlayışına uygun açıklamalarda bulunmayı ihmal etmez. Bu gün ile Hoca Nasrettin'in yaşadığı çağlar arasındaki farklara kısaca değinir. Örneğin, *Oburluğun*

⁷⁸ Mustafa Ruhi Şirin, "Kürsüde Unutunca", *Dünyaya Gülen Adam*, s.49.

⁷⁹ Mustafa Ruhi Şirin, "Kürsüde Unutunca", *Dünyaya Gülen Adam*, s.14.

Öyküsü şiirine şöyle başlamaktadır: “Yaşadığım çağlarda / Yoksulluktan olacak / Ancak yılda birkaç kez / Tatlı yiyebilirdik.”⁸⁰ Hocaya eski zamanlar ile yeni zamanların insanları arasında kıyas yaptırmaktan da geri durmaz: “Ne fiyaka severdi / Eski zaman hırsızları / Ne de süs. / Değişiyor dünya, / İnsan, yer ve gök / Her çağın hırsızları da / Başka başka.”⁸¹

Şair, Nasrettin Hoca’yı konuştururken, günümüzün kavram ve kelimelerini kullanmayı tercih eder. Örneğin, hayat arkadaşından “hanım” ya da “hatun” diye bahsetmesini beklediğimiz Hoca, bunların yerine “eşim” demeyi yeğlemektedir. *Et Buysa Kedi Nerede* şiirinde ise “okka”nın yerini “kilo” almıştır.

Mustafa Ruhi Şirin, Nasrettin Hoca fıkralarındaki mesajları çocukların anlayabileceği açıklamalar ile şiirlere yerleştirir. Bunu birebir Nasrettin Hoca’nın ağzından yaptığı için mesajlar metin içinde iğreti durmaz. Mesela, *Hep Kürke mi Saygı* şiirindeki “Ye kürküm ye”⁸² esprisini açıklama gereği duyar. Yine, *Küçük Değerli Olabilir Büyükten*’de, pazarda satılan bir papağanın hüneriyle kendisinden daha büyük hindiden değerli olabileceği daha başlıkta açık olarak ifade edilir.⁸³ *Komşunun Eşeği* şiirinde komşusunun kaybolan eşeğini ıslık çalarak arayan Hoca, şiir sonunda şöyle bir açıklama ortaya koyar: “Aslında sitemdir / Islık öyküsü / Kendini, eşeği kaybolanın / Yerine koymayanlara!”⁸⁴

Mustafa Ruhi Şirin, fıkralardan çıkarılması mümkün olan ancak daha önce söz konusu edilmemiş mesajları da görmekte ve bunlara sevimli ifadelerle temas etmektedir. Misalen bir şiirinde “Sen de / Ne zaman öğrenirsen / Pire için / Yorgan yakmadan yaşamayı / O zaman başarırın / Hayatı sanat yapmayı”⁸⁵ demektedir.

⁸⁰ Mustafa Ruhi Şirin, “Oburluğun Öyküsü”, **Dünyaya Gülen Adam**, s.58.

⁸¹ Mustafa Ruhi Şirin, “Hırsız Nasıl Utanır?”, **Dünyaya Gülen Adam**, s.70.

⁸² Mustafa Ruhi Şirin, “Hep Kürke Mi Saygı?”, **Dünyaya Gülen Adam**, s.64.

⁸³ Mustafa Ruhi Şirin, “Küçük Değerli Olabilir Büyükten”, **Dünyaya Gülen Adam**, s.66.

⁸⁴ Mustafa Ruhi Şirin, “Komşunun Eşeği”, **Dünyaya Gülen Adam**, s.28.

⁸⁵ Mustafa Ruhi Şirin, “Ne Zaman Sanata Dönüşür Hayat?”, **Dünyaya Gülen Adam**, s.39.

Şair, Nasrettin Hoca'ya yeni özellikler katar. Örneğin, Karadeniz fıkralarının kahramanı Temel'i Nasrettin Hoca'nın torunu olarak gösterir. *Niçin İpe Un Serdim* şiirinde Hoca, kendisine en çok benzeyen torununun Temel olduğunu söylemektedir.⁸⁶ Ayrıca, şiirlerde çizilen Nasrettin Hoca imajı, Şirin'in diğer kahramanları ile ortak özelliklere sahiptir. Yazarın çocuk kahramanları gibi Nasrettin Hoca'nın da bir hayal kuşu vardır ve kuş Hoca'yı kırlara, çiçeklere çağırır. Hoca da diğer kahramanlar gibi kuşları çok sever. Kurbağalara teşekkür ederken onları sevindirmek amacıyla “*Aferin su kuşları!*” diye seslenir. Ve Nasrettin Hoca da Şirin'in diğer kahramanları gibi dünyadaki yoksullar için hayal kurmaktadır.

Şiirlerde, yoksul insanlara yardım ve iyilik gibi sosyal mesajlar son derece belirgindir. *Hırsız Güldürmek* şiirinde Nasrettin Hoca “*Hiç olmadı boş zamanım / Her gece dolunaya bakarak / Sayısız ev resmi çizdim yoksullara / Ve sayısız beyaz at*”⁸⁷ demektedir. İki kilo etin aynı ağırlıktaki kedi tarafından yenemeyeceğini Hoca'nın “Et buysa kedi nerede, kedi buysa et nerede?” esprisiyle dile getiren *Et Buysa Kedi Nerede* şiirinde bile Hoca'ya “*şimdiki yoksullar gibi ayda bir et alırdım,*”⁸⁸ dedirterek sosyal mesaj verilmektedir. *Rüyadaki Hesap* şiirinde “*Yoksulsa eğer insan / Güzel bir ev / Görür rüyasında*”⁸⁹ denirken, *Sitemli Rüya* şiirinde daha ayrıntılı bir yoksulluk vurgusu bulunmakta, insanlığa ve zenginlere seslenilmektedir.

3.1.1.4. Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun (2004)

“Çocuk Felsefesi Üzerine Denemeler” alt başlığını taşıyan *Aşk Olsun Çocuğum* *Aşk Olsun* çocuk edebiyatımızda türünün ilk örneği olarak tanıtılmaktadır. İlk baskısı 2004'te, ikinci ve son baskısı da Haziran 2006'da Kök Yayıncılık tarafından yapılan kitap, hem çocuklara hem de ailelere hitap etmektedir. Anne baba ile çocuğun

⁸⁶ Mustafa Ruhi Şirin, “Niçin İpe Un Serdim?”, *Dünyaya Gülen Adam*, s.32.

⁸⁷ Mustafa Ruhi Şirin, “Hırsız Güldürmek”, *Dünyaya Gülen Adam*, s.44.

⁸⁸ Mustafa Ruhi Şirin, “Et Buysa Kedi Nerede?”, *Dünyaya Gülen Adam*, s.60.

⁸⁹ Mustafa Ruhi Şirin, “Rüyadaki Hesap”, *Dünyaya Gülen Adam*, s.74.

birbirlerine olan sevgisi ve erdemlerin önemi sıklıkla vurgulanırken, çocuk hakları üzerinde durulan başka bir konudur. Zeki Karakaya'ya göre “kitapta çocuk gerçekliği ve onun hayat yolculuğu büyüklerin ve çocuğun bakış açısıyla incelenmiştir. Şair, metafizik çocuk gerçekliğini ontolojik delillerle kaleme almıştır.”⁹⁰

93 sayfalık eser, ‘Ne Zaman Hızlı Çalışır Çocuk Saati?’, ‘Çocukluğun Zaferi’, ‘İrmak da İnsan Gibidir’, ‘Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun!’ adlarında dört bölüme ayrılmış on dokuz şiirsel metin içermektedir.

3.1.1.5. Dünya Kardeş Sobe (2006)

Dünya Kardeş Sobe'nin tek baskısı Temmuz 2006'da Kök Yayıncılık tarafından yapılmıştır. Sibel Demirtaş tarafından başarıyla resimlenen ve 71 sayfadan oluşan eser, değişen dünyadaki çocuk gerçekliğine dikkat çeken on sekiz mektup-şiirden oluşmaktadır. Anne, baba ve çocuğun birbirine yazdığı mektuplar olarak tasarlanan şiirler yanında, çocuk dilinden anne babasını, babaannesini, hayallerini ve dünyanın gidişatını anlatan şiirlerin de bulunduğu eser, içten bir çocuk duyarlılığı yansıtmaktadır. Mustafa Ruhi Şirin'in *Hayal Mektuplar* alt başlığıyla sunduğu düşünce ağırlıklı bu metinler, şekil bakımından şiir metinleridir.

3.1.2. MASALLAR

Yazarın *Kar Altında Bir Kelebek*, *Guguklu Saatin Kumrusu* ve *Mavi Rüyalar Gören Çocuk* adlarındaki üç masal kitabı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, şiirli masallardan oluşmakta; ikincisi, yazarın ifadesiyle özgün sanat masallarını

⁹⁰ Zeki KARAKAYA, “Günümüz Çocuk Edebiyatından Seçilmiş Çocuk Felsefesi Örnekleri” *Turkish Studies / Türkoloji Dergisi*, C.1, S.2, 2006, s. 23.

içermektedir. *Mavi Rüyalar Gören Çocuk* ise Keloğlan masallarının toplandığı ve özgün biçimde yeniden yazıldığı bir eserdir.

Çocuklar için mektup, şiir ve hikâyeler de kaleme alan Mustafa Ruhi Şirin, masala neden yöneldiğini aşağıdaki cümlelerle açıklar:

“Gerçeği dolaylı yollardan sezdirerek anlatmayı seviyorum. Gerçeğin hayale ihtiyacı olduğunu fark edince, masal türü bana daha cazip geldi. Masalın şiire yakın oluşu beni masala yaklaştırdı. Aslında masal, bütün türlerin bileşkesi gibi. Edebiyat alanında çocukla buluşmamı masal diliyle daha kolay sağladığımı kitaplarımı okuyanlar kolayca fark edebilirler. Şiirlerimde ve öykülerimde gizli bir masal tadının olmasının nedeni de bu olsa gerek.”⁹¹

Yazarın üç masal kitabının genel özelliklerine ve içeriklerine değinelim:

3.1.2.1. Kar Altında Bir Kelebek (1986)

Kar Altında Bir Kelebek, yazarı tarafından “şiirli geçmiş zaman masalları” olarak ifade edilmektedir. 104 sayfadan oluşan eserin ilk baskısı 1986 yılında yapılmış, beşinci ve son baskı ise Aralık 2006’da Kök Yayıncılık tarafından gerçekleştirilmiştir. Burada sözünü ettiğimiz bilgileri Osman Kehri tarafından resimlenen bu son baskıya dayanarak vermekteyiz.

Kar Altında Bir Kelebek, geçmiş zamanlarda anlatılmış on dört masaldan oluşmaktadır. Bu on dört masal, yazar tarafından ‘Uçan Kurbağa’, ‘Kar Altında Bir Kelebek’ ve ‘Şakacı Papağan’ adı verilen üç kısma dağılmış durumdadır.

‘Uçan Kurbağa’ kısmında *Geceleri Öten Saka Kuşu*, *Kuyuya Düşen Kim*, *Kargayı Kandıran Tilki*, *Uçan Kurbağa*, *Deve ile Arkadaşlığa Özenen Fare*, *Kral Seçilen Eşek* ve *Yarışı Kazanan Kaplumbağa* isimlerini taşıyan yedi masal-şiir bulunur. ‘Kar Altında Bir Kelebek’ kısmında Leyleğin Aklı, Uyuyan Küçük Dev,

⁹¹ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuğa Adanmış Konuşmalar*, s.236.

Kar Altında Bir Kelebek ve Bülbül ile Leylek adlarında dört  irli masal görülmektedir. ‘ akacı Papa an’ kısmı ise Tatlı Dil Güler Yüz,  akacı Papa an ve Kuyruklu Yalan olmak üzere     irli masaldan oluşur.

Eserin arka kapağında Mustafa Ruhi  irin’in *Kar Altında Bir Kelebek*’i niçin yazd  ı da şöyle ifade edilmektedir: “*Mustafa Ruhi  irin, çok bilinen bu masalları  irli masallara d n  t rm   . Niçin mi? Yazar, masalların güler yüzle anlatılması, yazılması ve okunmasıyla daha da g zelle ece ini düşünüyor.*”⁹²

3.1.2.1.1. Geceleri  ten Saka Ku u

Ormanda yaşayan bir saka ku u kraliçe olmak istemektedir. Bu hayalle dolaşırken ormanın ilerisindeki bir evin bahçesine girer. Erik ağacında süslü bir ku  evi görür ve bunun bir tuzak olduğunu ancak içine girdikten sonra anlar. Artık küçük bir kızın ku udur. Süslü kafesi ona saray gibi görünse de özgürlüğünü yitirmiştir. Bu yüzden esaret altında olduğundan beri gündüzleri susmakta, geceleri  tmektedir. Buna dikkat eden ve onunla konuşmaya gelen bir bayku , sakaya özgürlüğünün kıymetini daha önce bilmesi gerektiğini, artık geç olduğunu söyler. Aynı gece, evin küçük kızı güzel bir rüya görür ve bunun etkisiyle ku unu  zg r bırakır. Saka, küçük kızın bu davranışıyla krali eli e layık olduğunu düşünmektedir.

3.1.2.1.2. Kuyuya D   en Kim?

Kurnaz tilki, kendi oyunuyla kuyuya d   en yavru filleri kurtarmak isteyen hayvanlara en çıkar yolun tünel a mak olduğunu söyler. Hayvanlar    gün    gecede a mayı tamamladıkları tünelde mar lar söyleyerek ilerlerken, düzenbaz tilkiler tünelin ağzını toprakla kapatırlar. Tünelin yakınından geçen bir kaplan, ormanın ıssızlı ına ve kenarlarda birikmiş toprak y  ınlarına anlam veremez. Gelincikle kar ıla tı ında her şeyi öğrenir ve tilkilerin ormandaki h kimiyetlerini duyurdukları

⁹² Mustafa Ruhi ŞİRİN, *Kar Altında Bir Kelebek*, 5.bs, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006.

ilan tahtasını görünce iyice sinirlenir. Kaplan, tilkilerin hepsini kuyuya atar. Tilkiler kendi kazdıkları kuyuya düşmüşlerdir.

3.1.2.1.3. Kargayı Kandıran Tilki

Ağzında bir peynirle ağaca konan karga, tilkinin kendisini övmesinden etkilenir ve sesinin güzelliğini göstermek ister. Ötmek için ağzını açtığı anda peynirini düşürerek kahvaltısını kaptırır. La Fontaine'in ünlü masalına gönderme yapılan bu masal-şiiirde, kargaya seslenilerek küsmemesi, üzülmemesi, umudunu kaybetmemesi söylenmektedir. Kişi ancak kendisine yapılan kurnazlıkları unutarak mutlu yaşayabilir.

3.1.2.1.4. Uçan Kurbağa

Bir fare ile kurbağa dost olurlar. İkisi de kendi durağan hayatlarında bunalmışlardır ve dostlukları onlara mutluluk verir. Aynı delikte yaşamaktan, aynı yemekleri yemekten sıkıldığını söyleyen fare bir öneri getirir. İki arkadaş birbirine iple bağlanacak, özleyen diğerini yanına çekecektir. Kurbağa kendisini günde bir saat görmeyi yeterli bulmadığını söyleyen dostunun önerisini kabul eder. Ancak birbirlerine iple bağlandıkları ilk gün fare bir kartala av olur. Kartal pençeleri arasındaki fare ile süzülürken kurbağa da iple bağlı olduğundan havada uçmaktadır. Yazara göre fare bencil bir dosttur.

3.1.2.1.5. Deve ile Arkadaşlığa Özenen Fare

Doğayı ve kuşları annesinin masallarından tanıyan küçük beyaz fare çok şımarıktır. Baharın gelmesiyle doğadaki hayata karışır ve gördüğü her şeye ilgi duyar. Bir gün, kocaman bir deve görünce onunla arkadaş olmak ister. Arkadaşlık için birbirlerine uygun olmadıklarını söyleyen deveye kulak asmaz ve devasa hayvanın peşine takılır. İki arkadaş bir ırmak kenarına ulaşırlar. Deve suyun karşısına

geçmek için tereddüt etmeden ırmağa girerken, fare olduğu yerde kalakalır. Fare, arkadaşlık için ortak yönlere sahip olunması gerektiğini devenin sırtında suyu geçerken fark edecektir. Herkes arkadaşlarını seçerken kendi özelliklerini göz önünde bulundurmalıdır.

3.1.2.1.6. Kral Seçilen Eşek

Tilki ile kurt arkadaşlık eder, dost olurlar. Birlikte gezmeyi ve yeni yerler görmeyi çok severler. Bir gün bir eşeğe rastladıklarında, tilki onu da yanlarına almayı önerir. Eşek, hem yüklerini taşıyacak, hem de konuşkanlığı ile onları eğlendirecektir. Kurt bu teklifi kısı kısı gülererek kabul eder. İki ayaklılardan çok çektiğini düşünen eşek de dört ayaklı sahipleri olacağına sevinmektedir.

Birlikte yürümeye başlarlar ve kıyısına geldiklerinde gölün ortasındaki adaya geçmeye karar verirler. Eşek kayığa binmekten çekinse de tilki ile kurt onu ikna ederler. Kürekleri çekerlerken, göl ejderinin karşısına çıkıp onlara bir şey yapacağından endişe ederler. Herkes birer birer günahlarını anlatmaya başlar. Kurt ve tilki, avlayıp yedikleri kuzu ve tavukları ballandıra ballandıra anlatırken, eşek de yere düşen bir salatalığı yediği için sahibinden yediği sopayı anlatır. Tilki kurda salatalığı yiyen eşeğin kendilerini de yiyebileceğini, o gün gelmeden eşeğin işini bitirmeleri gerektiğini söyler. Bunu hisseden eşek söz alarak kendilerine bir iyilik yapmak istediğini söyler. Eski sahibi, eşeğin nalına dünyanın en önemli sırrını yazmıştır ve tilki ile kurt okuma yazma bildiklerine göre eşek onlarla bu bilgiyi paylaşacaktır. Sonunda tilki ile kurt, eşeğin çiftesiyle göle düşerler. Eşek küreklere asılıp adaya ulaşır. Adada yaşayan tavşanlar eşeği kendilerine kral seçerler.

3.1.2.1.7. Yarışı Kazanan Kaplumbağa

Kaval çalmayı çok seven tembel tavşan son derece alaycıdır. Kendisiyle yarış yapmak isteyen kaplumbağayla dalga geçmeyi de ihmal etmez. Kaplumbağa ise

alışkanlığına güvenmektedir. Yarış günü geldiğinde kaplumbağa erkenden yola koyulurken, gururlu tavşan acele etmez ve akşama doğru yola çıkar. Tavşan, finale vardığında kendisini karşılayan çizgiyi çoktan geçmiş kaplumbağa olacaktır.

3.1.2.1.8. Leyleğin Aklı

Anne güvercin yumurtalarının çatlamaya başlamasına çok sevinmiştir. Sevinç naralarını duyan tilki, güvercin yuvasının olduğu ağacın altına gelip seslenir. Tilki, anne güvercini ağaca tırmanıp kendisini ve yavrularını yemekle tehdit etmekte, en küçük yavruyu vermesini istemektedir. Cevap vermeye korkan güvercin, açlıktan ağlayan yavrularına yiyecek bulmak için yuvadan ayrılır. Anne güvercine neden zgn olduğunu soran yaşlı leylek, tilkinin ağaca çıkamayacağını, güvercinin de çıkabiliyorsa hemen çıkmasını söylemesi aklını verir. Güvercin söyleneni yapınca tilki şaşır ve bu aklı kimden aldığını öğrenip doğruca leyleğin yanına gider. Tilki, leyleğe dost görünerek ona kendini önemli hissettirecek sorular sorar ve bir şekilde kanatlarını yüzüne kapattırarak yaşlı kuşu bir çırpıda avlar. Yazar, masalın sonunda leyleğe seslenerek üzülmemesi gerektiğini, bizlerin kendisinin ölümüne çok zldğmz ancak leylek teyzenin her yavru gvercinde yaşayacağını söylemektedir.

3.1.2.1.9. Uyuyan Küçük Dev

Çok eski zamanlarda dünyada yaşayan devler vardır. Akılları insanlardan eksik olan bu yaratıkları görenler abartarak birbirlerine anlatırlar.

Akboynuz ile Siyahgöz çok geniş toprak bir yolun batısında ve doğusundaki taştan saraylarında yaşayan iki devdir. Akboynuz çok meraklı, Siyahgöz ise şakacıdır. Birbirlerini hiç görmeyen bu devlerin ikisi de en büyük dev olmakla övünmektedir.

Bir gün Akboynuz, Siyahgöz'ü görmeye ve ona meydan okumaya gider. Gece gündüz koşar ve kükreyerek Siyahgöz'ün ülkesine girer. Siyahgöz hemen bir kurnazlık düşünür. Uyuyor numarası yapan devin eşi, uyuyanın çocuğu olduğunu, Siyahgöz'ün fil avlamaya gittiğini söyler. Yavrunun bu kadar büyük olmasından gözü korkan Akboynuz geri döner. Mücadeleyi aklını kullanan Siyahgöz kazanmıştır.

3.1.2.1.10. Kar Altında Bir Kelebek

Şeftali ağacının dalında küçücük bir kelebek dünyaya gelir. Kelebek o kadar beyazdır ki arı bile onu çiçek zanneder. Beyaz kelebek kendine bir arkadaş bulmak ister ve papatyaya konar. Papatya kendisini uçuk ve şımarık bulunca çiçekten çiçeğe konan kelebek, kibirlenerek çiçeklerin hiçbirini beğenmez ve her birine bir kulp takar. Kış gelip kar yağınca sığınacak yer bulamayan kelebek, yazın beğenmediği çiçekleri iç çekerek anacaktır. En sonunda bir çatıya konar ve kendisini pencereden gören çocukların davetiyle onların evine sığınır.

3.1.2.1.11. Bülbül ile Leylek

Bülbül geceleri güzel sesiyle güle karşı şakımakta, gülü ağlatmaktadır. Leylek, duyduğu güzel sesin sahibinin yanına gider. Bembeyaz tüyleri, kocaman kırmızı gagası olmasına rağmen onun gibi güzel şakıyamamaktadır. Bir gece gülün yakınında şarkılar söyleyip bülbül gibi uzun ve güzel ötmeyi öğrenmek üzere bülbül ile anlaşır. Gece olduğunda yuvasında uykuya dalan leylek bülbülün yanına gelmez. Bülbül sözünü unutmuş olabileceğini düşündüğü leyleğin yanına giderek onu uyandırmaya çalışır ama leylek derin uykuda ne dediğini bilmemektedir. Daha fazla beklemeden gülüne uçan bülbül yine sabaha kadar en güzel şarkıları söyleyerek gülü ağlatır. Sabah olduğunda uyanan ve bülbülden özür dilemek isteyen leylek, duyduğu kapı gıcirtısını güzel bir ses zanneder ve o sesi taklit ederek ilk dersi geçtiğini

düşünür. Leylek, bülbül gibi olamayacağının farkında değildir. Hiçbir canlı birbirinin yerini tutamaz.

3.1.2.1.12. Tatlı Dil Güler Yüz

Yoksulların çok olduğu bir ülkede bal satarak yaşayan yaşlı bir adam vardır. ‘Balcı Dede’ olarak tanınan bu adam, güler yüzü tatlı diliyle her gün bir kovan bal satmaktadır.

Balcı Dede’yi kıskanan tembel bir genç adam onun gibi bal satmaya özenir. Bütün gün dolaşmasına rağmen hiç bal satamaz çünkü sesi çok kötüdür ve çatık kaşlarıyla daima somurtmaktadır. Akşam eve geldiğinde eşi tarafından uyarılan çatık kaşlı balcı, aynaya bakıp gülümsemeye ve tatlı tatlı konuşmaya çalışır. Artık ‘Balcı Dede’nin sırrını öğrenmiştir. Yumuşak sesi, gülümseyen yüzü ile insanları kendine alıştıırır ve bal satabilmeye başlar. Bu duruma en çok Balcı Dede sevinir. Ona göre tatlı dil, güler yüz dünyayı güzelleştirmektedir.

3.1.2.1.13. Şakacı Papağan

Tehlikelerle dolu Mavi Orman’da birçok hayvan yaşamaktadır. Son derece çekingen olan papağan, yuvasının bulunduğu ağaçtan pek ayrılmaz. Papağan, güzel bir günde kuşların cıvıltılarına aldanarak ormanın karşı yamaçlarına doğru uçar ve avcılarının ağına düşer. Şaşkın papağan, avcılarının konuşmalarını taklit ederek insan gibi konuşmayı öğrenir. Avcılar, papağanı gül satıp gülyağı alan bir tüccara satarlar. Tüccar, papağanı kendi ülkesine götürür ve ona dükkânında bakmaya başlar. Çocuklar başta olmak üzere herkes tarafından çok sevilen şakacı papağan, zamanla yaşadığı ağacı ve ormanı özlemeye başlar. Özlemi üzüntüye dönüşen papağanın yüzü gülmez olur. Hüzünlü şarkılar söylediği bir akşam, acıkan kedinin mırıldamasından korkarak uçuverir ve gülyağı şişesini kırar. Sahibi şişenin kırılmasına çok kızınca papağanın tüyleri bir gecede dökülür. Tüysüz papağanın gitgide sessizleştiği bir

günde karşısına kel bir oğlan çıkar. Papağan kel çocuğa kendisi gibi bir kabahat mi işlediğini, neden bu hallere düştüğünü sorar. O sırada bilge duruşlu bir ihtiyar söz alarak papağana hayatta her şeyin yaşanabileceğini ancak üzülmekle geçen zamanın geri gelmeyeceğini söyler. Papağan artık gelecek günleri düşünerek mutlu olacaktır.

3.1.2.1.14. Kuyruklu Yalan

Ülkelerin en küçüğünde çok zengin bir adam vardır. Dünyanın en büyük yalancısı olmakla övünen bu adam, altın sarayında nazlı ve güzel kızı, kedisi, köpeği ve horozuyla yaşamaktadır. Zengin adam, eğlencesiz geçen bir kış mevsiminde yalancılıkta kendisini geçen kişiye kızını vereceğini ilan eder. Elinde çubuğuyla gelen yoksul bir genç, en kuyruklu yalanı söyleyerek yüzlerce kişinin yapamadığını yapar. Zengin adam yoksul gençle kızını kırk gün kırk gece sürecek bir düğün yaparak evlendirir.

3.1.2.2. GUGUKLU SAATİN KUMRUSU (1986)

“Çocuklar için sanat masalları” alt başlığını taşıyan *Guguklu Saatin Kumrusu*’nun ilk baskısı, 1989 yılında; bu metni kaleme alırken kullandığımız dördüncü ve son baskı ise Kök Yayıncılık tarafından Haziran 2006’da yapılmıştır.

Osman Kehri tarafından resimlenen ve 96 sayfadan oluşan eser, toplam sekiz masaldan oluşmaktadır: *Guguklu Saatin Kumrusu*, *Aslankuş*, *Kuş Ağacı*, *Kuş Oyunu*, *Martıcık*, *Akıllı Tavşan*, *Kurnaz Tilki*, *Üç Kartal*, *Masal Sarayı*. Kitabın arka kapağında, bu sekiz masalın geçmişte anlatılmış masallardan farklı olduğu ve yazarın bu masalları dinlenmeleri değil, okunmaları için yazdığı vurgulanmaktadır.

Guguklu Saatin Kumrusu, kitap olarak 1995’de *Turturice din cealsul cu cuc* adıyla Rumenceye, 2006’da *Zangli Saatin Gumrusu* adıyla Azeri Türkçesine,

2008’de Die Turtel Der Kuckucksuhr adıyla Almancaya çevrilmiştir. Ayrıca, bu eser içinde yer alan *Kuş Ağacı* adlı sanat masalının Nazan Erkmen tarafından resimlenen versiyonu, 1993 yılında UNESCO Asya Kültür Merkezi Resimli Çocuk Kitapları Ödülü’nü kazanmıştır.

3.1.2.2.1. Guguklu Saatin Kumrusu

Fatmacık adında bir kumru eski ahşap bir evin penceresine konduğu sırada kendi sesine benzeyen bir ses işitir. İçeriye baktığında ışık oyunları içinde ortaya çıkan küçük kuşların ‘*kuş demek uçmak demek*’ cümlesini tekrarlayarak kaybolduklarını görür. Az önce duyduğu kumru sesinin tekrarlandığını görünce açık camdan içeri girer. Terk edilmiş evin içinde guguklu bir saat, saatin içinde dışarıdan tam olarak görünmeyen bir kumru vardır. Bu tahta kumru, ‘hoş geldin kardeşim’ diye seslendiğinde Fatmacık çok şaşırır. İki kumru konuşmaya başlarlar. Fatmacık, saatin kumrusunun büyülenerek saatin içine hapsedildiğini öğrenince ona yardım etmeyi kabul eder. Guguklu saatin kapısını gagasıyla açar. Tahta kumru Fatmacık’ın kanadına sinen gökyüzü kokusunu kokladığında gerçek bir kumruya dönüşüverir. Yıllar sonra uçabileceğine çok sevinen saatin kumrusu büyüünün bozulması için Fatmacık’ın kendisi yerine saatin içinde nöbet tutması gerektiğini söyler. Bu sırada uçup gidecek, en son konduğu ağacın kovuğundan bir damla su içip dönecektir. Nöbetçi kumru bu süreyi bekleyerek geçirebilirse büyü bozulacaktır. Fatmacık teklifi kabul eder ve saatin içine girip ayaklarını bağlatır. Büyülü kumru uçup gittikten sonra Fatmacık korku içinde beklemeye koyulur. Bu sırada saat konuşmaya başlar ve büyülü kumru dönene kadar Fatmacık’la sohbet ederler. Kumrusuyla vedalaşan saat, ona bulundukları ahşap evin ölen sahibi Ayşe Hanım’ın adını verir. Fatmacık ile Ayşecik, mutlulukla uçmaya başladıklarında guguklu saat tamamen durmuştur.

3.1.2.2.2. Aslankuş

Mavi Orman'ın kralı aslan, bütün hayvanları yanına çağırır. Her gün aynı şeyleri yapmaktan çok sıkıldığını söyleyen aslan, hayatlarının renklenmesi için bir şeyler yapmak gerektiğini söyler. Bütün hayvanlar sırayla öneriler getirir. Bu önerilerden en ilginç, kuş olup uçmayı öneren tilkiden gelir. Bütün hayvanlar bu fikre sıcak bakınca aslan da öneriyi benimser ve herkese kuşlar gibi uçmayı emreder. Hayvanlar bu emir karşısında şaşkındır ve nasıl uçacaklarını bilememektedir. Tilkinin oyununa gelmiş olmaktan şüphe etseler de aslanın emrini geri çeviremeyeceklerdir. Hayvanlar, kuş olduklarında nasıl birer eşekkuş, maymunkuş, sincapkuş, yılankuş, geyikkuş olacaklarını hayal ederler. Bu konuşmaları dinleyen aslan, uçabileceklerine iyice inanmaya başlar. Tilki, sihirli su kaynağından içtiklerinde uçacaklarını anlatır. Hayvanlar, hep birlikte sihirli su kuyusunun bulunduğu tepeye doğru ilerlerken özellikle zürafa ve ayılar endişe içindedir. Su kaynağına vardıklarında önce aslan sihirli sudan içer ve bedeninin yarısı kadar bir aslankuş olup uçuverir. Sırayla birer yudum su içen hayvanlar da kendi boyutlarının yarısına inerek kanatlanır. Gökyüzü uçan hayvanlarla dolmuşken, Mavi Orman'da yalnızca sihirli sudan içmemek için saklanan tilkiler kalmıştır.

Ormanın yeni hâkimi olan tilkiler, bir süre sonra kendi aralarında anlaşmazlığa düşüp birbirlerini öldürmeye başlarlar. Hayvankuşlar da sürekli uçmaktan sıkılırlar. Eski özelliklerini hatırlayan fil, bir anda yere düşerek ölür. Maymun ve tavşanlar da en çok kazaya uğrayan hayvanlardır. Kükremeyi unutan Aslankuş, eski hâkimiyetini sağlayamamakta, yönetimdeki yerini almak isteyen Eşekkuş'a söz geçirememektedir. Hayvanlar, çoğalamadıkları için de her gün birer ikişer azalmaktadır. Öte yandan gökyüzünde de düzen bozulur ve hiç görmedikleri garip yaratıklardan korkan kuşlar başka semalara göç ederler.

Aslankuş, hayvankuşları toplar ve ormanı çok özlediğini anlatır. Tilkilerin aralarında olmadığını fark etmiş ve oyuna geldiklerini anlamıştır. Hep birlikte sihirli sudan içerek eski hallerine dönmeli ve yeniden toprak üzerinde yaşamaya

başlamalıdır. Aslankuş, arkadaşlarına yanlış bir iş yaptıklarını, her hayvanın yaratılış özelliklerine göre yaşaması gerektiğini söyler. Bu şekilde ne kendi cinslerine ne de kuşa benzemişlerdir. Hayvankuşlar, Aslankuş öncülüğünde sihirli suya doğru uçarlar. Sihirli sudan içtiklerinde kanatları yok olur ve bir anda eski hallerine dönerler. Bu sırada tilkiler ormanın gizli köşelerinde uyumaktadırlar.

Aslan, bütün hayvanları toplayarak tilkileri cezalandıracağını açıklar. Sincap, tilkilere elçi olarak gönderilir. Tilgiler gelip özür dilerler. Aslan, tilkilerin özürlerini, kuş olma fikrini ortaya atan en kurnaz tilkiyi sihirli sudan içmeye ikna etmeleri koşuluyla kabul eder. En kurnaz tilki, sudan içer içmez tilkikuş olur ve uçar. Aslan, suyun kaynağının toprakla kapatılmasını emreder. Tilgiler su kuyusuna toprak taşıyıp suyu kapatırlar. Herkes, tepeye birer fidan dikince orman daha da güzelleşir. Tilkikuşu ormanda bir daha gören olmayacaktır.

3.1.2.2.3. Kuş Ağacı

Ormanın en büyük, en yeşil, en çok çiçek açan ağacının yaprakları o yıl bembeyazdır. Mavi Ülke'ye bahar geldiğinde uzun kanatlı beyaz bir kuş, beyaz yapraklı ağacın tepesine konar. Ağaca “merhaba kuş yapraklı ağaç” diyerek yapraklarının kuş olup uçmasını isteyip istemediğini sorar. İhtiyar ağaç, ne cevap vereceğini bilememekte, bir daha yaprağı olmayacağından endişe etmektedir. Kuş, yaprakları kuş olup uçtukten sonra ağacın yanacağını, sonra aynı yerinde yeniden bir fidan olarak yeşereceğini anlatır. Ağaç sevinerek memnuniyetini bildirince, beyaz kanatlı kuş gagasını üç kere ağaca değdirir ve yapraklar birer kuş olup uçar. Böyle sevinçli bir günde yanmak istemediğini söyleyen ağaç, yanma işini birkaç gün erteletir. Beyaz kuş gittiğinde ağacın kovuğunda yıllardır yaşayan ağaçkakan konuşmaya başlar ve ağacın yanacağına üzüldüğünü, yuvasını kaybetmeyi de istemediğini söyler. Ağaçkakan, yapraksız bir ağaç olarak kalmaktansa yanmayı tercih eden ağacın kuş olmuş yapraklarını gagasını ağacın gövdesine üç kere değdirerek geri getirir. Kuşları dallarında uyuyan beyaz yapraklı ağaç, bütün gece uyumaz ve ne yapacağını düşünür. Sabah olduğunda ağaçkakana beyaz kuşun kendisini bulamayacağı bir yere gideceğini, geceleri kuşları uyuyunca yürüyüp

gündüzleri olduğu yerde bekleyeceğini, bu sırada da ağaçkakanın kendisiyle birlikte gelip gözcülük etmesini istediğini söyler. Bütün orman uyuduğunda hareket eder ve yürüyerek ormandan çıkar, gölü de geçerek ilerler. Ağacın yürüdüğünü gören hayvanlar korku içinde kaçışmaktadır. Sonunda yemyeşil bir ovanın ortasına gelip yerleşen ağaç, beyaz kuşun kendisini bulamayacağını düşünmektedir. Gün ışıyınca ağaçkakan yeniden gagasını ağacın gövdesine değdirerek kuşları uçurur. Beyaz yapraklı ağaç ve ağaçkakanı yeni hayatlarında çok mutludurlar. Derken, uzun kanatlı beyaz kuş çıkagelir. Ağacın yanmaktan başka çaresi kalmamıştır. Küllerinin arasından yeni bir fidan büyüyeceği düşüncesi ona umut verir. Zaten uzun kanatları beyaz kuşa göre, ağacın yanıp toprağa karıştıktan sonra tekrar bir fidan olarak doğması insanların yaşamak oyununa benzemektedir. Son kez kuşları dallarına konup yaprak olan ağaç, kuşları uçtuğunda alev alır ve kısa sürede yanar. Ağaçkakan, baharda yeniden filizlenen ağacının büyümesini sabırla bekleyecektir.

3.1.2.2.4. Kuş Oyunu

Aliş yatağına yatmış, gece uykusuna dalmak için kuş saymaya başlamıştır. Uyuduğunda daha sonra gerçek olduğunu zannedeceği bir rüya görür. Rüyada, hayal arkadaşı Sultankuş onu uçmaya ve bir peri kızına yardım etmeye çağırır. Sultankuş ve kuşun sırtına binen Aliş, arkalarındaki doksan dokuz kuşla yüksek bir dağın tepesindeki saraya doğru yol alırlar. Büyücü bir kadının yedirdiği sihirli nar yüzünden artık işitemez ve konuşamaz olmuş peri kızını ve kızı kurtarmak isterken büyülenerek sarayın duvarlarına asılan kuşları kurtarmaları için Aliş'in Sultankuş'un yanında getirdiği elması kızı armağan etmesi gerekmektedir.

Saraya vardıklarında bütün kapılar açılır ve peri kızı Aliş'i karşılamak için avluya çıkar. Çocuk ona yaklaştıkça gülümsemesi artan kız, Aliş avucunda sakladığı elması uzatınca çok sevinir ve sevinç çığlığı atar. Böylece dilinin ve kulaklarının büyüü çözülmüş olur. Sultankuş, sarayın duvarlarındaki kuşların gagalarına gagasıyla dokunarak onların büyülerini de çözer. Özgürlüklerine kavuşan kuşların bayramı olan o gece, Sultankuş peri kızı ile Aliş'i kanatları arasına alıp uçurarak

sevindirir. Aliş, sabahleyin penceresi önüne konan kuşların sesleriyle uyanana kadar bu mutlu rüyayı görmeye devam edecektir.

3.1.2.2.5. Martıcık

Anne martı, yumurtaları kırılıp yavruları dünyaya gelince onlara yüzme öğretir. Beyaz bedenli, mavi kanatlı en küçük yavrusuna Martıcık adını vermiştir. Sevimli olduğu kadar meraklı ve maceraperest olan Martıcık'ı annesi tilkiye karşı uyarır. Aradan zaman geçer ve yavru martılar uçmayı, yüzmeyi ve balık avlamayı öğrenirler. Martıcık, kendi kendine yaşamaya karar verir ve gölün karşı kıyısına geçer. Bir süre sonra pişman olsa da geceyi yalnız başına geçirmek zorunda kalır. Sabah olunca tatlı dille konuşarak kendini ormanın kralı Zekâ olarak tanıtan tilki, küçük martıyı kandırarak yiyecektir. Martının gerçeği anlaması ve annesinin sözünü dinlemediğine pişman olması fayda getirmez.

3.1.2.2.6. Akıllı Tavşan Kurnaz Tilki

Kaplumbağalar, göl ortasındaki küçük bir adada yaşamaktadır. Burada yaşayan kaplumbağaların kendilerine göre kuralları vardır. Bu kurallara uymayan uykucu kaplumbağa Fufus, kral tarafından adadan kovulur. Yüzerek karşı kıyıya geçen Fufus, kendi adasını özlemeye başlamıştır. Kendi kendine konuşarak bir gün adasına döneceğinin hayalini kurarken, tavşanla tanışır. Tavşan, tilkilere oyun oynamış, bir sürü tilkinin ölümüne sebep olmuştur ama bunu kaplumbağaya söylemez. Tavşan, kendisini ormanın, adanın ve gölün kralı olarak tanıtır. Kaplumbağadan kendisine itaat etmesini ister ve kaplumbağanın sırtında gölü geçerek kaplumbağa adasına kaçır. Adaya çıkar çıkmaz Fufus'un yardımı ile kaplumbağalara krallığını ilan eder. Ve Fufus'u sürgün eden kralı karşı adaya sürgün ederek cezalandırır. Adada istediği gibi kurallar koyup rahat yaşarken diğer kaplumbağalara da eziyet etmektedir. Aradan aylar geçer.

Eski kral kaplumbağa gölün karşı kıyısında tek başına kalmaktan sıkılmışken tilki ile tanışır ve ona olup bitenleri anlatır. Tilki, bu tavşanın kardeşlerinin ölümüne sebep olan tavşan olduğunu anlayınca çok kızar ve eski kral kaplumbağadan kendisini adaya geçirmesini ister. Kaplumbağa adasına geldiklerinde olup biteni anlatıp eski kralı kral ilan eder. Kaplumbağa adası bir anda eski neşesine kavuşur. Tilki cezalandırmak için tavşanı kovalar ve amacına ulaşır. Tilki, genç kaplumbağaların yardımıyla kendi adasına geçirilirken eski kral, Fufus'u affeder ve ada eski mutlu günlerine geri döner.

3.1.2.2.7. Üç Kartal

Uzak bir ülkede dünyanın en yaşlı padişahı yaşamaktadır. Bu padişahın tahta oturduğu ilk gün, sarayın bahçesine insan gibi konuşan bir papağan gelmiştir. Bu papağanı çok seven padişah, büyük bir kafes yaptırıp kuşu yanında tutmaya başlar. Her şeyi bilen papağan, sık sık fikrini soran padişahın kararlarını etkilemektedir. Yaşlı hükümdarın iyice yaşlanıp bunamaya başladığı dönemde ülkeyi papağan yönetir hale gelir. Padişah kuşun istediği bütün anlamsız istekleri gerçekleştirirken, ülkedeki herkes bundan rahatsızlık duyar ancak cezalandırılmaktan çekindikleri için karşı gelemmez.

Padişah bir süre sonra hastalanır. Vasiyetine papağanıyla gömülmek istediğini yazdırmıştır. Bunu öğrenen papağan büyük bir şaşkınlık yaşar ve bir daha hiç konuşmaz, yemeden içmeden kesilir. Bu duruma çok üzülen padişah, kuşa konuşması için dil döker, ne dilerse yapacağını bildirir. Papağan uçmak istediğini söyleyince padişah buna yanaşmaz. Kuş da padişahı sırrını açıklamakla tehdit eder. Padişah ağlamaya başladığında içeri giren vezirler kuşun öldürülmesi gerektiğini haykırırlar. Papağan çaresizlik içindedir. Tam bu sırada tahtın arkasındaki üç kartal resmi bir anda sırayla canlanarak havalanır. Siyah, yeşil ve beyaz renklerdeki kartallar, tahtın asıl sahibi olan şehzadenin yaşlı padişah tarafından ıssız ormana bırakıldığını ve şehzadenin birazdan saraya varmak üzere olduğunu söylerler. Şehzade geldiğinde yaşlı padişah ölür ve tutsak papağan özgürlüğüne kavuşturulur.

3.1.2.2.8. Masal Sarayı

Altın kubbeli bir sarayda yaşayan bir şehzade vardır. Babasının iyi yetişmesine çok önem verdiği şehzade bembeyaz atı Füfü ile arkadaşlık eder.

Atıyla ormanda avlanmaya çıkan şehzade, sihirli olduğunu bilmediği ağaçtan kopardığı elmayı atıyla paylaşarak yer. Büyülenince kendisi bülbüle, atı da ibibik kuşuna dönüşür. Kendi aralarında ne yapacakları konuştuklarını duyan iyi kalpli bir dev onlara seslenir. Bir zarar vermeyeceğini, korkmamaları gerektiğini söyleyen dev, insan gibi konuşmayı bir peri kızından öğrendiğini, kızın bir sarayda yaşadığını anlatır. Deve güvenen ve kızı görmek isteyen bülbül ile ibibik onun başına konarlar ve peri kızının sarayına giderler. Kuşları görünce sevinen peri kızı, onları hem yaz hem kış bahçesi olan, her mevsimin bir arada ve bolluk içinde yaşandığı güzel sarayında gezdirir. Yaz bahçesinde ötüşen kuşlar ağaçtan ağaca konarlarken, kiraz ağacından bir meyve yiyen ibibik eski haline dönerek yeniden beyaz bir at olur. Bu duruma çok şaşırان peri kızı, atın yelelerini okşarken, bülbül de ona olan bitenleri anlatır. Kiraz yiyip eski haline dönmeden önce kızıdan kendisiyle gelmesi için söz alan bülbül, yeniden bir şehzade olur. Mutlu çift, Füfü'nün sırtına binip giderlerken sarayı da iyi kalpli deve bırakırlar. Şehzade, aslında bir padişahın kızı olduğunu öğrendiği peri kızı ile kendi sarayına döndüğünde anne babası çok sevinirler. Kırk gün kırk gece düğün yapılır.

3.1.2.3. MAVİ RÜYALAR GÖREN ÇOCUK (2003)

Mavi Rüylar Gören Çocuk, Mustafa Ruhi Şirin'in Keloğlan masallarından oluşan kitabıdır. İlk baskısı 2003 yılında çıkan kitabın üçüncü ve son baskısı Mart 2008'de gerçekleştirilmiştir. Mustafa Delioğlu tarafından resimlenen eser, *Keloğlan ile Konuşma* adında bir şiir ile *Kırk Birinci Gün*, *Elleri Üzerinde Yürüyen Padişah*, *Üç Sihirli Kutu*, *Mavi Rüylar Gören Çocuk*, *Kırkinci Kardeş*, *Sihirli Gömlek*, *Hiç*

Yüzünden, Kuyruksuz Kalan Tilki, Horozlu Çocuk ve Dev Anasının Son Günü adlarını taşıyan on masaldan oluşmaktadır. Kitap, 138 sayfadır.

Mavi Rüyalara Gören Çocuk, Şirin'in diğer kitaplarına göre geleneksel anlatılara daha sadıktır. Yazar, yapısında çocuksu duyarlılığı zaten barındıran klasik Keloğlan masallarındaki temel özellikleri değiştirmemiştir.

Metin Karadağ'ın ifadesine göre “sıradan insanın, zorluklar ve baskılarla dolu masal dünyasında çeşitli yetenekleri ve aklıyla başarıya ulaşmasının tipik bir sembolüdür, Keloğlan. O'nun yöntemleri, davranışları, kötü duruma düştüklerinde beyler, şehzadeler tarafından çıkış, kurtuluş yolu olarak kullanılır.”⁹³ Şirin'in Keloğlan masallarında da kahraman, padişahın çözemediği olayları çözer, hasta prensesi iyileştirir, yakalanamayan devi yakalar ve sonunda ödüllendirilir. Bu ödül çoğu zaman padişahın kızı ile evlenerek saraya yerleşmektir. Orijinal metinlerde “Keloğlan'ın zekâsı, mahareti, başarıları, aşağı bir toplum katından gelişini, çirkinliğini, hatta kelliğini bile unutturur.”⁹⁴ Şirin'in eserlerinde de aynı durum söz konusudur.

Keloğlan, sorunları çözerken zekâ ve çalışkanlığının yanı sıra kurnazlığını da kullanır. Kendisine yapılan bir kötülüğün intikamını fazlasıyla almaktan çekinmez. Padişahın koyduğu büyük ödülü almak için bir dönem yanında çalıştığı devi acımasızca öldürebilir. Çocuk edebiyatı penceresinden bakıldığında sakıncalı görülebilecek pedagojik yönü tartışılır bu kısımlara müdahale etmeyen Şirin, metinlerin geçmiş zaman masalları olduğunun bilindiğini göz önünde bulundurmuş olmalıdır. Esasen çocuklar için değil, yetişkinler için söylenmiş olan Keloğlan masallarında söylendiği çağın kültürünün yansımaları görülür. Kaba Anadolu insanının ahlak anlayışından beslenerek yazılmış bu metinlerde, kurnazlık yapmak, karşısındakini aldatmak bir uyanıklık gibi görülebilir. Bu tür anlatılar geçmişten günümüze baktığımızda süzülmuş bir ahlak anlayışı taşımazlar. Her toplumda

⁹³Metin Karadağ, *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*, Ankara, Ürün Yayınevi, 1999, s.205.

⁹⁴Tahir Alangu, “Keloğlan Masalları”, *Türk Dili Dergisi*, s. 204, 1968, s.458; Alangu'dan aktaran: Metin Karadağ, s.206.

rastlanabilecek olan bu durum, faydalanılan geleneksel metinlerin eski amaçları göz önünde bulundurularak hoş karşılanabilir. Modern pedagoji anlayışının ince eleyen sık dokuyan yapısı bu masalarda görülmez ve görülmesi de beklenmemelidir. Şirin de bu görüşe uygun bir davranış sergilemektedir.

Keloğlan masallarında kurguya göre kötü ya da iyi olabilen hükümdarlar sık sık söz konusu edilir. Kralın ya da padişahın adaletsizliğinin vurgulanması, halktan ağır vergiler almasının yerilmesi gibi tipik Keloğlan masalı özellikleri, Şirin'in masallarında da görülür. Keloğlan kimi zaman haksız yere zindana atılır, kimi zaman da toplanan yüksek vergiler sebebiyle başka bir ülkeye göç eder.

Şirin'in kaleme aldığı masalarda geleneksel Keloğlan masallarında sıklıkla rastlanan hayvan motifleri de görülmektedir. İnsan gibi davranan, konuşan, yardımcı olan, olağanüstü yeteneklere sahip hayvanlar, *Kuyruksuz Kalan Tilki* ve *Horozlu Çocuk*'ta belirgin şekilde kullanılmıştır. İki masalda da Keloğlan'a dost olan hayvanlar, ona yardım eder, mutlu ve zengin olmasını sağlarlar. Horoz, bir kurdu, bir tilkiyi, bir ırmağı yutacak ve gereğinde kursağından çıkaracak kadar olağanüstü güçlere sahiptir.

Mavi Rüyalara Gören Çocuk hikâyesinde Keloğlan'ın da sorgusuz sualsiz zindana atılacak kadar aciz fakat anahtar deliğinden çıkıp sarayda dolaşacak kadar maharetli ve olağanüstü özelliklere sahip olduğunu görürüz. Keloğlan, kaçıp gitmek yerine padişahı korkutarak onu kendisini serbest bırakmaya ikna etmeye çalışır.

Büyü ile ilgili motifler diğer masalarda olduğu gibi Şirin'in masallarında da bulunmaktadır. *Sihirli Gömlek* masasında Keloğlan giyilince görünmez olunan bir gömlek sayesinde padişahın kızı ile evlenir ve baş vezirliğe kadar yükselir. *Üç Sihirli Kutu* masalı ise adını, iyiliksever bir su perisinin armağan ettiği sihirli kutulardan almaktadır. Şirin'in Keloğlan'ı, bu sihirli kutulardan hayır gelmeyince azmedip çalışmaya karar verecek ve kendi emeğiyle zengin olmayı başaracaktır.

Geleneksel halk masallarında görülen dev imgesi de Şirin tarafından *Kırkınıc* *Kardeş ve Dev Anasının Son Günü* gibi masallarda kullanılmıştır.

Masallar, bilinen Keloğlan masallarına benzemekle birlikte, Mustafa Ruhi Şirin'e özgü duyarlılıklara sahiptir. Eski Keloğlan masallarının günümüz çocuklarının anlayabileceği düzeyde modern bir yorumu olan kitabın derleme masallar bütünü olduğunu söylemek kesinlikle yanlış olur.

Şirin, günümüz çocuklarına vermek istediği bilgileri Keloğlan'ın ağzından aktarmaktadır: *“Evli olmayan kardeşlerim leyleğin getirdiğine inandırmaya çalıştılar beni. Onlar da haklı. Benim doğduğum o çok eski zamanlarda anneler sanki bir sırrın bilinmesini istemezdi. Çocukları getiren leyleği daha çok erkek çocuklar merak ederdi. Kızlar ise bu leylek öyküsünün kandırmaca olduğunu bilirlerdi.”*⁹⁵

Yazar, çağımız çocuklarının anlamakta zorluk çekebilecekleri konularda Keloğlan'a açıklamalar yaptırır: *“Masal bu ya, ben en son doğan kırkınıc kardeşim. Olmaz demeyin geçmiş zamanda insanlar kuşlardan çoktu. Yok sözcüğü bile sözlüklerde yoktu.”*⁹⁶ Bu açıklamalar aracılığı ile üstü kapalı öğüt vermekten de sakınmaz: *“Bizim yaşadığımız çağlarda kardeşler kıskançlıktan, bebeklerin gözlerine parmak sokmaz, kardeşlerinin ellerini ısırılmazlardı. Cimdiklemezdi yanaklarını.”*⁹⁷

Bazı masallarda felsefî argümanlar bulabileceğimiz cümlelere de rastlarız. Söz gelimi, tahterevallinin ne demek olduğunu soran Keloğlan'a annesinin cevabı şöyle olmuştur: *“Onunla dedi annem, tartabilirsin dünyayı. Dünya ne demek diye sorunca da oyun evidir, dedi”*⁹⁸

⁹⁵ Mustafa Ruhi Şirin, “Kırkınıc Kardeş”, **Mavi Rüyal** **Gören Çocuk**, 3.bs, Ankara,2008, s.67.

⁹⁶ Mustafa Ruhi Şirin, “Kırkınıc Kardeş”, **Mavi Rüyal** **Gören Çocuk**, s.68.

⁹⁷ A.y.

⁹⁸ Mustafa Ruhi Şirin, “Mavi Rüyal

Keloğlan, kendi kendine tekerlemeler de uydurur: “*Tata ile Titi’ye tekerleme söylemeye başladım: Çal zili külâh çal zili/ Tattara Titi tattiri/ Çal zili külâh çal zili/ Tittiri Tata tittiri*”⁹⁹

Şirin’in masallarında zamanlar *tilki günü, kedi ayı, fil ayı, sır mevsimi, ses mevsimi* gibi ifadelerle söylenmektedir. Bu da Mustafa Ruhi Şirin’in ortaya koyduğu bir yeniliktir.

Masallarda Şirin’in diğer eserlerinde görülen rüya ve hayaller de sıklıkla kullanılır. Yazar, küçük bir çocuk olarak betimlediği Keloğlan’a rüya gördürtmekte, havaya çizdiği köprüde yürüyen Keloğlan’ı uçan bir halının üzerine düşürüvermektedir.¹⁰⁰

Şirin’in diğer kahramanlarının hayalleri ve hayal arkadaşları bu defa Keloğlan’ındır: “*Sihirli değneğimi elime aldım. File benzeyen küçük bulutumu çağırır çağırılmaz uçuşarak yaklaşıverdi yanıma. Uzansam, ellerim buluttan filin hortumuna değecekti.*”¹⁰¹

Şirin’in diğer eserlerinde sıklıkla görülen hayvan ve kuş sevgisi, *Mavi Rüyalara Gören Çocuk* kitabında da hemen fark edilmektedir. *Hiç Yüzünden* adlı masalda Keloğlan’ın haline acıyıp ağlayan kedi motifi dikkat çekicidir: “*Ben kediye, duvarın üstündeki kedi ise bana bakarak ağlıyordu: O kedideki ses sanki bütün kemanların çıkarmak istediği sestir. O kedideki bakış sanki bütün insanların ulaşmak istediği şefkatin resmini çiziyordu. O kedideki çocuk sanki kurtarmak için ellerini uzatıyordu bana. Kediden cesaret alarak kalktım ayağa.*”¹⁰²

Masal başlarında ve sonlarında da klasik Keloğlan masallarına göre farklılıklar görülmektedir. “*Evvel zaman içinde...*” kalıbı ile başlayan masallar da bulunmakla

⁹⁹ A.y.

¹⁰⁰ Mustafa Ruhi Şirin, “Sihirli Gömlek”, s.84.

¹⁰¹ Mustafa Ruhi Şirin, “Mavi Rüyalara Gören Çocuk”, **Mavi Rüyalara Gören Çocuk**, s.53.

¹⁰² Mustafa Ruhi Şirin, “Hiç Yüzünden”, **Mavi Rüyalara Gören Çocuk**, s.97.

birlikte her masalın girişinde değişik bir söyleyiş hâkimdir. Masallar, Keloğlan'ın ağzından birinci tekil şahıslı kahraman anlatıcı ile aktarılmaktadır.

Üç Sihirli Kutu masalının “*Ufacık bir çocuktum. Her gün evimizin önündeki küçük ırmağın kıyısında oynardım. Türkü söylerdim balıklara. ...*”¹⁰³ diye başlayan ilk cümleleri Şirin'in kendi hayatından esinlendiğini düşündüğümüz hikâyelerini hatırlatmaktadır. Yine aynı cümlelerin devamında geçen ‘yaz yağmuru’ da düşüncemizi desteklemektedir. Keloğlan, yağmura türkü söylemekte, tekerlemeler uydurmaktadır. Şirin'in çocukluk anılarını anlattığı hikâyelerinde kullandığı “*Bahçeleri sula canım / Ne iyisin yağmur hanım*” gibi benzer çocuk tekerlemeleri görülebilmektedir.

Kırk Birinci Gün masalı ise “*Babam doğduğum gün öldü. Annem ağladı ben ağladım. Üç ağaç arasına gömdüler babamı. Yalnızlık küçülttü evimizi. Yoksulluk ise çevremizi kuşattı. Yoksullaştıkça annemin kalbindeki iyilik odaları genişledi*”¹⁰⁴ sözleri ile başlamaktadır. Bunlar, Şirin'in kendi annesi hakkında da kurabileceği cümlelerdir. *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* kitabında da benzeri ifadelere rastlanabilir.

Mustafa Ruhi Şirin, Keloğlan'ı kendi içindeki çocukla özdeşleştirmiş ve ondan bazı özellikleri Keloğlan'a yansıtmış gibi görünmektedir. Bu durumun, kendisi de nihayetinde bir çocuk olan Keloğlan'a zarar vermediği, aksine karakteri renklendirdiği ileri sürülebilir.

3.1.2.3.1. Kırk Birinci Gün

Keloğlan, bir gün annesine gider ve padişahın kızı ile evlenmek istediğini söyler. Önce şaşırان annesi padişahın kızını istemeye razı olur. Saraya gidip dilek taşına oturur, padişahın huzuruna çıkar ve dileğini söyler. Alçakgönüllü padişah,

¹⁰³ Mustafa Ruhi Şirin, “Üç Sihirli Kutu”, *Mavi Rüyalara Gören Çocuk*, s.37.

¹⁰⁴ Mustafa Ruhi Şirin, “Kırk Birinci Gün”, *Mavi Rüyalara Gören Çocuk*, s.11.

Keloğlan'ın annesine gülümser ve oğlunun Ali Cengiz oyunlarını öğrenmesi ve kızın da bu evliliği kabul etmesi halinde kızını vereceğini söyler.

Keloğlan, kısa boyu ve yüzündeki çilleri ile komik görünümlü bir adam olan Ali Cengiz'i arayıp bulur ve ondan oyunlarını öğrenmek ister. Ali Cengiz, kendisinden oyun öğrenmeye gelen birçok kişiye yaptığı gibi Keloğlan'ı evinde misafir eder ve ona kırk gün boyunca kırk oyun öğretir. Kırk birinci gün sınav yapacak ve Keloğlan'ın oyunları öğrenip öğrenmediğine karar verecektir. Kırk birinci gün geldiğinde Ali Cengiz'in kızı, Keloğlan'a oyunları bildiği halde bilmiyor gibi davranması gerektiğini, aksi halde babasının onu kör kuyuya atacağını gizlice söyler. Ali Cengiz, oyunlarını kendinden başka kimsenin bilmesini istememektedir. Keloğlan, oyunların hepsini yanlış oynar ve Ali Cengiz kendisini kovana kadar rolünü sürdürerek canını kurtarır.

Annesiyle tekrar buluşan Keloğlan, oyunlarını pazarda oynamaya ve para kazanmaya başlar. Padişaha gitmeden önce, haberini alıp kendisini bulmaya geleceğini tahmin ettiği Ali Cengiz'i beklemektedir. Ali Cengiz, onu pazarda annesiyle bir oyun yaparlarken bulur. Keloğlan at kılığına girmiştir, annesi de atı satıp para kazanacaktır. Annesi Keloğlan'ın geri gelmesi için atı verirken tılsımlı tasmayı geri almalıdır. Ali Cengiz atı tılsımlı tasmaıyla birlikte iki kat paraya satın almaya çalışırken Keloğlan kılık değiştirir. Bir demet gül olup sarayın bahçesinde oturan padişahın kızının kucağına düşer. Kız, güllerin büyüsüne kapılıp gitmişken, Ali Cengiz de dilenci kılığında saraya girip, kuşların çalıp buraya attığını söylediği güllerini ister. Kız vermek istemese de padişah gülleri geri verdirecektir. Bu sırada güller darı olup yere serpilir. Ali Cengiz de civcivleriyle anaç tavuk olup darıları yemeye başlar. Darı kılığındaki Keloğlan, bir anda kırmızı bir tilki olup tavuğu ve civcivlerini bir çırpıda yiyiverir. Ali Cengiz böylece mağlup olmuştur. Padişah ve kızı gördüklerini hayret ve şaşkınlıkla izlemişlerdir. Keloğlan kendi kılığına geri döner ve olan biteni anlatır. Padişahın kızı Keloğlan'la evlenmeye gönüllü olunca padişah da Ali Cengiz'i bile dize getirmiş Keloğlan'a kızını vermeye razı olur. Keloğlan'ı veziri de yapacaktır. Masal mutlu sonla biter.

3.1.2.3.2. Elleri Üzerinde Yürüyen Padişah

Keloğlan horoz sesiyle uyandığı bir sabah atına biner ve dağlar ovalar aşar. Vardığı çiçekli ovadaki patika yolda ilerleyince karşısına ucunda göl olan bir köprü çıkar. Köprü taş bir yol ile göl ortasındaki adaya bağlıdır. Keloğlan adaya girdiğinde bütün insanları suskun ve üzgün bulur. Çocukların kaşları çatıktır, hayvanlar bile mutsuz görünmektedir. Her yerde sarı bir renk hakim olmuştur. Çok yorulan Keloğlan, kale dibindeki büyükçe bir ağaca atını bağlar ve oracıkta uyuyakalır. Uyandığında başında bekleyen yaşlı bir adam görünce çok sevinir. Korkudan fısıltıyla konuşan adam, güzel ve bereketli ülkelerinde barış içinde mutlulukla yaşarlarken yeni padişahın yönetime gelmesiyle her şeyin değiştiğini anlatır. Ülkenin çalışkan insanları, padişahın aldığı ağır vergilere dayanamaz olmuşlardır. Doğum, ölüm, gülme, ağlama, konuşma, susma, sayı sayma gibi bütün eylemlerden vergi alan padişah, vezirlerinden her gün yeni vergiler icat etmelerini istemektedir. Şaşkın ve ne yapacağını bilemez durumdaki halk, konuşmaktan bile çekinmektedir.

Keloğlan ülkenin normale dönmesi için bir öneri getirir. Padişah neye vergi koysa halk tam tersini yapacak, konuşulması gereken yerde susacak, ağlanacak yerde gülecek, gülünecek yerde ağlayacaktır. Herkes kelimeleri tersten söyleyecek, elleri üzerinde yürüyecek, sürekli oyun halinde yaşayacaktır. Aksakallı ihtiyar bu öneriyi beğenir ve haberci çocuklar yardımıyla karar kulaktan kulağa yayılır. Herkes normalde yapacağının tam tersini yapmaya başlar. Ne olduğunu anlamaya çalışan şaşkın padişah ve vezirleri de elleri üzerinde yürümeye ve kelimeleri tersten söylemeye başlarlar. Hep birlikte elleri üzerinde yürüyerek saraya giden halk, padişah yaptıklarından dolayı özür dileyince “*padişahım çok yaşa*” diye bağırırlar. Padişah, bu akıllıca oyunun Keloğlan’ın icadı olduğunu öğrenince veziri olmasını ister. Sırada başka ülkelerin olduğunu söyleyen Keloğlan, aksakallı ihtiyarın elini öperek ülkeden ayrılır.

3.1.2.3.3. Üç Sihirli Kutu

Keloğlan, annesinin ördüğü çorapları pazarda satarak iki kişilik ailesinin geçimini sağlamaktadır. Bir gün pazardan dönerken, heybesindeki bütün ekmekleri göldeki balıklara atar. Keloğlan’a kızan annesi, eve ekmek getirinceye kadar dönmemesini söyler. Günlerce çarşı pazar dolaştığı halde iş bulamayan Keloğlan, ekmekleri balıklardan geri istemeye karar verir. Göle taş atarak balıklara seslenir ancak cevap alamaz. Attığı son taş, lük diye bir ses çıkarınca karşısında bir su perisi belirir. Keloğlan’a iyilik yapmak isteyen su perisi, ona sihirli bir kutu verir. Sihirli kutu, “açıl sofram açıl” dendiğinde binbir çeşit yiyeceklerle dolmaktadır. Birkaç gün doyusıya karınlarını doyuran Keloğlan ve annesi, komşularını da yemeğe davet ederler. Ancak o gece sihirli sofraya çalınır. Tekrar göle gidip su perisi Tüzü’yü çağıran Keloğlan, bu sefer de sihirli bir değirmenle eve döner. Küçük değirmenin kolu çevrildikçe çil çil altınlar dökülmektedir. Evdeki bütün kapları üzeri kuş resimli altınlarla dolduran Keloğlan, tavuklara yem yerine altın serpince komşuları merak içinde altın saçan değirmeni görmeye gelirler. Kaplardaki altınları kapışan komşular gittiğinde, değirmen de ortadan kaybolmuştur. Tekrar göle giden Keloğlan’ın getirdiği üçüncü kutudan sihirli bir tokmak çıkar. Annesi, “vur tokmak vur” dediğinde tokmak Keloğlan’ın başına inmeye başlar. Dersini alan Keloğlan, o günden sonra sihirli sofrayı da değirmeni de unutmaya karar verir ve bir daha göle uğramaz. Büyük bir kente giderek saat kuleleri yapan bir ustanın yanında çalışmaya başlar. Kısa zamanda zengin olmayı başaran Keloğlan, bahçe içinde güzel bir ev yaptırır ve annesini yanına alarak mutluluk içinde yaşar.

3.1.2.3.4. Mavi Rüyalara Gören Çocuk

Evlerinin önünde oyun oynamaktan sıkılan Keloğlan, sapanını alıp avlanmaya gider. Her atışta dört kuş vuran Keloğlan, avladığı kırk kuşla evine dönecekken haramiler kuşlarına el koyar. Haramilerin başı, kırkıncı haramiyi evine gönderip kuşları pişirttirmesini, akşam gümüş tepsiye koydurup getirmesini ister.

Kırkınıcı haramiyi harami başının evine kadar takip eden Keloğlan, akşam olduğunda sesini o haramiye benzeterek kızarmış kuşları kapıdan alır. Kapıya da şöyle bir not ilişirmiştir: *“Kırk kuşumu siz aldınız / Sevincimi siz çaldınız / Küçük oyun azdır size / Bekleyin büyük oyunu!”*. Bunları duyan harami başı Keloğlan eline geçtiği gün, onun dünyadaki son günü olacağına ant içer.

Aylar sonra bir gün göl kenarında oynayan Keloğlan karşıdan haramilerin geldiğini görür. Çamura girer yuvarlanır, bütün vücudu çamurla kaplanınca heykel gibi durup ağlamaya başlar. Kendisini tanımayan harami başı niye ağladığını sorunca, annesinin gelinlik küpesini göle düşürdüğünü ancak yüzme bilmediği için girip arayamadığını anlatır. Merhamete gelen harami başı, adamlarına küpeyi aramak için göle girmelerini emreder. Saatlerce aradıkları halde küpe bulunamayınca harami başı da suya girer. Kırk harami gölde küpe ararken, Keloğlan haramilerin elbise ve ayakkabılarını sarıp sarmalar, kızığa yükleyerek götürür. Gitmeden daha önce bıraktığı notun bir benzerini yazarak çalılara takmıştır.

Gölden çıkıp giysisiz kalan haramiler, çaresiz çamura bulanmak zorunda kalırlar. Akşama hamama gideceklerini tahmin eden Keloğlan da erkenden gidip bir geceliğine hamamı kiralar. Sakal bıyık takınıp kılık değiştirir. Haramiler geldiğinde ona Keloğlan’dan dert yanarlar. Hamamcı kılığındaki Keloğlan haramilere bir ilaç hazırlayacağını, sürününce bir şeyleri kalmayacağını vaat eder. Kireç, acı biber ve sirke karışımı merhemi vücutlarına süren kırk haramiler, acıdan yerlerinde duramaz olurlar. Bu sırada haramilerin bütün giysilerini ve pabuçlarını torbaya dolduran Keloğlan, hamamın suyunu keser ve içerdeki haramiler ağlaşıırken kapıyı dışarıdan kilitleyip gider. Çıkıştaki aynaya da daha önceki notunu ilişirmeyi ihmal etmez.

Sabahın erken saatlerinde hamam sahibi gelince hamamdaki kargaşa her tarafta duyulur. Padişah haramileri huzuruna çağırır ancak hastalanan haramiler yataktan bile kalkamazlar. Bunun üzerine haramilerin yanına giden padişah olanları öğrenince haramilere bu oyunları oynayanı ödüllendireceğini açıklar. Saraya başvuran kişilerin söyledikleri haramilerin anlattıklarıyla örtüşmemektedir. Sonunda annesinin sözünü

dinlemeyip saraya giden Keloğlan, olanı biteni ayrıntılarıyla anlatınca zindana atılır. Günler boyu zindanda kalan Keloğlan, kurtulmak için bir oyun düşünür. Yağa bala bulandıktan sonra kuş tüylerinin üzerinde yuvarlanır ve zilli külâhını başına geçirir. Zindanın anahtar deliğinden çıkarak padişahın yatağına kadar ulaşan Keloğlan, kendini Azrail gibi tanıtarak padişahı korkutur. Padişah üç gece sonunda Keloğlan'ı özgür bırakmaya razı olur. Keloğlan, padişahın verdiği üç kese altının büyük kısmını yoksullara dağıtır.

3.1.2.3.5. Kırkncı Kardeş

Keloğlan, kırk çocuklu bir ailenin kırkncı çocuğudur. Yaşlanan babası ailenin geçimini sağlayamaz olunca kırk kardeşin hepsini yanına çağırır. Onlara elleriyle yaptığı kırk orağı dağıtır ve hep birlik olmalarını, uzak köylere gidip para kazanmalarını ister. Yola çıkan kırk kardeş ellerinde orakları ile olgun başaklarla dolu uçsuz bucaksız bir tarlaya varırlar. Nasıl olsa biçtirilecek olan bu tarlayı kendi kendilerine biçmeye karar verirler. Kırk kardeş işe koyulmuşken, tarlanın sahibi olan üç insan boyundaki dev çıkagelir. Kırk kardeşin işi üstlenmesine sevinen dev, evinden yemekler getirip karınlarını doyurur. Onları akşam evinde misafir etmek için davette bulunur ancak kardeşler temkinli davranırlar. Birkaç gün boyunca öğlenleri yemek getiren, akşamları da ortalıkta kimseyi bulamadığı için getirdiği yemekleri geri götüren dev, işler bitince kardeşlerin eline çil çil altınlar sayar. Bununla birlikte kırkncı kardeş Keloğlan'ın parasını eksik vermiştir. Bunun için birkaç kardeşin onunla evine kadar gelip kalan parayı almasını teklif eder. Keloğlan, eksik paranın önemli olmadığını söyleyerek devin evine gidilmesini engeller.

Kazandıkları parayla çok sevindirdikleri babalarının yanına dönen kırk kardeş, birlikte çalışıp didinerek bütün engelleri aşmaya devam ederler.

Günlerden bir gün padişahın devin tılsımlı atını alıp getirene bir küp altın vereceği hakkındaki buyruğu duyulur. Aradan aylar geçmesine rağmen atı kimse yakalayamaz. Keloğlan padişaha gidip atı yakalayacağını söyler ve dediğini

gerçekleştirir. Keloğlan'ı bir yerine beş küp altınla ödüllendiren padişah, birkaç gün sonra devin zilli yorganını getirene de bin altın vereceğini duyurur. Keloğlan, zilli yorganı da padişaha götürünce üç bin altınla ödüllendirilir. Padişahın son buyruğu devî ölü ya da diri getirene kızını vereceği yönündedir. Keloğlan yeniden padişaha giderek bu işi yapabileceğini söyler.

Keloğlan, daha önce kazandığı altınları harcayarak dört tekerlekli demir bir kafes yaptırır. Atların çektiği bu kafesin içine bir geyik koyar. Devin evine giderek ona kahvaltı için bir geyik getirdiğini söyler. İştahı kabaran dev kafesin içine girince Keloğlan kafes kapısını bir çırpıda kilitler. Kafesteki devî şehre çeken Keloğlan, akılsızlığından faydalanarak onu öldürmeyi de başarır.

Padişah, söz verdiği gibi kızını Keloğlan'la evlendirir. Sarayda mutlulukla yaşayan Keloğlan ve eşinin üç çocuğu olacaktır.

3.1.2.3.6. Sihirli Gömlek

Padişahın kızının her gece bir çift pabucu esrarengiz bir şekilde delinmektedir. Hiç saraydan çıkmadığı halde, uzun yollar yürümüş gibi delik deşik olan pabuçların sırrının bir türlü bulunamaması babasını çok üzmektedir. Ülkenin bilginlerinin çare bulamadığı bu durum için padişah bir ferman yazdırmış, pabuçların sırrını çözene kızını vereceğini ilan etmiştir.

Keloğlan, annesinin de ısrarıyla padişahın huzuruna çıkar. Meseleyi çözeceğini, ancak bunun için üç aylık süre ve bir beyaz ata ihtiyaç olduğunu söyler. Padişahın verdiği beyaz at ve altınlarla yola düşer. Ancak danışacak bir bilge bulamadan üç aylık sürenin büyük kısmını ve elindeki altınları tüketir. Atını satmak için uğradığı bir pazardan çıkınca kavga eden üç adama rastlar. Adamlar, üçü de sihirli olan bir değnek, bir kedi ve bir gömleği bölüşmemektedir. Değnek, dokunduğu kişiyi köpeğe çevirmekte, kedi yiyecek getirmekte, gömlek de giyeni görünmez yapmaktadır. Onlara yardım edeceğini söyleyen Keloğlan değnekle üç adama

dokunur ve adamlar köpeğe dönüşüverir. Kediye köpeklerin ortasına atan Keloğlan, hayvanlar birbirine girmişken sihirli gömleği alıp saraya doğru yol alır.

Sürenin dolmasına bir saat kala padişahın huzuruna çıkıp hazır olduğunu söyler. Padişah, Keloğlan'ın kızın odası önünde nöbet tutacağını sarayda duyurur. Kapıda beklemeye başlayan Keloğlan, sihirli gömleğini giyerek kızın kapısını üç kere tıklar. Kız kapıyı açtığında kimseyi göremez ama Keloğlan görünmez olduğundan gizlice içeriye süzülür. Prenses yatağında uyurken Keloğlan da yerdeki minderde beklemektedir. Derken, odanın duvarı yarılr ve uzun boylu bir adam gelerek kızın yüzünü bir mendille örter. Kızı kucağına alan adam yarık duvardan dışarı çıkarak küçük bir saraya gider. Görünmez olan Keloğlan da onları takip etmektedir. Adam kızı salondaki yatağa bırakır. Çalgıcılar melodilerini çalmaya başlayınca kız da yavaş yavaş ayağa kalkarak dans etmeye başlar. Sabah olup horozlar ötmeye başladığında çalgıcılar çalmayı bırakır ve kız da olduğu yerde uyumaya başlar. Uzun boylu adam kızı kucağına alıp aynı yoldan dönerek kızı yatağına bırakır.

Padişaha pabuçların sırrını çözdüğünü anlatan Keloğlan, ertesi gece sihirli gömleği padişaha giydirerek olanları gözüyle görmesini sağlar. Her şeyi yapanın aslında bir büyücü olan birinci vezir olduğunu anlayan padişah, onu zindana attırıp Keloğlan'ı vezir yapar. Bu arada sihirli gömleği geri vermek için eski sahibini arayan Keloğlan, gömleğin birinci vezire ait olduğunu öğrenince vezirlikle birlikte gömleğe de sahip olur. Gömlek sayesinde ülkedeki bütün yolsuzlukları engeller. Daha sonra sandığa kilitledikleri sihirli gömleği unuttur ve padişahın kızı ile mutluluk içinde yaşarlar.

3.1.2.3.7. Hiç Yüzünden

Annesi Keloğlan'ın cebine on kuruş koyar ve bakkaldan 'hiç' almasını ister. Anlatıcı konumundaki Keloğlan'ın ifadesine göre yaşadıkları zamanda 'tuz'a 'hiç' denmektedir. Keloğlan alacağını unutmamak için "hiç hiç hiç" diye bağırarak koşarken bilmediği yollara girer ve kaybolur. Bir deniz kenarında avlanan balıkçılar

Keloğlan'ın böyle bağırmasına sinirlenir ve onu bir güzel döverler. Balıkçılardan öğrendiği gibi, “Biri çıktı, ikisi daha gelsin!” diyerek koşmaya başlayan Keloğlan, bu sefer de kapısından tabut çıkarılan bir cenaze evinin sakinlerinden dayak yer. Buradaki insanlardan “Hak rahmet eylesin, geride kalanlara sabır versin.”demeyi öğrenir. Bu sözleri kötü kokan bir köpek cesedinin yanında söyleyen Keloğlan, çevredeki insanlar tarafından yine dövülür ve farklı sözler tekrarlamaya başlar. Yanlış yerlerde yanlış sözler söyleyerek hamamdan çıkan kadınlar, terlikçiler ve çeşitli insanlar tarafından dövülür. Yeniden hiç almayı aklına getirip elinde tuzla eve dönen Keloğlan bu sefer de çok geç kaldığı için annesinin dayacağını yer. Oğlunun bitkinliğini görünce yumuşayan annesi Keloğlan’a şefkat gösterir. Yün takkesini giyip yatağına yatan Keloğlan, yamalı yorganına bürünüp uykuya dalar.

3.1.2.3.8. Kuyruksuz Kalan Tilki

Keloğlan'ı annesi değirmene çalışmaya gönderir. Ustasının isteğiyle ambardaki unu çuvallara boşaltmak için kapağı açan Keloğlan, ambarın boş olduğunu görür. Bir haftalık emeği olan unun çalınmasına ustası çok üzölmüştür. Keloğlan, o gece bir un çuvalının içine saklanır ve ambara tuzak kurarak hırsızlığa gelen tilkiyi yakalar. Ambar içinde hapsolan tilki, Keloğlan'a kendisini bırakması için yalvarır. Bir gün kendisinin de ona bir iyiliği dokunabileceğini söyler. Daha önce hiçbir canlıya zarar vermeyen Keloğlan tilkiye acır ve gitmesine izin verir.

Tilki, canını kurtarmanın sevinciyle eskiden tanıdığı Yemen padişahına giderek kızını Kafdağı padişahının oğluna ister. Padişah, kızıyla birlikte şehzadenin kendisini görmeden bu evliliğin olamayacağını söyler. Keloğlan'ın yanına geri gelen tilki Keloğlan'dan kırk takke kırk külah bulmasını ister. Takke ve külahları toplayan Keloğlan tilkiyle birlikte yola çıkar. Yemen padişahının sarayı bir ırmağın yakınındadır. Tilki Keloğlan'a takke ve külahları ırmağa attırır ve padişaha şehzadenin kırk adamının ırmakta kaybolduklarını, kendisinin de giysisiz kaldığını söyler. Yemen padişahı, kel bir oğlan olduğunu anlamadığı şehzade için hemen elbiseler diktirir. Keloğlan, çok zengin, zeki, yakışıklı biri zannedilince padişahın

kızı da onu beğenir. Kırk gün düğün yapılmasını beklemeyen tilki ve Keloğlan, kızı en büyük dumanın olduğu yöne getirmelerini söyleyerek Yemen padişahının sarayından ayrılırlar.

Tilki, Keloğlan'ı ayıların evine getirir. Burası, uzaktan kırk ev gibi görünen kırk odalı bir köşktür. Ayılara arkalarından yüz avcının geldiğini, canlarını kurtarmak için kaçmalarını söyleyen tilki, ayılar kaçınca Keloğlan'dan ot yığınlarını yakmasını ister. Bir anda alev alan ot yığınları büyük bir duman çıkarır. Gelin alayı bu dumanı görünce gelir, padişahın kızını bırakır ve giderler. Keloğlan, kel olduğunun farkına varmayan eşi ve tilkisiyle mutluluk içinde yaşamaya başlar. Ara sıra Keloğlan'a kendisi ölürse üzülp üzülmeyeceğini soran tilki bir gün ölü taklidi yaparak yatağa uzanır. Keloğlan, tilki için ağlayan eşine bir tilki için üzülmenin yersiz olduğunu söyler ve tilkiyi kuyruğundan tutarak camdan atar. Bu sırada kuyruğu kopan tilki ağlayarak gelir ve iyiliğine böyle karşılık veren Keloğlan'a kırıldığını söyler.

Kuyruksuz kalan tilki, yaşamak için dağdaki akrabalarının yanına gider. Onlar da kuyruksuz kaldığı için kendisiyle alay etmişler, başına ne geldiğini sormamışlardır. Bunun acısıyla akrabalarına bir oyun eden tilki, onların da kuyruksuz kalmasını sağlar ve kuyruksuz tilkiler hep birlikte yaşamaya başlarlar.

Tilki gidince Keloğlan ve eşinin de mutluluğu azalmıştır. Birlikte Keloğlan'ın annesinin yanına döner ve huzur içinde yaşarlar.

3.1.2.3.9. Horozlu Çocuk

Keloğlan'ın başka horozlara asla değişmeyeceği tüysüz bir horozu vardır. Bir gün horozu Keloğlan'a gagasında bir altın getirir. Keloğlan iki cebi de delik olduğu için altınını koyacak yer bulamaz. Oradan geçen bir atlı kendisine ilgiyle bakan Keloğlan'a yaklaşıp konuşmaya başlayınca, Keloğlan altınını koyacak yer bulamadığını anlatır. Atlı adam da altını cüzdanında saklayabileceğini ve istediği zaman Keloğlan'a geri verebileceğini söyler. Keloğlan bu öneriyi beğenir ve altını

adama verir. Adam uzaklaşırken horoz konuşur ve Keloğlan'a altını adını bile bilmediği birine kaptırdığı için kızar. Moralini bozmayan Keloğlan, gerekirse karşı tepenin arkasındaki saraya gidip beyaz atlı adamdan altınını alacaktır.

Ertesi sabah yeni padişahın gölge vergisi topladığı, vergi toplayıcıların da köye yaklaştığı haberi gelir. Keloğlan, altınını istemek için atlı adama gitmeye karar verir ve horozuyla beraber yola çıkar. Yolda kendilerine arkadaşlık etmek isteyen bir tilki, sonra da bir kurt olmuştur. Önce tilkiyi ve daha sonra kurdu yiyip yutan horoz, en sonunda da bir nehrin bütün sularını içer.

Atlı adamın yanına vardıklarında adam önce Keloğlan'ı ve horozunu kümese hapsedtirir. Horoz, kümeşte ötüp içindeki tilkiyi çıkartınca tilki bütün tavukları yer. Çok sinirlenen atlı adam, Keloğlan ve horozunu boğa ahırına hapsedtirir. Burada içindeki kurdu çıkaran horoz, bu sefer de boğaların ölümüne sebep olur. Daha da sinirlenen atlı adam Keloğlan ve horozunu yanan fırına atmaya karar verir. Tam ateşe atılacaklarken horoz kursağındaki nehrin sularını boşaltarak ateşi söndürür. Sonunda Keloğlan'dan özür dileyen atlı adam, ona bir altın yerine yüz altın verir.

Keloğlan altınlarıyla gölge vergisi alınmayan bir ülkeye doğru yola çıkar. Vardığı ülkede kellik vergisi alınmaktadır. Altınlarının yarısı ile vergiyi ödeyen Keloğlan, kalan yarısı ile bir çiftlik kurarak annesini yanına alır. Vergilerin kaldırıldığı haberi duyulunca çok sevinirler ve mutluluk içinde yaşamaya başlarlar.

3.1.2.3.10. Dev Anasının Son Günü

Keloğlan üç arkadaşıyla birlikte annesinin hazırladığı reçelli ekmekleri yiyerek kahvaltı yapar. Birlikte oyun oynar, hayal kurarlar. Keloğlan'ın hayal ettiği gökkuşağını arkadaşları da görmeye başlayınca, hep birlikte kuşağın altından geçmek için koşarlar. Tepeleri aşp da ormanın derinliklerine varırlar ve gelmişken odun toplamaya karar verirler. Hava kararmaya başladığında dönmek için yola çıkarlar ama kaybolmuşlardır. Önce hep birlikte ağaca çıkan çocuklar, uzakta bir ışık görünce

o yöne doğru giderler. Kırk kapılı büyük bir köşkün önüne geldiklerinde köşk önündeki dev davulun tokmağını kaldırıp davula bir kez vururlar. Sonra kırk kapıdan kırk kız çıkar ve çocukları karşılar. Köşkün büyük kapısında büyüklüğü akla hayale sığmayan bir dev anası görünür. Çocukları içeri buyur eden dev anası, onları mükellef bir sofrada doyurduktan sonra uyumaları için kuş tüyü yataklara yatırır. Üç arkadaşının uykuya dalmasına rağmen uyumayan Keloğlan, sabaha kadar öylece kalır. Birkaç defa uyuyup uyumadıklarını kontrole gelen dev anası, Keloğlan'ın istediklerini getirse de oğlan uyumaz. Türlü bahanelerle dev anasını oyalayan Keloğlan güneş doğarken arkadaşlarını uyandırır. Kaçarken dev anasına rastlayan çocuklar, saf yaratığa kendini değirmen taşına bağlatıp peşinden koşturarak yakalanmaktan kurtulurlar. O günden sonra Keloğlan, dev anasını sık sık rüyasında görecektir.

3.1.3. HİKÂYELER

Mustafa Ruhi Şirin'in *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* ve *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* adlarını taşıyan iki hikâye kitabı bulunmaktadır.

3.1.3.1. HER ÇOCUĞUN BİR YILDIZI VAR (1993)

Her Çocuğun Bir Yıldızı Var, Mustafa Ruhi Şirin'in ilk baskısını 1993'de yapan ve Ağustos 2008'de dördüncü defa yayımlanan hikâye kitabıdır. Fusun İyicil tarafından resimlenen ve 103 sayfadan oluşan eser, Kök Yayıncılık kitapları arasındadır.

On bir hikâyeden oluşan *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var*, 'Kardan Adamın Kedisi', 'Çocukluk Arkadaşım Sincap', 'Köpeğimin Kurdelesı Kırmızı' ve 'Her Çocuğun Bir Yıldızı Var' olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır.

‘Kardan Adamın Kedisi’, *Suna’nın Bebeği*, *Ayla’nın Bulut Oyunu*, *Kardan Adamın Kedisi* adlı hikâyelerden, ‘Çocukluk Arkadaşım Sincap’ adlı bölüm, *Güneş Resimli Kayık*, *Çocukluk Arkadaşım Sincap*, *Yağmurun Elleri* hikâyelerinden oluşurken; ‘Köpeğimin Kurdelesı Kırmızı’ bölümü *Maviş Kedim Miyav Dedi*, *Balıkların Sunduğu Gülücük*, *Köpeğimin Kurdelesı Kırmızı* hikâyelerinden ve ‘Her Çocuğun Bir Yıldızı Var’ adındaki bölüm de *Evinize Hoş Geldiniz*, *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* başlıklı hikâyelerden meydana gelmektedir.

2008 yılında Arapça’ya çevrilen *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var*, yazarın, yaşlılarına göre üstün özellikler gösteren çocukları kahramanlaştırdığı hikâyeler bütünüdür.

3.1.3.1.1. Suna’nın Bebeği

Suna, yürümeyi, konuşmayı, okumayı erkenden öğrenmiş özel bir çocuktur. Beş yaşında olmasına rağmen ablasının okul kitaplarını okumakta, boyundan büyük sorular sormaktadır. Neşeli ve konuşkan bir çocuk olan Suna, annesi ile pazara gitmeyi çok sever. Pazar, Suna’ya bayram yeri gibi görünür ve içindeki öğrenme isteğiyle orada gördüğü her şeye ilgi duyar. Hikâyede, Suna’nın annesiyle pazara gitmesi, heyecanlı bir gezinti ardından yorulması ve annesinin aldığı bebekle uyuyakalması anlatılmaktadır.

3.1.3.1.2. Ayla’nın Bulut Oyunu

Ayla, yağmurlu bir günde balkondaki koltuğuna oturur. İçi içine sığmamaktadır. Çiçekleri sever, kendi kendine şarkılar uydurur. Bulutları seyretmeye başlar. Bahçede çay toplayan ablasını bulut oyunu oynamaya çağırır. Ablasının gelmesi için ağlar. Abla geldiğinde bulutları canlı cansız varlıklara benzetirler. Bu sırada Ayla ablasına bir sürü sorular sormaktadır. Ortalığı sis kaplayıp bulutlar görünmez olunca Ayla odasına çekilip pencereden yağmuru izlemeye başlar. Bu sırada büyük bir

yağmur damlasının penceresine doğru geldiğini görür. Damla büyür ve kocaman bir çiçeğe dönüşür. Çiçeğin ortasında beliren bir kız yüzü, tatlı bir sesle Ayla'nın yıldızından selam getirdiğini söyler. Ayla ile tanışan Yağmurkız, yıldızı ağlayan kızlara görüldüğünü anlatırken ablanın içeri girmesiyle ortadan kaybolur. Ağlamaya başlayan Ayla'yı ablasının söylediği ninniler avutacaktır.

3.1.3.1.3. Kardan Adamın Kedisi

Bir kış sabahı ortalığı kaplayan kar, herkesi sevindirir. Her yer bembeyaz olmuş, okullar tatil edilmiştir. Oynamak için bahçelere çıkan çocuklar, rengârenk giysileriyle kartopu oynamaktadırlar. Elif'in kedisi Sarman da bahçeye çıkarak çocuklar gibi karla oynamaya başlar. Patileriyle bir kar yumağı oluşturur. Yumak zamanla topağa dönüşünce, çocukların aklına kardan adam yapmak gelir. Sarman'ın topağı, söylenen tekerlemeler eşliğinde kocaman bir kardan adama dönüştürülür. Üşümesin diye başına kırmızı bir külah, sırtına lacivert bir palto geçirilen kardan adamın gözleri zeytinden, burnu havuçtandır. Siyah çerçeveli bir gözlük de takan kardan adamı çocuklar çok sever. Bu durumu kıskanan Sarman, gece kardan adama bir zarar vermeyi planlamıştır. Hava karardığında kardan adamın yanına giden Sarman onun çok yalnız ve mutsuz olduğunu görünce içi sızlar. Ona destek olmak için omzuna çıkar. Ancak istemeden önce burnunu, sonra gözlüğünü ve gözünün tekini düşürür. Bunları yerine takmayı dener ama başaramaz. Son denemesinde kardan adamdan bir tokat yer ve yere düşer. Kardan adamın önünde durup patileriyle yeri eşelemeye başlayınca kardan adam yere devrilir. Üzerine çıktığı kardan adamın ağladığını görünce aklı karışır ve eve döner. Elif, Sarman'ı güzelce kurular, doyurur ve uyutur. Gecenin geç saatlerinde Sarman camın tıklanmasıyla uyanır. Kardan adam pencerenin dışında ağlamaktadır. Çok üşüdüğü için eve girmek ister ama Sarman kendi kardan adamına bu kötülüğü yapamayacak kadar merhametlidir. Kardan adam kıskanç Sarman'ın yüreğinin yumuşamış olmasına çok sevinir. Yeniden kar olup gökyüzüne çıkmaya karar verir ve Sarman'a veda eder. Çok duygulanan Sarman gece boyu pencere önünde ağlar.

3.1.3.1.4. Güneş Resimli Kayık

Yazar, çocukluk günlerinde bahçelerinin önünden geçen ırmağın kenarında oynamaktadır. Resim defterinin üzeri renk renk resimlerle dolu kâğıtlarından kayıklar yapar. Yirmi dört kağıt kayığı ırmağa bırakır. Küçük donanma ırmakta yüzerken yağmur başlar. Yazar, çevredeki küçük kuşlardan birinin en öndeki kayığa konduğunu görünce ‘Haydi uçurun kayıklarımı!’ diye birkaç kere seslenir. Böylece kuşlar kâğıt kayıkları ağızlarına alarak uçarlar ve küçük donanma ıslanmaktan kurtulmuş olur.

3.1.3.1.5. Çocukluk Arkadaşım Sincap

Yazar çocukluğunda ressam olmayı hayal etmektedir. Çocukluğunda bir ağustos günü, bahçelerindeki ceviz ağacının gölgesinde uyurken, ağaç dallarının kargalarla dolmuş olduğunu görür. Ağaçtan gelen garip sese kulak verdiğinde yaralı bir sincabın kargalardan kaçmak isteyip de kaçamadığını fark eder. Yavru sincabı bir şekilde kucağına alıp eve doğru yokuş yukarı koşmaya başlar. Kargalar sürü halinde peşlerinden gelmektedir. Yolda kendisine katılan annesiyle birlikte evin kapısından girene kadar kargaların saldırılı takibine uğrarlar.

Yazar, yaralı sincabı tavan arasında saklar ve iyileştirir. Zamanla birbirlerine alışırlar. Olaydan beş gün sonra bahçeye çıkar ve oyun oynarlar. Yazar, beyaz bir duvara sincabın resmini çizmeye başlar. Bu durumu dikkatle izleyen sincap, resim tamamlanmak üzereyken uzaklaşıp izini kaybettirir. Duruma anlam veremeyen yazar, çizdiği resme bir daha bakmak ister. Resmin siyah bir fareye benzediğini görünce sincabın kaçış nedenini ve hiçbir zaman ressam olamayacağını öğrenmiş olur.

3.1.3.1.6. Yağmurun Elleri

Yazar çocukluk günlerinde iki arkadaşıyla birlikte oynadığı oyunları hatırlamaktadır. Üç çocuk, elleriyle çamurdan oyuncaklar yaparlar. Yaptıkları oyuncakların erime tehlikesine rağmen yağmuru çok severler. Sisli günlerde ‘çakal horonu’ adındaki ince yağmur yağmaktadır. Çocuklar insanları da çamur oyuncakları da ıslatmayan bu yağmura ‘elsiz yağmur’ adını takmışlardır. Elsiz yağmur yağdığında hep bir ağızdan yazarın uydurduğu tekerlemeyi söylemektedirler. Bir gün çok şiddetli bir yağmur başlar. Çocuklara göre yağmurun elleri görünmüştür. Yağmuru yağdıran devi gördüklerini zannederler. Bu onlar için en mutlu günlerden biridir.

3.1.3.1.7. Maviş Kedim Miyav Dedi

Hikâyenin kahramanı çocuk, çimenler üzerinde uzanmıştır. Kedisi Maviş, yakındaki kiraz ağacında uyumaktadır. Çocuğun parmağına konan bir kelebeğin konuşmaya başlaması onu çok şaşırtır. Bu sırada ağaçtan inen Maviş uçurtmanın ipiyle oynamaya başlar. Sonra konuşan kelebeği kıskanır ve kovalayıp yakalamak ister. Başaramayınca sahibinin yanına gelip omzuna çıkar ve yeniden uçurtmayla ilgilenmeye başlar. Kelebek, kedinin uçmak istediğini fısıldayınca kahraman kendini tutamayıp uçurtmanın ipini kedinin gövdesine dolayıverir. Kedi havalanır ve uçmaya başlar. Yere inmeyi başaramayan Maviş yardım ister ama sahibinin yapabileceği bir şey kalmamıştır. Peşinden koştuğu uçan kedinin izini kaybedince mecburen eve gider. Haftalarca beklenen kedi eve dönmemektedir. Son derece üzülen kahraman, kedisini çok özlemekte, onun için şiir yazıp resim yapmaktadır.

Okulların açıldığı gün kedi birden çıkagelir. Zayıflamış, yorulmuş, kirlenmiştir. O gün okula gitmekten vazgeçen kahraman kedisini ılık suyla yıkar, ona süt içirir. Birazdan kucağında uyuyakalacak olan kedisi Maviş’in yeniden miyav demesi kahramanı çok sevindirir.

3.1.3.1.8. Balıkların Sunduğu Gülücük

Tamer, ince yapılı, sessiz sakin ama cesur ve özgüveni tam bir çocuktur. Ailesi parçalanmış olan Tamer'in yüzünde hiç silinmeyen ince bir keder çizgisi bulunmaktadır.

Yazar anlatıcı, ailesiyle birlikte balık tutmaya gideceklerini komşularına söylemiştir. Bunu duyan Tamer de onlarla birlikte gelir. Gölde balık tutmak Tamer'i çok sevindirir. Akşam olduğunda oradan ayrılmak istemez. Tamer, göle bakarken beş yıldır ayrı olan ailesinin bir arada fotoğrafını görmüştür. Eve döndükten sonra hastalanır.

3.1.3.1.9. Köpeğimin Kurdelesini Kırmızı

Asuman, yaz tatillerini İstanbul'a bir iki saat mesafedeki, dedesi ve anneannesinin yaşadığı Evrencik Köyü'nde geçirmektedir. Bir önceki yaz, dedesinin değirmenini bekleyen sevimli köpek Uykusuz'u çok sevmiştir. Onu çok özlediği için Uykusuz'un kasete kayıtlı seslerini dinlemektedir. Köye gitmek için yola çıkarken, yanına Uykusuz'la çektiirdikleri fotoğrafı almayı ihmal etmez. Uykusuz'a oyuncaklar götürmektedir. Köye varır varmaz değirmene dedesinin yanına koşar. Dedesi Uykusuz'un öldüğünü Asuman'a hemen söylemez. Onu köpeğin mezarının başına kadar götürür. Asuman Uykusuz'a getirdiği oyuncakları ve fotoğrafı mezarın üzerine bırakır. Değirmene dönen Asuman oradaki ahşap kanepenin üzerinde uyuyakalır. Rüyasında Uykusuz ile oyunlar oynamaktadır.

3.1.3.1.10. Evinize Hoş Geldiniz

Rüya ve oyunun bir araya geldiği bu hikâyede yazar elinde fırıldak taşıyan bir çocuk tarafından bilmediği yollardan geçirilerek doğduğu ve büyüdüğü eve getirilir. Burada, sevdiği ve özlediği her şey bir aradadır: Küçük yaşta yitirdiği babası, annesi,

eski sınıf arkadaşı, çocukluk oyuncakları, elinde oyuncak bez bebeği ile ablası, doğar doğmaz vefat eden oğlu Ömer, küçük oğlunun yıllar önce uçup giden muhabbet kuşları, büyümüş iki oğlu, oğullarının annesi, bir gül ağacı, bacağı kırık oyuncak at... Rüya, başladığı gibi tamamlanır ve yazar fırıldaklı çocuğun kendisini bindirdiği beyaz küheylan ile çocukluk evinden uzaklaşır.

3.1.3.1.11. Her Çocuğun Bir Yıldızı Var

Yazar altı yaşındayken babasını kaybetmiştir. Cenaze günü ne olduğunu anlamaz ve çevresindeki herkesin ağlamasına anlam veremez ama o da ağlamalara eşlik eder. Amcası yeğenini kucağına alıp ağlamazsa masal anlatacağını söyler. O gün babasının tabutla götürülüşünü izleyen yazar, masalın nasıl bir şey olduğunu merak etmektedir ama amcası ona masal anlatacağını unutmuştur. Aradan bir ay geçtikten sonra, yazarın hayal arkadaşı ona masal anlatmaya karar verir. Hayal arkadaş, papatyaya benzeyen bir yıldızdır. Yıldızın masalı bittikten sonra yazar ona babası hakkında sorular sorar. Aynı gece babasının oyuncak ata binmiş hayalini görecektir.

3.1.3.2. GECELERİ MIZIKA ÇALAN KEDİ (2004)

Mustafa Ruhi Şirin'in kendi çocukluk anılarından faydalanarak yazdığı anlaşılan *Geceleri Mızıka Çalan Kedi*, yetişkinler tarafından da zevkle okunabilecek niteliktedir. Zaten, eserin alt başlığı da "Her yaştan çocuklara hikâyeler" adını taşımaktadır.

Geceleri Mızıka Çalan Kedi, ilk kez 2004 yılında yayımlanmış, eserin üçüncü ve son baskısı Kök Yayıncılık tarafından Ekim 2008'de yapılmıştır. Ferit Avcı'nın resimlediği kitap, 126 sayfadan oluşmaktadır.

Toplam on yedi hikâyenin bulunduğu kitap, ‘Beyaz Oyun Ağacı’, ‘Uçan Kaplumbağa’ ve ‘Geceleri Mızıka Çalan Kedi’ adlarında üç bölüme sahiptir. Birinci bölüm, *Horoz Ali*, *Beyaz Oyun Ağacı*, *Şakacı İki Dev*, *Hayal Kardeş*, *Mavi Kumbara* ve *Büyük İyilik Meleği* adlı hikâyelerden meydana gelmektedir. İkinci bölümde, *İlk Rüya*, *Uçan Kaplumbağa*, *Rüya Gibi Adam*, *Babam Deniz ve Ben*, *En Çocuk Baba*, *Son Rüya* hikâyeleri bulunmaktadır. Üçüncü ve son bölüm ise, *Yağmurdan İslanmayan Kız*, *Geceleri Mızıka Çalan Kedi*, *Ağlayan Çınar*, *Mavi Bahçenin Çocukları*, *Babam Ne Zaman Gelecek* adlı hikâyelerden oluşmaktadır.

3.1.3.2.1. Horoz Ali

Hırslı bir çocuk olan Ali, köydeki horoz dövüşlerinde horozunun yenilmesine çok üzülmemektedir. Horozu son dövüşte hırpalanıp yaralanınca onu evde bakıma alır. Kuru üzüm, fındık ve kabak çekirdeğiyle beslediği horozunu güzel sözlerle avutmayı da ihmal etmez. Horozunun tekrar kral horoz olması için çalışmalara başlar. Onu koşturur, çatıya ve ağaçlara çıkararak uçurtur. Dövüş günü geldiğinde köy meydanında herkes toplanmıştır ve Ali horozunun Yakup’un horozuyla mücadeleye hazır olduğunu düşünmektedir. Dövüş başladığında Ali’nin horozu insanların üzerinden uçarak tarlaya doğru kaçmaya başlar. Yakup’un horozu Ali’nin horozunu kovalarken Ali de kendi horozunu kovalayan Yakup’un horozuna tekme atmak isteyince horoz bu sefer de onun üzerine yürür. Ali kaçır ve kiraz ağacının dalında duran kendi horozunun yanına çıkmayı başarır. O günden sonra ona herkes ‘Horoz Ali’ diye seslenir. Her çağrılışında çocukluk anısı tazelenen Horoz Ali zamanla bu lakabı benimser. Artık yazdığı mektupları Horoz Ali adıyla imzalamaktadır.

3.1.3.2.2. Beyaz Oyun Ağacı

Yirmi yedi kişiden oluşan beşinci sınıf öğrencileri bir masal oyunu için sabah erkenden yola çıkarlar. Oyun yeri karne tatilinden bir gün önce hazırlanmıştır. Bütün masal kahramanları orada hazır: Küçük Prens, Zéze, Alaaddin, Külkedisi

Sinderella, Uyuyan Güzel, Kırmızı Şapkalı Kız, Keloğlan, Haydut Haytazot, Şehrazat, Nasrettin Hoca ve Karanfilli Dev Amca.... Ayrıca La Fontaine de bu oyunda sanık sandalyesinde oturmaktadır. Serçenin yargıçlık yaptığı mahkemede bütün hayvanlar davacıdır. La Fontaine üzüntüsünden ağlamak üzereyken imdadına Ezop yetişir ve etkili bir savunma yapar. Mahkeme sonunda La Fontaine’e verdiği her hayvan için övgü şiirleri yazma cezası verilir.

3.1.3.2.3. Şakacı İki Dev

Sıcak bir haziran günü mahalle çocukları oyun oynamak için buluşurlar. Akşam olduğunda kiraz bahçesine giren çocuklar oradaki üç korkuluğun da farklı giysiler içinde olduğunu görürler. Korkuluklardan biri şapkalı, biri bereli, üçüncüsü de fötrlüdür. Rüzgâr estikçe lak lak sesi çıkaran korkutmaç, en uzun kiraz ağacının tepesindedir. Bunlar kuşları korkutmak içindir. Çocuklar bahçe sahibinin cimriliğine inat sepetleriyle kiraz ağaçlarına çıkarlar. Ne de olsa kirazlar olgunlaşmış ve kurtlanarak yere dökülmeye başlamıştır. Zaten köyde herkesin bahçesinde herkese yetecek kadar kiraz vardır. Çocuklar karınlarını doyurup sıra sepetleri doldurmaya gelince Çilli Ömer’in sesi duyulur: “Dev geliyor, kaçalım!” Ardından yine bağırır: “Daha uzun boylusu arkasından geliyor, kaçalım!” Çocuklar ne yapacaklarını bilemez haldedir ve beyazlara bürünmüş devleri görünce koro halinde ağlamaya başlarlar. Devler, çocuklardan ayakkabılarını, gömleklerini ve harçlıklarını çıkararak aşağıya atmalarını isterler. Sonra da ağaçtan inip sepetleri bırakarak evlerine koşmalarını emrederler. Üç çocuk koşa koşa giderken iki dev, beyaz çarşaflara taktıkları uzun sopaları bırakırlar ve gülmeye başlarlar. Bu ikisi diğer üçünün mahalleden yaşça büyük arkadaşlarıdır. Arkadaşlarının ayakkabı ve gömleklerini evlerinin kapı kollarına bağlar ve evlerine giderler. Üç küçük ise korkudan sabaha kadar uyuyamazlar.

3.1.3.2.4. Hayal Kardeş

Şenay yedi yaşında ince, duygulu ve zeki bir kızıdır. Şenay'ın Aycan adını verdiği beş yaşında bir hayal arkadaşı vardır. Aycan, Şenay'a ilk kez mızıka çalarken görünmüştür ve o günden sonra Şenay her istediğinde yanına gelmektedir. Şenay annesine masal anlatmaktan hoşlanır ve babasına komik şarkılar söyler. Aycan ise anlatılanları duyduğu halde hiç konuşmaz, su içmez, çikolata yemez. Şenay mızıka çalarken Aycan palyaço gibi oyunlar oynar, havada resimler çizer. Tanıştıklarının üçüncü günü babalarının aldığı çınar fidanlarını isim ağaçları olarak bahçeye birlikte dikerler. Şenay doğacak olan kardeşini sevinçle beklemektedir. Bir gün annesinin karnındaki gerçek kardeşinin resimlerini çizip Aycan'a gösterdiğinde büyü bozulur gibi olur. Aycan artık alıngan ve kırılgan olmuştur. Şenay Aycan'ın fotoğrafını çekmek ister ve babasına bir fotoğraf makinesi aldırır. Aycan buna da içerler ve ayrılık vaktinin yaklaştığını düşünür. Şenay bir sabah ağlayarak uyanır. Rüyasında yanağına ayrılık öpücüğü konduran Aycan'ı görmüştür. Gerçekten Aycan bundan sonra çağrılrsa da gelmez. Aynı sabah babası kucağında yeni doğan kardeşiyle Şenay'ın odasına girince Şenay çok sevinir. Gün boyunca ayrılığın acısını ve kavuşmanın sevincini beraber yaşar. Kardeşinin adını Aycan koyarlar.

Basılan fotoğraflar geldiğinde annesi ve babası Şenay'ın hayal arkadaşını ilk defa görür ve bir hayalin fotoğrafını çekebilmesine çok şaşırırlar. Şenay fotoğraflardaki Aycan'ları ayrı ayrı öper. O gün bahçeye yeni doğan kardeş için üçüncü isim ağacı dikilir.

3.1.3.2.5. Mavi Kumbara

Ayşe arkadaşlarıyla çember çevirmeyi, kasabanın ortasından akan ırmağa kağıt kayıklar bırakmayı ve balık tutmayı çok sevmektedir. Perşembe günleri kasabada kurulan pazara giderler. Limonatacılar, dondurmacılar, pamuk helvacılarla dolu pazar onlara bayram yeri gibi görünür.

Ayşe'nin çok sevdiği sıra arkadaşı Fatma ince, duygulu, kırılgan ve utangaç bir kızdır. Babasının bir kaza sonucu yataktan kalkamıyor olmasına çok üzülen Fatma, sık sık resim defterinin içinde sakladığı, babasının sırtında yük taşıırken çekilmiş fotoğrafına bakmaktadır. Ayşe arkadaşının durumuna üzülür ve harçlığının yarısını gizlice yoksul Fatma'nın çantasına koyar, öğlenleri beslenme çantasındaki yiyecekleri onunla paylaşır.

Bir Çarşamba günü Ayşe babaannesinin miyop gözlüklerini, dedesinin yeleğini, annesinin eski ayakkabılarını, mavi grafon kağıdıyla kapladığı konserve kutusunu bir plan doğrultusunda hazırlar. Resim defterinin orta sayfasına “yoksul kıza yardım edin!” yazısını hazırlamıştır. Perşembe sabahı okul yerine doğruca pazara gider. Yanında getirdiği eski kıyafetleri giyer ve babaannesinin gözlüklerini takarak dilenmeye başlar. Bu arada meraklanan sınıf arkadaşları Ayşe'yi aramaya başlarlar ve onu hiçbir yerde bulamayınca pazara gelirler. Ayşe etrafını çeviren arkadaşlarını miyop gözlüklerinden dolayı göremez. Sıraya giren arkadaşları harçlıklarını mavi kumbaraya attıktan sonra duygulu bir koro halinde “Ayşe! Ayşe!” diye tezahürat ederler. Bütün pazar da onlara eşlik etmektedir. Fatma sıra arkadaşını sımsıkı kucaklarken ikisi de ağlamaktadır.

3.1.3.2.6. Büyük İyilik Meleği

Annesiyle hastaneye gitmek için hazırlanan Adem, orada bir gün kalacak olmasına rağmen yanına oyuncaklarını, resim defterini ve renkli kalemelerini almıştır. Adem hastanedeki odasını çok beğenir: Küçük pembe renkli odada bir yatak, bir kanepe, yüksekçe bir sehpa, yemyeşil yapraklı iskender boynuzu bitkisi vardır. Tek penceredeki pembe tülde renk renk yapma kelebekler ve duvarlarda çocukların yaptığı resimler güzeldir. Adem başucundaki annesinden hiç anlatılmamış bir masal dinlemek isteyince annesi kuşların insanlardan sayıca fazlaştığını içeren bir masal anlatır. Bu masalın masaldan daha güzel bir resmini çizen Adem, o gece rüyasında bir sürü kuş görür. Sabah uyandığında beyaz önlüklü doktor çıkagelir ve Adem'e mavi bir önlük giydirirler. Adem korkusunun geçmesi için annesinin onu öpmesini

ve küçük iyilik meleğinin girebilmesi için ameliyathanenin kapısının açık kalmasını ister. Doktor kapının açık kalacağı sözünü verir. Ameliyat bitince Adem uyanır ve açık kapının önünde bekleyen annesi ona sevgiyle seslenir. Adem annesine ağlamamasını, işiten tek kulağıyla onu duyabileceğini söyleyerek teselli eder. Ameliyattan sonraki ilk gün Adem babasının getirdiği müzik kutusundan çıkan ezgilerle uyanır. Eve dönerken annesinin anlattığı ve kendisinin resimlediği masalı ilerde çocuklarına anlatmaya karar verecektir.

3.1.3.2.7. İlk Rüya

Dokuz yaşındaki kahraman her gece gökyüzündeki yıldızıyla konuşmaktadır. Bir gece birlikte okula gitmeye karar verirler. Sınıfa girdiklerinde yıldız, boynunda çingırağı olan siyah gözlü beyaz bir kediye dönüşüverir. Kahraman, kedisinin isteği üzerine tahtaya üç korkuluk çizer. Kedi bu korkuluklara sıralara oturmalarını söyleyince, korkuluklar tahtadan iner ve otururlar. Korkulukları alkışlayan çocuğun sopası bir anda ata dönüşür ve kedi de ata biner. At, sırtındaki kediyle dörtnala koşmaya başlayınca peşinden korkuluklar, duvardaki hayvanlar atlasının canlanıveren hayvanları ve tarih atlasının yeniden hayata dönen kahramanları da koşar giderler. Dışarıda müthiş bir kalabalık vardır. Okul ise ıpıssız kalmıştır. Çocuk kahraman korkuya kapılır. Sonra korkuluklar geri döner fakat yıldız çağırılmasına rağmen geri gelmemiştir. Bütün bunlar kahramanın hayallerle dolu bir çocukluk rüyasıdır.

3.1.3.2.8. Uçan Kaplumbağa

Kahraman, kırdan yürürken bir kaplumbağa ile karşılaşır ve yere çömelerek onunla konuşmaya başlar. 10 yaşındayken, kaplumbağayı istemeden inciten kahraman hala bunun üzüntüsünü çekmektedir. Irmak kenarında arkadaşı Ali ile oynarken attığı taş, orada olduğunu bilmediği kaplumbağanın sırtına değmiş, başasını delmiştir. Sırtı kanlı kaplumbağa çocuğa acı acı baktıktan sonra sulara

karişarak kaybolur. Çocuk vicdan azabıyla günlerce kaplumbağayı arar. Yiyeceklerini, oyuncaklarını sunmak istediğı sevimli hayvanı bir türlü bulamaz ve üzüntüsünden ağlar. Rüyalarında gördüğü kaplumbağadan defalarca af dilemiş ve defterine onun resimlerini çizmiştir. Bunları kaplumbağaya tek tek anlattıktan sonra, yaşadıklarıyla acıyı, acımayı, özür dilemenin anlamını, sevmeyi öğrendiğini söyler ve bağışlanma diler. Kaplumbağayla göz göze geldiklerinde hayvan gülümser ve yan yana yürümeye başlarlar. Arkadaşı Ali de onlarla birlikte dir. Biraz yürüdükten sonra kaplumbağa havalanır ve uçuverir. Geri dönüş yapıp tam üzerlerinde durarak göz kırpmayı da ihmal etmez.

3.1.3.2.9. Rüya Gibi Adam

Kahraman dedesini çok sevmektedir. Dedesi onun en iyi arkadaşıdır. Dedesi o doğduğu gün çok sevinmiş ve o gece hiç uyumamıştır. Dedesi onunla oyunlar oynamış, ona şarkılar söylemiştir. Babaannesi öldükten sonra günlerini meyve bahçesinde geçiren ve yetiştirdiğı meyveleri satmayıp yoksullara dağıtan dede çok çalışkan ve iyilikseverdir. Kasabanın dört bir yanına meyve ağaçları, kırlara yediveren gülleri diker. Herkese candan davranır, kimseyle küskünlüğü yoktur. Dedeyi en çok uçurtmalarını yaptığı ve el fırıldaklarını tahta arabalara çivilediğı çocuklar sever. O da bütün çocukların adını bilir çünkü iç cebindeki küçük ve eski defterde çocukların doğum tarihleriyle isimleri yazılı ve portreleri çizilidir.

Yağmurlu bir günde kahraman ve dedesi kulübede konuşurlar. Dede torununa gizlice iyilik yapmanın insanı daha da mutlu edeceğini anlatır. O anda karar verirler: Yapacakları iyiliklerden kimsenin haberi olmayacaktır. İlk iş olarak dedenin meyve sepetlerini torunu bisikletin arkasında yaşlıların evlerine taşır. Dede iyiliksever olmasının ötesinde insanlara ve dünyaya güzel bakabilen bir kişidir. Az fakat güzel konuşur, az uyur, hiç boş durmaz. Dedesi torunu için rüya gibi bir adamdır.

3.1.3.2.10. Babam Deniz ve Ben

Altı yaşındaki kahramanın babası her gün kayıkla denize açılmaktadır. Akşamları babasının denizden dönüşünü seyretmeyi en büyük mutluluk olarak gören kahraman, babasının geciktiği akşamlar pencerenin önünden ayrılmaz. Evleri sahilden kırk adım uzaklıktadır. Bahçeleri kayık müzesi gibidir. Babasının elli yılda beş kayığı olmuştur. Bunların isimleri sırasıyla Zambak, Rüya, Rüzgar, Yıldızcık ve son kayığı olan Kırmızı Martı'dır.

Kahraman babasıyla denize açıldığı ilk günü hiç unutamaz. Henüz sekiz yaşında olduğu o gün kayığın arka kısmında ayaklarını denize doğru sarkıtmıştır. Babası ilk deniz ödevini orada verir: "Denizin sesini dinle." Çocuk böylece denize alışır ve hep kaptan olma arzusuyla büyür. Büyük ve beyaz gemileri olacaktır. Çocuk babasıyla son defa denize açıldığı günü de hiç unutmaz. Çok uzaklara açılmışlardır. Yağmur yağmaya başlamıştır. İkisi de ıslanmış halde kıyıya dönerler. Bir zafer kazanmış kadar sevinçlidirler. Onlara dönüş yolunda bir yunus eşlik etmiştir. Babası ve Deniz Güzeli adını verdiği bu balık, iki dost gibidir. Babası dostunun sırtını okşarken çocuk babasının küçük kayığı ile çoğu gün dalgalı denizden güven içinde geri dönüşünün sırrını artık öğrenmiştir. Deniz Güzeli artık onun da arkadaşıdır. Aradan yıllar geçmiş, büyüyen çocuk kaptan olamamış ama deniz sevgisini hiç yitirmemiştir. Deniz kıyısına her gittiğinde babasıyla konuşur gibi denizle konuşmaktadır.

3.1.3.2.11. En Çocuk Baba

Anlatıcının babası çocuk ruhlu, dünyaya çocuk gibi bakan bir insandır. İlk kez karşılaştığı çocuklarla hemen arkadaş olur ve onların oyunlarına katılır. Çocuklarla oyun bahçesinde misket, saklambaç oynar, atlıkarıncaya ve dönme dolaba biner. Çocuklarla birlikteyken çocuk adam olan baba, büyüklerin yanında çocuklar söz konusu olduğunda ise ciddileşir. Her ırktan ve her coğrafyadan bütün çocukların dertlerini dert edinir.

Babası ağabeyiyle ona akşamları çoğu zaman kitap bazen de oyuncak getirir. Birlikte kibrit kutularından tren yaparlar. Bazen de güreşirler. Bütün güreşlerin sonunda babalarını yenince biraz daha büyüdüklerini düşünürler. Duygularını yoğun olarak yaşayan bir adam olan babaları bir gün eve elinde büyük bir kafesle gelir. Kafeste iki büyük Hint bülbülü vardır. Babaları bu küçücük bülbüllere dadılık yapar, onları besler, onlarla konuşur. Hatta onlara Üç Beyaz Kuş adlı bir şiir yazar. Çocuklar babalarının bülbüllerin yanında kaldığı uzun zamanlarda kuş şiirleri yazdığını sonradan anlarlar. Bir yıl olmadan yaz tatiline çıkacakları için bülbülleri teyzelerine bırakırlar. Tatil dönüşü öğrendikleri acı haberi babalarına babaanneleri verir. Babaları o gün kafesle çekilmiş tek fotoğrafa bakarak ağlar. Boş kâğıtlara bülbüllerin konması için çiçekli dallar ve güller çizer. Bu yüzden de hep hayal bir çocuğa benzer.

Mustafa Ruhi Şirin, bu hikâyede oğlunun ağzından kendisini anlatmaktadır.

3.1.3.2.12. Son Rüya

Kahraman annesine göre akli üç karış havada bir çocuktur ve ele avuca sığmaz. Bir sabah annesi ona dün gece yine nerelerde olduğunu sorar. O da kızmaması şartıyla anlatmaya başlar: Dün gece ince bir patikada uçar gibi koşmaktadır. Küçük beyaz kuşlar başına, omuzlarına ve kollarına konarken o da kuş çocuk olmuştur. Dünyanın en uzun ağaçlarını çiçekler süslemektedir. Işıktan bir saray görünce saraya koşar. Camdan yapılmış sarayın içinde bir kız vardır. Başında da beyaz bir kuş... Kız kelebek gibi olduğu yerde döndükçe saray da onunla dönmektedir. Saray görünmez olunca kız ve çocuk konuşurlar. Kız, doğduğu gün ölen annesini anlatınca çocuk, annem senin de annen olsun, der. Kız uyuyan Anka'nın tüyünün onları uçurabileceğini söyler. Çocuk Anka'ya usulca yaklaşıp kanadından bir tüy alınca uçan halı ayaklarının altına seriliverir. Birlikte ovalar, dağlar, denizler üzerinden geçerler ve göz açıp kapayıncaya kadar evlerine ulaşırlar. Çocuk, 'anne biz geldik, uyan' diye seslenir. Rüyanın sonunda eli duvara değince uyanmıştır. Ne kız vardır ne camdan saray... Ve çocuk annesine, niçin hiçbiri yok anne, diye sormaktadır. Annesi, çocuğunu yitirmiş bir anne nasıl ağlarsa öyle ağlamaya başlar. Çocuk,

‘ağlama anne, annesiz kalan kızı bu gece sana getireceğim’, der. Annesi ilk kez afacan bir çocuk gibi güler. Bu da çocuğa rüyadan daha büyük bir armağandır.

3.1.3.2.13. Yağmurdan Islanmayan Kız

Elif, dokuz yaşında duygulu, şefkatli bir kızdır. Yoksul sayılmayan ailesinin tek çocuğudur. Kendinden küçük çocuklara ablalık yapan Elif, kardeşleriyle oynamayı ve bahçelerindeki salıncağında sallanmayı çok sevmektedir. Annesinin ölümünden sonra Elif çok üzülür. Bir zaman sonra yalnızlığa alışmaya başlar ve içine kapanır. Annesinin kendisi için yaptığı son bez bebeği yanından ayırmaz olur. Elif, ya anneannesine gider ya da bebeğini boynuna asıp yalnız başına dolaşır, dolaşırken sürekli annesini düşünür, kimi zaman da onun hayaliyle karşılaşır. Elif’in en çok şaşırdığı şeylerden biri yağmurdan ıslanmıyor oluşudur. Bir gün bunu anneannesine anlatmaya karar verir. Yolda yürürken yağmur yağmaya başlar. Elif, bu defa yağmurdan ıslanmaktadır. Kendi evleri daha yakın olduğu için geri döner. Üzerini değiştirirken annesinin yaptığı bez bebeği bugün yanına almayı unuttuğunu fark eder. Bebeğini boynuna asıp tekrar yola çıkar. Yolda sağa sola bakmadan yürürken ona acıyan insanlar ıslanmadığının farkında değildirler.

3.1.3.2.14. Geceleri Mızıka Çalan Kedi

Altı yaşındaki kahraman fındık değneğinden atıyla patikalarda koşup oynamayı çok sever. Babası üç gün önce ölmüştür ve annesinin ağladığını gördükçe o da ağlamaktadır.

Hayal atıyla tepeye çıktığı bir gün atına yaşadıklarını anlatır. Hayal atı, geceleri canı sıkılmaması ve uyuyabilmesi için mızıka çalan kediye ona göndereceğini söyler. Döndüğünde evde misafirler vardır ve annesi “Çocuklarım babasız kaldı” diye ağlamaktadır. Babasının sağlığında “Mareşalim” diye seslendiği kahraman, artık rütbeleri sökülmiş adı Mıstık olan bir askerdir.

Gece olduğuunda yatağında bir türlü uyuyamaz ve hayal atının ona şaka yaptığını düşünür. Tam o sırada kendisinin göremediğı bir kedi mızıka çalmaya başlar. Kardeşi Mümtaz’a seslenir ama Mümtaz uykudadır. Az sonra odaya anneleri girer ve Mıstık’ın uyuduğunu sanarak yanına yatar. Mıstık ise uyanık olduğunu belli etmeden mızıka çalan kedinin çıkardığı büyülu ezgileri dinlemektedir.

Sabah, gece olanları anlatınca ablaları ona inanmaz. Telaşa kapılan annesinin hemen haber verdiğı amcası, ona babası gibi Mareşal diye seslenerek olup biteni anlatmasını ister. Mıstık her şeyi anlatır ve amcasını hayal atının yanına götürür. Herkes çevreye toplanmışken onu kucağına alıp öpen amca, kedisi mızıka çalınca hemen uyuyan yeğeninin şanslı olduğunu, kendi çocukluğunda odasında sabaha kadar iki horozun öttüğünü söyler.

Aradan kırk yılı aşkın zaman geçmesine rağmen kahramanın uyuyamadığı geceler mızıka çalan kedi çıkagelir ve konserini vermeye devam eder.

3.1.3.2.15. Ağlayan Çınar

Çocuklar köyün en yüksek yerindeki dört yüzyıllık çınarı çok severler ve her gün çevresinde oynar, dallarına çıkıp kuşlarla vakit geçirir, yağmurlu günlerde kovuğunda saklanırlar. Çınar, yüzyıllar önce köye gelip yerleşen atalarından yadigârdır ve Ayşe adında yaşlı bir kadın tarafından dikildiğı için Ayşe Çınarı olarak anılmaktadır. Her sabah ilk gelen çocuk, ağacın en yüksek kovuğuna yerleşir. Çocuklar ağaca çıkarken kedilerini de yanlarında alırlar ve bu kediler ağaçtan hiç eksik olmayan kuşlarla iyi geçinirler. Canı sıkılan kediler ipin ucundaki küçük torbayla aşağıya indirilir.

Bir Pazar sabahı, etrafta kimsecikler yokken Fatma erkenden gelip kedisıyla ağaca tırmanır. Dokuz yaşında, horon oynayan, kemençe çalıp türkü söyleyen, narin, neşeli ve şakacı bir kızdır. Fatma, yumağını sararak kedisini yukarı çekerken kuşların ellerine konması üzerine heyecanlanır ve yere düşer. Onunla birlikte düşen kedisini,

yumak küçülünceye kadar kızın çevresinde dönmeye başlar. Gövdesi iple sarılı Fatma en son Ayşe Çınarı'nın çocuk gibi ağladığını duymuştur. O günden sonra çocukların ağaca çıkması yasaklanır.

Cenaze günü köyde herkes ağlarken kuşlar da mezarlığa Fatma'yı uğurlamaya gelir. İlk defa bir tabuta kondukları görülen kuşlar, insanlar bile ayrıldığı halde bütün gece küçük kızın mezarı başından ayrılmazlar.

3.1.3.2.16. Mavi Bahçenin Çocukları

Küçük kahraman, tatlı bir sesin davetiyle uyanır ve kendini güzel bir sarayın içinde bulur. Sarayın kubbesi gökyüzü kadar büyük ve yıldızlarla doludur. Sarayın duvarlarında oynayan çocuk resimleri, incecik yollarda koşan atlar, yükseklerde uçar gibi resimlenmiş rengârenk kuşlar vardır. Sarayın tek kapısı bahçeye açıldığında resimlerdeki atlar ve oyun oynayan çocuklar koşarak dışarı çıkar. Bu bahçede her ırktan her dilden çocuklar buluşmuştur ve neşeyle oynar, koşar, uçurtma uçurur, dönme dolaba binerler.

Kahraman kendisini saraya getiren sesin sahibi Leyla Anne ile tanışır. Leyla Anne, yirmili yaşlarda melek yüzlü bir kadındır ve ölen çocukların cennetteki annesidir. Küçük yaşta ölen çocuklar mavi bahçedeki yolculuk sona erene kadar burada kalırlar ve sonunda sevdiklerine kavuşurlar. Kahraman da bebekken ölen kardeşi ile bir gün buluşacaktır.

Kahraman iki elini tutup alnına bir öpücük konduran Leyla Anne ile çiçekli yollardan ırmağa doğru yürür. Irmağın suyuna elini uzattığında avucu balıklarla dolar. Çevresinde uçuşan kelebeklere bakarken Leyla Anne'yi unutmuştur. Uyandığında Leyla Anne'yi yanında bulamaz.

3.1.3.2.17. Babam Ne Zaman Gelecek?

Üçüncü tekil şahıs ağzından anlatılan hikâyede, kahraman çocuk resimli bir masal kitabını okurken uyuyakalır. Esasında henüz okuma bilmeyecek kadar küçüktür ve resimlere bakarak kendince hikâyeler uyduruyordur. Geç saat olup köydeki bütün ışıklar söndüğünde ayağa kalkar ve üzerinde önu açık beyaz keten pijaması, başında kırmızı külahı ile dışarı çıkar. Lastik pabuçlarının karda çıkardığı gıcırtılı sesleri duymayacak kadar uykudadır ve nereye gittiğini bilmeden yürür. Bir yandan kitaptaki resimlerden uydurduğu hikâyeyi sayıklamaktadır. Köydeki yaşlı çınarın yanına kadar ulaştığını gören amcası onu hemen kucağına alır, sayıkladığı sorulara teskin edici cevaplar verir ve göğsüne yaslanıp uyuyakalınca evine götürür. Çocuk, babası öldüğünden beri uykusunda yürümekte, farklı farklı yerlerde sabahlamaktadır. Gündüzleri birkaç defa babasının mezarına gidip gelen çocuk, çağırdığı halde babasının geri gelmemesine çok üzölmektedir. Her gün annesine “*Babam ne zaman gelecek?*” diye sorarken annesinin onu umutla beklemeye çağırmaktan başka çaresi yoktur.

3.1.4. MEKTUPLAR

Mustafa Ruhi Şirin’in çocuklar için bir mektup kitabı bulunmaktadır: *Masal Mektuplar*.

3.1.4.1. MASAL MEKTUPLAR (1983)

Çocuk edebiyatımızın ilk mektup örneklerinden biri olan *Masal Mektuplar*, yazarın ilk kitabıdır. 1977’de kaleme alınan ve 1983’de birinci baskısını yapan eser, 2005’de yeniden yazılmış ve Aralık 2006’da beşinci ve son baskısını yapmıştır. Yayımlandığı yıl Türkiye Yazarlar Birliği tarafından ‘Yılın Çocuk Kitabı’ seçilen *Masal Mektuplar*, 1996 yılında *Cohobja* (Düşlemeler) adı ile Makedoncaya çevrilmiştir. Kök Yayıncılık’tan çıkan 72 sayfalık son baskı, toplam on üç mektuptan

oluşmaktadır. Arka kapakta ‘sevgi felsefesi’ olarak özetlenebileceği belirtilen eser, Ferit Avcı tarafından resimlenmiştir.

Masal Mektuplar, *Dünya Kardeş Sobe* kitabındaki şiirlerle konusal bir paralellik içindedir. İki kitaptaki mektup ve şiirler, aynı konuyu, benzer ifade ve söyleyişlerle değişik türlerde anlatmaktadır. Bu durum, metin adlarına da yansımıştır. şirin, *Dünya Kardeş Sobe*’yi *Masal Mektuplar*’daki konulardan ayrılmadan ve *Masal Mektuplar*’ı hazırlarken edindiği tecrübelerinden faydalanarak yazmış görünmektedir.

3.2. TEMALARINA GÖRE

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN ÇOCUK KİTAPLARI

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatı alanında farklı türlerde ve çeşitli konularda birçok eser vermiş önemli bir edebiyatçıdır. Bu eserlerinde farklı temalar değişik şekillerde işlenmiştir. Bu bölümde yazarın çocuk kitaplarındaki temalar dört başlık altında değerlendirilecektir.

3.2.1. ÇOCUKLUĞA AİT UNSURLARA İLİŞKİN TEMALAR

Mustafa Ruhi Şirin, eserlerinde çocukluğa ait unsurlara fazlaca yer verir. Kimi eserlerinde yoğun bir çocukluk özlemi görülürken, kimi eserlerde ciddi bir eleştiri havası sezilmektedir. Örneğin, *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* kitabındaki *Babamın İtirafı* şiirinde, şair kendi çocukluk dönemine ait her şeyi ve eski çocukluk anlayışını sorgular. Ancak şu da belirtilmelidir ki Şirin'in dünyasında çocukluk daima özlem ve sevgiyle anılan bir dönem olmuştur. Böylece kullanılan temalar da oyunlar, oyuncaklar, tekerlemeler, masallar, hayaller, hayal arkadaşlar, rüya ve ninniler gibi çocukluğun tatlı yönlerini simgeleyen olmazsa olmaz unsurlardan oluşmaktadır.

3.2.1.1. Çocuk Oyunları ve Tekerlemeleri

Mustafa Ruhi Şirin'in kitaplarında çocukların kendilerine özgü oyunlar oynadıkları, tekerlemeler uydurdukları ve bununla eğlendikleri görülür. *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* kitabındaki *Suna'nın Bebeği* hikâyesinde küçük kız pazarda gördüğü şeyler için türlü türlü tekerlemeler uydurmaktadır. Aynı kitaptaki *Ayla'nın Bulut Oyunu* hikâyesinde balkondaki çiçekleri seven Ayla'nın içi içine sığmaz ve hemen bir şarkı (tekerleme) uydurur. Ayla, ablasıyla bulut oyunu oynamakta, onları canlı cansız varlıklara benzetmektedir. *Kardan Adamın Kedisi* hikâyesinde ise

kartopu oynayıp kardan adam yapan çocuklar sevinçten eğlenceli tekerlemeler uydururlar. *Hayal Kardeş* hikâyesinin kahramanı Şenay, babasına sözlerini kendisinin uydurduğu komik şarkılar söyler. Kardeşi doğduğunda da çok sevinecek ve annesine özel şarkılar yazacaktır.

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun kitabındaki *Ne Zaman Hızlı Çalışır Çocuk Saati* şiiri, oyunun çocuğun hayatındaki önemini yine bir çocuğun ağzından dile getirmektedir. Aynı kitaptaki *Evcilik Oyunu* şiirinde çocukken en sevdiği oyun evcilik olan birinin ağzından oynadığı evcilik anlatılır. *Mavi Kumbara* hikâyesindeki çocuklar okul ile ev arasında çember çevirmeyi çok severler. Yaz günlerinde küçük oltalarıyla balık tutarlar ve kasabalarının ortasından geçen ırmağa kağıt kayıklar bırakarak kayıklarının denize ulaşacağını hayal ederler.

Güneş Resimli Kayık hikâyesi yazarın çocukluk günlerindeki oyunları anlatılır. Yazar, ırmak kenarında oyunlar oynamakta, resim defterinin yapraklarından kayıklar yapıp yüzdürmektedir. *Beyaz Oyun Ağacı* hikâyesinde çocuklar masal kahramanlarının da içinde olduğu bir oyun oynarlar. *Yağmurun Elleri* hikâyesinde üç arkadaş çamurdan oyuncaklar yaparlar ve oynarken kendi uydurdukları tekerlemeleri söylemekten keyif alırlar. Bu tekerlemelerden biri, yazarın hayatında yazdığı en iyi şiir olarak kabul ettiği “*Uyuyor karlı dağ, yağ elsiz yağmur yağ*”dır. *Maviş Kedim Miyav Dedi* hikâyesindeki çocuk da doğada dolaşırken kendi kendine tekerlemeler uydurur. Ve *Rüya Gibi Adam* hikâyesinde çocuklar, tekerleme söyleyerek kelebek yakalar, sonra tekerlemeler eşliğinde yakaladıkları kelebekleri uçururlar.

3.2.1.2. Çocuk Soruları

Mustafa Ruhi Şirin, çocukların sorular sormasını ve bu sorulara aldıkları cevaplarla yeni bilgiler öğrenip gelişmelerini çok önemsemektedir. *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* kitabındaki şiirler arasına yerleştirdiği görüşlerinde de çocuğun sorular sorarak büyümesi gerektiğini ifade eder. Soru sorarken en önemli nokta doğru soruları bulabilmektir. *Doğru Soru* ve *Soru Sormak* şiirlerinde bu noktaya

değınılır. *Soru Sormak*'taki şu cümleler dikkat çekicidir: “*Dünyanın anlamıyla ilgili / Küçücük sorum bile / Cevapsız kalırsa / Anlamını bilmeden / Eksik büyümüş olacağım.*”¹

Şirin'in eserlerindeki çocuk kahramanlar da meraklarını gidermek için sık sık soru sorarlar:

Dünya Kardeş Sobe'deki *Kim Daha Erken Büyür* şiirinde konuşan küçük çocuk ağaçların yatıp uyumadan nasıl durabildiklerine anlam veremediğini söyler. Ağaçların mı yoksa çocukların mı daha çok büyüdüğünü merak eden çocuk, cevabı ancak annelerin bilebileceğini düşünmektedir. *Ayla'nın Bulut Oyunu*'nda Ayla, ablası tarafından azarlanıncaya kadar ardı ardına sorular sorar. *Suna'nın Bebeği* hikâyesinin kahramanı Suna, annesiyle yürürken yol boyunca gördüğü her şeyi bir şeye benzetmekte, bilmediklerini annesine merakla sormaktadır. Yeni şeyler görmek, öğrenmek ona büyük bir heyecan katar.

3.2.1.3. Çocukların Resim Yapması

Çocuklar, rengârenk resimler yapmayı çok severler. Mustafa Ruhi Şirin de çocukluğunda resim yapmayı seven biridir. Eserlerindeki çocuk kahramanların da sık sık resim yaptıklarını görürüz:

Çocukluk Arkadaşım Sincap hikâyesindeki yazar anlatıcı da çocukluğunda sürekli resim yaptığını ve ressam olmak istediğini anlatır. *Güneş Resimli Kayık* hikâyesindeki çocuk da defterini renk renk resimlerle donatmaktadır. *Maviş Kedim Miyav Dedi* hikâyesinde kedisi kaybolan kahraman, özlediği kedisinin resimlerini yaparken, *Hayal Arkadaş*'ta Şenay henüz doğmamış kardeşinin resimlerini yapmaktadır. *Büyük İyilik Meleği* hikayesinin kahramanı Adem, hastaneye giderken

¹ Mustafa Ruhi Şirin, “Soru Sormak”, *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun*, 2.bs, İstanbul: Kök Yayıncılık, 2006, s.35.

sadece bir gün yatacağını bildiği halde boya kalemlerini ve resim defterini yanında götürür. Zaten hastane odası da çocuk resimleri ile donatılmıştır.

3.2.1.4. Çocuk Sevinci ve Heyecanları

Çocuklar, içlerinde daima bir neşe barındırırlar ve bu neşeyi davranışlarına yansıtırlar. Bu yüzden üzüldükleri, sevindikleri, heyecanlandıkları zaman da tepkileri daha büyük olur. Ancak masumlukları onların bu durumunu sevimli ve çekici kılar. Şirin, çocukların bu güzel özelliğini eserlerinde değerlendirmesini bilmiştir.

Maviş Kedim Miyav Dedi hikâyesinin kahramanı uçurtmaya takılıp giden kedisinin günler sonra geri dönmesine çok sevinir. *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var*'da amcasının vaat ettiği masalı anlatmasını merak ve heyecanla bekleyen bir çocuk görürüz. *Balıkların Sunduğu Gülücük* hikâyesindeki Tamer, gölde balık tutarken çok mutlu olmuş, içine kapalı bir çocuk olmasına karşın neşeyle herkese uyum sağlayabilmiştir.

Gökyüzü Çiçekleri kitabı içindeki *Yalan* şiirinde mavi bir tavşan sarı denizi yüzerek geçmekte, taşlar suda yüzmekte, ayılar korkup kaçmaktadır. Bu şiir çocuk dünyası için bir heyecan ve eğlence kaynağıdır.

3.2.1.5. Çocuk Yaramazlıkları ve İddiaları

Çocuklar, heyecan ve enerjileri ile sık sık yaramazlık da yaparlar. Kimi zaman bir anlık yaramazlıkları beklenmedik sonuçlar doğurur ve sonra yine kendileri üzürlürler. Kimi zaman da hırsla kapılıp iddialara tutuşurlar. Şirin bunları eserlerinde kullanmıştır.

Maviş Kedim Miyav Dedi hikâyesindeki küçük kahramanın anlık bir yaramazlık sonucu kedisinin uçurtma ipine dolanması ve uçmaya başlaması söz konusu edilir.

Haftalarca beklediği kedisini göremeyen çocuk, yaramazlığının bedelini fena ödemiştir. *Şakacı İki Dev* hikâyesinde iki çocuğun beyaz çarşaflara bürünüp dev kılığına girerek arkadaşlarını korkutması söz konusu edilir. *Horoz Ali* hikâyesinde ise horozunun dövüşlerde galip gelmesi için hırs yapan bir çocuğun iddiasından yenik çıktığı anlatılmaktadır.

3.2.1.6. Hayaller ve Hayal Arkadaşlar

Şirin'e göre çocukluğun en önemli unsurlarından biri çocuğun kurduğu hayaller ve kendi kendine var edip yaşattığı hayal arkadaşlardır. Kimi zaman bir yağmur damlası, kimi zaman sopadan bir at, kimi zaman bir bez bebek olabilen hayal arkadaşlar, çocuğun ufkunu geliştirir. Mustafa Ruhi Şirin, bu yöndeki görüşlerini *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun: Çocuk Felsefesi Üzerine Denemeler* kitabındaki *Çocuğun İkiz Kardeşi* şiirinde dile getirir. Yazar, çocuğun ikiz kardeşine benzettiği hayaller için şunları söylemektedir: “İnsan, hayal ile / Gerçek arasında / Köprü kurmayı öğrenemezse / Dünyanın patikalarında / Yürürken kolay yorulur.”²

Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk kahramanları hayaller kurarak yaşarlar ve hepsinin hayal dünyası öyle zengindir ki çocukların birinin kafasında kurup anlattığı bir hayal, hepsinin gözünde canlanabilmektedir. *Dev Anasının Son Günü* masalında Keloğlan ve arkadaşları, Keloğlan'ın hayal ettiği bir gökkuşağının altından geçmek için heyecanla koşarlar. *Beyaz Oyun Ağacı* hikâyesinde de çocuklar aynı anda hayal kurabilmekte, bütün masal kahramanlarının yanlarında olduğunu ve onlarla oyun oynadıklarını düşleyebilmektedirler. *Yağmurun Elleri*'nde üç küçük çocuk aynı anda yağmur yağdıran devi gördüklerini zannederler: “Oyuncaklarımızı yağmurun elleri okşarken yağmuru yağdıran devi gördük. Dev, bir bebek gibi gülerken, oyuncaklarımız mum gibi eriyordu.”³

² Mustafa Ruhi Şirin, “Çocuğun İkiz Kardeşi”, *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun*, s.26.

³ Mustafa Ruhi Şirin, “Yağmurun Elleri”, *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var*, 4.bs, Ankara, Kök Yayıncılık, 2008 s.57.

Ayla'nın Bulut Oyunu hikâyesinde Ayla'ya görünen Yağmurkız, onunla konuşan hayalî bir arkadaştır. Yağmurkız, bir yağmur damlasının cama düşüp çiçeğe dönüşmesiyle belirir. Ayla'ya yıldızı ağlayan çocuklara görüldüğünü söyler. *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* hikâyesinde de kahraman anlatıcının hayal arkadaşı papatya şeklinde bir yıldızdır ve ona dinleyeceği ilk masalı anlatır. Kısa bir süre önce babasız kalmış olan kahraman papatyadan yıldızına babası hakkında sorular sorar. Yazar aynı gece babasının oyuncak ata binmiş hayalini görecektir. *İlk Rüya* hikâyesindeki kahraman da gökyüzündeki bir yıldızla arkadaşlık eder. Bir gece yarısı birlikte okula gittiklerinde yıldız bir kediye dönüşür ve akla hayale gelmeyecek şeylere sebep olur. Bütün bunlar gerçekte bir çocukluk rüyasıdır. *İnsan da Irmak Gibidir* şiirinde ilk mısralar anlatıcının çocukluğundaki yıldızının adının Naz olduğunu söylemesiyle başlar. Naz, şairin kendisine masallar anlatan hayal arkadaşıdır.

Hayal arkadaşlar, çoğu zaman çocukları teselli eder ve avuturlar. *Ayla'nın Bulut Oyunu* ve *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* hikâyelerinde olduğu gibi *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* ve *Yağmurdan Islanmayan Kız*'da da küçük yaşta çekilen üzüntü ve sıkıntıları bu görünmez arkadaşlar gidermeye çalışır. *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* kitabı içindeki aynı adı taşıyan hikâyede Mareşal'in sopadan bir hayal atı vardır. Hayal at, kahramanın moralini düzelterip geceleri uyumasını sağlamak için ona mızıka çalan bir kedi gönderecektir. Mareşal, geceleri mızıka çalan kedinin sesini dinleyerek uykuya dalar. *Yağmurdan Islanmayan Kız* hikâyesinde Elif, vefat eden annesinin kendisine diktiği son bez bebeğinin konuştuğuna ve kendisini teselli ettiğine şahit olur. Elif, sık sık annesinin hayali ile de karşılaşmaktadır.

Dünya Kardeş Sobe içindeki *Buluttan Şemsiyem Uçtu* şiirinde küçük bir çocuğun ağzından, hayalindeki bulut şemsiyesi sayesinde birbirine eşit üç ağacın birine kedilerini, birine horozlarını, birine sincaplarını çıkarması; her ağacın altına bekçilik yapması için kırmızı, siyah ve beyaz renkli birer köpek bırakması ve ardından bulutuna yağmur yağdırması anlatılmaktadır. Bulut uçup gidince hayallerin hepsi yok olur. Aynı kitaptan *Arka Üstü Uçmak* şiirinde deniz, kurşun askerler, kuleler ve bekçi yunuslar, çocuğun renkli hayal dünyasını oluşturur. *Kardan Adamın Kedisi*

hikâyesindeki kedi Sarman, kardan adam ile hayali bir arkadaşlık kurar. Hikâyede kardan adam tokat atmakta, yürümekte, ağlamaktadır. Bunlar Sarman'ın hayalleridir.

Güneş Resimli Kayık hikâyesinde yazarın bir çocukluk anısı anlatılır. Yazar, ırmakta yüzdürdüğü kayıklar yağmurda ıslanmasın diye kuşlardan yardım istemiş, kuşlar da gagalarına aldıkları kayıkları uçurmuşlardır. *Maviş Kedim Miyav Dedi* hikâyesindeki çocuk kahraman, kırlarda oynarken yanına gelen bir kelebek ile konuşur. *Uçan Kaplumbağa* hikâyesinde ise kaplumbağanın uçtuğu ve göz kırptığı hayalini görmüştür. Üstelik bu duruma arkadaşını da şahit gösterir. *Kuş Oyunu* masalında kuşları çok seven Aliş'in hayal arkadaşı bütün kuşların sultanı Sultankuş'tur. Bu hayaller, çocukluğu güzelleştiren ayrıntılardır.

Gökyüzü Çiçekleri kitabı içindeki *Rüyakız'ın Masalı*, *Masalkız*, *Masal Çocuk*, *Karagöz'ün Rüyası* gibi şiirlerde de hayal arkadaşlar anlatılır. *Keloğlan İle Konuşma* şiirinde şair, çocukluk yıllarındaki hayal arkadaşlıklarını Keloğlan'a hatırlatmaktadır.

Hayal Kardeş hikâyesi ise konusunu bütünüyle hayali bir arkadaşlıktan alır. Hikâyenin kahramanı Şenay, kendine Aycan adında bir hayal kardeş oluşturur. Şenay'ın küçük kardeşi doğduğu gün hayal arkadaş görünmez olacaktır.

3.2.1.7. Uyku ve Ninniler

Uyku, rüya ve ninniler, çocuk dünyasında mühim bir yer tutar. Mustafa Ruhi Şirin, çocuk gözünden ve çocuk duyarlılığı ile yazdığı eserlerinde bu temaları sıkça kullanmıştır. *Kuş mu Balık mı* şiirinde ve *Anneme Mektup* masalında uyku, süt ve annenin bebek için dünyanın en tatlı şeyi olduğu ifade edilir.

Yazarın hikâyelerindeki çocuk kahramanlar uyku ve ninni ile avunurlar ve *Suna'nın Bebeği*, *Ayla'nın Bulut Oyunu* gibi hikâyelerin sonu çocuğun uyumasıyla

biter. Suna, annesinin kucağında kendi kendine uyuyakalırken, Ayla ablasının söylediği bir ninni ile avunur ve uyur.

Gökyüzü Çiçekleri adlı şiir kitabındaki *Uyku Bekçileri*, *Bebeğe Ninni*, *Bebeğin Duası*, *Rüya Ağacı* adlı şiirlerde, çocuk için çok tatlı olan uykunun anne ninnileri ile daha da tatlandığı ve rüyalarla renklendiği anlatılır. Şirin'e göre insanlar uyurken rüya ağacı hep uyanık kalmaktadır.

3.2.1.8.Rüya Hali

Uyku ve ninni unsurlarını çok kullanan Şirin, rüya ögesine de özel bir yer vermektedir. Mustafa Ruhi Şirin, bir röportajda bu konudaki bir soruya şöyle cevap verir:

“Bence masal da gerçek, rüya da. Çocuk şiirlerim, masal, rüya, gökyüzü, melek, kuş, çiçek kelimelerinin bolca kullanılmasından oluşuyor. Ben bu kelimelerle de çocuğa gerçeklik duygusunu verdiğimi düşünüyorum. Çocuk rüya içinde yaşar, çocuğun dünyayı kabulü bile böyledir. Masal, çocuğa hayal zenginliği vermesi yanında, daha geniş bir dünyaya açılmasını sağlar. Çocuğun aklında kalan, özdeşleştiği en belirgin tipler masal tipleridir.”⁴

Şirin, kendisinin de ifade ettiği gibi, eserlerinde tatlı bir rüya havası sezdirmeyi ve kahramanlarını düşsel bir ortamda bulundurmaya sever. *Evinize Hoş Geldiniz* hikâyesinde yazar, geçmişine ait birçok unsurun bir araya geldiği bir rüya içindedir. *Dünya Kardeş Sobe*'deki *Buluttan Şemsiyem Uçtu* şiirinde de bir rüya hali görülür. *Biraz Rüya Biraz Masal* şiirinde masalımsı bir rüyada olan şair, dört mevsimin aynı anda yaşandığı bir adada kardan adam yaptıklarını, kiraz gözlü kardan adamın kardan kıza benzediğini söylediklerinde kendini tutamayıp güldüğünü, önce gözlerinin sonra havuçtan burnunun düştüğünü, havucu kapalı tavşan ısıklık çalarken havucun leylek tarafından alındığını, leyleğin konuştuğu ağacın altında tilkilerin

⁴ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuğa Adanmış Konuşmalar*, s.183.

biriktiğini anlatmaktadır. Rüya böylece sürüp giderken yazar uyanır. Şiir-mektupta ‘sen’ diye hitap edilen ve rüyanın kahramanlarından biri olan kişi hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Yazarın arkadaşı olabileceği muhtemeldir.

Çocukların gördükleri rüyaları gerçek zannetmeleri ve bunları gerçekmiş gibi anlatmaları da Şirin’in hikâyelerinde sık sık rastlanan bir durumdur. *Kuş Oyunu* masalının kahramanı Aliş, çocukluk heyecanlarının etkisiyle bir rüya görmüş ve bu rüyayı gerçek sanmıştır. Aynı durum, *Son Rüya* hikâyesinde de görülür. Küçük kahraman, kendisini dinleyen annesini ağlatacak kadar duygulu bir rüya görmüştür ve rüyanın gerçek olduğunu sanmaktadır. *İlk Rüya* hikâyesinde ise gökyüzündeki yıldızıyla arkadaşlık eden kahramanın yıldızıyla birlikte okula gittiklerini gördüğü rüyası anlatılır. *Mavi Bahçenin Çocukları* hikâyesi de bir rüyadan oluşmaktadır. Kahraman, rüyasında ölen çocukların yaşadığı cennet bahçesini görmüştür.

3.2.1.9. Masallar

Mustafa Ruhi Şirin, masalların çocuk dünyasındaki yerini çok önemser ve bunu sürekli ifade eder. Eserlerinde de masal unsurlarına sık sık yer vermektedir. Örneğin, *Gökyüzü Çiçekleri*’ndeki *Masalın Masalı* şiirinde farklı masallardan öğeler bir araya getirilmiş ve eğlenceli biçimde sunulmuştur. Aynı kitaptaki *Açıl Susam Açıl, Camgöz, Masalkız* şiirleri de çocuklukta masalların kıymetine vurgu yapmaktadır. *Dünyaya Gülen Adam* kitabındaki *Masal Gibi* şiirinde masal için “*insanın umudu*” denmektedir.⁵ *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* hikâyesindeki kahramanın amcası kendisine masal anlatacağını söyler ancak bu sözünü unutur. Kahraman, masalın nasıl bir şey olduğunu çok merak etmektedir. Hayal arkadaşı ona ilk masalını anlattığında, masallar küçük çocuğun hayata bağlanma umudu olur.

⁵Mustafa Ruhi Şirin, “Masal Gibi”, *Dünyaya Gülen Adam*, 3.bs, Ankara, Kök Yayıncılık, 2008 s.55.

Biraz Rüya Biraz Masal şiirinde masal öğeleri fantastik bir biçimde karıştırılmış, dört mevsimin aynı anda yaşandığı bir adadaki kardan adam, kardan kıza benzediği söylenince gülmüştür. *Beyaz Oyun Ağacı* hikâyesi, birçok masal kahramanının içinde bulunduğu ve çocukların masal sevgisini çok güzel yansıtan bir hikâyedir. Hikâyede, Küçük Prens, Zéze, Alaaddin, Külkedisi Sinderella, Uyuyan Güzel, Kırmızı Şapkalı Kız, Keloğlan, Haydut Haytazot, Şehrazat gibi masal kahramanları yanında Nasrettin Hoca da bulunmaktadır.

Masallar, çocukların en büyük avunma kaynaklarından biridir. *Büyük İyilik Meleği* hikâyesinin hasta kahramanı Adem, hastanede yatarken annesinden hiç anlatılmamış bir masal anlatmasını ister. Annesinin anlattığı kuş masalını o da kendi çocuklarına anlatmak istemektedir.

3.2.1.10.Oyuncaklar

Eserlerde çocukların olmazsa olmazı oyuncaklar da söz edilir. *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* kitabındaki *Oyuncakların Oyunağı Olmak* şiirinde babasıyla oyuncak müzesini gezdiğini anladığımız bir çocuğun babasından dinlediği eski oyuncaklarla bu günün oyuncaklarını kıyasladığı görülmektedir. Baba, oyuncakları gördüğünde sevinir ve bir an çocuklaşır. Çocuk şiirin sonunda babasına çağın çocuklarını sanal oyuncakların oyunağı olmaktan kimin kurtaracağını sormaktadır. Aynı kitaptaki *Kim Harika Çocuktur* şiirinde bu defa babanın kendi ağzından oyuncak müzesine girdiğinde hissettikleri anlatılır. Anlatıcı konumdaki baba, yoksul çocukluk yıllarında yaptığı çamurdan oyuncakların kendisine verdiği heyecanı özlemle anlatmaktadır.

Oyuncak Bebeğin Türküsü adlı şiirde, oyuncakların da birer kalbi olduğu vurgulanır. Onlar da insanlar gibi sevmekte, sevinmekte, üzülmeakteler.

3.2.2. AİLE VE SOSYAL ÇEVREYE İLİŞKİN TEMALAR

Mustafa Ruhi Şirin, aile ve sosyal çevreyi ele alan temaları fazlaca kullanmıştır. Özellikle anne sevgisi ve baba özlemi bu temalardan en sık kullanılanlarıdır.

3.2.2.1. Anne Sevgisi

Çocuklar için annelerin ayrı bir yeri vardır. Anne bitmeyecek sevginin ve şefkatin olduğu bir sığınaktır. Şirin, aslında her yaştan insan için geçerli olacak bu duyguyu, anne sevgisini eserlerinde sıklıkla değerlendirir.

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun kitabı içindeki *Anne Çiçeği* şiirinde bebeğin dilinden annesine olan sevgisi anlatılmaktadır. Anne, çocuğun gözünde en büyük melektir. Aynı kitaptaki *Hayal Mektup* adlı şiirde ise dünya hakkındaki dileklerini annesine anlatan çocuk, annesinin dünyanın her yerinden binlerce çocuğa annelik yaptığını ama kendisini hiç unutmadığını tatlı bir çocuk diliyle ifade eder.

Dünya Kardeş Sobe kitabında mektup olarak yazılmış *Kuş mu Balık mı* şiirinde bir çocuğun annesine, ninni söyleyip kendisini uyuttuğu ve her uyandığında yanında olduğu için duyduğu sevgi anlatılmaktadır. *Masal Mektuplar* kitabındaki *Anneme Mektup* masalında da benzer ifadelerle rastlarız. *Son Rüya* hikâyesinde çok sevdiği annesinin afacan bir çocuk gibi güldüğünü gören çocuk bu duruma çok sevinir.

Okula Gittiğim İlk Gün şiirinin kahramanı Serdar'ı okula gideceği ilk sabah annesi uğurlar. Serdar, öğretmeninin sesini annesine benzettiği için okula kolayca alışmayı başarır. *Küçük Prens'in Sesi* şiirinde yazara göre okuduğu ilk kitap annesidir ve annesinin anlattığı kısacık masallardaki tadı, okumayı öğrendikten sonra hiçbir kitapta bulamamıştır. *Büyük İyilik Meleği* hikâyesinde ameliyat olmak üzere hastaneye yatan Adem için annesi sevgi ve güven sembolüdür. Adem, korkmamak için annesinin kendisini öpmesini ve ameliyathanenin kapısında beklemesini ister.

Masal Mektuplar'daki *Can Annem Canım Annem* mektubunda köyde dedesinin yanında tatil yapan Serdar annesinin mektubuna sevgi ve özlem dolu bir karşılık vermektedir. *Gökyüzü Çiçekleri*'ndeki *Anneme Ninni, Annemin Adını Yazmak, Dahası Var* şiirlerinde de anne sevgisi anlatılmaktadır.

Yağmurdan Islanmayan Kız'daki Elif, annesinin ölümünden sonra çok üzülmüş ve içine kapanmıştır. Hikâyede anne yokluğunun verdiği hüznün vardır.

3.2.2.2. Baba Sevgisi

Şirin, baba sevgisini de eserlerinde yoğun olarak kullanır. *Okula Gittiğim İlk Gün* şiirinde Serdar, ilk defa babasıyla okula gider. Serdar, okul bahçesinde ağlayan çocuklardan etkilenerek ağladığında babası onu şefkatle kucağına alır. Şiirde, baba sevgisiyle birlikte bir babanın varlığının değeri ve önemi de vurgulanmaktadır.

Dünya Kardeş Sobe içindeki *Arka Üstü Uçmak* şiirinde masalımsı hayaller kuran küçük bir çocuk fantezisine babasını katmakta, onu düşlediği geminin kaptanı yapmaktadır. Babası elini tuttuğunda arka üstü uçtuğunu düşünen çocuk, babası olmayan çocuklar için üzüntü duymaktadır.

Gerçekten de baba bir çocuk için yokluğu kimseyle doldurulamayacak bir kimsedir. Şirin'in eserlerinde baba sevgisiyle birlikte baba özlemi temasına da sıkça yer verilir. Çocukluk özleminin olduğu ve geçmişi anlatan metinlerde, yazarın çocuk yaşta kaybettiği babasına olan özlemi kolayca fark edilmektedir. *Evinize Hoş Geldiniz* hikâyesinde yazar, gördüğü bir rüyada çocukluk evine girmekte, kendisini karşılayan babasıyla hasret gidermektedir.

Geceleri Mızıka Çalan Kedi hikâyesinde babasının ölümünün daha üçüncü gününde 'Mareşallik'ten 'Mıstık'lığa düşen bir çocuğun olan bitenleri anlamadan babasının yokluğuna üzülmeye anlatılır. Mektup olarak yazılan *Ben Bir Küçük*

Çobanım şiirindeki küçük çoban, geçen yaz vefat eden babasını özlemektedir. Şiir-mektupta, onunla kaval çalıp türkü söylediklerini hatırlamakta, babasına, eğer gelseydi, neler yapabilecek olduklarını anlatmaktadır. *Çoban Çiçeği* mektubunda aynı duygular ama farklı ifadelerle babasına seslendiğini görürüz.

Baba özleminin açık bir şekilde görüldüğü bir eser de *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* hikâyesidir. Hikâyede altı yaşında babasını kaybeden yazarın çevresinde olup bitenleri anlayamaması hüznü bir şekilde anlatılır. Muhtemelen aynı çocuk *Babam Ne Zaman Gelecek* hikâyesinde ölen babasının ne zaman döneceğini annesine sormaktadır.

Babam, Deniz ve Ben hikâyesinde babası balıkçı olan kahraman, onun etkisiyle büyüyünce kaptan olmayı düşler. Hayali, annesini ve babasını yanına alarak büyük dünya limanlarına gitmektir. Her akşam pencerede babasının denizden dönüşünü bekleyen bu küçük kaptan gibi, *Kral Hala Çıplak* adlı şiirdeki çocuklar da akşam olunca babalarının eve dönmesini sevinçle karşılarlar.

Konusu başlı başına baba sevgisi olan *En Çocuk Baba* hikâyesinde anlatıcı çok sevdiği babasını betimler. Baba, her güreştiklerinde oğullarına yenilmekte ve onların kendilerine güvenlerini arttırmaktadır.

3.2.2.3. Evlat Sevgisi

Dünya Kardeş Sobe içindeki şiirlerden *Hep Gül* annenin, *Sen Baba Deyince* babanın evladına duyduğu sevgiyi anlatmaktadır. Annenin ağzından bebeğine yazılmış bir mektup olan *Hep Gül* şiirinde meleğe benzetilen çocuğun eve getirdiği sevinç dile getirilir. Anne bebeğinin gelecekte kötülüklerden korunmasını dilemektedir. *Sen Baba Deyince*'de baba oğluna yazdığı şiir-mektupta, onun sayesinde hem baba, hem de babasızlara baba olmayı öğrendiğini; oğlu kendisine 'baba' dediğinde ise çok mutlu olduğunu anlatmaktadır. Aynı kitap içindeki *Ancak*

Çocukken Mümkündür şiirinde, bir anne ya da babanın yitirdiği ya da hasretini çektiği çocuğuna olan özlemi anlatılmaktadır. Anne / baba, rüyalarına karışan evladına seslenmekte, ona nerede olduğunu sormaktadır. *Beyaz Atlı Çocuk* masalındaki anne, dünyaya gelmeden eksikliğini duyduğu bebeğinin varlığıyla hayatlarının güzelleştiğini ve yeni anlamlar kazandığını ifade eder.

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun kitabındaki *En Güzel Anı* şiirinde bir annenin evlat sevgisi ve anne olma sevinci anlatılmaktadır. Aynı kitaptaki *Doğru Soru* şiirinde de annenin ağzından çocuğuna olan sevgisi dile getirilir. Anne, çocuğun hayatta başarılı olabilmesi için her zaman doğru sorular sormasını öğütler. *Büyük İyilik Meleği* hikâyesinde ise ameliyata girecek çocuğuna şefkat gösteren bir annenin evlat sevgisine şahit oluruz.

Çocuklar, anne babaları için yeni bir okul gibidirler. *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun*'daki *Dünyadan Bile Büyük* şiirinde bu anlatılmaktadır. Şiirdeki anne ve baba evlatlarının çocukluğunu en doğru şekilde yaşayarak büyümesini istemektedir. *Annemin İlk Mektubu* adlı masalındaki anne bebeğine “Yürümeye başladığın zaman, ben de seninle yeniden öğreneceğim yürümeyi, düşmeyi, ayağa kalkmayı ve koşmayı. Ayağın takılıp düştüğünde hemen kucağıma alacağım seni”⁶ demektedir.

3.2.2.4. Kardeş Sevgisi

Dünya Kardeş Sobe kitabındaki *Kardeş Olmak* ve *Şaire Kızın Mektubu* adlı iki şiirde tema kardeş sevgisidir. Şiirlerden birincisinde bir haftadır ailesinden ayrı olan ağabeyinin Elif'e yazdığı mektupta kardeşine olan özlem ve sevgisini görürüz. İkinci şiir, ağabeyinden mektup alan Elif'in annesi aracılığıyla yazdığı cevaptır. Elif, mektuba ‘Adı Kardeşlik’ isimli ilk şiirini de eklemiştir. *Masal Mektuplar* kitabı

⁶ Mustafa Ruhi Şirin, “Annemin İlk Mektubu”, **Masal Mektuplar**, 5.bs, Ankara, Kök Yayıncılık, 2006.

içindeki *Elif Elif Elifcik* ile *Küçük Kaptan Nerede* mektupları da iki kardeşin birbirine olan mektuplarıdır.

Hayal Kardeş hikâyesinde kendisini hayal arkadaşlarla avutan Şenay, gerçek kardeşinin doğmasına çok sevinir. Dünyaya yeni gelen kardeşine hayal arkadaşı Aycan'ın adını verecektir.

3.2.2.5. Çocukluk Özlemi

Çocukluk yılları insanın hayal dünyasının ve kişiliğinin temellerinin atıldığı çok önemli bir dönemdir. Bu dönem ömür boyu insanın aklında kalır ve özlenir. Mustafa Ruhi Şirin, çocukluğuna duyduğu özlemi birçok eserinde dile getirmektedir. *Tahta Beşik, Çocukluk Günleri, Koş Gel Bana, Son Rüya Ülkesinde* adlı şiirleri bunlardan bazılarıdır.

Evinize Hoş Geldiniz hikâyesi, yazarın çocukluk anılarını ve bunlarla birlikte geçmiş günlere ait özlemleri bir araya getiren enteresan bir hikâyedir. Elinde fırıldak taşıyan bir çocuk onu farklı tarihlerdeki geçmişine ait unsurların bir arada toplandığı çocukluk evine götürür. Yazar, vefat eden ve yaşayan sevdikleri ile çocukluk oyuncaklarını, tahta atını, beşiğini bir arada görünce çok mutlu olur. *Çocukluk Cenneti* mektubunda yazar doğduğu eve kendi kendine gidip aynı eşyalarla karşılaşacaktır. *İnsan Unutamaz Doğduğu Yeri* şiiri ise *Çocukluk Cenneti* mektubu gibi *Evinize Hoş Geldiniz* hikâyesinin rüyadan arınmış bir benzeridir. Şiirde insanın doğduğu ve büyüdüğü yeri unutamayacağını ifade eden yazar, eski evlerine her gittiğinde çocukluk anılarının canlandığını ve sanki evin de kendisini tanıdığını anlatmaktadır. Yazara göre insanın benliğini meydana getiren, bütün hayatı boyunca etkisi silinmeyecek çocukluk günleridir. *Mavi Kumbara* hikâyesi geçmişe özlem

duyan şu cümlelerle bitmektedir: “Ah sevgili kasabamız! Sen gerçekten bizim çocukluk cennetimizdin.”⁷

Aşk Olsun ocuğum Aşk Olsun kitabındaki *Kim Harika çocuktur* şiirinde de çocukluğa zlem duygusu açıkça sezilmektedir.

3.2.2.6. Babaanne- Nine Sevgisi

Büyükanne ve büyükbabalar, şefkatli yakınlıkları ve yılların birikimi olan tecrübeleriyle çocukların yaşamında silinmeyecek izler bırakırlar. Bu izler yıllar boyu tatlı anılar olarak kalacaktır.

Dünya Kardeş Sobe içinde torununun dilinden babaannesinin anlatıldığı *Büyük Bir ocuktur Babaannem* şiirinde, anne babası çalışan ve oyuncaklarla oynamaktan sıkılan bir çocuğun hayatında babaannenin önemi anlatılır. Babaanne, gözleri görmediği halde torunu ile misket oynamakta, yorulduğunu söylememektedir. Torununu okula giderken uğurlayan, dönüşlerde karşılayan babaanne, yoksullara yardımı ve arkadaşlarla yiyecekleri paylaşmayı öğütlemektedir.

Gökyüzü iekleri’ndeki *Camgöz* şiiri, eski kış gecelerinde bir ninenin torunlarına bilmeceler sorup masallar anlattığını hatırlatmaktadır. Televizyon ortaya çıktığında eski rüyaların son bulacağını ilk fark eden de nine olmuştur.

3.2.2.7. Dede Sevgisi

Rüya Gibi Adam hikâyesinde torununun doğduğu günün gecesi sevinçten hiç uyumayan ve küçük kızını çok seven bir dede görülmektedir. Torunu da dedesini çok sever.

⁷Mustafa Ruhi şirin, ‘Mavi Kumbara’ *Geceleri Mızıkla alan Kedi*, 3.bs, Ankara, Kök Yayıncılık, 2008, s.44.

3.2.2.8. Öğretmen ve Okul

Okula Gittiğim İlk Gün şiirinde, okula başladığı gün yaşadıkları Serdar'ın ağzından anlatılmaktadır. Serdar, okul bahçesinde ağlayan çocuklardan etkilenerek ağladığında babası onu teselli eder. Sınıfa girdiğinde öğretmenin ilgi ve sevgisiyle tanışan Serdar kısa zamanda okulunu çok sevmiştir.

3.2.2.9. Ölüm Acısı

Ölüm, insanın kabullenmekte zorlanacağı ve kişiyi büyük bir üzüntüye düşürecek bir durumdur. Ölümü yaşamak, sevdiği bir insanı kaybetmek, hayatın başındaki çocuklar için daha büyük bir yıkımdır. Babasını küçük yaşta kaybeden Şirin, annesini ve babasını ufakken kaybeden çocukları eserlerine konu etmiştir.

Geceleri Mızıka Çalan Kedi hikâyesinde babasını üç gün önce yitiren bir çocuğun kendini hayallerle avutması söz konusu edilir. Aynı çocuk, aradan bir zaman geçtikten sonra geceleri uykusunda yürümeye başlayacak, bu durum *Babam Ne Zaman Gelecek* hikâyesinde anlatılacaktır. *Yağmurdan Islanmayan Kız* hikâyesinde küçük Elif'in ölen annesinin arkasından çok üzüldüğü dile getirilir. Küçük kız sürekli annesinin hayalini görmektedir. *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* hikâyesinde babası vefat eden altı yaşındaki kahraman, insanlarda gördüğü ölüm üzüntüsünü ve evden cenazenin çıkarılmasını çocuk masumiyetiyle tasvir eder. *Ben Bir Küçük Çobanım* şiirinde de babası vefat eden çobanın üzüntü ve özlemi dile getirilmektedir.

Ağlayan Çınar hikâyesinde küçük bir kızın ağaçtan düşerek ölümü, samimi ve yalın bir dille anlatılır. Çocuğun ölümüne bütün köyle birlikte yaşlı çınar ağlamış, kuşlar yas tutmuştur.

3.2.2.10. Kitap ve Okuma Sevgisi

Şirin, bilgi, kitap ve okuma sevgisine de eserlerinde yer verir. *Dünya Kardeş Sobe* kitabındaki *En Değerli Armağan* şiirinde, hayvanlara nasıl yaşayacakları öğretildiği halde, insanın ancak doğru hayat bilgisini kendi kendine öğrenmesiyle en iyi şekilde yaşayabileceği söylenmektedir. Doğru hayat bilgisini öğrenmenin yolu ise kitaplardan geçer. Kişi, neyi, niçin ve nasıl okuyacağına karar vererek okur, okuduklarını anlar ve bunlar üzerine düşünebilirse hem anadili hem de ufku gelişir. Böyle bir okuma alışkanlığı kazanmak insan için en değerli armağandır.

İnsan da Irmak Gibidir şiirinde kişinin ancak düşünce gücüyle hedeflerine ulaşabileceği ve bunun da bilgi ve deneyimle kazanılabileceği anlatılmaktadır.

Kral Hala Çıplak adlı şiirde “Ürettiğim bilgi varsın az olsun / Bulduğumdan değerlidir / az da olsa kazandığım...” mısraları, emek verilerek üretilen bilginin kıymetini vurgulamaktadır.

Masal Mektuplar kitabındaki *Sevgi Kitabı*’nda okuduğu en güzel kitabın annesi olduğunu söyleyen kahraman, annesinin kalbindeki sevgi kitabını okudukça dünyanın en mutlu çocuğu olduğunu, büyüyünce bir kitap yazıp annesine armağan etmek istediğini söylemektedir. Aynı kitaptaki *Günler Kardan Bir Yumak* şiirinde annesi oğluna yazdığı mektupta, kutsal kitaplar ve insanların yazdığı kitaplar ve doğanın kitabından bahseder ve “Bilgi ağacının meyvelerini tattıkça olgunlaşacaksın. Anadilini daha iyi konuşacak ve daha kolay yazacaksın”⁸ der. İyi kitapların kendini her zaman hatırlattığını ve oğlunun kütüphanesine koymak için kaç iyi kitap seçeceğini merak etmektedir.

⁸ Mustafa Ruhi Şirin, “Günler Kardan Bir Yumak”, *Masal Mektuplar*, s.51.

3.2.2.11. Aile Sıcaklığına Özlem

Balıkların Sunduğu Güllücük hikâyesinde Tamer adlı içine kapanık bir çocuğun, parçalanmış ailesi için üzülmeleri ve sevdikleriyle bir arada olmanın özlemini çekmesi anlatılmaktadır.

3.2.2.12. Arkadaş Seçimi

Deve ile Arkadaşlığa Özenen Fare masalı, herkesin kendine uygun bir arkadaş seçmesi gerektiğini dile getirir.

3.2.3. HAYVANLAR VE DOĞAYA İLİŞKİN TEMALAR

Mustafa Ruhi Şirin, hayvanlara ve doğaya ilişkin unsurları da eserlerinde kullanmıştır. Bunlar çocukların da ilgi duyduğu, merak ettiği konulardır.

3.2.3.1. Hayvan Sevgisi

Dünyaya ve canlılara karşı sonsuz merak besleyen çocuklar, hayvanları severler ve okudukları kitaplarda görmekten mutluluk duyarlar. Şirin eserleriyle bu sevgiyi taşıyan çocuklara hitap etmektedir.

Eserlerin büyük kısmında çocukların sıklıkla arkadaşlık ettikleri kedilere rastlarız: *Maviş Kedim Miyav Dedi* hikâyesinin kahramanı çocuk, uçurtmanın ipine takılıp uzaklara giden kedisi Maviş için üzülmekte, onun için şiirler yazıp resimler çizmektedir. Hayvan dostu, haftalar sonra döndüğünde çok sevinecektir. *Rüya Gibi Adam* hikâyesindeki dede karakterinin de ikinci saatlerinde ciğer ikram ettiği, renkli kurdelelerle boyunlarını süslediği kedileri vardır. *Mavi Rüyalar Gören Çocuk*'ta dayak yiyen Keloğlan, sokaktaki bir kediyle bakışarak ağlaşır. *Kardan Adamın*

Kedisi hikâyesinde ev kedisi Sarman'ı görürüz. Sarman, sahipleri tarafından çok sevilme­k­te­dir. Elif, kardan ıslanan Sarman'ı güzelce kurular, doyurur ve uyutur. Sarman, evsiz kedilere göre son derece şanslı bir kedir. *Ağlayan Çınar* hikâyesinde köy çocuklarının birer kedisi vardır ve oyun oynarken bu kedileri yanlarından ayırmazlar. Dallarına çıkıp oynadıkları yaşlı çınarın kuşlarını da çok severler. Bu sevgiden etkilenen kedilerin ve kuşların da arası iyidir.

Sincap, köpek, yunus, kaplumbağa, ke­le­bek gibi hayvanlar da Mustafa Ruhi Şirin'in sevgi pınarından beslenirler:

Çocukluk Arkadaşım Sincap hikâyesinde hayvansever bir çocuğun karga sürüsünün elinden kurtardığı ve tedavi ederek iyileştirdiği yaralı bir yavru sincap ile dostluğuna şahit oluruz. *Köpeğimin Kurdelesini Kırmızı* hikâyesinde yaz tatillerini köyde geçiren Asuman'ın dedesinin değirmen köpeği Uykusuz'a duyduğu sevgi anlatılmaktadır. Uykusuz'un öldüğünü öğrenen Asuman çok üzülür. *Babam, Deniz ve Ben* hikâyesinde anlatıcının babası 'Deniz Güzeli' adını verdiği yunus balığı ile dosttur. *Uçan Kaplumbağa* hikâyesindeki çocuk kahraman, istemeden yaraladığı bir kaplumbağa için günlerce acı çeker. *Ayla'nın Bulut Oyunu* hikâyesinde ise Ayla, yağmur yağarken dışarıda kalan ke­le­bekler ve kuşlar için çok üzülme­k­te­dir. Bütün bu eserlerde hayvanlara karşı şefkat ve merhamet duyulduğunu görürüz.

Beyaz Oyun Ağacı hikâyesinde ise hayvanları haksız olarak yeren Masalcı La Fontaine, bütün hayvanların şikâyeti üzerine yargılanır ve hayvanlara övgü şiirleri yazma cezası alır.

Şirin'in hikâyelerinde yoğun olarak görülen 'kuş teması' ayrı bir başlık altında değerlendirilecektir.

3.2.3.2. Kuş Sevgisi

Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinin çoğunda kuşlar ve kuş imgeleri görülmektedir. Bir röportajında “*Kuşlar benim dünyamda sevincin ve çocukluğun simgesi...*”⁹ diyen Şirin, çocuk kitaplarında kuşları çok sık kullanır. *Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan* adlı kitabının tamamı kuş temalı şiirlerden oluşmaktadır. Bu şiirlerde, çocuk gözünden kuşların yaşayışlarına karşı bir hayret ve heyecan görülmektedir. Kuşların uçması daima hoşlanılan ve özenilen bir durumdur. Çocuklar, sevdikleri herkesi ve her şeyi kuşlarla özdeşleştirirler. Şaire göre her çocuğun kalbinde bir küçük kuş yaşamaktadır. *Gökyüzü Çiçekleri* kitabı içindeki *Küçük Kuşum* şiiri de kuş sevgisini ve çocukların kalbine konan kuşları anlatmaktadır.

Aslankuş masalında ormandaki bütün hayvanlar sihirli sudan içerek kuş olup uçmaya özenirler. Gökyüzünde süzülerek uçmak fikri bütün hayvanlara cazip görünmüştür. *Son Rüya* hikâyesinde beyaz kuşlar başına, omuzlarına ve kollarına konduğunda sevinen ve kuş çocuk olduğunu düşünen küçük bir kahraman vardır.

Kuş Ağacı masalındaki beyaz yapraklı ağaç, yapraklarının kuş olup uçması için yanmayı göze alır. Kuşlarının uçup yeniden dallarına konması onun için çok büyük bir mutluluktur. Ağacın arkadaşı ve dostu da yine bir kuş olan ağaçkakandır.

Daha önce değindiğimiz *Çocukluğun Zaferi* şiirinde öldürülen serçenin yargıç olması gibi *Beyaz Oyun Ağacı* hikâyesindeki hayvan mahkemesinde de yargıç serçedir. Bu durum yazarın bir serçeyi öldürüp sonra pişman olduğu çocukluk anısının bir etkisi olabilir, diye düşünüyorum.

Büyük İyilik Meleği hikâyesinde kahraman annesinin anlattığı kuş masalından çok etkilenir ve o gece rüyasında bir sürü kuş görür. *Mavi Rüyalar Gören Çocuk* adlı Keloğlan masallarında da kuş sevgisine rastlanmaktadır. Keloğlan'ın ağzından birinci tekil şahısla yazılan masalların giriş kısımlarında kuşlardan sık sık söz edilir.

⁹ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuğa Adanmış Konuşmalar*, s.206.

Güneş Resimli Kayık hikâyesinde derede yüzen kâğıt kayıkları yağmurdan ıslanmaması için kurtaran küçük kuşlar olmuştur. Kuşlar, yazarın çağrısıyla gelir ve gagalarıyla kavradıkları kayıkları uçururlar.

Kuş Oyunu masalında kuşları çok seven Aliş adlı çocuğun, kuş sayarak daldığı gece uykusundaki kuş rüyası anlatılır. Aliş ve hayal arkadaşı Sultankuş arkalarına aldıkları doksan dokuz kuş ile büyülenmiş peri kızını ve kuşları kurtarmaya giderler. Aliş'in hayal dünyası kuşlarla doludur.

Şirin, oğlunun ağzından kendini anlattığı hikâyesi *En Çocuk Baba*'da eve getirdiği iki Hint bülbülüne gönüllü dadılık ettiğini, her gün bülbüllerle konuşup onlara şiirler yazdığını anlatır. *Üç Beyaz Kuş* adlı şiiri de bülbüller için yazmış, kafeslerinin yanına bırakmıştır. Bülbüller öldüğünde çok üzülen Şirin'in *Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan* kitabındaki şiirlerini bu kuşlarla ilgilenirken yazdığını tahmin etmekteyiz.

Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinde kuş sevgisi tema olarak kullanıldığı gibi farklı temaları söz konusu eden metinlerde de kahramanlar kuşlardan seçilmiştir.

Guguklu Saatin Kumrusu masalında iki küçük kumrunun yardımlaşması söz konusu edilir. *Martıcık*'ta annesinin sözünü dinlemeyip tilkiye av olan zeki ve sevimli bir martı yavrusu kahramandır. *Geceleri Öten Saka Kuşu* masalında da kahramanlar kuşlardır. Kraliçe olmak isterken özgürlüğünden olan saka kuşu ve onunla konuşmaya gelen baykuş, yazarın kuş kahramanlarından ikisidir. Papağanlar da masallarda kahraman olarak sık sık karşımıza çıkarlar. *Şakacı Papağan*, *Üç Kartal* gibi masallar bunlardan ikisidir. *Leyleğin Aklı* ve *Bülbül ile Leylek* masallarında da leylekler, güvercinler ve bir bülbül kahraman olarak seçilmiştir. *Masal Sarayı* masalında şehzade ile atı Füfü sihirli bir elmadan yiyerek kuşa dönüşürler.

3.2.3.3. Doğa ve Ağaç Sevgisi

Şirin, doğa ve ağaç sevgisini de çocuklara kazandırmak istemiş, bunu eserlerinde vurgulamıştır. *Ben Bir Küçük Çobanım* şiirinde küçük çobanın doğayla arası çok iyidir. *Gökyüzü Çiçekleri*'ndeki *Suya Ninni*, *Yağmur Hanım*, *Uçan Resim* şiiri suyu ve bulutları anlatır. *İhtiyar Kiraz Ağacı* şiirinde ağaç sevgisi ele alınırken, *Ağaçlar da Ağlar* şiiri gökyüzünde bir kuş öldüğünde ağlayan ağaçlar söz konusu edilir.

Ayla'nın Bulut Oyunu hikâyesinde Ayla çiçekleri çok sever ve onlarla konuşur. Ayla'nın hayal arkadaşı Yağmurkız da bir çiçeğin içinden ona seslenmektedir.

Dünyaya Gülen Adam kitabındaki *Bizden Sonraki Çocuklar İçin* şiirinde ağaç dikmenin önemi vurgulanırken *Aslankuş* masalında da sihirli su kuyusu kapatıldıktan sonra üzerine ağaçlar dikilir ve ormanın daha güzelleşmesi sağlanır. *Rüya Gibi Adam* hikâyesinin kahramanı olan dede, kasabanın dört bir yanına ağaçlar dikmekte, bu ağaçlardan topladığı meyveleri yoksul, hasta ve çocuklara dağıtmaktadır.

Dünya Kardeş Sobe kitabındaki *Kim Daha Erken Büyür* şiirinde anlatıcı “Bahçenin kenarına / dikiğim iğde fidanlarını / Her gün suluyorum” demektedir, sonra da ağaçların nasıl ayakta uyuduğunu merak ettiğini söylemektedir.

3.2.3.4. Doğanın Dengesi ve Canlıların Farklılıkları

Mustafa Ruhi Şirin, doğanın ilahi bir yaratıcı tarafından bir denge üzerine kurulduğunu düşünür. *Bülbül İle Leylek* hikâyesinde her canlının farklı özellikleri olduğu ve birbirlerinin yerine geçemeyecekleri anlatılır. Leylek kocaman bir gagası olmasına rağmen bülbül gibi güzel ötememektedir. Üstelik yaratılışları kadar karakterleri de son derece farklıdır. *Aslankuş* masalında da bu mesele özellikle kahramanların ağızından dile getirilir. Sihirli sudan içip yarı kuş olan hayvanlar, bir

süre sonra kendi özelliklerinin kuş olmaya müsait olmadığını, her hayvanın yaratılışına göre yaşaması gerektiğini anlarlar.

Kuş Ağacı masalında ise yaşlanan ağacın bir zaman sonra öleceği ama yerine yeni bir fidan geleceği, bunun doğa dengesinin bir parçası olduğu anlatılmaktadır. Masalda, ağaç için kaçınılmaz bir son olan ölümün çok da kötü bir şey olmadığı hissettirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte masalın açık olarak verilen herhangi bir mesajı bulunmamaktadır.

Ağaçlar da Ağlar şiiri doğadaki uyumu ve dengeyi vurgulamaktadır. Şiirde, ağaçların kuşları sevmesi ve gökyüzünde bir kuş öldüğünde ağlamaları söz konusu edilir.

3.2.3.5. Deniz Sevgisi

Babam, Deniz ve Ben hikâyesinde balıkçı olan babasının etkisiyle denizi ömür boyu çok sevdiği dile getirilir. Babasının denizle olan ilişkisi için şunlar söylenmektedir: “*Babam balık değil de sanki denizi getirirdi evimize. Onun için deniz, mavi topraktan farksızdı. Bazen ipekten yumuşak bazen çelikten sert mavi toprak. Bize denizi anlatırken denizden dünyaya baktığını hissettirirdi bize. Babam denizin sırlarından söz ettikçe de evimizin denizin ortasında bir gemi gibi yol aldığını sanırdık.*”¹⁰ Masal Mektuplar’daki *Küçük Balıkçı* mektubunda da aynı bilgiler verilmektedir.

3.2.3.6. Yağmur

Yağmur, Mustafa Ruhi Şirin’in en sevdiği doğa olaylarından biri olmalıdır çünkü eserlerinde bu öğeye sıklıkla rastlanmaktadır:

¹⁰ Mustafa Ruhi Şirin, “Babam Deniz ve Ben”, *Geceleri Mızıka Çalan Kedi*, s.76.

Ayla'nın Bulut Oyunu hikâyesinde bulutları izleyen Ayla, başlayan yağmurun sesini çok sever. *Yağmurun Elleri* hikâyesinde çamurla oynayan üç küçük çocuk da yaptıkları oyuncakların eriyecek olduğunu bildikleri halde yağmuru seyretmeyi ve yağmurda ıslanmayı çok severler. *Mavi Rüyalara Gören Çocuk* kitabındaki Keloğlan da yağmurdan hoşlanır ve *Yağmurun Elleri* hikâyesindeki çocuklar gibi tekerleme uydurur: “Bahçeleri, sula canım, Ne iyisin, yağmur hanım”.¹¹ *Büyük İyilik Meleği* hikâyesinin kahramanı babasının aldığı müzik kutusunda yağmur sesini dinleyecek ve Keloğlan'ın söylediği “Yağmur Hanım” tabirini kullanacaktır. *Yağmur Hanım* Mustafa Ruhi Şirin'in *Gökyüzü Çiçekleri* kitabındaki bir şiirin de adıdır ve Keloğlan'ın ağzından duyduğumuz tekerleme bu şiirin kıtalarından biridir.¹²

3.2.3.7. Mevsimler

Gökyüzü Çiçekleri kitabındaki şiirlerden, *Dağlar Sarı Bir Bayrak* sonbaharı; *Ağlayan Kar* kış mevsimini ve kar sevgisini anlatmaktadır. *Kış Masalı* ve *Bilmeceli Şiir*, mevsimlerin döngüsünü ele alır.

3.2.4. ERDEMLER VE GÜZEL DUYGULARA İLİŞKİN TEMALAR

Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinde iyilik ve yardımlaşma, dostluk ve arkadaşlık, nezaket ve kibarlık, umutlu olmak, teşekkür etmek, adalet duygusu gibi erdemlerin önemi üzerinde durulur. *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* kitabındaki *İyi Yaşamak* şiirinde kişiyi ayakta tutacak olanın iyilik duygusu ve ahlak olduğu söylenmektedir. “İyi yaşamak / Kısa Yoldan / Doğrunun ve güzelin / Avcısı olmaktır”¹³ diyen şair, *En*

¹¹ Mustafa Ruhi Şirin, “Üç Sihirli Kutu”, *Mavi Rüyalara Gören Çocuk*, s.38.

¹² Mustafa Ruhi Şirin, “Yağmur Hanım”, *Gökyüzü Çiçekleri*, 5.bs, Ankara, Kök Yayıncılık, 2006, s.30.

¹³ Mustafa Ruhi Şirin, “İyi Yaşamak”, *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun*, s.42.

Büyük İyilik şiirinde “*Daha güzel / Ve mutlu yaşamının / Yoludur iyilik*”¹⁴ dizelerini yazmaktadır. Şirin, diğer eserlerinde bu düşüncesini sık sık dile getirir.

3.2.4.1. İyilik ve Yardımlaşma

Gökyüzü Çiçekleri’ndeki *Ay Şarkıları*’nda şair dünyadaki bütün yoksulları hatırlamakta, onların uykularını ballandırmak istemektedir.

Dünyaya Gülen Adam kitabındaki *Hırsız Güldürmek, Et Buysa Kedi Nerede, Sitemli Rüya, Rüyadaki Hesap* şiirlerinde iyilik ve yardımlaşmanın gereği üzerinde durulur. *Sitemli Rüya* adlı şiirde Nasrettin Hoca, dünya yoksullarına yemekler, tatlılar ve meyveler sunarak onları doyurduğunu hayal eder. Aç uyuyan insanlara yardımın rüyasını görmenin en büyük ödev olduğunu dile getiren Hoca, sözleriyle zenginlere sitem etmektedir. *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun*’daki *Hayal Mektup* şiirinde çocuk kahraman “*Yoksullar için mektup yazdım zenginlere*”¹⁵ cümlesiyle dünyadaki fakirleri kendine dert edindiğini açıkça göstermektedir.

Dünya Kardeş Sobe kitabındaki *Büyük Bir Çocuktur Babaannem* şiirindeki babaanne, torununa yoksullara yardımı ve arkadaşlarla yiyecekleri paylaşmayı öğütlemektedir. Aynı kitaptaki *Altıncı Kıta* şiirinde şair, köydeki evlerinde annesi, babası ve iki ablasıyla iyilik oyunu oynamaktadır. Her biri duvarda asılı atlardan bir kıta seçer ve iş bölümü yaparak oradaki insanlara yardım ettiklerini hayal ederler. Bu oyun her gün sürse de şair, dünya yoksullarına kolay kolay ulaşamayacaklarını bilmektedir. Bunun için bütün insanlık iyilik oyununa çağrılmalıdır. Adalet ve kardeş payının değeri anlatılmadığı sürece ‘yoksulluk’ dünyadaki en kalabalık altıncı kıtayı meydana getirecektir.

¹⁴ Mustafa Ruhi Şirin, “En Büyük İyilik”, *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun*, s.43.

¹⁵ Mustafa Ruhi Şirin, “Hayal Mektup”, *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun*, s.81.

Geceleri Mızıka Çalan Kedi'deki *Mavi Kumbara* hikâyesinin kahramanı Ayşe, sıra arkadaşı Fatma'nın ekonomik sıkıntılar çekmesine üzülmemekte, harçlığının yarısını gizlice Fatma'nın çantasına bırakmaktadır. Ayşe, arkadaşına yardım edebilmek için pazarda dilenirken, Ayşe ve Fatma'nın bütün arkadaşları da harçlıklarını mavi kumbaraya atarlar. Eserde, çocukların zorda olan arkadaşları için üzüldükleri ve içtenlikle yardım etmek istedikleri görülmektedir. Aynı kitaptaki *Rüya Gibi Adam* masalında anlatıcının dedesi, hayatını iyilik yapmak üzerine kurmuştur ve yeryüzündeki bütün canlılara iyilik yapmak için kendini hazırlamıştır. Torununu da iyiliksever bir insan olarak yetiştirmeye gayret eder.

Guguklu Saatin Kumrusu hikâyesindeki Kumru Fatmacık başka bir kumruyu özgürleştirmek için kendi özgürlüğünü tehlikeye atacak bir görevi kabul eder ve saatin içinde ayakları bağlı olarak nöbet tutar. Bu kumrunun iyilikseverliğinin bir göstergesidir.

3.2.4.2. Dostluk ve Arkadaşlık

Hayal Kardeş hikâyesinin kahramanı Şenay, hayalî arkadaşı Aycan ile çok iyi bir arkadaşlığa sahiptir. Aralarındaki sevgi ve dostluk, sıkı bir bağlılık vermiştir.

Mavi Kumbara hikâyesindeki Ayşe, yoksul arkadaşı Fatma'yı ona yardım için pazarda dilenecek kadar sevmekte düşünmektedir.

Kuş Ağacı masalındaki beyaz yapraklı ağaç ve kovuğunda yaşayan ağaçkakan arasında güzel bir dostluk vardır. Ağaçkakan, ağaç uzaklara yürüyüp giderken ona eşlik eder ve yanından ayrılmaz. Ağacın yanıp kül olmasından sonra da onun bir fidan olarak tekrar doğup yeşereceği günleri bekleyecek kadar vefalıdır.

Guguklu Saatin Kumrusu hikâyesinde iki kumru arkadaş olurlar. Fatmacık adlı kumru, saatin içindeki kumrunun sözlerine inanır ve saatin içinde ayakları bağlı olarak nöbet tutmayı kabul eder. Bu güven, dostluğun bir göstergesidir. Saatin

büyülü kumrusu, sözünü tutup geri dönerek kendisine gösterilen dostluğu boşa çıkarmaz.

3.2.4.3. Dünya Çocukları ve Çocukların Kardeşliği

Mustafa Ruhi Şirin, eserlerinde dünya kardeş olmasını ister ve eserlerini buna göre kurgular. Örneğin şair, *Gökyüzü Çiçekleri*'ndeki *Bilye Oyunu* şiirinde zenci çocuklarla bilye oynamaktadır.

Bulunduğu kitaba adını veren *Dünya Kardeş Sobe* adlı şiir-mektup, dört milyar çocuk adına bir çocuğun ağzından dünyaya seslenmektedir. Çocuk, dünyanın, büyüttüğü dev'e kimin yanında olduğunu göstermesini ve ona dersini vermesini ister. Dünya Kardeş bunu yapmazsa, denizler nehirler ovalar ve mevsimler ona küsecektir. Ve bütün çocuklar dünyayı teslim alarak 'sobe' diyeceklerdir.

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun'daki *Hayal Mektup* şiirinde de dünya çocukları kardeş olarak gösterilmektedir. Şiirde anlatıcı rolündeki çocuk, "binlerce aç", "milyonlarca çalışan" ve "sayısız ağlaşan" çocuğu aynı anda düşünme çağrısında bulunur.

Son Rüya hikâyesindeki kahraman doğduğu gün annesi ölen bir kıza, annesinin ona da annelik yapmasını teklif eder. Annesi bunları duyduğunda çocuğu ölmüş bir anne gibi ağlayacaktır.

3.2.4.4. Merhamet Duygusu

Her Çocuğun Bir Yıldız Var kitabındaki *Ayla'nın Bulut Oyunu* hikâyesinde Ayla yağmurdan ıslanan ve ölen hayvanlar için üzülmemektedir. *Son Rüya* hikâyesindeki kahraman doğduğu gün annesi ölen bir kız için üzülür ve annesinin ona da annelik yapabileceğini düşünür. *Kardan Adamın Kedisi* hikâyesindeki Sarman adlı kedi,

soğuktan üşüdüğü için ağlayan kardan adama acımakta, onun için acı çekmektedir. İyi kalpli kedi, kardan adama yaptığı kötülükten pişman olacak, bütün gece ağlayacaktır. *Çocukluk Arkadaşım Sincap* hikâyesinde ise zor durumda olan bir hayvana yardım etmek için kendini tehlikeye atan küçük bir çocuk görürüz. Yaralı sincabı kurtarmak için kendini takip eden bir karga sürüsünün önünden koşarak kaçmıştır. Kahraman, sahiplendiği sincabı iyileştirir ve o kaçıp gidene kadar şefkatle muamele eder.

3.2.4.5. Umutlu Olmak

Dünyaya Gülen Adam kitabındaki *Bir Gün Göl Maya Tutacak* şiirinde “Madem ki umut var / Bir gün göl maya tutar” denmekte, umut edildiği sürece her hayalin gerçek olabileceği ifade edilmektedir.¹⁶

Rüya Gibi Adam hikâyesindeki dede karakteri, dünyaya olumlu bakan, daima umutlu yaşayan birisidir. Dede, hayatını yeryüzündeki bütün canlılara mutluluk katmak üzerine kurmuştur.

Kargayı Kandıran Tilki masalında kahvaltısını kurnaz tilkiye kaptıran karga, umutlu olması için teselli edilir. Kişi kendisine yapılan kötülükleri arkasında bırakmalı ve geleceğe umutla bakmalıdır.

Şakacı Papağan masalında da umutsuz papağan benzer bir şekilde teselli edilecektir. Üzülerek geçen zaman geri gelmez ve kişi hayatın güzelliğinin farkında olarak yaşamalıdır.

¹⁶ Mustafa Ruhi Şirin, “Bir Gün Göl Maya Tutacak”, *Dünyaya Gülen Adam*, s.80.

3.2.4.6. Kibarlık ve Nezaket

Dünyaya Gülen Adam kitabındaki *Hırsız Güldürmek* şiirinde “Kibarlığın özünde incelik vardır / Açar güzellikle kapılarını / İnsanlığın”¹⁷ denmektedir. Aynı eserdeki *Kibarca* şiirinde “Söz var ağırdır dağdan / Söz var kuş tüyünden hafiftir / Her söz söylenmez her yerde / Bazen kibarca söylemek / Hem güzel hem de zariftir”¹⁸ sözleri dikkat çeker.

Sokakta oynayan çocuklara nezaketsizlik olmasın diye eşeğe ters binen Hoca, *Niçin İpe Un Serdim*’de komşusuna bir latifeyle yaptığı hatayı göstererek şunları söylemektedir: “Eğer bağırıyordım komşuma / Düzeltmezdi yanlışını / İyilikle ve güzellikle / Biraz da nezaketle / Ancak böyle mümkün olur / Bahara çevirmek / Hayatın kışını.”¹⁹

3.2.4.7. Teşekkür Etmek

Dünyaya Gülen Adam kitabındaki *Teşekkür* şiirinde “Teşekkür insandan insana / Solmayan çiçek / Bazen de suya / Hayvana ve bitkilere”²⁰ mısraları ile hem çevremizdeki insanlara, hem de doğa ve hayvanlara gerektiğinde teşekkür etmenin güzelliği dile getirilir.

3.2.4.8. Özür Dilemek

Uçan Kaplumbağa hikâyesinde yıllar önce canını yaktığı bir kaplumbağadan geç de olsa özür diler ve özür dilemek için onu aradığı süre içinde özür dilemenin erdemini kavradığını dile getirir.

¹⁷ Mustafa Ruhi Şirin, “Hırsız Güldürmek”, *Dünyaya Gülen Adam*, s.45.

¹⁸ Mustafa Ruhi Şirin, “Kibarca”, *Dünyaya Gülen Adam*, s.62.

¹⁹ Mustafa Ruhi Şirin, “Niçin İpe Un Serdim?”, *Dünyaya Gülen Adam*, s.33.

²⁰ Mustafa Ruhi Şirin, “Teşekkür”, *Dünyaya Gülen Adam*, s.52.

3.2.4.9. Vicdan ve Adalet Duygusu

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun kitabındaki *Çocukluğun Zaferi* şiirinde şair, çocukken bir serçeyi öldürüp ağaca astığını sonra da vicdan azabı çektiğini anlatmaktadır. Şiirde adalet duygusunun ve vicdan rahatlığının önemi vurgulanır.

Geceleri Mızıka Çalan Kedi kitabındaki *Uçan Kaplumbağa* hikâyesinde de benzer bir durum söz konusudur. Kahraman, taş atarak istemeden yaraladığı bir kaplumbağaya karşı kendini sorumlu hissetmekte ve yıllar boyu vicdan azabı çekmektedir.

3.2.4.10. Aşk ve Sevgi

Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun kitabındaki *Nedir Aşk Anne?* şiirinde aşkın nasıl bir şey olduğunu anlamaya çalışan çocuğa *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun!* adlı şiirde annesi cevap verir. Anne, aşkın utanılacak bir şey olmadığını ve belki de hayatta üzerinde konuşulacak kadar kıymetli olan tek şey olduğunu ifade etmektedir. Anneye göre çocuk elinde aşk mumuyla ilk adımları atarken korkmamalıdır.

3.2.4.11. Çalışkanlık

Gökyüzü Çiçekleri içindeki *Günler Kardan Bir Yumak* şiiri, zaman çabucak akıp geçerken çalışkan olmamız gerektiğine değinir. *Yarışı Kazanan Kaplumbağa* masalında da tembel tavşanla yaptığı yarışta galip gelen kaplumbağanın azmi ve çalışkanlığı anlatılır.

Üç Sihirli Kutu masalında iyi kalpli su perisi Tüzü'nün kendisine sunduğu imkânları iyi değerlendiremeyen Keloğlan, hayatını kendi emeğiyle kazanmaya karar verir ve şehre gider. Çalışkanlığının ve şansının yardımıyla kısa sürede zengin olur.

3.2.4.12. Güler Yüzlü Olmak

Tatlı Dil Güler Yüz masalında güler yüzlü ve tatlı dilli olarak her şeyin üstesinden gelebileceğini fark eden asık suratlı bir adam görürüz. *Rüya Gibi Adam* hikâyesindeki kahramanın dedesi de güler yüzlü ve insanları seven biridir. Bu yüzden herkes tarafından çok sevilir.

3.2.4.13. Kibirli Olmanın Zararları

Leyleğin Akli masalında güvercine akıl veren yaşlı leylek, kendine çok güvendiği için tilkinin iltifatlarına kanar ve ona av olur. Böylece akıllı geçinmesinin ve her işe karışmasının cezasını çeker.

Yarışı Kazanan Kaplumbağa'daki tavşan hızlı koşmak konusunda çok kibirlidir ama bu kibri yüzünden kaplumbağanın arkasında kalır.

Kar Altında Bir Kelebek masalında kendini çok beğenip arkadaş olacak bir çiçek seçemeyen beyaz kelebeğin kış geldiğinde pişman olduğunu görürüz. Kelebek, kendisine acıyan çocukların yardımıyla hayatta kalabilmiştir.

3.2.4.14. Bencilliğin Zararları

Uçan Kurbağa masalında, bencilliği yüzünden kendisini arkadaşına ipe bağlayan farenin, arkadaşı kurbağanın da kendisiyle birlikte av olmasına sebebiyet vermesi eleştirilmektedir.

3.2.4.15. Büyük Sözü Dinlemek

Guguklu Saatin Kumrusu kitabındaki *Martıcık* masalında annesinin sözünü dinlemeyip yeterince tecrübe kazanmadan yalnız yaşamaya karar veren küçük martının hazin sonu anlatılmaktadır.

3.2.5. DİĞER TEMALAR

Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerindeki temalar arasında yukarıdaki başlıklar içine girmeyen ve birbiriyle ilişkili olmayanlar burada ele alınacaktır:

3.2.5.1. Çocuk Hakları

Bir çocuk hakları savunucusu olan Şirin, düşüncelerini çocuklarla da paylaşmaktadır: *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* kitabındaki *Soru Sormak* şiirinde bir çocuk “Eğer öğrenemezsem / Ve yaşayamazsam / Çocukluk haklarımı / Düşsem kalkamam / Kalksam / Yine düşerim”²¹ demektedir, çocukluğun bir kez yaşandığı dünyada ancak haklarını öğrenerek en doğru şekilde büyüyebileceğini anlatmaktadır. Bir başka şiirde şair, “Çocuğa iyilik / Haklarını birer çiçek gibi / Armağan etmek çocuğa”²² sözleriyle bu konuda büyüklere düşen görevi hatırlatır. *Hayal Mektup* şiirinde ise anlatıcı çocuk, haklarından habersiz milyonlarca çocuğun hatırlanmasını ister. O, çocuklara soru sormayı öğretemeyenlere hayır diyebilmek için çocukların da oy verdiği bir dünya hayal etmektedir.

²¹ Mustafa Ruhi Şirin, “Soru Sormak”, *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun*, s.36.

²² Mustafa Ruhi Şirin, “En Büyük İyilik”, *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun*, s.44.

3.2.5.2. Özgürlük

Özgürlük, bütün canlıların vazgeçemeyecekleri, kıymeti büyük bir zenginliktir. Şirin, esaret altındaki hayvanlar için üzülmede, onların esaret sıkıntılarını ve özgürlüğe kavuşma sevinçlerini eserlerine konu etmektedir:

Üç Kartal masalında padişah tarafından çok sevildiği için sarayda tutulan akıllı bir papağanın bu tutsaklıktan duyduğu sıkıntı anlatılmaktadır. Papağanın uzun yıllar kafeste yaşadıkdan sonra özgür olma ve uçuş hasreti söz konusu edilir. *Şakacı Papağan* masalında da yerinden yurdundan edilen papağan bir zaman sonra yaşadığı ormanı özler ve üzüntü içinde yaşar. *Kar Altında Bir Kelebek* kitabındaki *Geceleri Öten Saka Kuşu* masalında kraliçe olma sevdasıyla yaşadığı ormandan uzaklaşan saka kuşunun bir kafese hapsedildikten sonra özgürlüğün kıymetini anladığını görürüz. *Guguklu Saatin Kumrusu* hikâyesinde esaret altından kurtulan büyülü kuşun sevinciyle özgürlüğün güzelliği anlatılmaktadır.

3.2.5.3. İlahî Adalet

Şirin'in eserlerinde ilahi bir adaletin gerçekleştiğine sık sık şahit oluruz. *Kuyuya Düşen Kim* masalında kurnazlık yapıp diğer hayvanlara oyun oynayan tilkiler kendi kazdıkları kuyuya düşmüşlerdir.

Aslankuş masalında da hayvanları kandırıp kuş olmalarını sağlayarak birçok zarar görmelerine sebep olan tilkiye sihirli sudan içirilir ve tilki-kuş olarak kalma cezası verilir.

Üç Kartal'da ülkenin esas sahibi şehzadeye oyun oynayıp onun yerine geçen padişahın sırrı yıllar sonra ortaya çıkmış ve şehzade yeniden makamına getirilmiştir.

3.2.5.4. Büyü ve Sihir

Kuş Oyunu masalında büyücü kadının yedirdiği sihirli nar yüzünden dili tutulan bir peri kızı görülmektedir. *Masal Sarayı* masalında şehzade ile atı Füfü sihirli bir elmadan yiyerek kuşa dönüşürler. *Mavi Rüyalara Gören Çocuk* kitabı içindeki Keloğlan masallarında da sihir ve büyüye ilişkin unsurlara rastlanabilmektedir. *Sihirli Gömlek* hikâyesi en bariz örnektir.

3.2.5.5. Hastane

Çocuklar genellikle hastaneden ve orada kalmaktan korkarlar. Bu hikâyede bu canı yıkmak ve küçük bir çocuğun heyecan, korku ve sevinçlerini en güzel şekilde yansıtılmıştır. *Büyük İyilik Meleği* hikâyesinde ameliyat olmak için hastaneye yatan Adem'in hastane odasını çok beğenmesi anlatılır. Hastane hiç de ürkütücü korkulacak bir yer değildir.

3.2.5.6. Ölüm Sonrası Hayat

Mavi Bahçenin Çocukları hikâyesinde kahraman rüyasında kendini küçük yaşta ölen çocukların bulunduğu mavi bahçede görür. Bahçede çok güzel bir saray ve melek yüzlü bir kadın vardır. Leyla Anne adındaki bu kadın, Cennet'teki çocukların annesidir. Her ırktan dünyanın bütün çocukları mavi bahçede neşe içinde oynamaktadır. 'Mavi Bahçe' tabirine Şirin'in başka eserlerinde de rastlanabilmektedir. *Kuş Ağacı* masalında da yaprakları kuş olan ağacın yanması ve daha sonra küllerin içinden yeniden filiz vermesi, insanların ölüm oyununa benzetilmektedir. Ağacı yakmaya gelen büyük beyaz kuş, bir ölüm meleği gibi değerlendirilebilir.

3.2.5.7. Aklını Kullanmak- Uyanıklık Etmek

Uyuyan Küçük Dev masalında iki devden biri aklını kullanıp çok basit bir şekilde kendini korumayı ve galip gelmeyi başarmıştır. *Mavi Rüyalara Gören Çocuk* masallarındaki Keloğlan karakteri de aklını kullanarak birçok sorunun üstesinden gelebilen bir karakterdir.

3.2.5.8. Bayram Sevinci

Gökyüzü Çiçekleri'ndeki *Bayram Günü* şiirinde bayram olduğu için kuşların, karıncaların, gökteki ayın bile mutlu görüldüğü, bayramın göklerin armağanı bir düğün olduğu anlatılır.

3.2.5.9. Bayrak

Gökyüzü Çiçekleri'ndeki *Bayrağımın Türküsü* şiirinde bayrak sevgisi anlatılır.

3.2.5.10. Çok Bilen Çok Yanılır

Leyleğin Akli masalında herkese akıl veren Leylek Teyze, bunun verdiği özgüvenle fazla dikkatsiz davranır ve tilkiye yem olur.

SONUÇ

Türk çocuk edebiyatı, Osmanlı'nın son dönemlerinden bu güne gelişmekte olan bir edebiyattır. Mustafa Ruhi Şirin de çocuk edebiyatımızın son otuz yılda kat ettiği yolda katalizör vazifesi gören önemli bir isimdir. Çocuk edebiyatı alanında olduğu kadar, çocukluk tarihi, çocuk hakları ve çocuğun medya karşısındaki durumu vb. konular hakkında da fikirleri bulunan Mustafa Ruhi Şirin, bunları eserlerinde okuyucularıyla paylaşmıştır. Başlamış, gerçekleştirilmiş ve devam etmiş bir çocuk ödevinin izinde yürüdüğünü ifade eden Mustafa Ruhi Şirin, çocuklara ve çocuk edebiyatına dair sorunları da bilfiil çözme gayretinde olmuş, kurucusu olduğu Çocuk Vakfı ile ulusal ve uluslararası projelere öncülük etmiştir. Şirin, çocuk meselelerini güncel tutarak dünyadaki ve ülkemizdeki bütün çocukların sorunlarını gündeme taşımaya gayret etmektedir.

Mustafa Ruhi Şirin, eserlerinde dikkat çektiği problemler için pratik çözümler üretmekten geri durmamıştır. 'Klasikleri Okuma Kılavuzu' bunlardan biridir. Ortaya koyduğu çözümler her zaman kısa vadede uygulanacak basit öneriler de değildir. O, modern dünyanın çocuk çıkmazından kurtulması için "Medeniyet Merkezli Çocuk Düşüncesi"ni, çocuklarımızın okuma alışkanlığı kazanması için "Okur Yetiştirme Projesi"ni, çocuk edebiyatı kültürünün benimsenmesi için "Çocuk Edebiyatı Kültürü Model Önerisi"ni ortaya koyar. Çocuğun medya karşısındaki istismarını önlemek için "Televizyon Seyir Karnesi" tutmayı önerir ve "Medya Okuryazarlığı" fikrini destekler. Mustafa Ruhi Şirin, bütün proje, model ve sistem önerilerini sürekli geliştirmektedir.

Mustafa Ruhi Şirin, hem çocukluk ve çocuk edebiyatı üzerine görüşlerini içeren, yetişkinlere yönelik kitaplar kaleme alması, hem de çocuk edebiyatının farklı türlerinde eserler vermesi ile incelenmeye değer önemli bir yazardır. O, çocuk edebiyatını hem tarihî, hem teorik, hem de pratik boyutlarıyla ele alır ve ortaya koyduğu yöntemleri kendi eserlerinde uygular. Eserleri görüşlerinin aynası

durumunda olan Şirin, sürekli vurguladığı *çocuğa göre'lik* ilkesinden hareket eder. Asıl olanın edebiyat olduğunu ifade eden Şirin, her yaştan okurun zevkle okuyabileceği nitelikli metinler ortaya koymuştur. Bu yüzden çocuklar için şiir, masal, hikâye, mektup türlerinde eserler veren bir edebiyatçı olarak da ayrı bir öneme sahiptir. Şirin'in çocuk kitapları hakkındaki tespitlerimizi şöyle sıralayabiliriz:

- Şirin, hikâyelerinin büyük çoğunluğunda çocukluk anılarından faydalanmıştır. Özellikle baba özlemi, onun eserlerinde sıklıkla kullanılır.
- Anlatım tarzı, geçmişe dönük bir anlatımdır. Görülen geçmiş zaman kipinde yazılan hikâyelerde çocukluk günlerinde yaşadığı olayları bugünden izleyerek anlatır. Unutamadığı ya da özellikle vurgulamak istediği kısımları da rahatlıkla dile getirir.
- Çocukluğa ait unsurlar, eserlerde çocuk dili ve çocuk safiyetiyle kullanılmıştır. Çocuk soruları, tekerlemeler, rüya ve hayaller onun eserlerinde son derece yoğun olarak kullanılır.
- Hayvan ve özellikle kuş sevgisi, hemen hemen bütün eserlerinde görülmektedir. *Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan* kitabının tamamı kuş şiirlerinden oluşmaktadır.
- Keloğlan masalları ve Nasrettin Hoca fıkralarında 1. tekil şahıs anlatıcı kullanılırken, diğer eserlerinin büyük kısmında 3. tekil şahıs anlatıcı hâkimdir.
- Eserlerinde, özellikle kendi çocukluğundan esinlendiği hikâyelerde köy, mekân olarak seçilmiştir.

- Çocuk algısında yeri önemli olan renk ayrımı Şirin'in eserlerinde de kullanılmıştır. Mavi Orman, Mavi Bahçe güzel mekânlara verilen isimlerdir. *Masal Mektuplar* ve *Dünya Kardeş Sobe*'deki bebeğin ağzından yazılan masal ve şiirlerde, anne baba ve kardeşler farklı renklerde, melekler ise beyaz olarak tanıtılmaktadır. Renkler, Şirin'in çocuk bakışında önemli bir yere sahip olarak güzelliklerin simgesidir.
- Mustafa Ruhi Şirin, eserlerinde geleneksel anlatılardan faydalanmakta, ancak bunları derlemekle yetinmek yerine bu metinleri değerlendirerek modern metinler inşa etmektedir. Özellikle *Dünyaya Gülen Adam* ve *Mavi Rüyalar Gören Çocuk*'ta görülen bu durum, çocuk edebiyatımız için dikkate değer bir adımdır.
- Şirin, *Kar Altında Bir Kelebek* kitabında da geçmiş zamanlarda farklı kişiler tarafından anlatılan, kimilerinin ilk anlatıcısının bilinmediği masalları şiir-masal halinde kaleme almıştır.

Mustafa Ruhi Şirin, daima daha iyiye ve güzele ulaşma çabasında olan* bir yazar olarak kitaplarını sürekli elden geçirmekte ve yenilemektedir. Bu sebeple, eserlerinin değişik baskılarında küçük ya da büyük farklılıklara rastlanabilir.

Mustafa Ruhi Şirin, uzun yıllar süren ciddi bir okuma süreci sonunda bulunduğu konuma ulaşmıştır. Onun etkilendiği ve referans gösterdiği birçok isimden bazıları şöyle sıralanabilir: Neil Postman, Anatole France, Monica Hugles, Peterz Haertling, C.S.Huck, S.Hepler, J.Hickman, Karl Ernst Maier, Hermann Hesse, Philippe Ariés, Robert Escarpit, Daniel Bell, Albert Laberre, Octave Uzanne, Frederic Vasseni, John Ruskin, Hans Magnus Enzersberger, Louis Armand, Ernest Dichter, Alvin Toffler, Lewis Mumford, Frank Luther Mott, Bernard Berelson, Dieter Richter, Karl Groos, Gerald Kelsey, Antonie De Saint Exupéry, Tagore, Sezai Karakoç, Yahya Kemal

* Bu ifade, yazarla yaptığımız 13.05.2010 tarihli görüşmede kendisi tarafından dile getirilmiştir.

Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cemil Meriç, Turgut Cansever, Cahit Zarifoğlu, ...

Çalışmamızın otuz yılı aşkın bir süredir çocuk ve çocuk edebiyatı meseleleri üzerine düşünmüş ve bu alana katkıları dolayısı ile çocuk edebiyatı literatürüne girmiş bir yazar olan Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatımızdaki yeri hakkında bir fikir vereceğini ümit etmekteyiz.

KAYNAKÇA

1. Mustafa Ruhi Şirin'e Ait Kaynaklar

1.1. Yetişkinlere Yönelik Kitapları

Şirin, Mustafa Ruhi: **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, 2.bs, Haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 1998.

Çocuğa Adanmış Konuşmalar, 2.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006.

Çocuk Edebiyatı Kültürü: Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı, Ankara, Kök Yayıncılık, 2007.

Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış: Çocuk Edebiyatı Nedir Ne Değildir?, Ankara, Kök Yayıncılık, 2007.

Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987, Yay. Haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul, Gökyüzü Yayınları, 1987.

Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1988, Yay. Haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul, Gökyüzü Yayınları, 1988.

Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1989, Yay. Haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul, Gökyüzü Yayınları, 1989.

Çocuk Hep Çocuk: Çocuk Ödevi İçin Küçük Notlar, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006.

Çocukluğun Kozası: Ve kültür ve kitap ve edebiyat,
İstanbul, İz Yayıncılık, 1998.

Çocuk Yüzlü Yazılar, İstanbul, İz Yayıncılık, 1998.

Dersimiz Çocuk: Çocuk Üzerine Düşünce Yazıları,
İstanbul, İz Yayıncılık, 2006.

Gösteri Çağı Çocukları: İletişim Toplumunda Medya Sarmalı, 2.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006.

Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü: Modern Çocuk Kültürü Sarmalı, 2.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006.

Masal Atlası: Masal Edebiyatı Kültürü Üzerine Yazılar, 2.bs., Ankara, Kök Yayıncılık, 2007.

Televizyon Çocuk ve Aile: Yeni Çocukluğun Televizyon Sarmalı, 3.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006.

1.2. Çocuklara Yönelik Kitapları

Şirin, Mustafa Ruhi: **Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun: Çocuk Felsefesi Üzerine Denemeler,** 2.bs, Res. Osman Kerhi, Ankara, Kök Yayıncılık, 2006.

Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan: Her Yaştan Çocuklar İçin Kuş Şiirleri, 2.bs, Res. Ülkü Ovat, Ümit Ögmel, Ankara, Kök Yayıncılık, 2007.

Dünya Kardeş Sobe: Hayal Mektuplar, Res. Sibel Demirtaş, Ankara, Kök Yayıncılık, 2006.

Dünyaya Gülen Adam: Şiirli Nasrettin Hoca Fıkraları, 3.bs, Res. Ferit Avcı, Ankara, Kök Yayıncılık, 2008.

Geceleri Mızıka Çalan Kedi: Her Yaştan Çocuklara Hikâyeler, 3.bs, Res. Ferit Avcı, Ankara, Kök Yayıncılık, 2008.

Gökyüzü Çiçekleri: Her Yaştan Çocuklar İçin Şiirler, 5.bs, Res. Şahin Erkoçak, Ankara, Kök Yayıncılık, 2006.

Guguklu Saatin Kumrusu: Çocuklar İçin Sanat Masalları, 4.bs, Res. Osman Kerhi, Ankara, Kök Yayıncılık, 2006.

Her Çocuğun Bir Yıldızı Var: Çocuklar İçin Hikâyeler, 4.bs, Res. Füsun İyicil, Ankara, Kök Yayıncılık, 2008.

Kar Altında Bir Kelebek: Şiirli Geçmiş Zaman Masalları, 5.bs, Res. Osman Kerhi, Ankara, Kök Yayıncılık, 2006.

Masal Mektuplar: Her Yaştan Çocuklar İçin Mektuplar, 5.bs, Res. Ferit Avcı, Ankara, Kök Yayıncılık, 2006.

Mavi Rüyalar Gören Çocuk: Keloğlan Masalları, 3.bs, Res. Mustafa Delioğlu, Ankara, Kök Yayıncılık, 2008.

2. Diğer Kaynaklar

- Alangu, Tahir: **Çocuk Kitapları Üstüne**, İstanbul, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş. Basımevi, 1965.
- Alpay, Meral: “Türk Çocuk Edebiyatı”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, s.8-9, 1980, s.167–176.
- Bilkan, Ali Fuat: “Çocuk Edebiyatı -Kavram ve Mahiyet-”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi** Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, s.104-105, 2005, s.7-17.
- Demiray, Kemal: **Türkçe Çocuk Edebiyatı**, İstanbul, Maarif Basımevi, 1954.
- Dilidüzgün, Selahattin: **Çağdaş Çocuk Yazını: Yazın Eğitime Atılan İlk Adım**, 2. bs., İstanbul, Morpa Kültür Yayıncılık, 2007.
- Enginün, İnci: “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, **Türk Dili Dergisi**, Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, s.400, Nisan 1985, s.186–194.
- Gürel, Zeki, Fahri Temizyürek, Namık Kemal Şahbaz: **Çocuk Edebiyatı**, Ankara: Öncü Kitap, 2007
- Karadağ, Metin: **Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri**, 3.bs, Ankara, Ürün Yayınları, 1999.
- Karakaya, Zeki: “Günümüz Çocuk Edebiyatından Seçilmiş Çocuk Felsefesi Örnekleri”, **Turkish Studies / Türkoloji Dergisi**

- c.1, s.2, 2006, s. 21–39.
- Kıbrıs, İbrahim: **Yeni Yüzyıl İçin Uygulamalı Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Eylül Yayınevi, 2002.
- Nas, Recep: **Örneklerle Çocuk Edebiyatı**, 2.bs., Bursa, Ezgi Yayınevi, 2004.
- Oğuzkan, Ferhan: “Dünyada ve Bizde Çocuk Edebiyatının Gelişmesine Toplu Bir Bakış”, **Türk Dili Dergisi**, Çocuk Yazını Özel Sayısı, s.331, Nisan 1979, s. 261–285.
- Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1981.
- Okay, Cüneyt: “Eski Harfli Çocuk Dergileri”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, c.4, s.7, 2006, s. 175–225.
- Sever, Sedat: **Çocuk ve Edebiyat**, 4. bs, İstanbul, Tudem Yayınları, 2008.
- Sınar, Alev: “Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, c.4, s.7, 2006, s.175–225.
- Tuncer, Nilüfer: **Çizgi Roman ve Çocuk**, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 1993.
- Yalçın, Alemdar, Gıyasettin Aytaş: **Çocuk Edebiyatı**, 3.bs, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005.

Yılmaz, Bülent:

Okuma Alışkanlığında Halk Kütüphanelerinin Rolü,
Ankara, Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü,
1993.

“Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine”, **Türk Kütüphaneciliği**, c.3, s.1, 1989, s.48–53.

3. Elektronik Kaynaklar

<http://www.cocukvakfi.org.tr/default2.htm> (23.03.2010) “Vakıf Kurucusu Mustafa Ruhi Şirin”

<http://www.cocukvakfi.org.tr/soru2.htm> (29.10.2009) “Türkiye’nin Okuma Alışkanlığı Karnesi- Eylül 2006 Niçin Okumuyoruz? Okuyan Bir Toplum Haline Nasıl Gelebiliriz? Çocuk Vakfı: Çocuk Edebiyatı Okulu”

<http://www.cocukvakfi.org.tr/Rapor/100temeleser.pdf> (27.04.2010) “**100 Temel Eser Raporu**”, Çocuk Vakfı Çocuk Akademisi Çocuk ve İlk-Gençlik Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, Ocak 2009.

<http://www.gunisigikitapligi.com/site/Scripts/yazar/person523.asp> (31.10.2009)

<http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/2.html> (21.07.2009)

http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23b.html (23.04.2010) “**Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**”